Mihail Sadoveanu
BALTAGUL • PASTILE
BLAJINILOR • OCHI DE URS
Copertă ilustrată, de G. TOMAZIU

Prezentarea grafică a copertei de Cr. *Miillet*

Mihail Sadoveanu

BALTAGUL • PAŞTILE BLAJINILOR • OCHI DE URS

Bucureşti, 19 6 9 Editura pentru Literatură

BALTAGUL

1 9 3 0

Stăpîne, ***stăpîne, Mai chiamă ş-un cîne...***

i

Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rînduială şi semn fiecărui neam.

Pe ţigan 1-a învăţat să cînte cu cetera şi neamţului i-a dat şurubul.

Dintre jidovi, a chemat pe Moise şi i-a poruncit: Tu să scrii o lege ; şi, cînd a veni vremea, să pui pe farisei să răstignească pe fiul meu cel prea iubit Isus ; şi după aceea să înduraţi mult năcaz şi prigonire ; iar pentru aceasta eu ara să las să curgă spre voi banii ca apele.

A chemat pe ungur cu degetul şi i-a ales, din cîte avea pe lîngă sine, jucării : Iaca, dumnitale îţi dau botfori şi pinteni şi răşină să-ţi faci sfîrcuri la mustăţi; să fii fudul şi să-ţi placă petrecerile cu soţii.

S-a înfăţişat şi turcul: Tu să fii prost; clar să ai putere asupra altora, cu sabia.

Sîrbului i-a pus în mînă sapa.

Pe rus 1-a învrednicit să fie cel mai beţiv dintre toţi şi să se dovedească bun cerşetor şi cîntăreţ la iarmaroace.

A poftit pe boieri şi domni la ciubuc şi cafea : Măriilor voastre vi-i dat să trăiţi în desmierdare, răutate şi ticăloşie ; pentru care să faceţi bine să puneţi a mi se zidi biserici şi mănăstiri.

La urmă au venit şi muntenii ş-au îngenunchiat la scaunul împărăţiei. Domnul Dumnezeu s-a uitat Ia ei cu milă :

— Dar voi, năcăjiţilor, de ce aţi întîrziat ?

— Am întîrziat, Prea slăvite, căci sîntem cu oile şi cu asinii. Umblăm domol; suim poteci oable şi coborirn prăpăstii. Aşa ostenim zi şi noapte; tăcem, şi dau zvon numai tălăncile. Iar aşezările nevestelor şi pruncilor ne sint la locuri strimte între stînci de piatră. Asupra noastră fulgeră, trăsneşte şi bat puhoaiele. Am dori stăpâniri lafrgi, cîmpuri eu holde şi ape line.

— Apoi aţi venit cei din urmă, zice Domnul cu părere de rău. Dragi îmi sînteţi, dar n-am ce vă face. Rămîneţi cu ce aveţi. Nu vă mai pot da într-adaos decît o inimă uşoară ca să vă bucuraţi cu al vostru. Să vă pară toate bune ; să vie la voi cel cu cetera ; şi cel cu băutura ; şi s-aveţi muieri frumoase şi iubeţe.

Povestea asta o spunea uneori Nechifor Lipan la cu- mătrii şi nunţi, la care în vremea iernii era nelipsit. Zicea el c-ar fi învăţat-o de la un baci bătrîn, care fusese jidov în tinereţă şi binevoise Dumnezeu a-1 face să cunoască credinţa cea adevărată. Acel baci ştia şi altele şi cunoştea şi slovă, lucru de mare mirare între ciobani. De la el Lipan deprinsese şi unele vorbe adînci pe care le spunea cu înţeles la vreme potrivită.

— Nimene nu poate sări peste umbra lui.

— Ce vrai să spui cu asta ? îl întreba nevastă-sa Vitoria, privindu-1 pieziş.

— Spun şi eu o vorbă celor care au urechi de auzit.

Nevasta înţelegea ceva, dar era bănuitoare ca orice femeie şi deprinsă să răsară la orice înţepătură.

— A fi cum spui, bădica ; dar cel ce spune multe ştie puţine.

•— Asta pentru cine-i ? se răsucea Lipan.

— Asta-i pentru înţelepţi şi cărturari.

— Aşa ? Şi, mă rog, cine-i înţelept şi cărturar ?

— Cine să fie ? Intreabă-mă şi nu ţi-oi putea spune.

— Măi femeie, tu iar cauţi pe dracu !

— Ce să-1 caut, că-i de faţă !

Şi de poveste şi de asemenea vorbe iuţi, Vitoria, nevasta lui Nechifor Lipan, îşi aducea aminte stînci singură pe prispă, în lumina de toamnă şi toreînd. Ochii ei căprii, în care parcă se răsfrîngea lumina castanie a părului, erau duşi departe. Fusul se învîrtea harnic, dar singur. Satul risipit pe rîpi sub pădurea de brad, căsuţele şindrilite între garduri de răzjogi, pîrăul Tarcăului care fulgera deva Ie între stînci erau căzute într-o negură de neapte. Acei ochi aprigi şi încă tineri căutau zări necunoscute. Nechifor

Lipan plecase de-acasă după nişte oi, la-Dorna, ş-acu Sîîntu-Andrei era aproape şi el încă nu se întorsese. In singurătatea ei, femeia cerca să pătrundă pînă la el. Nu putea să-i vadă chipul; dar îi auzise glasul. întocmai aşa spunea el povestea ; femeia îi adăogase numai puţine cuvinte despre cîmpuri, holde şi ape line. Aceste vorbe erau ale ei, izvorîte dintr-o veche dorinţă, şi, repetîndu-le în gînd, ochii i se aburiră ca de lacrimi. Viaţa muntenilor e grea; mai ales viaţa femeilor. Uneori stau văduve înainte de vreme, ca dînsa.

Munteanului i-i dat să-şi cîştige pînea cea de toate zilele cu toporul ori cu caţa. Cei cu toporul dau jos brazii din pădure şi-i duc la apa Bistriţei ; după aceea îi fac plute pe care le mînă pînă la Galaţi, la marginea lumii. Cei mai vrednici întemeiază stîni în munte. Acolo stau cu Dumnezeu şi cu singurătăţile, pînă ce se împuţinează ziua. Asupra iernii coboară la locuri largi şi-şi pun turmele la iernat în bălţi. Acolo-i mai uşoară viaţa, ş-acolo ar fi dorit ea să trăiască, numai nu se poate clin pricină că vara-i prea cald ş-afară de asta, munteanul are rădăcini la locul lui, ca şi bradul.

Nechifor Lipan s-a arătat totdeauna foarte priceput în meşteşugul oieritului. Strnile i-au fost bine rînduite şi ciobanii ascultători. Bacii nu ştiau numai istorisiri, ci cunoşteau taina laptelui acru ş-a brînzei de burduf. îi veneau scrisori şi cereri de departe, din nişte tîrguri eu nume ciudate. Ca să i le deslege, Lipan se ducea la părintele Dănilă, după aceea trecea pe la crîşmă să beie un pahar cu alţi munteni ca şi dînsul, vrednici tovarăşi in treburi de acestea. Cum se simţea pe Tarcău în sus că iui Nechifor i-a căzut veste cu parale, răsăreau la crîşma lui domnu Iordan şi lăutarii, parcă i-ar fi adus haitul. Omul se întorcea tîrziu acasă, însă cu chef. Femeia găsea de cuviinţă să se arate supărată. — Iar se oţărăsc în tine cei şapte ciraci ! îi zicea rîzînd Nechifor şi-şi mîngiia mustaţa groasă adusă a oală. La mustaţa aceea neagră şi la ochii aceia cu sprîncene aplecate şi la toată înfăţişarea lui îndesată şi spătoasă, Vitoria se uita ascuţit şi cu îndîr- jire, căci era dragostea ei de douăzeci şi mai bine de ani. Aşa-i fusese drag în tinereţă Lipan, aşa-i era drag ş-acum, cînd aveau copii mari cit dînşii. Fiind ea aşa de aprigă şi îndîrjită, Lipan socotea numaidecît că a venit vremea să-i scoată unii din demonii care o stăpîneau. Pentru asta întrebuinţa două maiştrii puţin deosebite una de alta. Cea întăi se chema bătaie, iar a doua o bătaie ca aceea ori o mamă de bătaie. Muierea îndura fără să crîcnească puterea omului ei şi rămînea neînduplecată, cu dracii pe care-i avea; iar Nechifor Lipan îşi pleca fruntea şi arăta mare părere de rău şi jale. Pe urmă lumea li se părea iar bună şi uşoară, după rînduiala lui Dumnezeu din povestea baciului care fusese jidov.

Avere aveau cît le trebuia : poclăzi în casă, piei de miel în pod; oi în munte. Aveau şi parale strînse într-un eoîăiel cu cenuşă. Fiindu-le lehamite de lapte, brînzâ şi carne de oi sfîrtecate de lup,

aduceau de la cîmpie legume. Tot de la cîmpii largi cu soare mult aduceau făină de păpuşoi. Uneori se ducea Vitoria singură şi o încărca în desagi pe cinci căluţi. Pe cel din frunte călărea ea bărbăteşte ; ceilalţi veneau în urmă cu capetele plecate şi cu frî- iele legate de cozile celor dinainte.

Din şapte prunci cu cît ii binecuvîntase Dumnezeu, le rămăseseră doi. Cinci muriseră de pojar ori de difterie ; numele şi imaginile li se uitaseră şi li se amestecaseră cu florile, cu fluturii şi mieii anilor. La cei rămaşi, amîndoi se uitau că plăcere. Lipan desmierda mai mult pe fată, care era mai mare şi avea numele Minodora, aşa cum auzise el de la o maică de la Agapia şi-i plăcuse ; iar pe flăcăuaş îl chema Gheorghiţă şi maică-sa îl ocrotea şi-1 apăra de cîte ori în ochii lui Lipan erau nouri de vreme rea.

Gheorghiţă era numele care plăcuse Vitoriei, căci era numele cel adevărat şi tainic al lui Nechifor Lipan. Acest nume i-1 rostiseră preotul şi nînaşii la sfîntul botez, cînd îl luminaseră cu aghiazmă şi cu mir întru credinţa cea adevărată. Insă într-al patrulea an al vieţii se bolnăvise de hidropică şi atîta slăbise încît au fost poftiţi preoţi de i-au făcut sfintele masle. Atuncea, după masle, a venit şi ţiganca cea bătrînă a lui Lazăr Cobzaru, şi maică-sa i 1-a vîndut pe fereastră luînd preţ pentru el un bănuţ de aramă. Primindu-1 de la mama lui, Cobzăriţa i-a suflat pe frunte descîntînd, şi i-a schimbat numele, ca să nu-1 mai cunoască bolile şi moartea. De-ătuncea i-a rămas numele Nechifor ; dar cînd n-o auzea nimeni şi erau singuri, Vito- ria îi zicea, cu anumit glas, tot Gheorghiţă. Acel glas de dulceaţa îl avea şi feciorașul.

Gheorghiţă coborise cu ciobanii, cu oile, cu asinii şi dulăii 1a vale la iernat, într-o baltă a Jijiei, într-un loc care se chema Cristeşti, nu departe de tîrguL Iaşi. Acolo avea să steie, după porunca Iui Nechifor, pînă ce-a veni el singur să plătească stuhul perdelelor, finul şi simbriile. Trecuse vreme şi Nechifor nu dăduse semn nici acolo, ca să se întoarcă măcar feciorul.

îi venise c-o săptămînă în urmă scrisoare pe care o deslegase tot părintele Dănilă. Flăcăul dădea răspuns că aşteaptă pe tatăl său cu paralele, ca să împace pe ciobani şi pe stăpînul bălţii. «Iar oile sînt bine sănătoase, adăogea el, şi noi, din mila lui Dumnezeu, asemenea; şi vremea-i încă bună şi ni-i dor de casă. Sărut mîna, mamă ; sărut mîna, tată.»

Asta era scrisoarea lui Gheorghiţă şi Vitoria o ştia pe de rost. Vra să zică, Nechifor Lipan nu se arătase nici acolo. Care pricină putea să-1 întîrzie ? Mai ştii! Lumea asta-i mare şi plină de răutăţi.

A treia zi după scrisoarea lui Gheorghiţă, poştaşul sunase iar din trîmbiţă în prund şi Vitoria coborîse la pîrău, ca să mai primească un răvaş. Acesta era un răspuns de la baciul Alexa, scris de băiat. Slova era a băiatului dar vorbele erau ale baciului Alexa.

«Precît am înțeles, stăpînă, din epistolia pe care ai trimes-o lui Gheorghiță, eşti tot singură acasă ; iar Nechifor Lipan stăpînul nostru ş-ab oilor nici pe aici nu s-a arătat. Aşa că noi avînd musai nevoie ele parale pentru simbrii şi hrana dobitoacelor şi a noastră, să faci bine să ne lumeți. Dai în tîrg la Piatra paralele la poştă şi acei de acolo scriu la poştă la Iaşi să ne plătească nouă atîția şi atîția bani şi după aceea se întîlnesc ei şi se socotesc ce-au dat ş-au luat, treaba lor. Asta-i buna rînduială şi-mi place, nu-i nevoie să faci drum călare pîn-alci, nici lotrul nu te pradă. Iar dacă socoți altfel, scrie poruncă feciorului să vindem unele din oile cele bătrîne. Tot trebuie să vie Nechifor Lipan stăpînul, s-aducă oile pentru care ştim e a plecat la Dorna.»

Ce putea să fie cu omul ei? Numai de la dînsul nu primise scrisoare.

In ajun se bucurase o clipă. Poştaşul trîmbițase iar. Cu cartea poştală în mînă, Vitoria grăbise la părintele Dănilă. Poate e ceva dinspre părțile Dornei.

Nu era dinspre părțile Dornei. Era de-aproape, de la Piatra. Părintele Dănilă rîdea, săltîndu-şi burta. Ascultînd, obrajii Vitoriei s-au îmbujorat de ruşine. Şi pe asta acuma o ştie pe de rost şi-i vede îngeraşii aripați şi încununați cu trandafiri.

Cartea poştală cu poze era adresată domnişoarei Mino- dora Lipan.

Frunzuliță de mohor, Te iubesc şi te ador, Ghiță C. Topor.

Vra să zică, feciorul dascălului Andrei, care face slujba militări ei la Piatra, tot nu se astîmpără şi tulbură mințile fetei. Vinovat e şi el; vinovată e şi maică-sa dăscălița, căreia are să-i spuie ea cele de cuviință ; vinovată mai ales trebuie să fie.hăituşca asta de fată care trage cu coada ochiului în toate părțile. Cum s-a întors acasă, i-a bătut din picior, a judecat-o ş-a osîndit-o cu vorbe amărîte şi ascuțite :

— Asta-i grija ta acuma, fată, să-mi faci asemenea ruşine, să rămînem de rîsul satului ? Acuma ai ajuns domnişoară ?

— Asta nu-i nici o ruşine, mămucă ; acuma aşa se spune.

— Apoi ştiu eu ; acuma vă strîmbați una la alta şi nu vă mai place catrința şi cămeşa ; şi vă ung la inimă lăutarii cînd cîntă cîte-un valț nemțesc, îți arăt eu coc, valț şi bluză, ardă-te para focului să te ardă 1 Nici eu, nici bunică-ta, nici bunică-mea n-am ştiut de acestea — şi-n legea noastră trebuie să trăieşti şi tu. Altfel îți leg o piatră de gît şi te dau în Tarcău. Nu-s eu destul de năcăjită e-am rămas singură asupra iernii şi nu mai ştiu nimica de tată-tău ; acuma am ajuns s-aud pe popă cetind lucruri ruşinoase. Dar evanghelia asta i-a voastră, nu-i a lui.

— Aceea-i scrisoarea mea ? întrebă cu vielenie fata.

— Care'scrisoare ?

— Aceea pe care ai pus-o la oglindă.

— îţi arăt eu ţie scrisoare. Du-te şi vezi de trage pînâ in sară în fuşalăi lina pe care ţi-am pregătit-o. Şi să te mai prind că dai gunoiul afară în faţa soarelui, cum ai făcut azi, că-ţi pun la gît două pietre de cîte cinci ocă. N-ai mai învăţat rînduiala ? Nu mai ştii ce-i curat, ce-i sfînt şi ce-i bun de cînd îţi umblă gărgăuni prin cap şi te chiamă domnişoară !

Astfel s-a frămîntat, fără să i se aline gîndurile şi fără să primească vreo veste de unde aştepta. In noaptea asta, către zori, a avut cel dintăi semn, în vis, care a împuns-o în inimă ş-a tulburat-o şi mai mult. Se făcea că vede pe Nechifor Lipan călare, cu spatele întors către ea, trecînd spre asfinţit o revărsare de ape.

II

Soarele bătea de către amiază de pe ţancul Măgurii. Ridicind ochii şi clipind, Vitoriei i se păru că brazii sînt mai negri decît de obioei. Dar asta era o părere, căci sub soare lunecau pîlcuri de nouri alburii. Vremea era călduţă şi abia adia vîntul aducînd în ogradă, ca pe nişte fluturi tîrzii, cele din urmă frunze de salcie şi mesteacăn. Se auziră pe drumuşor tălănci cunoscute. Venea Mitrea argatul cu cîrdişorul de oi şi cu cele două vaci. Vitoria îl auzi răcnind şi suduind încurcat, aşa cum îi era obiceiul, pe cînd vîra animalele în ţarcurile lor pe poarta din fundul gospodăriei spre munte. Lăsînd la o parte furca, femeia chemă cu glas cîntat:

— Minodoră, fată hăi !

— Aud, mămucă, răspunse fata din şandramaua din dosul casei de sub păretele de la miazănoapte.

— Lasă, fată, fuşalăii şi caută şi de altele. Văd că vine argatul înainte de vreme. Trebuie să se fi întîmplat ceva.

Fata se arătă sprintenă, cu cămaşă albă şi catrinţă neagră vrîstată roş. Purta părul împletit în cunună, fără nici o broboadă, după rînduiala fecioarelor. Era desculţă, ciu- boţelele cu potcoave galbene şi cu vîrful de glanţ cum- parate cîe la Gheorgheni le ţinea numai pentru hori şi nunţi şi pentru drumurile la tîrg.

— Ţie nu ţi-i foame ? întrebă Vitoria oftînd şi privind într-o parte aţintit.

— Nu mi-i foame, răspunse rîzînd fata. La cine te uiţi, mămucă ? il vezi pe tata ?

— il văd, răspunse nevasta suspinînd. Cine ştie pe unde va fi fiind, singur şi flămînd. Dă fuga la fîntînă şi adă apă. Aţîţă focul şi pune ceaunul de mămăligă. Caută în cuibare vreo două ouă. Scoate nişte brînză în scăfiţă. Pentru argat caută de cea mai iute.

— îndată, mămucă, răspunse fata lepăind prin bătă- tură şi smuncind cofa goală de pe fundul ei.

Mitrea se strecură în ogradă pieziş, pe portiţa vitelor. Era un om fără vîrstă, scund şi cu ochii şterşi. Zîmbea încremenit cu obrazu-i spîn. Ducea din cînd în cînd o mînă cu ghiare în păru-i roşcat, buhos şi bătucit.

—■ Ce s-a întîmplat, Mitre ?

— Cum ?

— Ce s-a întîmplat ?

— Nu s-a întîmplat nimica.

-— Atuncea de ce ai venit aşa devreme acasă ?

— Ha?

— De ce ai venit aşa devreme acasă ?

— Apoi am văzut că pogoară alţi oameni din poieni oile şi vacile ; le-am pogorît şi eu. Zice că are să vremuiască.

— Cine spune asta ?

— Spun oamenii. Am văzut şi eu dumbrăvencile zburînd în cîrduri spre soare. Se duc de unde-s ele. Dar mai ales m-am uitat la un nour către Ceahlău. Nouru acela-i cu bucluc. De-acu vine iarna. Şi eu te poftesc pe dumneata, stăpînă, să-mi dai tohoarcă şi căciulă şi piele pentru o pă- reche nouă de opinci. De acu-i gata. întâi are să viscolească ; pe urmă au să prindă a urla lupii în fundul rîpilor.

Mitrea vorbea bolborosit şi din fundul gîtlejului. Pomenind de iarnă şi de lupi, se holba fioros. Vitoria simţi un fior prin spate. Minodora aşeză cofa cu apă la locul ei şi începu a rîde.

— Am auzit că te-nsori, bade Mitre.

— Ha ?

— Am auzit că te-nsori.

—- Da' nu mă mai însor nici pe dracu. Unde-i norocul acela ! M-aş mulţămi şi c-o vadană, ori cu una care a făcut copil de fată mare. Dar până n-oi avea oi destule, nu găsesc. Azi îi lumea rea şi femeile-s fudule. Da' nu-mi daţi ?

— Ce să-ţi dăm ?

— Apoi să-mi daţi tohoarcă, opinci şi căciulă, că deaeu se chiamă că vine iarna.

Stăpîna strînse din umeri. Omul se aşeză mormăind pe colţul prispei. Fata aţiţase grabnic focul la vatra de afară, umpluse ceaunul cu apă şi-1 aşezase pe pirostrii. Zvîrlise în el un pumn de făină ; presărase sare. Deodată vîntul trecu şuşuind prin crengile subţiri ale mestecenilor din preajmă. Pădurea de brad de pe Măgura clipi din cetini şi dădu şi ea zvon. Înălţînd fruntea, Vitoria simţi adiere rece dinspre munte. Şuviţele castanii din jurul frunţii i se zbătură. Clipi din ochi, silindu-se oarecum să se trezească deplin. Pe toată costişa, în gospodăriile răzleţe, se auzeau chemări şi îngînări de glasuri. Cînii începeau să zăpăiască. Coloanele de fum se aplecau împrăşjtiindu-se pe faţa pă- mîntului.

— într-adevăr, se tulbură vremea, grăi gospodina grăbit. Trebuie să ne mutăm în casă. Treci, fată, înlăuntru şi fă focul în horn.

Cu mişcări iuţi, fata apucă tăciunii şi trecu în tindă. Aburi subţiri învăluiră soarele. Apoi nouri siliră cu hărnicie dinspre muntele cel mare.

— Mămucă, strigă fata, iese fum. Trebuie să fi făcut 0 dihanie cuibar în hogeag.

— Asta se poate ; să se suie Mitrea pe casă.

— Bine, să mă sui, da' întăi şi întăi să-mi daţi tohoarcă, opinci şi căciulă, că vine iarna.

— Aşa este ; scoate, fată, din casa cea mică ce-i trebuie holteiului istuia şi leapădă-i toate în braţe, ca să se suie cu ele la hogeag.

— Da' nu mă mai sui eu cu ele. Ce să fac la hogeag ?

1 — Să strici un cuibar de stănci.

— Bine, am să-1 stric, da' să-mi daţi ce mi se cuvine.

Bombănind, Mitrea aduse scara, pe cînd fata scotea din odaia nelocuită de peste tindă, din mirosuri grele de piei şi brînzeturi, lucrurile care-i erau lui trebuitoare şi i le lepăda pe prispă :

—- Na tohoarc-ă ! na opinci !

Argatul se suia domol pe scară şi de sus îşi întindea intr-o parte gîtul, ca să vadă dacă nu-i înşelat. C-o prăjină lungă cotrobăi în hogeag şi fumul izbucni, abătut de vînt într-o lăture. în cîteva clipe, uneltele de bucătărie de sub şandramaua şubredă de-afară îşi luară locul în tindă, pe prichici şi-n jurul hornului. Cofa intră la locul vechi după uşă. Mitrea coborî gîfîind, căută ulcica, o cufundă în apă şi bău cu sete, pufnind, apoi deşertă îndărăt ce rămăsese. Trecu după aceea să cerceteze şi să admire îmbrăcămintea de vreme rea. O clipă mişcarea casei se potoli şi vîntul îşi spori zvonul pe deasupra satului. Găinile se suiră pe prispă la adăpost, alungate de cele dintăi stropituri reci. Vitoria privi cu uimire la cucoşul cel mare porumbac, cum vine fără nici o frică şi se aşează în prag. Inima-i bătu cu nădejde, aşteptând semnul cel bun. Dar cucoşul se întoarse cu secera cozii spre focul din horn şi cu pliscul spre poartă. Cîntă o dată prelung şi se miră el singur.

— Nu vine... şopti cu îngrijorare gospodina.

— Cine ? tătucă ? întrebă fata înfricoşată.

— Nu vine, zise iarăşi, aprig, Vitoria. Cucoşul dă semn de plecare.

— Cine are să plece ?

Femeia nu răspunse. Privi în juru-i cu obrazul deodată împietrit şi văzu totul rece şi umed sub zloată. Soarele pierise, lumina se împuţinase şi vîntul şfichiuia, din cînd în cînd, fulgi care

cădeau domol în tindă, se topeau şi dispăreau într-o clipă. Fata pregătea repede prînzul. Răsturnă mămăliga pe măsuţa joasă şi rotundă, tăie jumătate şi o întinse pe un fundişor lui Mitrea c-o scăfiţă de brînză şi c-o ceapă.

— Desfă palma, să-ţi pun ş-o leacă de sare... îndemnă ea.

Apoi cercă ouăle fierte şi le scoase din ulcica lor c-o lingură de lemn într-o strachină cu apă rece. Se opri din robotit şi se uită cu îndoială spre Vitoria.

— Dumneata nu mînînci, mămucă ?

Femeia clătină din cap.

— Argatul s-a dus la şura lui să mînînce, urmă fata, în şoaptă. Aşa are obicei, ca să nu-1 vadă nimeni.

C-un ştergar acoperi masa şi se feri la o parte, cu faţa umbrită de întristare, cu umărul rezemat de horn.

Vitoria îşi trase broboada peste gură şi rămase dreaptă pe scăun'aşul ei, cu braţele încrucişate pe sîni, privind fără să vadă frămîntarea de-afară a stihiilor. Din cînd în cînd învăluirile de vînt de deasupra satului păreau că se alină ş-atunci se auzea sunînd cu zvon mare, sus, sub nouri, pădurea de brazi.

într-un tîrziu privi cele din apropierea ei.

— Tu ce faci, fată ?

— Nu mi-i foame nici mie, mămucă, răspunse Minodora.

— Ba tu să mă Ieşi cu ale mele şi să mînînci. Tu nu ştii cîte am eu, nici cîte gîndesc. Eşti încă un plod, care ai să cunoşti de-acu înainte supărările vieţii. Mînîncă şi mai ales nu te gîndi la lunganul acela al dăscăliţei. Are un nas, drept după porecla care li s-a dat tuturor din neamul dascălului. Ochii mititei şi nasurile topor. Cînd îl văd că se mai desmiardă cu cîntece şi cu vorbe delicate de pe-acolo de -prin străinătăţi, mă bucur care nu se mai află. Să faci bine, domnişoară, să-ţi vezi de rînduielile tale de fată mare, să-ţi baţi şi să-şi scuturi perinile şi lăi- cerele de zestre, căci, în cîşlegile ce vin, am de gînd să te mărit. Oi găsi eu un român aşezat, cu casă nouă în sat şi cu oi în munte, să i te dau şi să scap de tine.

—- Mămucă, nu te supăra pe mine şi nu mă urî... murmură cu lacrimi fata.

— Oricît ai lăcrăma, să ştii că ginere ca feciorul dăscăliţei nu-mi trebuie.

— Mămucă, să nu ma dai după urît şi după bătrîn, ca să mă bucur şi eu de viaţă, cum te-ai bucurat dumneata.

Vitoria îşi trase iar broboada pe gură şi rămase neguroasă.

Tîrziu, cînd conteni zloata, vorbi iar, cu mai puţină asprime
:

— Ţi-am spus să mînînci.

Fata se supuse şi dezvăli masa. Nevasta se ridică în picioare, îşi pături pe ea catrința şi-şi strînse sub sîni bîr- neața. Apoi intră în odaia din dreapta şi-şi schimbă broboada. Trase în picioare colțuni groşi **de** lînă sură şi ciuboțele. îşi frecă palmele, cu busuioc şi-şi netezi pleoapele, tşi luă pe umeri un sumăieş.

— Eu mă duc la părintele, zise ea. Trebuie să trimet scrisoare lui Gheorghiță. Vezi de găini să nu se culce flă- mînde, şi scoală pe argat. De bună-samă s-a învălit în tohoarcă şi doarme cu căciula peste ochi.

— Da, mămucă, răspunse fata, cu fruntea plecată.

Vitoria mai căută un băț de corn după uşă şi trecu spre poartă. Vîntul se alinase şi vremea sta a ploaie, fără lumină, cu nourii coborîți.

Fata se mişcă pe gînduri din locul ei, ca să treacă în țarcul vitelor, să trezească pe argat. Pe obraz îi apăru un gînd ş-un zîmbet. Mai întîrzie puțin, ca să curățe blidele şi să măture fărmăturile sub vatră. Din gura podului, din umbra neagră, o privi deodată un pui cenuşiu de mîță, cu ochi rotunzi, şi-şi ceru dreptul de lapte c-un mieunat subțirel. Minodora puse lîngă fărmături scăfița ştirbă şi turnă în ea cîteva picături de lapte. Motănaşul țupăi delicat pe horn, pe prichici şi jos. începu a linchi cu limbu- ța-i trandafirie.

Umblînd cu lumina-i de gînduri în ochi, fata îşi făcea planul. Maică-sa are să lipsească o vreme destul de lungă, căci, ca totdeauna, are şi alte treburii în acest răstimp, poate trimite pe Mitrea după Jănică, băiatul învățătorului. îi place c-ît de repede scrie şi cum se uită la ea cu nişte ochişori de drac, negri ca două măsline. E bun cărturar ; învață în liceu \a Iaşi, într-a patra clasă, şi învățătorul vra să-1 facă doftor. îşi aduce el singur cerneala şi hîrfcia şi s-aşează la masă înaintea oglinzii. întăi se uită să-şi vadă mutra şi pieptănătura, pe urmă se întoarce ațintit la ea, ş-aşteaptă, cu condeiul gata.

Ea s-a gîndit de mai nainte ce-are să spuie în scrisoarea către Ghiță Topor şi cum are să spuie. A aflat ea nişte vorbe frumoase care au să-i placă. Şi le murmură, singură, privind spre motănaş.

«Pun condeiul pe hîrtie şi încep cu dor a scrie ; pe hîrtie gălbioară, cu dor de la inimioară. Şi te-ntreb de sănătate, că-i mai bună decît toate.» Mai sînt şi altele. La urmă trebuie să puie aşa : «Cu iele mă închin la fața dumnitale eu Minodora Lipan.»

îi plăcea de Jănică al lui domnu Mironescu, căci serie frumos şi nu întîrzie. îi scîrție penița pe hîrtie. Şi pe urmă-i ceteşte zîmbind. Alți scriitori din sat au obicei de pun vorbe de ale lor ; dar aceea-i scrisoarea lor şi ea vrea să trimeată o scrisoare a ei.

— Mai vrai lapte ? întrebă ea pe motănaş.

— Mai vrau, răspunse el subțirel.

Ea-i turnă încă un firişor, apoi c-o îngînare de cîntec, se grăbi afară, ca să trezească din tohoarcă pe Mitrea argatul.

III

Vitoria Lipan se îndreptă spre biserică pe ulicioare lungi şi cotite, apoi pe cărări printre grădini. Luneca din cînd în cînd prin mîzgă ; dar altfel calea era curată, căci pietrişul şi năsipul sorbiseră zloata. Biserica era aşezată pe-un dîmb, cu ţintirimul împrejur. în apropiere, în dreapta, se ridica gospodăria părintelui Dănilă, cu case, şuri şi heiuri. De partea cealaltă a bisericii mai era o căsuţă, ca o ciupercă singură pe toloacă. Acolo trăia baba Maranda. Vitoria avea treabă şi cu dînsa. întăi se duce la părintele, să-i alcătuiască răvaşul. După ce înserează, trece la baba Maranda, pe întuneric, ca să n-o vadă nimeni.

Ca să-şi pregătească toate din vreme şi cu rînduiala, ocoleşte pe la crîşmă. Intră pe aindos, ea să nu mai aibă schimburi de vorbe cu unii şi cu alţii. Toţi o întreabă de omul ei. Ea trebuie să strîngă din umeri, simţindu-se umilită şi ruşinată. Cu toate acestea rîde şi le răspunde ager.

Acuma însă n-are gust de vorbă. Pofteşte la dînsa, în odăiţa de dindos, pe domnu Iordan, erîşmar cuviincios cu obrajii rumeni şi cu pîntecele mare abia stăpînit de chimir. El vine numaidecît, răzbind anevoie pe uşa scundă şi îngustă. îi dă o gărăfioară verde, să i-o umple c-o litră de rachiu de cel bun. Cere hîrtie şi plic pentr-o scrisoare. Vîră gărăfioara verde în sîn şi poartă cu mare grijă între două degete ale mînii stîngi, lîngă piept, plicul şi foaia învălite într-o bucăţică de hîrtie neagră. Aşa suie la casa popii şi cînii o întîmpină repezindu-se spre poartă buluc, cu larmă de lătrături.

Ea dă glas şi bate cu băţul în poartă. Iese un argat buhos din bucătărioara din laturea caselor celor mari. Se stropşeşte la cîni, îi suduie şi zvîrle în ei cu scurtături de lemn, pe care le caută la întîmplare aplecîndu-se în juru-i. Vitoria trece pe cărare la casele cele mari şi intră la cucoana preutească. Totdeauna, în zilele de lucru, o găseşte la stative, alegînd scorţuri. E palidă, subţire şi us-cată şi întruna se tînguie c-o voce slabă că nu-i prieşte aerul de la munte. Ea-i de loc din părţile deschise de la Prut, ş-acolo lumea-i altfel, între holde şi-n soare. Aici umblă şi vara cu caţaveică şi nu se mai poate încălzi. De douăzeci şi şase de ani şi-a părăsit neamurile şi nu s-a mai întors la ele. Şi părintele Irimia Iliuţ şi presvitera Maria acuma-s bătrîni şi nu mai pot călători cătră ea în munte. A dat soţului ei, părintelui Daniil, şase copii, toţi băieţi şi toţi voinici,, cu obrajii pietroşi. învaţă pe la şcoli, le merge bine la cîmpie şi mai ales le merge bine la munte. Toată sănătatea şi tot sîngele cucoanei preutese Aglaia au trecut în ei şi sporesc cu dobîndă.

Vitoria îi dă buna sara ; îi sărută mîna. Cucoana preutească îi răspunde cu vocea-i bolnavă :

— Dumneata, Vitorie; ai treabă cu părintele.

— Da, am venit să mă mai sfătuiesc cu sfinția sa și să-mi mai scrie un răvaș.

— Bine, Vitorie ; părintele-i în odaia cea mare. Acu s-a întors din munte. A avut mult bucluc și vorbă cu oamenii ; dar cum i-i obiceiul lui, i-a răpus pe toți și i-a împăcat. A mîncat, ș-acuma s-a fi hodinind.

Se deschise o ușă și s-auzi un glas gros :

— Care-i acolo ?

— Noi sîntem, părinte Dănilă.

— Aha ! dumneata ești, Vitorie. Poftește încoace.

Părintele Daniil Milieș deschise larg ușa, ca pentru sfinția sa. își desfăcu și brațele și-și flutură barba pe deasupra pînteeului. Era un om mare și plin, cu ochii mititei foarte pătrunzători. Părul cărunt îi era strîns pieptănat și împletit în coadă la ceafă. Dinții îi străluceau sub tufele de păr ale mustăților.

Vitoria intră și închise ușa după dînsa. Preuteasa rămase singură cu stativele și-și aplecă mai tare fruntea pe alesături, în umbra amurgului.

— Ai nevoie de vreo scrisoare ? întrebă părintele. Șezi, iaca aprind lampa și ți-o scriu numaidecît.

— Și de asta am venit, părinte Dănilă, răspunse femeia, și mă aduce și altă nevoie, pentru un sfat.

— Bine ; s-ascultăm ; ce este ?

Vitoria strecură pe masa rotundă din mijlocul odăii plicul și foaia albă. Stătu puțin în cumpănă, plimbîndu-și ochii asupra mobilelor ©rășenești din juru-i, dar fără să le vadă.

— Părinte, vorbi ea cu stăpînire, nu știu ce s-a făcut omul meu. Am început să am grijă.

Părintele Daniil își arătă dinții puternici și răspunse cu voie bună :

— Ce grijă ? Caută-ți de treabă. Omul se află la afacerile lui. Mîni-poimîni se-ntoarce acasă cu chimirul plin. Iți aduce de la Piatra o casîncă nouă de matasă.

-— Bine ar fi să fie cum spui sfinția ta. Eu socot că are o pricină, de aceea întîrzie.

— Știi ceva ? ai oblicit ceVa ?

' — Nu. Tocmai de asta-s cu mare grijă. In douăzeci de ani am ajuns eu să-i știu drumurile și întoarcerile. Poate zăbovi, o zi ori două, cu lăutari și cu petrecere, ca un bar- bat ce se află ; însă după aceea vine la salașul lui. Știe că-i doresc și nici eu nu i-am fost urîtă.

Părintele Daniil rîse : : — Cunoaștem asta și nu ne pare rău.

— Așa că eu, de și-s femeie proastă, am numărat pe degete zilele. S-a mai dus ș-acu șapte ani la Dorna după oi. Le-a cumpărat cu bine și s-a întors cu pace. A avut vreme să le coboare la

iernatic în locurile pe care le are năimite, le-a dat pe sama bacilor, a stat cu ei la numărătoare, a făcut socoteli, a plătit simbrii, a stătut şi-n tîrg Ia Iaşi o zi, a stătut altă zi la Piatra -— şi după douăzeci de zile a fost înapoi. Dar acu a trecut de două ori pe atîia.

— Cum se poate ? Asta n-am ştiut.

— Apoi, părinte, sfinţia ta nu-i eşti soţ şi n-ai nevoie să ştii. Durerea-i la mine şi socotelile acestea numai eu le [ac noaptea, cînd îs singură trează ş-aud numai greierul din vatră. Acu, astă-noapte, am avut şi semn în vis.

— Lasă visurile. îs mai mult înşelări.

— Cîteodată poate-s înşelări; dar aicea îmi răspund mie. Cît chem şi cît doresc, trebuie să-mi răspundă. L-am visat rău, trecînd calare o apă neagră.

— Atuncea are să vie.

— Nu. Era cu faţa încolo.

— Acestea-s de-ale femeilor. De cînd vă bat eu capul şi vă spun să nu credeţi în eresuri.

— Ba-i vis cu adevărat, părinte, nu-i eres.

— în sfîrşit,. fie cum spui. Se poate să aibă omul o pricină de întîrziere. Poate să fi căzut bolnav ; şi-a sclintit o mînă ori un picior.

— M~am gîndit la asta, părinte. Aş fi primit scrisoare. Acuma n-aş fi aici; aş fi la el.

— Va fi făcut vreo poznă. Stă la popreală.

Femeia clătină din cap, neîncrezătoare.

— Să fac o slujbă şi să cetesc la biserică, încheie părintele. Dumnezeu are să facă lumină şi are să-ţi aducă pace.

—■ Aşa, părinte ; asta-i mai bine. Acu la Dumnezeu am şi eu nădejde, la Maica Domnului şi la sfîntul Gheor- ghe. Te-i ruga pentru mine şi ei m-or izbăvi. Acuma n-am la mine parale; dar om da cît se cuvine, căci avem de unde.

— wŞtiu, Vitorie, de asta n-am eu grijă. Şi nici nu-mi trebuiesc bani. Mai degrabă ţi-oi fi mulţămitor pentru-un bărbăcuţ cu coada groasă, de care a adus Nechifor din Basarabia. Cînd s-or întoarce turmele la primăvară, mi-ai face bucurie dacă mi-ai dărui unul.

— Se poate, numai să-mi văd omul sosit acasă. Pentru acesta sfat am venit. în altă parte n-am unde mă duce. Sfinţia ta ne eşti aici, în pustia asta de munte, şi primar şi subprefect. Eu mă mai gîndeam că să scrii cumva acolo la Dorna, Ia căpitănia tîrgului, să întrebi de el ce şi cum.

— Hm ! s-ar putea ; dar cine-I cunoaşte ?

— Nu-1 cunoaşte nimeni; că el e un străin acolo; ş-afară de asta oile trebuia să le neguţeze de la nişte ciobani de pe Rarău.

— Apoi atuncea de ce să mai scriu ? Pe Rarău a rămas stăpînă Mama-Pădurii.

Părintele se veseli. Nevasta lui Lipan suspină, cu mina la gură, întorcînd fruntea într-o parte.

— Văd că ai adus hîrtie. De scrisoarea asta e vorba ?

— Nu. Vreau să dau o ştire băietului.

— Atuncea-i bine ; să ţi-o scriu numaidecît.

— Da, părinte, încuviinţă femeia

îşi încruntă sprîncenele şi privi ţintă înainte-i văzîn- du-1 pe Gheorghiţă, între ciobanii de la cîmp şi între oi, şi spunîndu-i lui vorbe apăsate.

Părintele Daniil aştepta, cu condeiul în mînă, aplecat din scaun asupra mesei şi cu pieptul păros desfăcut, ca pentru o muncă nu tocmai uşoară.

Vatalele cucoanei preutese bătură de cîteva ori în odaia cealaltă.

«Gheorghieş dragul mamei, grăi Vitoria aţintindu-şi feciorul de departe ; să ştii că tatăl tău nu s-a întors la noi acasă şi eu socot că poate să fi ajuns acolo la Cristeşti, cu voia lui Dumnezeu. Iar dacă n-a venit, tu înţelege-te cu moş Alexa baciul şi vindeţi cît trebuie din oile cana- rale, ca să faceţi bani. Iar dacă nu v-ajunge, scrie, ca să vă trimet de aici, căci mai avem acasă şaptezeci de piei de oaie şi o sută de miel şi şaizeci de burdufuri de brînză şi nouăzeci do păpuşi de brînză afumată. Vînd şi vă trimet. Iar după aceea să vii de sfintele sărbători acasă, căci am nevoie de tine, fiind acuma tu singur barbat ia gospodărie.»-

Părintele Daniil Milieş ascultă cu luare-aminte în- cuviinţînd din cap şi zîmbind cu îngăduinţă. Muind condeiul legat cu aţă într-un şip colbăit de cerneală violetă, îşi pregăti mîna cu cîteva întorsături dibace şi aşternu un prea frumos răvaş pe care Vitoria îl ascultă cu religiozitate.

«Prea scumpul meu fiu ! ceti părintele Daniil Milieş cu glasu-i gros, află că, din mila lui Dumnezeu, sînt sănătoasă şi doresc să aflu şi despre tine la fel. Am să vînd producte din magazie şi-ţi voi trimete banii de care ai necesitate.»-

Vitoria înţelegea că toate sînt puse în răvaş întocmai cum a voit ea, numaicît mai lămurit şi mai cu pricepere. Sărută părintelui mîna şi-i făgădui încă o dată băr- băcuţul.

IV

Trecu prin întuneric, pe lîngă ţintirim. Căsuţa singură a babei Maranda trimetea fire de lumină spre vale prin- tr-un geam cît palma. Cum se apropie de* uşă, se trezi înlăuntru un fel de chelălăit ciudat al unei dihănii de pe alt tărîm. Parc-o zugruma

cineva şi ea se zbătea în spasmuri de moarte. Glasul blînd al babei, bombănind după uşă, nu izbutea s-o liniştească.

«Asta-i căţeluşă de vrăjitoare, vorbea în sine clătinînd din cap Vitoria. Trebuie să aibă dinţişori de criţă pe ca- re-i ascute baba Maranda c-o cute neagră.»

Se deschise uşa.

— Dumneata eşti, Vitorie ? Te-aşteptam.

— Da ? se miră nevasta. Poate m-ai văzut trecînd la părintele.

— Nu. Am eu veste din altă parte. Intră.

Căţeluşa vrăjitoarei tot mîrîia subţire în cotruţa de sub horn. Era o javră slăbuţă, cu urechi ciulite de liliac şi cu ochii boldiţi. Blăniţa-i subţire, de coloarea şoarecelui ş-a cenuşei, din cînd în cînd tresărea zbîrcindu-se. Atunci icnea, parcă voia să sperie lumea.

— Taci şi fii cuminte, fetiţa babei, zise bătrîna ridicând asupra ei arătătorul de la mîna dreaptă.

Fetiţa babei tăcu, îueovrigîndu-se în cotruţă.

Vitoria întrebă, zîmbind :

— Pcate-1 ţii în căţeluşa asta ?

— Ce să ţin ?

— Nu ştiu cum să-i spun ; dumneata-i cunoşti mal bine numele.

— Dragă Vitorie, se holbă baba în bagdadie, pălinduşi una de alta palmele ; ţi-am mai spus şi altă dată să nu vorbeşti de dânsul şi mai ales numele să nu i-1 rosteşti, că-i primejdie.

— Bine, bine, răspunse nevasta privind în juru-i. L-ai întrebat ?

— Ce să-ntreb ?

Femeia lui Lipan se aşeză pe colţul laiţei în chilia scundă. Mirosea a fum ; flori uscate, grămădite prin colţuri şi-n grindă, amestecau cu fumul mireasmă înţepătoare. In capătul laiţei, sub perne şi poclăzi, sta o iadă mare braşovenească înflorită cu roş. îi atîrna o lacată grea în bălămăli tari. -«Poate să fie în lada aceea--, se gîndea cu îndoială Vitoria. Se vestise în tot satul că baba Maranda are ascuns la ea pe cel cu nume urît. Dacă-1 spui şi n-apuci a-ţi face cruce cu limba, îţi ia graiul.. Ce demon va fi fiind, cine putea şti ? Vitoria înclina să creadă că tot în căţeluşă sălăşluieşte. Tot ce se spune poate fi şi minciună ; însă adevărat este că baba are unele lainice ştiinţi şi meşteşuguri.

Oftă, aşteptînd. Bătrîna ştia bine ce vînt a adus-o pe nevasta lui Lipan ; îi lăsă însă pricina la o parte şi începu să se tînguie de ale sale.

— Vai de capul meu cum trăiesc eu aici ! Nimeni nu mă ştie, nimeni nu mă vede, nimeni nu-mi leapădă un braţ de lemne

ori un pumn de făină. Numai cînd au o scîrbă, ori o boală, atunci îşi aduc aminte.

— Babă Maranda, vorbi Vitoria privind-o ţintă, tare te rog să mărturiseşti dacă ai ieşit vreodată din casa mea cu mîna goală.

— Ba, draga mea, dacă aş spune asta, aş păcătui. Dumnezeu aude.

Vitoria ridică ochii spre răsărit. De-acolo le privea şi zîmbea ascultînd sfîntul Sisoie, care are stăpînire asupra unora dintre demonii mărunţi. Era o zugrăveală veche pe lemn de tei. Barba sfîntului mai ales, căruntă şi învăluită de un vînt neclintit, era ceva minunat.

— Atuncea de ce vorbeşti asupra mea ?

— Nu vorbesc asupra dumnitale. Vorbesc de lumea asta rea, lîngă care trăim.

— Ba, mie, babă Marandă, se cuvine să-mi vorbeşti de altele. Iaca, ţi-am adus o litră de rachiu de cel bun de la Iordan. Deşartă-1 în plosca dumnitale şi să-mi dai gă- răfioara, ca să-ţi mai aduc şi altă dată. Iar dacă te osteneşti mîni pe la mine, nu uita să-ţi iei desaga. Şi s-aduci ş-o strachină, ca să-ţi pun într-însa brînză.

Baba rămase cu ochi aţintiţi asupra gazorniţei care-şi pîlpîia sîmburele de lumină de pe prichiciul hornului.

— Lumea-i rea, draga mătuşii, se tîngui ea cu jale, făcîndu-şi gura pungă şi clătinînd din cap. Am înţeles despre soţul dumnitale, Nechifor Lipan, că a ajuns cu bine în locul acela la Dorna, unde trebuia să cumpere oi de la nişte ciobani. Dar după aceea s-a găsit una cu ochii verzi şi cu sprîncenele îmbinate, care s-a pus prag şi nu-1 lasă să treacă.

Vitoria îşi ţinu răsuflarea ; simţi că se înăbuşă.

— Oile le-a cumpărat ?

— Asta încă nu pot şti, draga mătuşii. Chiar dacă le-a cumpărat, i-au mai rămas bani de cheltuială. El acolo-i ca un fecior de crai. Ia galbănu-n gură şi-1 stupeşte tocma între lăutari.

— Să fie adevărat asta, mătuşă Marandă ? Mie parcă tot nu mi-ar veni a crede.

— Adevărat, drăguţa babei. Pot să-ntind şi cărţile, să vezi şi dumneata singură cu ochii cum s-arată. Asemenea mi s-a întîmplat şi mie cu omul meu în tinereţă.

— Şi s-a întors ?

— S-a întors. I-am făcut eu atuncea mîndră petrecere.

Baba trase din brîu cărţi soioase şi rupte la colţuri. Sui pe laiţă măsuţa cu trei picioare, întinse pe ea ştergar şi înşiră iconiţele amestecate cu toate celelalte semne ale bucuriilor şi întristărilor.

Dădu Vitoriei dama de cupă, ca s-o menească încet deasupra buzelor.

— Vezi, drăguță, cum ți s-aleg dumnitale lacrimile şi scîrba ? Şi omul dumnitale, craiul de spatii, răsare în- tr-altă parte, într-o adunare de oameni. Acolo-i nelipsită cea cu ochii verzi, precum am spus.

Nevasta stătu pe gînduri, cumpănind în sine adevărurile.

— Cărțile aşa arată, se învoi ea; dar vreau să ştiu dacă asta s-a văzut întăi de către el.

— De către cine ?

Vitoria îşi coborî ochii asupra cățeluşei. O văzu uitîn- du-se țintă în sus către dînsa cu luminile-i boldite. Ş-o auzi mîrîind stîns, ca din pămînt.

Baba şopti :

— Adevărat este, nu te îndoi de asta.

— L-am visat astă-noapte trecînd calare o apă neagră... mărturisi nevasta.

— Nu spun eu ? Om calare arată sfadă.

— Se făcea că se duce către asfințit.

— Cum spun şi cărțile ; se duce spre aşternut străin.

Vitoria oftă. îşi strînse şi-şi strîmbă buzele.

-—Se poate ; numai greu îmi vine a crede una ca asta.

— Ştiu eu că-ți vine greu. Dar cînd s-a întoarce ai să-1 întrebi. N-are să mărturisească, pentru că nu-i prost, dar să-1 întrebi.

— Am înțeles. Bucuroasă aş fi să-1 văd acasă.

— Ai să-1 vezi. Aici, la urmă, s-arată bucurie şi dar.-

Baba îşi purta prin casă trupu-i greu, căutînd plosca de lemn, ca să toarne ,în ea rachiul cel bun de la Iordan. îi tremurau cărnurile pe şolduri şi crețurile obrajilor. Se întoarse gîfîind, ca să ieie măsuța eu trei picioare. Ochii ei mici nu părăseau o clipă pe nevasta lui Lipan.

Se aşeză iar pe laiță. Vorbi cu glas schimbat:

— Dacă va fi nevoie, se poate trimete spre acel loc

0 pasere, care strigă noaptea şi are ochi de om. E mai giteu şi-i cu mare primejdie, dar se poate.

— Să moară duşmanca ?

Baba încuviință, apăsîndu-şi bărbia în piept. Vitoriei

1 se bătu inima; cu toate acestea hotărî cu tărie în sine moartea femeii cu ochii verzi.

Se crezu datoare către sfînt şi către Dumnezeu, să deie o lămurire :

— întăi am -să fac rugăciunile cele de cuviință Ia Maica Domnului, zise ea. După aceea am să țin post negru douăsprezece vineri în şir. Pîn-atunci, poate mi se întoarce omul.

— A da Dumnezeu... suspină subțire, c-un glas iar schimbat şi cu totul străin, baba Maranda.

Cînd se găsi iarăşi afară, Vitoria privi în cer nourii subţiri prin care răzbătea slabă lumina de lună. Glasul căţeluşei, în urmă, avea un fel de scîrţîit de fierăstrău.

îl ascultă pînă ce-i rămase numai în urechi, ca o zvîcnire. Atunci de pe mormintele ţintirimului, trecu fîlfîind moale paserea aceea despre care îi vorbise baba.

Nu-i era frică ; se ştia curată şi cu dreptate ; totuşi grăbi paşii. Vîntul contenise deplin şi s-auzea în vale vîjîitul Tarcăului.

La casa ei gazorniţa era stinsă. Intră pe portiţă şi găsi în vatra de-afară cărbunii sub spuză. Atunci se împiedică de ceva moale. Era cît pe ce să cadă. Dădu cu băţul.

Glasul lui Mitrea, din tohoarcă, izbucni somnoros :

— Care-i acolo, măi ?

Vitoria rîse singură, fără a răspunde. Argatul se zvîrli în sus cu alt răcnet zugrumat :

— Care-i acolo ?

împunse cu capu-nainte, spre poartă. Se opri fără să vadă pe nimeni.

— Ce este, Mitre ? întrebă gospodina.

— Care-i acolo, măi ? strigă argatul iarăşi; apoi se întoarse către femeie :

— Văcî că nu-i; s-a dus.

— Cine ?

— Cel care-a fost. L-am văzut cum te văd. Am strigat la el, pînă ce-ai ieşit dumneata ; ş-acuma nu-i; parc-ar fi intrat în pămînt. Asta mi s-a mai întîmplat o dată în munte. Să ştii că nu-i lucru curat.

— Bine, bine ; vîră-te iar în tohoarcă, Mitre, şi întoarce-te pe partea cealaltă, ca să nu ţi se întîmple nimic.

— Care-ai fost, măi ? strigă iar, mai moale şi cu îndoială, argatul. Apoi se scărpină la subsuoară, ridicînd cotul.

Vitoria rîdea. în casă se aprinsese lumina.

— Dumneata eşti, mămucă ? întrebă Minodora din umbra prispei. Adormisem şi m-am spăriat auzind răcnet.

— Cum să nu răcneşti cînd vezi pe Cel cu coarne ? mormăi Mitrea. Trebuie adus popa Dănilă să cetească şi să stropească cu aghiazmă. Mă duc să dorm de ceea parte de gard.

Tîrîind tohoarca după el ca pe-un mort, trecu în partea cealaltă a întunericului.

Stăpîna intră în casă, aprinse candela şi se închină la icoane. Apoi cele două geamuri clipiră şi rămaseră lucind slab.

V

Către sărbătorile de iarnă, Gheorghiţă veni de la apa Jijiei, unde lăsase oile în perdele, în sama baciului celui bătrîn Alexa. Nechifor Lipan nu se arătase încă acolo, ca~n toţi anii, după legea pe

care el singur o întocmise ; feciorul urmase porunca mamei din răvaşul alcătuit de părintele Dănilă.

Vitoria îl primi cu mare bucurie şi-1 sărută pe amîn- doi obrajii; după aceea trecu în altă odaie şi se încuie pe dinlăuntru, ca să poată plînge singură. îndată însă îşi aduse aminte că feciorul îi vine de pe drum lung, că-i trudit şi mai ales flămînd. Veni iar către el, cu pită proaspătă şi cu un hîrzob de păstrăvi afumaţi. Trimese pe Mitrea la domnu Iordan crîşmaru, s-aducă o leacă de rachiu de cel bun şi-i ceru lui Gheorghiţă să-i spuie toate.

— Să intri pe dindos ! ii strigă ea din urmă argatului.

Se întoarse pe marginea laviţei şi se pregăti s-asculte.

Gheorghiţă era flăcău sprîncenat ş-avea ochii ei. Nu prea era vorbăreţ, dar ştia să spuie destul de bine despre cele ce lăsase şi cele ce văzuse. Avea un chimir nou şi-i plăcea, vorbind, să-şi desfacă bondiţa înflorită şi să-şi cufunde palmele în chimir. întorcea un zîmbet frumos ca de fată şi abia începea să-i înfiereze mustăcioara. Vitoria îl admira din cealaltă parte a măsuţei; Minodora se cuibărise pe un scăunel, jos, gata să sară de cîte ori trebuia ceva. Afară se vedea pădurea uşor ninsă, subt un cer albastru şi însorit de moină.

— Acolo-s toate bune ?

— Toate. Am găsit stuh nalt şi voinic. Am durat perdele ca pe trei iemi. Am săpat bordeie. Dinspre partea banilor am împăcat pe toată lumea. Acolo încă nu-i iarnă şi oile mai găsesc verdeaţă în bahnă. Dintre stăpînii locului unii făceau gură, da' Alexa baciul a ştiut ce să le răspundă, căci el e om purtat şi se găseşte a cincizecişicincea oară la Jijia şi la Prut. Pe urmă am numărat oile şi Alexa baciul le-a însemnat la răbuş. Eu le-am scris în condică ia mine. Iar moş Alexa râdea. Zice că de cînd e el n-a văzut oi scrise în condică.

Fata îndrăzni de pe scăunaşul ei:

— Ce fel de oameni sînt pe-acolo ?

— Oameni ca toţi oamenii, rîse flăcăul.

— Hori sînt ?

— Sînt. Ş-apoi m-am suit în tren ş-am mers, ş-am mers, pînă la Piatra.

Femeile ştiau ceva nedesluşit despre tren. Nu îndrăzniră să ceară mai multe lămuriri.

Tăcură un răstimp. Stătea între ei o întrebare crîncenă.

Viteria lăsă să-i treacă valul care o înăbuşea şi zise încet, privind spre lumina de-afară :

— încă n-am primit nici o ştire de la tatu-tău.

Gheorghiţă aşeză domol lingura lîngă strachină şi împinse deoparte pînea coaptă anume pentru el. Se uită şi el pe fereastră. Drumuşorul cotit era pustiu.

— Ce să fie, n-am înțeles, urmă nevasta. M-am sfătuit cu părintele, am plătit slujbe. Mai aştept puțin, să văd hotărârea de sus. Mă glndesc fel şi chip şi am un vis, care-mi mînîncă sănătatea şi mă îmbătrâneşte. Mai stau pînă ce gătesc de postit cele douăsprezece vineri. Fiind singuri aicea în sat şi fără neamuri, trebuie să te trimet pe tine, ca un barbat ce eşti, să-1 cauți şi să-1 afli.

— M-oi duce, răspunse Gheorghiță cu îndoială. Se poate să i se fi întîmplat ceva.

— Ce să i se întîmple ? răspunse aprig nevasta. Să-i fi făcut farmece vreo muiere, cum spune baba Maranda, eu n-aş crede. Acuma am înțeles că demonul acela, dacă-1 are, e un prost. Ori îi prost, ori n-are nici o putere, de-o lasă pe dînsa amărâtă, calică şi lipsită de toate. Dacă ar avea putere să-1 ştie unde-i, ar avea putere să-1 şi întoarcă. N-ar mai fi nevoie, cum mă sfătuieşte ea, să cerce vrăji şi semne asupra mogîldeţelor de ceară, să le împungă ochii şi inima — ca să răspundă împunsătura în ochii şi inima aceleia. Visul meu e semn mai greu. Tu spui bine : i s-a întîmplat ceva la care mă îngrozesc a gîndi. Mai bine să fie ce zice baba, decît oe arată visul meu.

— Ce spune baba Maranda şi de care vrăji e vorba ? întrebă feciorașul şi rămase foarte uimit, cu gura uşor căscată.

— Cum nu ştii, băiete, aşa să nu te ştie nacazurile şi bolile. Grăiesc şi eu ca şi cum aş fi singură. Îmi închi- puiesc că ştiu şi alții. Căci şi ziua şi noaptea eu nu mă gîndesc la alta. Trebuie să te duci şi să-1 cauți pe tatu-tău, alta nu-i nevoie să ştii.

— M-oi duce, dacă spui; dar e bine să-mi arăți ce şi cum ; ca să ştiu ce să fac.

Vitoria îl privi clipind. îl văzu sfios şi nesigur; pe ,cînd ea era plină de gînduri, de patimă şi durere. Oftă cu năduf şi începu să strângă masa, cu mişcări smuncite. Fata voi să-i ajute ; ea o dădu la o parte cu cotul. Băiatul se închină la icoane mulțămind lui Dumnezeu pentru masă, apoi ieşi în sat ca să întîlnească prietini şi să întrebe veşti, despre fetele cu care se afla bine. Stăpîna casei îl urmări cu ochii pînă departe pe hudiță, după aceea, lingă vatră, cu coatele pe genunchi şi cu tîmplele în palme, se cufundă în starea ei obişnuită.

în închipuirea ei, bănuiala -care intrase într-însa era un vierme neadormit.

Se desfăcuse încet-încet de lume şi intrase oarecum în sine. Din fața nădejdii pe care şi-o pusese în singurul bărbat al casei, înțelegea că trebuie să deie înapoi. Asta era o mare mîhnire. Poate se aştepta la dînsa. Totuşi va găsi un mijloc ca mintea ei să ajute şi

brațul lui să lucreze. Ființa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre, de unde trebuia să iasă lumină. Era ceea ce se numeşte o problemă — cuvînt şi noțiune cu desăvîrşire necunoscute unei muntence.

Timpul stătu. îl însemna totuşi cu vinerile negre, în care se purta de colo-colo, fără hrană, fără apă, fără cuvînt, cu broboada cernită peste gură. Sărbătorile şi petrecerile solstițiului de iarnă i-au fost pentru întăia oară străine şi depărtate. Urările de Anul Nou, capra şi călutul şi toată zvoana şi veselia cotlonului aceluia din munte le respinsese de către sine.

Izolate de lumea din văi, rânduri după rânduri de generații, in sute după sute de ani, se veseliseră de creşterea zilei şi începutul anilor; toate urmau ca pe vremea lui Boerebista, craiul nostru cel de demult; stăpîniri se schimbaseră, limbile se prefăcuseră, dar rînduielile omului şi ale stihiilor stăruiseră ; aşa încît se cuvenea ca şi copiii să-şi aibă partea lor. Ea însă se socotea moartă, ca şi omul ei care nu era lîngă dînsa. Abia acum înțelegea că dragostea ei se păstrase ca-n tinereță. S-ar fi cuvenit să-i fie ruşine, căci avea copii mari; însă nu mărturisea asta nimănui, decît numai sieşi, nopților şi greierului din vatră.

In ziua de Bobotează, cînd părintele Daniil Milieş a binecuvîntat fîntînile şi izvoarele şi toate apele, pădurea de pe Măgura era îmbrăcată în promoroacă. Cerul se boltea Verde, rîpile erau pline de troiene, drumurile la Bistrița erau închise. Era însă într-a şaptea vin'ere de post şi Vitoria hotărîse, în singurătățile ei, un drum la Piatra şi la mănăstirea Bistrița.

— Oamenii spun că promoroacă în ziua de Bobotează arată an îmbielşugat... îi zise Gheorghiță, pe cînd se întorceau de la biserică.

— Aşa se spune, îi răspunse maică-sa ; dar să ştii că pentru noi nu mai poate fi nici bucurie, nici bielşug.

Ochii flăcăuaşului se întristară. în iarna aceea toate petrecerile îi erau înveninate.

— Să pregăteşti, cu Mitrea, sania, îi zise Vitoria. S-o umpli cu fîn ; să pui ş-un sac de orz pentru cai, Mîni dimineață ne ducem la Piatra.

, -— D-apoi om putea răzbi, mămucă ?

• — Om cerca ; cine nu cearcă, nu izbîndeşte.

— Şi asta-i adevărat, răspunse el mîhnit în sine ; căci nu se mai putea bucura de hora de a doua zi.

— La joc s-a duce soră-ta, zise munteanca, privindu-1 cu coada ochiului. A spune ea mîndrelor vorbe bune şi noi ne-om duce la datoria noastră.

«Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare ; cunoaşte gîn- dul omului...» cugetă cu mare uimire Gheorghiță.

Cum ajunse acasă, se duse încruntat la căsuța vitelor şi alese la o parte doi căluți pagi, care se împărecheau bine la umblet şi erau cei mai buni la ham. Le dădu orz într-un căuş şi le descurcă de scai coamele şi cozile. Apoi izbi într-o parte cu piciorul sania cu oplene ş-o împinse la gura podului cu fân. Pregăti toate singur, fără Mitrea, ca să-şi ieie de-o grijă, şi se gîndea la multe lucruri bune peste care a avut el stăpînire în munte cît a fost copil. Pîrăul cu bulboanele au fost ale lui. Potecile la zmeură şi mai sus la afine, cînd ocolea aşa, de bună-voie, umblînd după turmele ciobanilor. Poveştile la stînă, sara, cînd învăluie focul limbi sub sprinceana pădurii. Ştia să cheme în amurgit ieruncile şi căpriorii. Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fîn; în care pluteau vara şi copilăria. Cum se risipeşte mireasma în ger, aşa s-au dus toate. Acuma a intrat la slujbă grea şi la năcaz. Se vede că tatu- său Nechifor va fi căzut pe undeva ş-a pierit, ori l-au omorît hoții. Pentru o tinerețã ca a lui cade grea sarcina gospodăriei. Şi maică-sa asta s-a schimbat. Se uită numai cu supărare şi i-au crescut țepi de aricioaică. i

Cînd intră el în casă, Vitoria înălță fruntea de lînga vatră.

— Nu te uita urît, Gheorghiță, că pentru tine de-aci înainte începe a răsări soarele.

«Ce-a fi vrînd ea să spuie ?» se întrebă el, fără a da răspuns.

— Eu te cetesc pe tine, macar că nu ştiu carte, urmă femeia. înțelege că jucăriile au stat. De-acu trebuie să te arăți bărbat. Eu n-am alt sprijin şi am nevoie de brațul tău.

în glasul maică-sa tremurau lacrimi. Gheorghiță simți o uşoară înduioşare ; totuşi nu i se putea alcătui în minte nici o vorbă de mîngîiere.

A doua zi, sîmbătă, plecară la răsăritul soarelui, învă- liți în cojoace. Vremea era liniştită şi blândă, dar drumul greu, căci pîrtiile nu erau bine rupte. Caii luptau cu mare vrednicie ; într-o vreme Gheorghiță lepădă cojocul şi trase de sub fân lopata de lemn. începând bătălia cu troianul, deodată simți în el putere şi îndîrjire şi nu se opri pînă ce nu-1 birui, ca pe-o ființă. Privi spre maică-sa ; o văzu zîmbind şi înțelese că i-a dat răspunsul pe care nu-1 putea gîngăivi în ajun. «Femeile-s mai viclene, cugeta el apu- cînd iar hățurile ; ele-s mai iscusite la vorbă ; iar bărbații îs mai proşti; însă mai tari' de vîrtute.»

Asta tot maică-sa o spusese cîndva.

Abia către amiază ajunseră la apa Bistriței. Trecură pe pod de ghiață şi găsiră oale lucie spre tîrg. Abătură spre stânga, la mănăstire, şi poposiră tocmai la slujba de sară, între lumini şi cîntări. Toți monahii erau în strane, cu camilafcele aplecate, şi slujea părintele arhimandrit ' Visarion starețul.

Flăcăul rămăsese în urmă, ca să puie la adăpost caii. Munteanca îşi lepădă cojocul lîngă uşa de intrâre şi îna- intă

sprintenă, numai în sumăieş, păşind moale pe covor cu opincile. în faţa iconostasului se opri şi salută pe sfinţi cu mare înfrângere, aplecîndu-se adînc, cu mîna dreaptă pînă la pămînt. Făcîndu-şi cruci repetate, îşi murmura gîndul care o ardea. Trecu la sfeşnice şi aşeză făclioarele de ceară pe care le adusese de acasă învălite în naframă. Cu naframa aceea bătută în fluturi de aur trecu la icoana cea mai mare şi mai de căpetenie a mănăstirii, cătră care avea a-şi spune ea năcazul îndeosebi. Sfînta Ana o privi dintr'odată prin fum de luminări şi munteanca îngenunche şi-i sărută mîna. Stând umilită şi cu fruntea plecată, îi dărui: naframa, c-un ban de argint legat într-urt colţ, şi-i spuse în şoaptă taina ei. îi spuse şi visul; şi ceru răspuns. I se dădu sfintei cu toată fiinţa, ca o jertfă rănită, şi iasă să cadă pe naframă lacrimi. După aceea se ridică fără să vadă pe nimeni şi trecu în uşa din stingă a altarului, *ăş-* teptînd umilită, cu mînile încrucişate sub sîni şi cu fruntea înclinată.

Auzi un glas blând. Simţi că-i chemată. Deschise privirea spre altar şi văzu pe prea sfinţitul Visarion. îndată îngenunche şi-i sărută poala, straiului. El îşi puşe mâna pe creştetul ei. Era un ieromonah bătrîn şi uscat, cu barbă albă.

— Părinte, am venit pentru întrebare şi sfat... şopti ea.

— Te-ai închinat sfintei Ana ?

— M-am închinat.

— Aşteaptă... îi hotărî părintele arhimandrit.

Ea rămase în neclintirea ei, aşteptînd.

După sfîrşitul sfintei slujbe, monahul îi porunci să vină după dînsul. Sui treptele la stăreţie şi mai aşteptă o vreme într-o odaie naltă, cu canapele, mese şi alese podoabe. «Un părinte stareţ e ca ş-un boier mare...» încuviinţă ea, fără a îndrăzni să se aşeze.

Veni prea sfinţitul Visarion. O întrebă de unde-i. îşi aducea aminte că a mai văzut-o la sfînta mănăstire cu soţul ei.

— Da, sfinţite părinte ; atuncea am venit cu barbatu-meu pentru o bolişte care dăduse în oile noastre la eîmp. Şi sfînta Ana ne-a izbăvit. Acuma, sfinţite părinte, am venit pentru soţul meu, care s-a prăpădit. S-a dus după o cumpărătură de oi. A plecat pe la Sîmedru, şi nu s-a mai întors.

Povesti părintelui Visarion toate, cu vorbe cam multe. Bătrînul o asculta, dînd încet din cap. Era trudit; îi era somn ; însă o asculta cu bunăvoinţă.

— Ai dat de veste la stăpânire ?

— Care stăpînire ? La noi nu este nici primar, nici jandar. M-am plîns numai părintelui Dănilă. Ş-acuma am venit şi m-am jăluit sfintei Ana.

— Bine-ai făcut, nevastă. S-aşteptăm. Sfînta Ana are să puie cuvînt la scaunul împărăţiei celei mari. Iar în acelaşi timp

dumneata du-te la stăpînirea pămîntească în Piatra. Du-te la poliţai şi la prefect şi spune-le întîmpla- rea, ca să facă cercetări.

— înţeleg, răspunse Vitoria ; m-oi duce şi la dînşii, dar nădejdea mea cea mare e în altă parte.

VI

Noaptea aceea, a privegheat într-o odăiţă de sub stă- reţie, după ce a stat multă vreme de vorbă cu femei venite din locuri depărtate. într-un tîrziu, ele s-au dus la culcuşurile lor. A intrat Gheorghiţă şi s-a lăsat într-un cot pe-o lăicioară. A adormit îndată, parcă âr fi trecut spre alt tărîm într-o împărăţie fericită. Ea rămase singură, sub candelă şi subt icoane, gîndindu-se aţintit ce are de făcut a doua zi. I se părea lucrul cel mai greu, să găsească anume uliţă dintre atîtea de multe, şi, pe acea anume uliţă, anume casă cu mai multe rînduri. în toate odăile şed la mese oameni cu condeiele după ureche şi scriu. Iar în~ tr-anume odaie şede cel care-i mai mare, primar, ori prefect, ori poliţai. Se uită încruntat şi-i gras şi bărbos. Tot îşi scoate ciubucul din gură şi răcneşte la cei mai mici. Cînd îl aud, cei de prin odăi pleacă fruntea şi scriu mai harnic, trăgînd cu coada ochiului unul la altul şi făcin- du-şi semne.

Acolo vra să zică e stăpânirea împărătească. Ş-aşa în toate tîrgurile sînt slujbaşi, primari, prefecţi şi poliţai, pînă la Bucureşti ; şi la Bucureşti stă pe tron regele şi dă porunci tuturora. Bun lucru neapărat, să fie asemenea rînduială ; toate să se facă după poruncă şi să se scrie ce s-a făcut. Aşa se cunoaşte prin târguri cine cumpără vite şi cine vinde, şi care încotro se duce. La Dorna de- asemeni. Nu-i ca în sus pe Tarcău, unde oamenii trăiesc cum au apucat şi cum îi taie capul. Dacă făptuieşte unul o poznă, ori o moarte de om, se duce prin stîncile munţilor şi se hrăneşte cu zmeură ca urşii, pînă ce-1 alungă la vale iarna. Atuncea-1 prind oamenii, îl leagă şi-1 dau pe mîna stăpînirii devale.

Adevărat că pînă la năcazul acesta care s-a abătut asupra casei ei nici nu i-a păsat şi n-a avut nevoie de nici un fel de slujbaş al măriei sale. Şi-a văzut de gospodărie şi de oi ; a vîndut brînză, a dat în mîna perceptorului vama şi birul — ş-atît. Şi chiar asta era mai mult treaba omului. Nechifor Lipan le cunoştea pe toate şi ştia orişi- cînd la ce uşi să bată şi la ce slujbaşi să se înfăţişeze, căci el umbla din tinereţă în ţara cealaltă de devale ; ea însă, ca o femeie, rămăsese în sălbătăcie. O ajungea mintea ce are de făcut, însă faţă de o lume necunoscută păşea cu oarecare sfială.

. După răsăritul soarelui, a doua zi, a fost în Piatra. Tîrgul îl mai văzuse, la iarmaroace ; însă îl ştia dinspre alte părţi, a îmbulzelilor de lume, a petrecerilor, a crîş- melor unde-i bătel&ştea muntenilor. Poposi cu flăcăul la un han ştiut. Au poftit carne friptă pe grătar şi pîne albă ş-âu băut o garafă de vin. Cum a deschis gura să întrebe, Vitoria a aflat îndată unde poate găsi pe domnul prefect.

Asupra unei trebi care s-a petrecut în afară de tîrg, în hotarele ținutului, numai prefectul are putere. A lăsat sania cu flăcăul Ia han și s-a dus singură. A nimerit. Dacă ai gură să întrebi, nimerești orișiunde.

A găsit o casă mare și frumoasă cu mai multe rînduri. S-a simțit îndată cu inima liniștită cînd a văzut umblînd pe acolo oameni îmbrăcați ca și prin părțile ei. 1-a întrebat, i-au spus că acolo sînt și judecătoriile unde se judecă pricinile. Și acestea le știa de la Nechifor Lipan, dar se apropia întâia oară de ele.

S-a suit sus la rîndul al doilea, pe trepte largi. A întrebat-o un aprod bătrîn pe cine caută. Caută pe domnul prefect. — Tare bine ; s-aștepte pînă ce i-a veni rîndul,

Așteaptă. își face socoteală în minte cum să spuie, cu vorbe mai potrivite, întîmplarea.

I se înegurează privirile cînd intră într-o odaie frumoasă și scumpă. Prefectul nu-i nici bărbos, nici nu fumează din ciubuc, nu-i nici încruntat. E un bărbat tânăr, cu obrazul ras, cu părul scurt, pieptănat în două părți. Cu straie cernite. Dar zîmbește, căci n-are grijile ei.

Fără a se mișca din locul lui, se uită la munteanc-ă. își potrivise în grabă casînca de matasă, își lepădase cojocul. Nu mai era tînără, dar avea o frumuseță neobișnuită în privire. Ochii ii luceau ca-ntr-o ușoară ceață în dosul genelor lungi și răsfrînte în cîrligașe. Simțindu-se admirată, femeia își regăsi îndată înfățișarea pe care o avea cînd se uita în oglindă, c-o lumină abia simțită de rîs.

— Despre ce-i vorba, nevastă ? Ce vînt te-aduce ? întrebă omul stăpînirii. Se juca, privind-o, c-un cuțit de os.

— Nu m-aduce vînt bun, domnule prefect. Mi-a plecat soțul de-acasă acu șaptezeci și trei de zile și încă nu s-a întors. S-a dus la Dorna după niște oi. Nu mi-**a** scris, n-am aflat știre de la nimeni. Stau așa; îl aștept și nu vine.

— De șaptezeci și trei de zile ? E cu putință ? S-a dus să cumpere oi ? Avea bani ?

— Avea ; ca să plătească ciobanilor de la Rarău. i — Și n-a dat nici un semn ?

— Nici unul.

— Atuncea l-au prădat hoții și I-au răpus.

— Alta nu poate fi... șopti munteanca, lovită în inimă ; așa îmi arată și visul pe care-I am întruna.

— S-ar putea să fie și altceva.

— într-adevăr; poate să se fi oprit la o casă străină. Acuma aş dori să fie asta.
Prefectul clătină din cap, privind-o puţintel pieziş. Avea un spasm de piîns, pe, care-1. înghiţi îndată. C-un deget lepădă pe rînd lacrimile din ochi.
— Triebuie să dau ordin ca să se cerceteze, vorbi el cu bunăvoinţă. Să-mi faci o plîngere şi să mi-o aduci.
Femeia dădu din cap de sus în jos
— Ai înţeles ?
— Am înţeles.
— Să pui pe un slujbaş de-aici, ori- pe un avocat, sa ţi-o scrie ; să-i lipeşti timbru, şi să mi-o aduci ca să scriu pe dînsa rezoluţia.
Munteanca iar dădu din cap.
— Ai înţeles ?
— Am înţeles.
— Nu fi prea supărată ; încă nu ştim nimica.
— Ba eu ştiu, răspunse deodată întunecată munteanca.
ii sta ş-aşa bine. Omul stăpînirii trase un chibrit şi-şi aprinse ţigara. Vitoria se înclină din umeri; se întoarse ; pipăi clampa şi ieşi. Era ameţită. Nimene pîn-acuma nu-i deschisese lumină înspre locul acela de întuneric, care se chiamă Dorna. De şi ştiu, icoanele tac. Iată, dintre oameni, slujbaşul regelui a fulgerat un cuvînt, care-i adevărul. Acest cuvînt stătea şi-ntr-însa, numai nu îndrăznea să-1 scurme. Pe Nechifor l-au răpus răii.
îşi ridică în braţe cojocul de lîngă uşă şi se uită în juru-i. Nu vedea bine din pricina lacrimilor ; îşi şterse genele de blana aspră. Aprodul cel bătrîn şi detreabă o observa în tăcere, scărpinîndu-şi cu arătătorul mînii stingi bărbuţa albă. Cu dreapta stăpînea clampa de la uşa domnului prefect..
— Ce mai vrei, nevastă ? Poate ai nevoie de ceva.
— Am nevoie, să-mi scrie careva o jalbă.
— Se poate, de ce nu ? Ce fel de jalbă ? Pentru care pricină ?
— O jalbă, despre omul meu care s-a dus pînă-ntr-un loc şi de atuncea a trecut vreme şi nu s-a mai întors.
— Nu-i uşor lucru ; dar se poate face. Eu ţi-aş putea găsi un om meşter, dar trebuie să mă duc să-1 caut. Slujba mea aici e una şi pentru asta mă plăteşte statul, iar ca să caut ce-ţi trebuie dumitale, e altă slujbă.
Vitoria îl privi zîmbind : . — Socoţi, moşule, că eu nu cunosc ce am de făcut ? Ştiu eu că trebuie să-ţi dau de-un pahar de vin pentru o slujbă mare ca asta. Să nu te superi, da' mai mult de cinci lei de hîrtie nu ţi-oi da.
— Bine, dar celui care scrie jalba se cade să-i dai mai mult.
— Aceluia i-oi da zece.

— Dar pentru timbru ?

— Oi da şi pentru timbru zece. Trebuie lipit pe jalbă.

— Bine, mă duc s-aduc pe meşter. Cum ți-a scri-o el, poate să cetească şi Vodă şi să lăcrămeze. Are acesta jal- bar o întorsătură de condei cum nu se mai află ; atîta numai că-i mare bețiv, trebuie să-i caut la crîşmă. Da' dumneata mă aştepți aicea, nu te clinteşti şi pregăteşti gologanii.

Bătrînelul îi dădu întăi ocol, ca şi cum ar fi vrăjit-o, ca s-o fixeze. Apoi lăsă clampa şi coborî treptele, depănînd repede din picioare. Vitoria îşi reluă înfățişarea încruntată şi duşmănoasă.

Veni jalbarul, cu cizme lustruite, cu vărguță albă şi cu nasul roş. N-avea palton ; umbla fudul fără haina aceasta de prisos. Se arătă disprețuitor cînd auzi că-i vorba numai de zece lei pentru o lucrare care cere mare pricepere şi iscusință.

• Vitoria fugea cu ochii ei iuți de la moşnegel, care luase iar în stăpînire clampa, la nasul omului fudul, şi-şi subție buzele cu îndărătnicie. Lăsă aprodului prețul pe care i-1 hotărîse, ca să nu mai fie vorbă şi sfadă în loc străin, îşi trase pe mînici cojocul şi scoborî treptele pînă în uliță.

Dintrodată luase altă hotărîre. S-a duce la un avocat, om cu mai mare ştiință de carte. Ori a pune în sat lâ Măgura pe părintele Dănilă să scrie. Nu poate să fie pe lume scriitor mai dibaci decît părintele. Pe urmă părintele ştie toate cum au fost şi le-a spune cu adevărat. însă dacă nu-i multă îndoială că Nechifor Lipan ar fi fost răpus de hoți, atuncea la ce foloseşte jalba ? Cine mai poate găsi pe-un om zvîrlit cu capu-n jos într-o fîntînă ? Asta era apa cea neegră din asfințit. Dacă nu s-a mai aflat ştire, dacă n-a mai venit veste nici despre mort, atuncea lotrii l-au prăvălit în fîntînă. Intr-aşa împrejurare, adevărat că nimenea nu poate descoperi leşul mortului, dacă nu-i o lumină de sus care să arate. De-aceea tot la sfînta Ana de la mănăstirea Bistrița cată să-i rămîie nădejdea. Voința sfinte; a fost ca astăzi să-i vie o înțelegere. Dupt această înțelegere sfînta îi va hotărî într-un chip oarecare pe unde trebuie să meargă şi cum trebuie să caute.

— Unde te duci, nevastă ? întrebă omul cel sprinten îmbrăcat, atingîndu-o cu vărguța. Ea se opri şi se întoarse asupra lui.

— Mă duc unde mi-i voia. întinde mîna să-ți pun întrînsa hîrtiuța asta ca şi a moşneagului, şi intoarce-te repede de unde vii, ca să nu te înjunghie vreo răceală.

— He ! d-apoi pentru atita mi-am lăsat eu actele şi scrisorile ? Crezi c-aşa merge treaba ?

— Du-te degrabă că-i frig... îl sfătui munteanca rîzînd.

Omul se opri, mormăind o sudalmă împotriva unei asemenea muieri cu toane. «Asta-i o disperată», o categorisi el şi vîrî în buzunar hîrtia de cinci lei.

Grăbind spre han, Vitoria simțea cum o umplu gînduri şi hotărîri nebiruite. Toate îi veneau fără îndoială de la locul unde îngenunchiase şi unde ceruse cu durere izbăvire. Parcă intrau întrînsa odată cu înțepăturile fulgilor care o biciuiau, repeziți de vînt dintr-acolo.

Drumul acela la sfînta Ana şi la Piatra i-a fost de cel mai mare folos. Avînd într-însa ştiința morții lui Nechifor Lipan şi crîncenă durere, se văzu totuşi eliberată din întuneric. Cum ajunse acasă îşi lăsă numai o zi de odihnă, apoi începu a pune la cale îndeplinirea unor hotărîri mari. Toate erau în dosul ochilor acelora aprigi şi ieşeau una după alta.

S-a dus la părintele Daniil Milieş ca să puie la cale jalba către stăpînire.

— Părinte Dănilă, i-a spus ea cu umilință, eu nu mă pricep cum ar trebui întocmită asemenea jalbă, dar sfinția ta ştii toate şi tare te rog să pui într-însa, ca piper într-o mîncare, toate nacazurile care mă ustură. Să spui aşa, cum tot am aşteptat degeaba, doar-doar or înțelege slujbaşii să umble şi să caute...

— Bine ; am să scriu, Vitorie. Ştiu eu ce să spun.

— Atît am vrut; pe urmă facă ei ce-or şti; că eu n-aştept de la dînşii sprijin.

— Ai dreptate ; cel mai mare sprijin trebuie să-1 aşteptăm de la Dumnezeu.

— Da. După ce trimet jalba, îmi isprăvesc toate cîte am de isprăvit şi m-oi duce singură la Dorna. Am şi primit eu hotărîre în inima mea. N-am să mai am hodină cum n-are pîrăul Tarcăului, pin' ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan.

— Atuncea de ce să mai scriu jalba ?

— Aşa, ca să fie ; să ştie şi alții cît mi-i de neagră inima. Mai am cinci vineri, şi pîn-atunci vînd ce am şi strîng banii care-mi trebuie ; mă spovedesc şi mă împărtăşesc. Dac-a intrat el pe celalalt tărîm, oi intra şi eu după dinsul.

— Poate pîn-atuncea vine vreo ştire.

— Părinte, asta n-o mai cred. Adevărul s-a dat pe față şi l-am primit de la obraz sfînt. Cuvioasa Ana numai cît s-a uitat la mine şi m-a străpuns pînă-n inimă. De la dîusa mi-au venit şi hotărârile de-acuma.

— Bine, Vitorie ; dacă crezi, du-te. Asta-i datoria ta.

— Iau cu mine şi pe băiet; să am alături o putere bărbătească. Mîni dau faurului o bucată de fier să bată din el baltag şi sfinția ta vei face un bine, să-1 blagosloveşti.

— Oi face şi asta. Dar ai cugetat că ai să umbli drum lung şi acolo ai să întârzii ? Ce faci cu fata ?

— M-am gîndit şi la asta. Am o soră a mamei mele călugăriță la mănăstirea Varaticului. Dintre toate surorile mamei, ea trăieşte acolo, şi o chiamă Melania. Pun într-o zi pe fată în sanie

cu zestrea ei şi mă duc s-o lepăd la sfînta mănăstire, la picioarele mătuşei mele maica Melania.

— Iţi rămîne gospodăria aşa, de izbelişte

— Să rămîie, părinte, c-o întocmesc eu la loc. Las în sama lui Mitrea două-trei capete de vite, şi-i spun aşa Tu, măi Mitre, să ai grijă de ele şi alta să nu faci decît să dormi pînă ce m-oi întoarce eu.

— Asta are să-i placă mai mult decît orice.

— Parcă Dumnezeu 1-a îngăduit în lume pentru altceva ? Fiinţa asta, părinte, a fost ca o pedeapsă a mamei care 1-a născut. Cine ştie cu ce-a păcătuit împotriva lui Dumnezeu ori a soţului ei ! Şi-a viclenit şi şi-a apăsat bărbatul la greu, ori i-a pîngărit aşternutul, ori a făcut asupra lui farmece. Dumnezeu i-a dat pe Mitrea. De-aşa dar s-a bucurat, a închis ochii şi a pierit. Iar eu duc spre soţul meu flăcău mîndru şi voinic. Asta-i dragostea noastră din tinereţă pe care i-am păstrat-o ca pe un ban bun.

Astfel fiindu-i hotărîrile, a făcut fără nici o schimbare întocmai aşa.

în ziua de fevruarie 27, praznicul cuviosului părintelui nostru Procopie, a încărcat în sanie zestrea Minodorei. Fata şi cu dînsa s-au aşezat deasupra şi Gheorghiţă a pişcat căluţii cei pagi cu şfichiul biciuştei. Copila plîngea în pumni; iar obrazul maică-sa parcă era un portret neclintit.

Abia după ce a fost ieşit din sat pe vale, s-a mişcat. Şi-a făcut semnul crucii răsucindu-se către soare.

— Fată, a vorbit ea fără supărare ; tu să nu fii proastă şi să nu te boceşti pe tine. Astăzi e o sfîntă luni şi începem împlinirea hotărîrii,

VII

Joi, în 9 martie, părintele Daniil a făcut frumoasă slujbă la biserică pentru cei patruzeci de sfinţi mucenici din Sevasta. După geruri lungi, aceasta era întâia zi de moină. Streşinile picurau şi soarele împrăştia de deasupra Măgurii, pe omături, o strălucire orbitoare. Corbi fîlfîiră spre albăstrime din brazii rîpilor şi pe urmă se întoarseră cu zboruri învăluite şi croncăniri, ca să spargă cu clonţurile şi să bată cu aripile ouăle îngheţate în faur.

Vitoria dusese cu Gheorghiţă frumoase daruri la biserică : colaci, colivă, undelemn şi vin. Asupra lor aprinsese cu mîna ei făclii. Pe urmă se închinase Ia toat^ icoanele şi se oprise în preajma altarului. Părintele Daniil i-a dat sfînta împărtăşanie. A închis ochii simţind o răcoreală de rouă în cerul gurii şi-n toată fiinţa, şi a îngenunchiat. Nimeni, dintre poporănii de faţă nu cunoştea înţelesul acelei împărtăşanii. Se curăţise de orice gînduri, dorinţi şi doruri în afară de scopu-i neclintit. Murmurele şi ein- ţările slujbei îi ajungeau ca valuri line la urechi. Plătise părintelui trei hîrtii de cîte douăzeci, ca să se roage şi pentru călătoria ei. In adevăr, preotul,

între celelalte chemări şi rugăciuni, a înălţat glas pe care tot numai ea singură 1-a înţeles, pătrunzîndu-se de el pînă în fundul fiinţii.

«Şi încă ne rugăm pentru cei călători...» înălţa frumoasă cîntare părintele Daniil Milieş.

Vitoria suspină, bătu metanie sărutînd lespedea de piatră şi se înălţă în picioare. Pentru dînsa slujba era isprăvită. Făcu semn lui Gheorghiţă cu ochiul. Puteau să plece. Mai aveau în ziua aceea o mulţime de trebi şi da- raveruri.

— Bate vînt cald, zise ea intrînd acasă. Se cunoaşte că purcede zodia primăverii.

— Poate s-avem vreme bună pe cale, răspunse fe- ciorul.

— Ehe, Gheorghiţă, calea noastră-i lungă ş-au să ne mai bată viscole, căci trebuie să vie asupra lumii omătul mieilor ş-al cocostîrcilor: Pin' ce ne-ntoarcem noi, se pot întîmpla multe.

Flăcăul clăti din cap, fără să răspundă. Mama lui hotăra plecările şi întoarcerile. Se vede că hotăra şi vremea. El n-avea decît să se supuie.

— Ascultă, Mitre, grăi gospodina către argat, eu am a pleca puţină vreme de-acasă.

— înţeleg eu asta, răspunse Mitrea rîzînd. Te duci s-aduci pe stăpîn de pe unde-i steclesc ochii şi petrece.

— De unde ştii tu asta ?

— Am aflat şi eu. Vorbesc unii şi alţii prin sat. Zic c-ar fi, bine să iei ş-un căpăstru, ca să-1 aduci mai uşor. Dacă purcezi astăzi, apoi pînă duminică eşti înapoi. Să n-ai nici o grijă, că păzesc eu casa.

— Apoi se-nţelege, încuviinţă stăpîna. Eu am în tine toată nădejdea. Unde pui tu mîna, pune şi Dumnezeu mila. Cît om lipsi noi, tu să stai acolo între vite şi să dormi. Te scoli şi le duci la adăpat, le pui sub bot mîn- care şi iar te culci. Să nu uiţi să mînînci şi tu, ca să nu-ţi slăbească puterile. Vaca cea cu mînzat mai are o leacă de lapte. Mulgi şi bei. Iar mînzatului leagă-i ragila cea cu cuie pe bot, ca să împungă pe mă-sa cînd a năzui să sugă, şi ea să-1 bată şi să-1 alunge, vra sa ziea eu laptele mînzatului şi cu făina din sac şi cu ce ţi-am mai pus eu acolo, o duci tu aceste trei zile.

— Apoi oi face şi eu economie.

— Se-nţelege ; nici nu m-aştept la risipă de la un gos- podar aşa ca tine. Iar dacă eu întîrzii cumva şi luni şi tu ai vreo nevoie, să ştii că am spus o vorbă părintelui Dănilă. Să te duci pe la dînsuL

— Ce să fac la părintele Dănilă ?

— Ţi-a spune el; iar tu s-asculti.

Păşind în casă, îşi lepădă lîngă vatră cojocelul. Apucă cleştele, risipi spuza şi clădi pe cărbuni aşchii de brad. Dădu fuga

după apă; aşeză ceaunul pe pirostrii. Puse într-un hîrb de ceaun la sfîrîit slănină şi bucăți afumate de porc. Lăsă asta şi începu a scoate şi a clădi pe colțul patului poclăzi şi scorțuri. Gheorghiță o privea cu aceeaşi mirare pe care o avea de cîtăva vreme pentru maică-sa.

— Ce te uiți aşa la mine ? zise Vitoria zîmbind. Acestea şi cu altele ai să le pui desară pe săniuță şi ai să le duci pe întuneric pînă la părintele Dănilă. Rămîn în sama cucoanei preutese Aglaia. Acu vină şi mînîncă. Răstoarnă mămăliguța pe fund ; ad-o la măsuță şi te aşază. De mîni, nu mai avem tihna asta. Cît om umbla ş-om căuta, mîn- carea noastră are să fie din pumn şi în picioare.

Flăcăul încuviință şi asta, în tăcere. Ca să-şi plătească lipsuri viitoare, înghițea felie după felie şi întingea în topitură bucăți mari de mămăligă pe care le căptuşea apoi cu brînză. Abia într-un tîrziu băgă de samă că maică-sa stă în fața lui cu brațele încrucişate şi-1 priveşte, fără să se atingă de mîncare. «Dacă-i într-adevăr vrăjitoare, cugeta el, apoi eu mînînc şi ea prinde putere.»-

Femeia strînse blidele repede, le opări şi le rîndui pe poliță. După ce aşeză cea din urmă strachină, întoarse capul. Afară, în bătătură, oameni se scuturau de omăt. îşi potrivi în pripă broboada şi deschise. Gheorghiță rămase neclintit la locul lui, ca să vadă ce mai este.

— Bucuroşi de oaspeți ? întrebă părintele bocănind cu cizme mari în tindă.

— Bucuroşi. Mă rog dumneavoastră să poftiți. Sărutăm dreapta, părinte.

După preotul Milieş, intră domnu Iordan, crîşmarul. După domnu Iordan, îşi feri capul, ca să nu se pălească de pragul de sus, un negustor nalt şi subțire îmbrăcat în straie nemțeşti. Avea barbă şi mustăți tăiate rotunjit şi țăpos, parcă-şi pusese pe jumătate de obraz o mască de arici roş. Stropituri mărunte de aceeaşi coloare îi pătau partea neblănită a obrazului. îşi trase şi el din cap căciula şi pofti gazdei bună-ziua.

Femeia aruncase o privire repede de sus în jos şi de jos în sus asupra lui. Apoi întrebă, ferindu-şi capul:

— Dumnealui e negustorul ?

— Dumnealui, răspunse domnu Iordan.

— Eu îs cunoscut şi prietin al soțului dumnitale, intră deodată în vorbă omul cel nalt, uitîndu-se în juru-i şi căutînd loc să se aşeze. în casa unui prietin eu am să mă aşez chiar dacă nu mă pofteşte nimeni. Dar după părintele Daniil. întăi să se aşeze părintele şi pe urmă am să şed şi eu. Eu, nevastă, țin dughiană, crîşmă şi han la Că- lugăreni. Acolo este totdeauna loc de popas pentru domnu Nechifor Lipan. Găseşte o mîncare bună, un pahar de băutură ş-un pat de hodină.

— Dumneata eşti domnu David ?

— Eu sînt domnu David. Am luat bani de la domnu Nechifor Lipan; dar i-am şi dat, pe marfă. Eu i-am fost totdeauna cel dintăi muşteriu al lui. Şi, aş putea zice, cel mai bun. Rareori trecea mai departe.

— Bine, domnu David. Cînd te întorci dumneata acasă, la Călugăreni ?

— Mă întorc mîni, cu marfa pe care am s-o cumpăr.

— Atuncea de-aici pînă la Călugăreni om merge tovărăşie.

— Om merge, de ce să nu mergem ? Tovărăşia e mai bună decît singurătatea. Dumneata ai vreo treabă la Călugăreni ?

— Am, ceva mai departe.

Negustorul voi să mai întrebe ceva. Apoi se opri, privi în juru-i şi tăcu.

— Marfa-i în odaia cea mare de dincolo, începu iarăşi cuvînt gospodina. Flăcăul meu a însemnat pe hîrtia asta cîte burdufuri de brînză şi păpuşi afumate şi piei de miel mi-au mai rămas. A scris şi preț, după ce m-am sfătuit cu părintele şi cu domnu Iordan. Am lepădat ceva, ca fă nu fie vorbă. N-am eu coraj acuma să mă neguțez. Dumneata cercetezi şi numeri marfa şi-mi pui banii pe masă.

Negustorul privi petecul de hîrtie ; tăcu. închise din- tr-un ochi. întoarse pe celălalt spre domnu Iordan — însă el cerceta foarte atent pe gospodina locului.

— Dumneata ai nevoie de toate paralele ? Să ți le pun aicea pe masă ?

— întocmai aşa. Altfel întîrzii o zi, ca să mă duc cu marfa la Piatra.

— Poți să întîrzii şi două zile.

— Se poate.

— Eu zic că se poate să fie şi trei. Pe care negustor l-ai văzut dumneata iepădînd banii aşa, după poruncă ? Eu vreau să vorbim, să mă conving că marfa îmi convine, că prețul nu se mai poate scădea ; să număr banii şi să constat dacă am cît trebuie. Un negustor se cade să simtă că-i negustor. Dumneata vrei ca la regele. Preț fix.

— Cum ai spus ?

•

— Preț fix.

— Aşa vreau eu, domnu David. Fă o bunătate şi treci dincolo cu băietul şi cu domnu Iordan şi cercetează marfa. Cîntăreşte, socoteşte. Dacă dumneata eşti domnu David despre care-mi vorbeşte barbatu-meu, apoi ştiu că ai cîş- tigat destul de la dînsul. Mai cîştigă acu şi de la mine. Asta e meseria dumnitale, ca un negustor ce te afli.

— Cîteodată am pierdut.

— Atuncea nu eşti bun negustor.

— Am cîştigat altă dată. Bine, să fie cum spui dumneata. Am să văd ş-am să socotesc. Ai să mai Ieşi ceva şi facem tîrgul.

Domnu David a cercetat îndelung marfa. A trecut apoi cu domnu Iordan afară şi s-a sfătuit cu el. îşi mîngîia cu mîna stîngă ariciul de pe obraz şi cu dreapta suna nişte chei în buzunarul adînc al mantălii de aba roşcată.

— Să-ţi spun ceva, domnu Iordan, şopti el venind aproape, lîngă umărul crîşmarului, şi închizînd ochiul drept; dacă n-aş fi ovrei şi însurat, şi munteanca asta n-ar avea soţ, într-o săptămînă aş face o nuntă. M-ar cununa părintele Daniil. Am luat marfa şiJi-am dat dumnitale comisionul de care mi-ai scris.

După ce negustorul a numărat hîrtiile de bancă şi le-a pus clit pe masă, Vitoria le-a ridicat cu atenţie şi le-a mai numărat şi ea o dată. Treizeci şi opt de mii de lei. Le-a învă- lit în jumătate din gazeta din care le scosese domnu David, le-a vîrît în taşca ei de piele, a strîns cătărămile şi a poftit pe părintele Daniil să-i ţie taşca pînă a doua zi dimineaţă.

Gheorghiţă urmărea cu mare luare-aminte toate vorbele şi purtările maică-sa. îi plăcea; dar se mira. Ar fi vrut s-o întrebe de ce dă popii banii. «Se teme să n-o prade careva la noapte.» Descoperind acest adevăr, se veseli şi începu a rîde singur.

Oaspeţii plecaseră.

— Apoi n-am eu baltagul pe care mi 1-a blagoslovit părintele ? întrebă el.

— Acela-i pentru altceva, răspunse Vitoria.

Către asfinţitul soarelui, negustorul a venit, cu sania-i largă, cu doi căluţi roibi, şi a încărcat marfa. Cele din urmă raze luciră în ţurţurii de ghiaţă ai streşinei, apoi în albastrul înalt al cerului. Era linişte şi fumurile satului suiau drepte în văzduh.

Gospodina făcu paturile devreme. Gheorghiţă îi lăsă cuvînt că se duce în sat pînă la cîntarea întăia a cucoşilor. Avea el de făcut inspecţie la o clacă de scărmănat. Vitoria stinse opaiţul şi rămase în întuneric, dar nu adormi îndelungă vreme.

Cînd se trezi, auzi sunînd vîntul dinspre amiază în cercevelele ferestrei. Acel sunet cu ciudate modulaţii era întovărăşit de un răcnet întărîtat şi răguşit. Cunoscu nu- maidecît glasul lui Mitrea.

Sări din pat şi-şi căută încălţările. Apoi îşi vîrî nasul în geam. Se retrase şi desprinse cu luare-aminte din cui puşca cu două ţevi, care sta atîrnată de curea pe părete, aşa cum o lăsase Nechifor Lipan. îi pipăi oţelele şi trase cucoaşele.

Trecu, numai în sumăieş, la uşa de-afară. Atuncea auzi mai desluşit strigătul lui Mitrea. Dăduse la vite o dihanie. Toţi cînii din împrejurimi se deşteptaseră şi zăpăiau. Trase zăvorul. Cînd deschise, auzi şi glasul lui Gheorghiţă, amestecat cu al argatului. întinse puşca spre streşină şi slobozi un foc. în clipă, din cornul de dindos al casei se desprinseră două umbre omeneşti, şi se depărtară în fugă, mistuindu-se în întuneric spre pădure.

Oamenii de la cele mai apropiate gospodării soseau într-ajutor cu zvon. Unii rupeau şi desprindeau răzlogi din garduri. Mitrea povestea ca pe-o minune întîmplarea. Cum lupul sărise peste tohoarca lui şi năzuise la scroafele din fundul şurii. Şi cum dintrodată s-au sculat cu mînie scroafele asupra lupului, clefăind şi pălindu-1 cu sfîrlele, pînă ce-a avut el vreme să puie mîna pe par. Avea el un par greu de corn, pe care îl ţinea lîngă dînsul pentru nevoi de acestea. Cînd i-a tras una, lupul a făcut hî ! ca un om. Cînd i-a mai lepădat una, gata a fost. Cum l-au văzut pe-o coastă, cei doi dulăi -albi au şi fost cu colţii în beregata lui.

— Dar de ce răcneai aşa, dacă l-ai doborît ? întrebă Vitoria.

—- Mi-a fost frică tare... mărturisi rizînd Mitrea şi păli cu botul opincii în leşul lupului.

Femeia se uita pe gînduri la dihania zdrobită şi-n juru-i urmărea în închipuire umbrele care-i stătuseră ca o primejdie aproape, întoarse ochii spre stele, simţi sub su- măieş vînt cald ; şi în toate înţelegea semne, încă nedesluşite.

Cum trecu în casă, aprinse gazorniţa şi puse pe flăcău să încarce iarăşi puşca. Acuma se vedea că trebuie să ieie cu dînsa arma aceasta a lui Lipan. Cine ştie ce puşcă va fi fiind ! Poate-a lovit cîndva om ; de aceea-i scurtată cu pila, hoţeşte. Lipan o cumpărase demult, de la un pribeag, şi o ţinea pentru vremuri de primejdie. Deci trebuia să i-o ducă cu mîna ei.

Nu mai simţi nevoie să se hodinească. Se încălţă cu opinci şi-şi aşeză în desagi straie de schimb şi ciuboţele. Tarniţile cu poclăzile, pentru căluţii cei pagi, erau gata, cu trăistile cu merinde aninate de ciochine. Sumanele şi cojoacele erau înşirate alături. îndată ce trec cei din urmă nouri de omăt şi vin zilele calde, pot lepăda cojoacele la un han pe cale şi pot rămînea mai sprinteni.

—• Dar cît avem să stăm ? întrebă, cu nesfîrşita-i mirare, Gheorghiţă.

— Nu stăm ; umblăm, pînă găsim ce căutăm. Altă rînduială n-avem. Nu uita s-ascuţi baltagul; ca să ai mai multă nădejde într-însul.

în zori-de-ziuă, vineri în 10 martie, munteanca şi feciorul ei au inchingat caii cei pagi ş-au încălecat. Au trecut pe ia părintele Dănilă şi Gheorghiţă a adus maică-sa taşca de la cucoana preuteasă Aglaia. Au coborît la crîşmă ş-au trezit pe negustor. Au cerut

domnului Iordan rachiu într-o ploscă de lemn. Şi cînd răsărea soarele, se aflau afară din sat, în lungul pîrăului, cătră apa Bistriței.

Pe omături moi fîşiia austrul şi cerul era ca floarea de zlac. Gheorghiță purta aninat în laț, în dosul coapsei drepte, baltagul. Vitoria potrivise şi legase puşca cea scurtă dinapoia tarniței. Umblau alături înaintea săniei jidovului. Cînd izbucni soarele în răsărit cătră Bistrița, întăi munteanca şi pe urmă flăcăul îşi făcură de trei ori semnul sfintei cruci, închinînd fruntea spre lumină.

VIII

Intr-o vreme, jidovul zise din urmă :

— Dumneata, nevastă, după cît văd eu, eşti pornită pe lungă cale.

Gheorghiță rămase înainte, Vitoria îşi struni calul şi-1 potrivi în laturea dreaptă a săniei. întrebă, fără a privi pe negustor :

— De unde ştii dumneata asta ? Ți-a spus ceva domnu Iordan ?

— Parcă era nevoie să-mi spuie ? Vreau să zic că nu-i atît lungă calea, cît cotită. Să admitem că dumneata vrei să te duci la Dorna, ca să-ți găseşti barbatul. Asta nu-i mare lucru. Te sui într-o sanie, feciorul dumnitale ori un om mînă caii şi te cară la Doma. Acum, cît mai ține omătul, drumurile-s uşoare. Ori, mai degrabă, te repezi pînă la Piatra, te sui în tren şi gata.

— Negustorul are dreptate, clătină din cap Gheorghiță, privind înainte*

— De ce am dreptate ? rîse domnu David. N-am dreptate deloc. Să zicem că te duci cu sania. Peste trei zile dă un dezgheț şi nu mai ai ce face cu dînsa. Dar poate ai a umbla pe margini de rîpă, prin locuri unde au fost stîni. Cu sania nu poți face nimic, — mai ales cînd or porni puhoaie. Cu calu, poți trece. Vra să zică, dumneata ai pornit cu gînd să întîrzii, să cauți, să umbli cotind. Flăcăul văd că s-a bucurat de tren. In tren eşti olog, mut şi chior. Eu pînă la Dorna vreau să poposesc la hanuri, ori pe la oameni de prin sate, să văd, s-aud. Nechifor Lipan poate nici n-a ajuns la Dorna.

Femeia asculta, gînditoare.

— Vra să zică, domnu Iordan ți-a spus ce caut eu.

— Mi-a spus în scrisoare că este bună marfă de vînzare, că ai nevoie de parale, ca să-ți găseşti barbatul. Asară, la crîşmă, am auzit şi pe oameni grăind. Dar ei şuguiesc, ca oamenii. Ziceau că Nechifor e dezertor de la nevastă şi cînd îl vei prinde ai să-1 vîri la închisoare. Vorbe. Cînd v-ați strîns, neamurile lui ş-a dumnitale, ca să judecați cazul — cine a fost de părere s-aşteptați atîta ?

— Oi, domnu David, oftă munteanca ; noi n-avem neamuri aici la Măgura. Ne-am dus de la locurile noastre cînd eram tineri şi ne-am făcut aici aşezare. Frații lui Nechifor au umblat tot

cu oile. Pe cît am oblicit, au ajuns într-o iarnă cu turmele pînă la Crîm. S-au aşezat acolo, la nişte imaşuri bogate, lîngă Marea. Zice că să vie înapoi după vreo cincisprezece ani, numai cu asinii, şi pe samarele asinilor numai burdufuri de parale. Eu fraţi n-am avut; surorile mele au rămas departe încolo, după alţi munţi, şi nu ra-ara mai răspuns cu ele. Bătrînii noştri s-au prăpădit şi ei. Aşa că aicea trăim numai noi şi cu copiii noştri. Sfatul meu a fost mintea puţină cîtă o am de la Dumnezeu. Am întîrziat aşteptînd. Ce era să fac ?

— Aşa este, încuviinţă negustorul. Acuma dumneata ai ajuns să crezi că a pierit acolo.

— De ce ?

— Pentru c-ai pornit după el. Altfel, cum ai aşteptat pîn-acuma, puteai să aştepţi şi de-acu înainte.

— Şi asta-i adevărat. Dar eu n-am cugetat că s-ar putea să-1 fi lovit hoţii pîn-a nu ajunge acolo. Avea la el parale cum am şi eu acuma. Era îndrăzneţ şi umbla şi noaptea. Eu am hotărît să nu umblu decît între răsăritul şi asfinţitul soarelui şi să mă alătur pe cît oi putea pe lîngă oameni. Sînt pe lume destui răi, dar se află şi oameni detreabă. Astă-noapte a trimes Dumnezeu o dihanie, ca să-mi arăte pe doi dintre cei răi. Cum v-am povestit la crîşmă, au năzuit doi hoţi la parale. Am înţeles că domnu Iordan e dintre cei detreabă, că n-a zvonit cătră nimeni că paralele sînt la părintele Dănilă.

— Hm ! făcu Gheorghiţă rîzînd în sine.

— Ascultă, nevastă, reluă negustorul zîmbind şi închizînd din ochiul drept. Cu ochiul deschis căta într-o parte şi arătătorul mînii drepte îl ţinea înălţat spre ochiul închis. Ascultă. Dumneata nu te încurca cu asemenea gînduri. Barbatul dumnitale nu-i mort nici pe cale, nici la Dorna.

Nevasta îşi înăbuşi un ţipăt uşor de bucurie.

— Ştii dumneata asta ?

— Nu.

Ea îşi plecă fruntea.

— Nu pot şti, căci n-am fost cu dînsul. Dar ca un om care stau şi judec, zic aşa, că toate cele de pe lumea asta au nume, glas şi semn. Aicea, în stînga pe deal, se văd şapte case de bîrne, şindrilite şi acoperite de omăt. Şi prin şapte hogeaguri iese fum. Ele nu strigă, — dar de spus, spun ceva. Mai întăi, spun un număr : şapte. Al doilea, spun că-i iarnă şi gospodarii stau la vetrele lor şi pregătesc mămăliga şi topitura. Dacă dintr-un hogeag n-ar ieşi fum, înţelesul ar fi altul. Vra să zică toate pe lumea asta arată ceva. Ai auzit dumneata vreodată moarte de om să nu se afle, şi leş să nu iasă la lumină ? Se duc hultanii şi corbii ş-arată unde zace un trup lovit de bandiţi. Apa îl dă la mal dacă-i înecat. Dacă~i într-o fîntînă vine vreme de secetă şi fac picioarele semn celui care se uită într-

însa. Dacă-i îngropat, se duce lupul şi scurmă. Vra să zică toate vorbesc ; aşa le-a rînduit Dumnezeu. Toate trec din gură în gură, ajung pînă unde trebuie şi se aflã. Fraţii lui Nechifor Lipan, cum ai spus, au ajuns la Crîm. E ca şi cum ar fi murit. A venit totuşi veste despre ei. De la soţul dumnitale n-a venit, pentru că el stă undeva şi ţine taină. Dac-ar fi pierit, nu se putea ascunde. Eu ţi-oi mai spune şi alta. Dumneata trebuie să crezi că trăieşte, ca să ai putere să-1 cauţi.

Femeia clătină din cap şi-şi strânse buzele, cu uşor dispreţ.

— Dintre toate cîte-mi spui, domnu negustor, eu înţeleg că vrei aşa să mă mîngîi, ca un om cu inimă bună. Să ştii dumneata că eu am pornit după semne şi porunci. Mai ales dacă-i pierit cată să-1 găsesc; căci, viu, se poate întoarce şi singur.

— Bine, zise negustorul şi tăcu, îndemnîndu-şi caii cu iuşca.

Cînd ajunseră la Bistriţa, soarele bătea de la amiază şi streşinile din sat de la Tarcău ţîrîiau, sticlind şiraguri de mărgele vii. Bistriţa însă avea pod verde de ghiaţă. Treceau pe el sănii cu butuci, umblau oameni cumpănin- du-şi topoarele. Numai în gura pîrăului se afla o topliţă, unde bolborosea apa scînteind, ca un cuibar al soarelui.

Pe malul celălalt poposiră, ca să-şi hodinească animalele. Vitoria şi feciorul mîncară lîngă desagi. Domnu David îşi aduse aminte că avea treabă la un negustor. Dar acolo unde avea a se duce se vede că găsise alţi doi- trei negustori cu bărbile cărora îşi amestecase şi el ariciul lui roş, împletind între bărbi degetele. Aşa cugeta munteanca zîmbind, aşteptînd şi păzindu-i marfa. într-un tîrziu, domnu David se arătă foarte grăbit, făcînd paşi mari cu cizmele-i grele prin omătul moale. Scoase trăistile de orz de după gâtul cailor şi puse mîna pe bici.

— iDe-acu mergem, zise el. Am vorbit cu nişte jidani de-aice, cum e obiceiul nostru, despre toate cîte sînt pe lumea asta. Am aflat preţul cerealelor la Galaţi şi la Ham- burg şi la Pariz. La Dorna n-a fost nici unul în iarna asta. Ce fel de oameni sînteţi voi, ca să nu vă duceţi nici unul la Dorna ? Iaca, aşa sîntem noi, nişte oameni care nu ne-am dus la Dorna. Bine, atuncea să vă deie Dumnezeu copii sănătoşi şi s-ajung să vă văd de-acu într-o sută de ani. Da' un pahar de vin bun mi-au dat, de ce să spun că nu mi-au dat ? Cel mai bun vin se face aici la gura Tarcăului, din strafide de la Constantinopol.

— Ai stat cam mult, domnule negustor; noi ne grăbim, răsări cu îndrăzneală Gheorghiţă.

— Aveţi vreme, pînă ce s-or topi toate omăturile şi s-or scurge toate gheţurile acestea. înainte de a vorbi despre toate, am împrumutat halaturi şi mi-am făcut rugăciunea cuvenită. De-acu să mergem. Pînă la asfinţitul soarelui, ajungem la gura Bicazului. Acolo poposim, la un creştin om detreabă. îmi am eu oamenii mei. La jidovi mă duc să beau vin de strafide şi să-i întreb dacă nici ei n-au avut treabă la Dorna în iarna asta. Dacă n-au avut treabă nici ei, apoi atuncea am să-i sudui.

Au mers aşa în lungul Bistriţei la deal, încet, pe drum de moină. Munteanca vedea în tovarăşul lor «om trimes», căci le era de folos. Avea limbă ageră şi scociora prin toate părţile.

Popasul de sară l-au făcut la Bicaz, la han la Donea. Au îngrijit caii, le-au dat orz, au adus într-o odaie tăr- hatul ş-au stat de vorbă cu femeia de gazdă şi cu erîş- marul pînă într-un tîrziu. Nechifor Lipan era pentru ei obraz cunoscut.

— Era om vrednic şi fudul, zise Donea hangiul; nu se uita la parale, numai să aibă el toate după gustul lui. Nu l-am văzut de mult. Va fi avînd treabă undeva la cîmp. Ori poate cunună şi botează în sat la el. Dar cum dă primăvara, iar s-arată.

— De cînd nu l-aţi văzut ? ispiti munteanca.

— Apoi cam de multişor, cam de astă-toamnă. Se ducea în sus ; avea bun cal.

• Domnu David făcu semn uşurel cu ochiul drept. Munteanca nu mai întrebă nimic.

— Dar de ce vă interesaţi ? întrebă Donea.

— E dator nişte parale nevestei acesteia... zise domnu David.

— De ce nu-1 căutaţi acasă la el, pe Tarcău în sus ?

— Nu-i acasă ; l-am căutat şi eu. Acu de la dînsul de-acasă venim şi pînă la Călugăreni mergem tovărăşie.

— Apoi atuncea unde poate fi găsit ? Dacă nu-i în munte, e la oile lui în baltă, la Prut, ori la Jijia.

'— Zice că s-ar fi oprit la Dorna astă-toamnă după ce-a trecut pe aici.

— Se poate ; avea de neguţat acolo oi de la nişte ciobani. Dacă le-a găsit nutreţ pe loc, se poate să fi stat.

— Ştii ceva, ai auzit ceva ?

— N-am auzit nimica.

Vitoria oftă şi-şi frecă domol > ochii cu palmele, potrivindu-şi broboada.

A doua zi, sîmbătă, au încălecat iar ş-au aşteptat pe negustor.-Iarăşi întîrzia. Nu-şi scoase sania în drum decît după ce începură a curge streşinile fulgerate de soare.

— De întîrzierea asta chiar vă rog, prietinilor, să nu vă supăraţi, se apără el rîzînd. E din pricina tocmelilor noastre, a

jidovilor, cu Dumnezeu. Azi e sîmbătă şi n-avem voie să umblăm pe drum. Numai dacă ne aflăm pe apă — putem merge mai departe, pînă unde se isprăveşte acea apă. Dacă eşti pe apă, n-ai încotro. Aşa că Dumnezeu ne-a îngăduit să ne aflăm călători pe apă. Văzînd că trebuie să fiu numaidecît desară acasă la Călugăreni, am aşteptat să pornească a curge streşinile şi a se topi omătul. Cum a ajuns apa sub sanie, am putut pomi. De-acuma tot pe apă merg pînă acasă.

Vitoria se cruci.

— De unde asemenea rînduială ? Ai stat de vorbă cu Dumnezeul dumneavoastră ?

— Eu nu ; dar a stat de vorbă cu el un neam al meu de demult, pe care-1 chema Moise. Astfel călătoresc eu pe apă pînă acasă ş-acolo îmi iese balabusta înainte cu braţele deschise. Apa rămîne afară, şi-n casă găsesc vin şi mîncare caldă. Aveţi să găzduiţi la mine, dacă nu vi-i cu supărare, aşa cum găzduia şi Nechifor Lipan.

— Pe cît înţeleg, ţi-a fost de multe ori oaspete.

— Mi-a fost. Are să deie Dumnezeu să-mi mai fie. După socotinţa mea, ai să te întorci cu dînsul.

Au umblat astfel vorbind ; au lăsat în urmă şi popasul de amiază ; şi pe urmă au prins a avea în coada ochiului stîng, necontenit, umbra albăstrie a Ceahlăului nins. Acuma acolo, în rîpi sorite, scot botul din peşteri urşii, fornăiesc la soare şi strănută. în curînd au să bată din aripi asupra molizilor bătrîni cucoşii sălbatici ş-au să se lese pe crengi, ca să ciugulească cucuruzi. Piraiele au prins a suna altfel, cu zvon de clopoţei, şi sar pe trepte de stîncă şi ghiaţă — şi apar din ele arătări de-o clipă jucînd, cu rochiţi şi horbote de spumă.

Munteanca simţea şi ea în nări, ca sălbăticiunile pădurilor, mireasmă de apă nouă. Era trudită după două zile de umblet călare şi c-o simţire de plăcere la gîndul unui culcuş moale.

La Călugăreni, nu departe de Piatra Teiului, îşi avea aşezare, în dosul unei dugheniţi ş-a unei crîşme, domnu David. I-a ieşit înainte soţia, numai în carne albă şi-n bărbie revărsată, şi s-a bucurat c-un glas ca de cîntec. Apoi s-a uitat cu ochi holbaţi la munteancă, văzînd-o că scoate de după şa o puşcă scurtă hoţească.

Vitoria şi Gheorghiţă au intrat într-o odăiţă peste samă de caldă. Flăcăul s-a hrănit bine. Munteanca a stătut în picioare. A căutat o ulcică şi a băut apă cu sete, ca să stingă o arşiţă.

Pe ferestruică se vedea în amurg Piatra Teiului, singuratică, cu glugă de omăt în creştet.

— Soţul meu, se îndreptă ea către gazdă, mi-a spus odată povestea stîncii aceştia.

— Ştiu, încuviinţă domnu David, este o istorisire cum că diavolul ar fi rupt cîndva, noaptea, piatra asta din vîrful

Ceahlăului ş-a adus-o pînă aicea în braţe, ca s-o lepede în curmezişul Bistriţei, să poprească apele şi să înece cuprinsul. Dar cum o ducea în zbor, 1-a apucat cîn- tarea cea din urmă a cucoşilor. A lepădat-o şi a fugit în pustie, la întuneric, ca să nu-1 fulgere soarele. Dar aces-tea-s numai vorbe de-a oamenilor.

— Dacă se spune, trebuie să fie adevărat, se împotrivi Gheorghiţă.

— S-ar putea să fie adevărat, dar nu-i. Ori diavolul acela avea minte puţină. De ce nu s-a întors în altă noapte, să prăvale piatra cu piciorul în Bistriţă ? Aşa, piatra stă aici de pe cînd nu erau oameni, nici diavoli ; şi lui Nechifor Lipan, de cîte ori poposea la mine şi se aşeza la fereastra asta — îi venea aşa un îndemn să se suie deasupra să facă un semn cu securea împotriva demonului. Totdeauna mă sfădeam cu el şi nu-1 lăsam. Striga că vrea să ieie ş-un cofăiel de vin cu dînsui, şi lăutarii. Cum auzeau de una ca asta, ţiganii fugeau şi se ascundeau după casă.

— Adevărat, era om cu harţag la chef, se învoi Vitoria. Mie mi-era drag cînd îl vedeam aşa, cu mare coraj. Nu-i putea sta nimeni împotrivă. Odată, venind noi de la Piatra, pe cînd eram grea cu Gheorghiţă acesta, ne-au ieşit înainte oameni mînjiţi pe obraz cu funingine. Au ridicat ciomegele asupra noastră şi au strigat să lepădăm paralele pe care le avem şi merindele pe care le purtăm. Se suiseră spre noi dintr-o rîpă, la un corn de drum, pe înserat. Nechifor avea baltag. Numai şi-a lepădat din cap căciula, şi-a scuturat pletele ş-a înhăţat baltagul. Atîta a strigat: Măi slăbănogilor, eu pe voi vă pălesc în numele tatălui şi vă prăvălesc cu piciorul în rîpă. Aceia au ferit pe după nişte ciritei şi s-au dus. De hoţi nu se temea ; avea stăpînire asupra lor. Doar dacă l-or fi pălit dintr-o lături, prietini, pe furiş.

Nevasta lui domnu David începu să deie din mîni şi să vorbească într-o limbă străină. Negustorul lămuri :

— Nevastă-mea spune că numai aşa a putut să-1 doboare cineva. Altfel nu. Ii era drag şi ei domnu Nechifor.

Vitoria îşi lunecă ochii, c-un zîmbet subţire, asupra ovreicei.

Femeia de gazdă mai spuse ceva.

— Zice că astă-toamnă, cînd a trecut spre Dorna, era singur şi n-avea nici un tovarăş. E adevărat că eu nu l-am văzut. Mă aflam cu marfă la tîrg.

Gazda vorbi iar.

— Zice, lămuri negustorul, că n-a stat decît puţin. A plecat la drum asupra nopţii.

Vitoria privea pe fereastră în întuneric şi cumpănea în sine acele vorbe.

— Zice că avea bani asupra lui şi 1-a rugat să nu se ducă ; dar el n-a ascultat-o şi s-a dus.

— Se poate, răspunse munteanca strîmbînd şi apă-sînd din buze.

Gheorghiţă se lăsase pe pat lîngă sobă şi adormise cu faţa în sus. Femeia de gazdă vorbi iar.

— Ce mai spune ?

— Zice că flăcăul samănă cu tatu-său.

— Va fi sămănînd.

După ce rămase singură, făcu semnul crucii, mărunt şi de multe ori, asupra uşilor şi asupra perinei unde avea să-şi plece capul. Apoi se lăsă pe un scăunaş cu trei picioare, îşi cuprinse genunchii cu palmele şi stătu aplecată, cu privirea-i de umbră aţintită în necunoscutul din nainte-i. încerca să-1 oprească pe Lipan şi să-i întoarcă spre ea obrazul, ca să i-1 citească. El era însă tot mai în fund. Peste el se revărsau ape de primăvară.

Afară picurau streşini. Vîntul de la sud şuşuia cu creşteri şi coborîri.

— Gheorghiţă, şopti ea asupra vedeniei, să-mi răs-punzi dacă eşti cu alta.

Flăcăul se răsuci şi deschise ochii.

— Ai spus ceva, mămucă ?

— N-am spus nimic, răspunse ea, cu ochii aţintiţi asu-pra geamului.

El o privi un timp şi închise dintrodată iarăşi pleoapele, furat de dulceaţa somnului.

Vitoria îl judeca pe Lipan. Avea ea să-i spuie multe ; şi i le spunea, fără să mişte buzele şi limba. I le spunea din lăuntru, cu bănuieli şi suferinţi vechi. Altădată îl împunsese cu vorbe adevărate pentru plăcerea pe care o avea el să-şi abată calul în preajma muierilor şi să poposească lîngă ele. 1-1 pîrîseră bacii cei bătrîni, care erau oameni cuminţi şi iertaţi de Dumnezeu. Acuma, dacă a pierit îi rămăsese dator cu acele zîmbete şi cu acele ceasuri.

Se împlinesc nouă ani la Sfîntu Gheorghe de cînd a sărit ca o caie asupra lui, să-i vîre căngile în ochi şi sub bărbie. El o dădea încet la o parte cu braţul şi rîdea. E i s-a învierşunat mai tare, pomenindu-i de-o rea şi de-o slută de la gura Tarcăului. «Acolo-ţi faci popasurile şi-ţi cheltuieşti averea», îl împungea ea cu vorbe îndesate, şi iar îşi răşchira căngile. Atuncea el întăi a lovit-o. Pe urmă a cuprins-o la piept ş-a strîns-o peste braţe. Ea a tăcut deodată, ca şi cum ar fi murit. I s-a lipit cu fruntea subsuoară. A aşteptat desmierdările ca o ticăloasă. Acu şapte ani a lovit-o pentru alta. Intr-un an au fost ochi negri; într-altul nişte ochi albaştri de nemţoaică. înţelegea ea într-o privinţă că, pentru un bărbat ca dînsul, acelea-s petreceri — cum bei un pahar de vin, ori cum rupi o creangă. Ea era deasupra tuturora ; avea într-însa o putere ş-o

taină, pe care Lipan nu era în stare să le des- lege. Venea la dînsa ca la apa cea bună.

Nu poate fi nici ovreică ; nici unguroaică cu ochii verzi. El tot căzut undeva trebuie să fie.

îl mai chemă o dată cu toată fiinţa, iertîndu-1 pentru orice, şi Nechifor Lipan nu-i răspunse.

In dimineaţa de duminică încălecă trudită şi cu ochii cerniţi. Ascultă privind în altă parte felurite sfaturi ale negustorului. Răsări atentă numai la socoteli şi recomandări de parale

— Asta-i bine, încuviinţă ea. Să-ţi plătesc pentru găz-duire. Să-mi dai bani mărunţi de cîteva mii, ca să-i am la îndămînă. Nu vreau să se simtă ce am cu mine, ca să nu ispitesc pe nimeni. Dac-ar fi paralele mele, n-aş zice nimica. Mi le ia şi pace bună ! Dar îs paralele lui.

— A cui ?

Ea răspunse tot din lăuntru, fără vorbe : «A lui Lipan ; a mortului», dar răspunse numai pentru sine. Primi paralele mărunte, le legă într-un colţ de naframă şi bătu cu călcâiele în pîntecele căluţului pag.

Au umblat pînă la Farcaşa pe soare.

Cînd au intrat în sat la Farcaşa, deodată s-a prăvălit de pe muntele cel mare un*vînt rece, trăgînd după dînsul nouri negri şi vîrtejuri de ninsoare. Cînd au trecut prin dreptul bisericii, nu se vedea nici in cer, nici în pămxnt.

Vitoria a oprit calul, a descălecat. S-a închinat spre locaşul sfînt.

— Gheorghiţă, vorbi ea; asta-i poruncă să facem popas aici.

A descălecat şi feciorul. Au luat caii de căpăstru şi au căutat gazdă.

IX

Nu cunoşteau locul. Umblau aşa pe uliţa cea mare a satului, înălţînd nasurile cînd spre dreapta, cînd spre stînga. Veneau asupra lor aripi cenuşii şi-i băteau peste ochi. Deodată vîrtejul trecu şi luci soarele. Deasupra se făcu albastru. înainte, ca şi cum li s-ar fi deschis o altă lume, uliţa cotea scurt, şi, pe un tăpşan, o adunare strînsă de oameni se frămînta. Cei de la spate voiau să treacă peste cei dintâi. Vorbea cineva, cu glas tare, pe prispa casei. Adunarea se desfăcu lăsînd loc de trecere unui o'm mititel, negricios, cu capul mare. Părea să fie o persoană a stăpinirii. Purta căciulă ţuguiată de astrahan şi blană cu guler de vidră, tnălţînd nasul, privi după vîrtejul de ninsoare, care fugea către apus.

Alţi oameni veneau pe alt drum, spre aceeaşi răspîn- tie. Doi jandarmi, cu puştile pe umăr, umblau ceva mai înainte, împingînd de umere pe doi pantalonari cam jerpeliţi. Purtau paltoane cu mînicile prea scurte. Nu păreau jigniţi de poziţia umilitoare în care se aflau.

Persoana cu căciula ţuguiată de astrahan şi cu guler de vidră luă o înfăţişare încruntată. Se opri şi lăsă pe jandarmi să-i aducă oarecum la picioare pe cei doi El era pe tăpşan. Jandarmii se opriră ceVa mai jos.

Vîntul stătuse deplin. Soarele avea în el ceva copilăresc şi vesel. Nimene dintre cei de faţă nu se mira de vîrtej. Toţi, ca şi Vitoria şi ca şi Gheorghiţă, se mirau de cei doi străini.

— Ce-or fi făptuit ? întrebă femeia cu grijă pe unul dintre munteni.

— Nu ştiu ; are să-i judece şi avem să vedem.

— Dar cine-i boierul acesta mititel şi ţanţoş ?

— Om mare. Domnu subprefect.

— îl văd c-o adunare după dînsul.

— Este ; a hotărît adunare acasă la primarele, ca să spuie oamenilor porunci de la stăpînire. Are să fie alegere de deputat la Piatra.

Vitoria nu ştia de acestea. O interesau şi mai mult cei doi jerpeliţi. Sprijinindu-se de şa, se ridică în vîrful degetelor, ca să vadă mai bine.

Domnul subprefect întrebă supărat. Vorbea tare şi repezit :

— Ce-i cu indivizii aceştia ?

Unul din jandarmi lămuri. I-au găsit la crîşmă, între oameni, c-o jucărie : o muşama cu colori şi numere. O întind pe-o masă şi îndeamnă pe săteni să puie parale şi să zvîrlă zaruri. Dacă se potrivesc numerele, plătesc ; dacă nu se potrivesc numerele, pun mîna pe paralele oamenilor şi le vîră în buzunar

— Aha ! De-aeeştia îmi sînteţi voi ? se holbă la ei domnu subprefect.

— Domnule subprefect, se apără unul din ei cu grăbire, dînd din mîni. Era cel mai nalt. Celălalt îl privea mai de jos, cu umilinţă. Domnule subprefect, vă rog să binevoiţi a mă asculta, ca să vedeţi că în toată chestia aceasta nu este nimic neonest. E un joc de noroc, domnule subprefect. Eu vă cunosc pe dumneavoastră, domnule subprefect. Dumneavoastră sînteţi domnul subprefect Anastase Balmez. Vă ştiu om just. Veţi conveni că putem cîştiga, dar putem şi pierde. într-adevăr, cîteodată pierdem, cum s-a întîmplat la Hangu. E o afacere ca oricare alta.

— Cum ? Aţi fost şi la Hangu ? se miră subţire domnu subprefect Balmez, împungînd în sus cu căciula. Eu adun oamenii pentru interesele lor, şi voi veniţi pe de laturi şi-i înşelaţi cu minciunile voastre ?

— Vai de mine, domnule subprefect, se poate una ca asta ? Noi nu înşelăm pe nimeni. Avem de-a face cu oameni în toată firea. Le explicăm ce este şi nu le pretindem numaidecît să ponteze. Unora le place şi pontează. Putem noi să-i împiedicăm ?

— Las' că vă ştiu eu. Ia să-mi spuneți întâi cum e jucăria aseea a voastră.

— E cu zaruri, domnule subprefect, şi cu numere câştigătoare. Un om, care are plăcere, pontează un leu. Dacă cîştigă, îi plătesc şapte.

— într-adevăr, afacere bună. Ia să ridice în sus mîna cei care au cîştigat. Văd că nu ridică nimeni mîna. Acuma vă rog să binevoiți," cum spune negustorul acesta, să ridicați mîna cei care ați păgubit. Aşa de mulți păgubaşi ? După cît văd, ați păgubit toți.

Oamenii rîdeau, agitînd brațele. Pentru paralele lor pierdute, aveau cel puțin petrecere.

Persoana stăpînirii luă o înfățişare mai severă.

— Să faceți bine dumneavoastră, cinstiților negustori de parale, să-"ji arătați actele. Cine sînteți ? De unde sînteți 1

Unul dintre jandarmi raportă respectuos :

— Trăiți, domnule subprefect, i-am cercetat în privința asta. N-au nici un act.

— Sintem de la Galați. Pe mine mă chiamă Spiru Gheorghiu. Pe tovarăşul meu Iancu Neculau.

— A, sînteți de la Galați. Atunci cunoaşteți pe munteni, din port, cînd coboară la dumneavoastră cu plutele. Vi s-a făcut dor de ei şi ați venit să-i căutați aici. Să-mi arătați autorizația pentru jocuri de noroc.

— N-avem.

— Atunci, răcni subprefectul crescînd dintrodată, să mi-i duceți din post în post pînă la reşedință. Dar mai întâi să lepădați aicea banii pe care i-ați sfeterisit de la oameni. îi puneți cu proces-verbal în mîna primarului.

— Ce să facă cu ei primarele ? întrebă cineva.

— Să-i împartă la păgubaşi.

— D-apoi se mai ştie care a păgubit şi cît a păgubit ?

Oamenii iar porniră veselie. Petrecea şi Vitoria. Ar fi vrut să încerce şi ea ; să puie unu şi să cîştige şapte. Vedea ea bine că şi lui Gheorghiță îi părea rău că-i duc aşa între puşti pe cei doi de la Galați.

Cu privire la întrebuințarea banilor, oamenii se îm- părțeau în tabere. Unii îi cereau pentru o bute de vin, alții pentru sfînta biserică. Subprefectul ieşi în drum, asupra Vitoriei şi a lui Gheorghiță. Deşi era un bărbat nu tocmai mare, munteanca se sfii de căutătura lui. Uitase chiar să i se ferească din drum.

— Dar cu dumneavoastră ce-i ?

O întreba pe dînsa.

— Nici eu n-am hîrtii, răspunse ea cu îndoială.

— Ce hîrtii ? Ce hîrtii ? N-avem nevoie de nici o hîrtie. Nu văd eu că eşti o nevastă de oier de pe Tarcău ?

— Adevărat este, răspunse Vitoria zîmbind.
— Şi flăcăul ista ţi-i fecior ?
— Mi-i fecior.
— Nu sta; încalică şi du-te acasă, că te-aşteaptă barbatul.
— Nu mă duc acasă, domnule, mă duc la Dorna.
— Foarte bine. Te-i fi ducînd după datorii pe marfă. Vine primăvara şi aveţi nevoie de bani. Du-te sănătoasă.
Munteanca socoti că trebuie să mai deie o lămurire.
— Eu sînt nevasta lui Nechifor Lipan.

Subprefectul dădu din umeri. Nu Cunoştea. Nifci dintre oamenii buluciţi care ascultau nu se afla cineva care să deie semn că ar fi cunoscînd pe Nechifor. Deci era departe şi se simţi străină. Cel puţin avea un folos : părerea bărbătuşului aceluia, că s-ar fi ducînd după bani. Asta-i bine s-o spuie tuturora de-acum înainte ; ca să nu se ademenească cineva dintre oamenii răi, bănuind altfel.

— îmi place de domnia ta, zise ea zîmbind iar, cum le despici şi le pătrunzi toate.

— Apoi eu de-o viaţă trăiesc între munteni, mărturisi cu plăcere Anastase Balmez. ii cunosc cum îmi cunosc nevasta.

Vitoria vedea pe unii din dosul subprefectului rizînd pe sub mustaţă. După ce trecu el, fudul, auzi şoapte, şi rîse şi ea.

— Dacă-i vorba pe-aceea, atuncea nu ne cunoaşte chiar aşa de bine.

De la munte veni iar furtună, cu mai mare repeziciune, ţesînd fulgi mari şi moi. Oamenii se risipiră chiuind. Vitoria nimeri cu caii sub cel întăi adăpost, o şandrama afumată, aşteptînd să treacă ş-acest val. Dar de data asta valul nu trecea. Soarele părea că lunecase pe alt tărîm. Bătea ninsoarea, într-un fel de amurg cenuşiu.

— Credeam c-om putea merge înainte, zise Gheorghiţă. Acu iar trebuie să căutăm gazdă.

— Om căuta ş-om găsi, vorbi cu linişte femeia. Eu tot am nădejde să văd lumina. Nu. ştii că Dochiă îşi scutură cojoacele şi după aceea le întinde la soare?

— Care Dochie ? întrebă un glas răstit.

Un om în cojoc lung, cu miţele atîrnînd, intră din viscol la adăpost. Cu mîni negre şi eiolănoase îşi smulse din cap căciula ş-o scutură de apă. Era un bătrîri cărunt, cu sprîncenele aspre. Pufnea pe nas. Femeia îl cunoscu numaidecît că-i băut.

— Care Dochie ? se supără el iarăşi, lăsîndu-se puţin dinjnijloc ş-apoi tresărind în sus.

— Baba Dochia... rînji Gheorghiţă.

— Care babă Dochia ? Cea de pe munte, ori cea din casă ?

Vitoria se amestecă :

— Să nu te superi, moşule. Noi pe baba dumnitale n-am văzut-o, nici n-o cunoaştem.
— Dochia o chiamă.
' — Să fie sănătoasă.
— Să fie. Dar voi ce căutaţi aici ? Aţi intrat aşa eu caii; nu vă pasă. Ce fel de vorbă ? Nici nu mă întrebaţi pe mine, nici nu strigaţi la babă să iasă.
— Nu te supăra. Ne-om duce. Sîntem oameni străini. ; — Ehe ! Nu merge aşa, femeie. Vii de la Tarcău şi
te duci la Dorna şi nici macar nu ţi-s caii în bună rîn- duială. Ba mă supăr. Trebuia să baţi la uşă şi să strigi la babă să-ţi deie drumu. Să deschidă grajdul pentru cai şi să le puie fîn sub bot. Să v-aduceţi în casă buclucurile şi să vă hodiniţi. Să vă dau o bucată de pîne uscată ş-un pahar de apă. Atîta am, atita vă dau, dar să nu-mi faceţi mie ruşine să staţi sub păretele meu. Şi caii să-i potcoviţi din nou. Eu îs fierar şi potcovar ; iar potcoavele nu le pot bate decît mîni dimineaţă. Astăzi e sfînta duminică. Am fost la biserică ; pe urmă am făcut o leacă de popas la crâşmă. Unde-i baba ? Măi babă Dochie !
începu a bate în uşă.
— Dacă-s supărat, îs supărat, ce-mi puteţi face 1
Ieşi baba Dochia în prag, cu catrinţă şi cu cămaşă înflorită.
— De ce baţi în uşă, moşnege ?
— Ca să deschizi.
— D-apoi ii închisă uşa asta vreodată ? împinge şi intră. Văd c-aduci lume străină.
— Aduc. Poate-ţi pare rău ?
— De ce să-mi pară rău ? îi poftesc cu dragă inimă să poposească la noi.
— Mîni dimineaţă am să le bat potcoave la cai.
— Le-i bate, da' acuma vîră oamenii înăuntru. Nu-i imai ţinea afară. împinge poarta şi du caii în grajd. Pînă ce le-i aduce tărhatul în casă, eu am şi pus de mămăligă,
— Aşa am să fac; dar să ştii că-s supărat.
Vitoria îi făcu faţă, cu glas plăcut:
— Moşule, cum te chiamă ?
— Pricop.

— Moş Pricop, oricît de supărat vei fi fiind, eu tot am să-ţi spun că baba dumnitale a fost frumoasă femeie în tinereţele ei.

— Adevărat, frumoasă ; dar a făcut multe răutăţi. De-aceea-s supărat eu ş-acuma şi nu mi-a mai trecut. Să nu care cumva să îndrăzniţi să spuneţi altfel decît cum vreau eu. Să staţi, să mîncaţi şi să beţi cu mine şi cu baba. Mîni dimineaţă vă potcovesc caii.

De ce-i va fi venit în minte femeii iui Lipan, cît îşi aşezau buclucurile în casă, în preajma focului din hoarnă, să-1 întrebe anume lucru pe fierar ?

îşi lepădase cojocul şi-i silise să se dezbrace şi ei de straiele groase. îi aşezase pe scăunaşe în preajma focului şi le turna rachiu în păhărele verzi.

— Moş Pricop, dumneata n-ai mai potcovit cumva cai din părţile Tarcăului ?

— Ba am potcovit.

— Nu s-a oprit cumva la covălia dumnitale, asta-toamnă, un om cu un cal negru ţintat în frunte ?

— Ba s-a oprit.

— Şi-ţi aduci aminte cum era îmbrăcat acela om ?

— îmi aduc aminte. Purta'căciulă brumărie. Avea co-joc în clinuri, de miel negru, scurt pînă la genunchi, şi era încălţat cu botfori.

— Acela, moş Pricop, a fost soţul meu.

— Hm ! făcu moş Pricop; dacă-i soţul' dumnitale, apoi n-am ce zice, vrednic român. Numai nu-mi plăcea că se ducea la drum asupra nopţii. Eu aş fi avut plăcere să cinstesc cu dinsul ca şi cu dumneavoastră. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc ; dar cu oamenii străini îmi place, că ei is călători, au nacazuri şi-i bine să le stai înainte cu pahar dulce şi vorbă bună. Dar omul acela zicea că se duce noaptea ; că se bucură să umble pe lună. De oameni răi spunea că nu-i pasă ; are pentru dînşii pistoale încărcate în desagi. S-a dus şi într-o vreme a prins a cînta din solz, ca să nu-i fie urît.

— El a fost într-adevăr, şopti munteanca, şi lepădă o picătură din păhăruţ înainte de a bea rachiul.

Locuitorii aceştia de sub br,ad sînt nişte făpturi de mirare. Iuţi şi nestatornici ca apele, ca vremea ; răbdători în suferinţi ca şi-n ierni cumplite, fără griji în bucurii ca şi-n arşiţile lor de cuptor, plăcîndu-le dragostea şi beţia şi datinile lor de la începutul lumii, ferindu-se de alte neamuri şi de oamenii de la cîmpie şi venind la bîrlogul lor ca fiara de codru — mai cu samă stau ei în faţa soarelui c-o inimă ca din el ruptă : cel mai adesea se desmiardă şi luceşte —

de cîntec, de prietinie. Aşa era şi acel Nechifor Lipan care acuma lipsea. Aşa au întîmpinat-o în drumul ei pe Vitoria şi alţii, nu numai moş Pricop. La Borca a căzut într-o cumătrie. Le-au ieşit în cale oameni, au apucat de căpestre caii şi i-au abătut într-o ogradă. Erau aprinşi la obraz şi aveau plăcere să cinstească pe drumeţi şi să-i ospăteze. Vitoria a trebuit să se supuie, să descalece, să intre la lehuză şi să-i puie rodin sub pernă un coştei de bucăţele de zahar şi pe fruntea creştinului celui nou o hîrtie de douăzeci de lei. S-a închinat cu paharul de băutură cătră nînaşi, a sărutat mîna preotului, ş-a arătat tuturor celor care vreau s-o asculte că are greu năcaz c-o datorie de bani de la Dorna, pe care de atîta vreme o urmăreşte şi n-o mai poate împlini. îşi cheltuieşte şi paralele de nafură ca să răzbată pe vremea asta de iarnă. Nici pînă la Broşteni nu ştie cum a ajunge. Noroc că are acolo nişte cunoscuţi de la care a putea împrumuta ceva, ca să răzbească pînă unde are asemenea interes.

Mult se minuna preotul de aşa fiinţi fără inimă şi fără omenie :

— Ne pare rău cînd spunem, dar ce să facem ? Trebuie să spunem şi să mărturisim că sînt între noi muntenii şi oameni dintre aceştia crînceni, care-ţ-i calcă dreptul tău, care-ţi iau banul şi nu-ţi mai dau înapoi nimica. Apucători ca lupii — aşa-s unii dintre ai noştri, ofta sfinţia sa. Pe-aceia Dumnezeu i-a blăstămat să fie răi, să prade aşa cu uneltiri blajine, ori să iasă cu toporul la drumul 'mare să pălească pe gospodar în frunte şi să-i răpească avutul. Muntenii, rîdea sfinţia sa, sînt ori aşa ca noi, cu bucurie şi cu cîntece, ş-aceştia toţi avem s-avem
intrare la rai — ori duşmani căpcăuni — ş-aceştia, puţini cîţi sînt, au să se ieie de mină ş-au să se ducă în iad la Caraoţchi. Pe dinafară, cerând intrare ba colo-ba dincolo, nu se poate ! La noi nu sînt oameni de mijloc.

— Aşa am păţit eu, cu oameni care au să se ducă la iad, se văita Vitoria, veselindu-se în sine de viclenia ei.

La Cruci a dat de nuntă.

Fugeau săniile cu nuntaşii pe ghiaţa Bistriţei. Mireasa şi druştele cu capetele înflorite ; nevestele numai în ea^ trinţi şi bondiţi. Bărbaţii împuşcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie şi s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni şi le-au ieşit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fîlfîind. Au întins plosca ş-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat şi a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc.

Nunta s-a abătut cătră drum. Vitoria a primit plosca şi a făcut frumoasă urare miresei. Arăta veselă faţă şi limbă ascuţită, de şi s-ar fi cuvenit să fie scîrbită, căci se ducea la răi datornici, la Dorna.

—- Eu îs de loc de la Tarcău, mai spunea ea, şi sînt nevasta unuia Nechifor Lipan, care a trecut şi el cite- odată pe aici şi a închinat poate şi el, ca mine, un pahar la nunţile dumneavoastră. In drumul meu eu întâi am dat peste un botez ; şi s-ar fi cuvenit să văd întâLnunta şi pe urmă botezul; dar cîteodată se întîmplă să fie altfel. Nu-i nimic nici atuncea, fiind tot de la Dumnezeu. Şi mai am o mirare : că, după rânduielile cele nouă ieşite de la stăpînire şi bătute -cu darabana şi spuse de crainic şi la noi în sat, călindarul s-a schimbat. Toţi ne-am trezit mai bătrâni cu treisprezece zile — numărând zilele, sărbătorile şi posturile după moda papistaşilor. Acu ar fi să fim în post, iar dumneavoastră faceţi, nuntă, ca şi cum ar fi tot cîşlegi.

— He-he ! au răcnit nunii suindu-se în picioare în sănii; dumneata, nevastă de la Tarcău, nu ştii pesemne că noi nu ne dăm şi vrem să fim mai tineri cu treisprezece nopţi, şi noi ţinem cu călindarul cel vechi de la începutul lumii pe carele Domnul Dumnezeu 1-a dat lui Adam. Noi nu vrem altfel şi facem pe popa nostru cu de-a

■^■■■■■■■■HHHHHi^^H sila să se ţie de lege. El, saracu, zice cum zicem noi — iar altora de prin alte părţi de lume, dacă 4e place să ţie cu nemţii ori cu jidovii, n-avem ce le face. Al lor are să fie, pe ceea lume, focul cel nestins.

— N-aveţi grijă, a răspuns munteanca, că şi cei de la Tarcău îs cu legea veche. Mie numai să-mi spuneţi, dacă puteţi, cine-aţi văzut pe un om de la noi calare pe un cal negru ţintat în frunte şi-n cap cu căciulă brumărie.

Nu s-a aflat nimene dintre nuntaşi să răspundă că ar fi văzut asemenea om. Numai între femei s-a ales una care parcă îşi aducea aminte ; dar îndată a uitat ş-aceea. Nunta a pornit înainte şi iar s-a lăsat pe ghiaţa Bistriţei, cu chiote sălbatice.

în pasul domol al calului, Vitoria cugeta, cu privirile posomorite. îşi lămurea gîndurile, în puţine cuvinte, şi către Gheorghiţă. Nu putea spune că-i supărată de asemenea întîrzieri. Mai bine să se amestece aşa, cu voia altora, printre lume, ca să poată mai bine băga în samă şi iscodi. Din acestea învăţa şi cum să se ferească de adunări, cînd va trebui. Bine este să fie la vedere cu prietini, decît într-un ascunziş, cu nişte duşmani necunoscuţi. Cînd îs mulţi, ei te bagă mai puţin în samă şi tu îi poţi mai bine cerceta. Cînd îs mulţi, te poţi socoti singur, cu năcazul tău ; dar cînd îs puţini, împung şi te coasă cu ochii.

Gheorghiţă nu înţelegea tocmai bine ; dar i se părea că aşa trebuie să fie.

Pare că Nechifor a umblat pe acest drum, cu pace.

— Poate nu ne-a opri nici pe noi nimica rău, ş-om ajunge cu bine la locul oilor. Să vedem ce fel de țară-i Doma şi ce fel de munte Rarăul.

Au mers într-adevăr bine, cu popasuri potrivite. Cum s-au apropiat de țara Domelor, Vitoria a înălțat nasul şi a simțit în nări ca o mireasmă. Nu era nimic decît un vînt subțire şi călduț de la asfințit, care urma să topească domol omăturile. Ea nu simțea nimic din afară ; o mistuia o arşiță din lăuntru şi o înăbuşea. Avea credință că aici avea să se aleagă o rînduială nouă a vieții ei.

Dornele-s numai pîraie, numai munțişori cu brazi, numai tăpşanuri şi aşezări de sate. Cîte neamuri, atîtea Dorne. Neamuri de oameni frumoşi şi curați. îi plăceau

Vitoriei. Ii privea în treacăt cum petrec la crîşmă şi cum joacă cu mare aprindere şi patimă, parcă în puține ceasuri avea să fie sfîrşitul lumii. Aici în Dorna asta, n-a fost iarmaroc şi vînzare de oi ; n-a fost nici în Şarul Dornei; nici în Dorna Cîndrenilor ; după cît se ştie de toată lumea care-i față şi petrece, a fost mare iarmaroc şi s-au vîndut multe oi astă-toamnă, în Vatra' Dornei.

Vitoria pleacă fruntea şi priveşte trudită în juru-i. Hai să meargă să-şi caute datornicii în Vatra Dornei.

— Hai, Gheorghiță, îmbucă ceva de-a călare, căci nu se cade să întîrziem. Om da orz cailor cînd om ajunge. Eu de ieri nu mai am linişte şi somn. Nu-mi mai trebuie mîncare, nu-mi mai trebuie apă. Am ajuns ca la un scaun de judecată a lui Dumnezeu, unde trebuie să îngenunchez.

Cum au purces spre Vatra Dornei, au intrat într-o strălucire de soare de la amiază. Era un drum de dezgheț şi prindeau a curge pîraie de subt omăt. Pe alocuri, pe zăpezile bătucite, paşii cailor sunau ca pe pod. Iarna se risipea spre toate văile, clipind, şi aburea şi spre soare.

Un om nalt şi deşirat, cu eojocelul pe-un umăr, cu ciubote de iuft şi c-un toiegel cu care se juca din cînd în cînd scriind omătul, li se ținea de cîtăva vreme în preajmă. Mergea şi el în pasul cailor. Grăbi într-o vreme şi se ținu în dreptul femeii.

O întrebă dincotro vine şi mai ales unde are de gînd să poposească.

— Vin de departe, om bun, şi nu mă opresc decît Ia Vatra Dornei.

— Ai vreo treabă ?

— Am, cu nişte datornici.

— Da' pe mine nu vrei să mă-ntrebi unde mă duc şi ce caut ?

— Dacă pofteşti, pot să te întreb.

Omul era vesel ; a rînjit pe sub mustață şi s-a desfăşurat ca de pe-un mosor spre urechea Vitoriei, şop- tindu-i ceva ca să n-audă

flăcăul. Munteanca a bătut în grumazul calului cu capătul frîului şi a trecut repede înainte, cu obrazul întors spre Gheorghiţă şi lepădîndu-i o poruncă :

— Trage baltagul şi păleşte-1.

De glasul ei uscat şi otrăvit, atît feciorul cît şi străinul s-au spăimîntat. Gheorghiţă a pus mîna pe baltag ; omul a sărit şanţul ş-a apucat-o pe o potecă şi pe subt o rîpă. Rîdea el singur şi se minuna de asemenea arătare. Femeia asta trebuie să fie de pe altă lume ; cele de la noi sînt mai prietinoase ; taie cu vorba, nu cu baltagul. Adevărat era că nevasta lui Lipan se socotea ea singură intrată în altă lume. Privea pieziş şi cu ură pe om cum se duce. După aceea îşi grăbi calul în trap.

într-un timp, fără să-i fi arătat nimene anume, cu- noscu, numai după spuse, în răsărit, Pietrele Doamnei şi Rarăul. Dintr-acele singurătăţi îngheţate au venit către Nechifor Lipan ciobani cu oile.

Intrară în Vatra Dornei. Vitoria întrebă pe-un negustor care scosese la soare marfă de piele şi fier în care parte se ʳaflă uliţa iarmarocului. Negustorul făcu semn, tăind cu mîna spre dreapta. Femeia îşi purtă calul într- acolo, cu ochii întunecoşi aţintiţi.

Astfel au aflat un han şi au poposit. Şi-au închis tărhatul într-o chilie şi n-au aşteptat nici prînz, nici ho- dină. S-âu dus, după sfatul hangiului, la o canţelstrie, unde au găsit un slujbaş cu şapcă. După vorbă, se părea a fi neamţ.

— Poftesc, a salutat el cu mîna la şapcă, cu ce pot să fiu la serviciul dumneavoastră ?

— Te-am ruga, domnule, a răspuns munteanca cu ochii tulburi şi cu inima bătînd, să cauţi dumneata într-o condică a dumnitale şi să-mi spui despre nişte vînzări de oi care s-au făcut astă-toamnă.

— Se poate ; asta nu costă parale multe.

— Om da cît trebuie. Negustorul care m-a îndreptat la dumneata zice că să-ţi dau de-un crighel de bere.

— Dac-a spus el aşa, bine. întăi să caut. în ce lună ?

— în luna noemvrie.

— Da. Este. în luna lui noemvrie, duminica întăia, Gheorghe Adamachi şi Vasile Ursachi au vîndut oi trei sute lui Nechifor Lipan.

Vitoria a dat un strigăt:

— Asta este !

Gifîia pripit, privind cu ochii mari pe neamţ.

— Poftesc, mă rog, ce este ? a întrebat el cu grijă.

— Nu-i nimica. Acest Nechifor Lipan este soțul meu.

— Tare bine; asta nu-i lucru de spaimă. Nu, mă rog, nu-mi datorești nimica, adăogi el ferind cu mîna într-o parte bancnota. Eu am băut atunci aldămaș — și gata. Asta a fost cea mai ma're vînzare de la noi. Barbatul dumnitale s-a înfățișat, a bătut palma, a scos ș-a numărat paralele ș-a cerut adeverință. S-au mai înfățișat cumpărători ; dar nu mai erau oi. Au venit doi gospodari detreabă și năcăjiți și l-au rugat să le lese lor macar o parte din oi. El i-a cinstit și pe dînșii ș-a răspuns că le-a da și lor o parte. Au făcut învoială pentru o sută de capete. I-au dat puțintel cîștig — omul dumnitale s-a arătat galant. Mi-a plăcut; ș-am rămas cu dînsul prietin. Poftesc, mă rog, de ce plîngi dumneata ?

Vitoria căzuse pe o lădiță, cu fruntea în palme, și suspina.

— Te rog, zise bătrânul, fii dumneata bună și stai pe-un scaun.

Ea se împotrivea să se scoale din locul ei de umilință.

— Spune, mă rog, ce este ?

Ea-i spuse îndată ce este. își ștergea ochii cu mîni- cile sumăieșului și grăia pripit. După acea cumpărătură de oi, Lipan nu s-a mai întors acasă, nici n-a mai dat semn de viață.

•— Nu se poate.

— Ba se poate. De aceea am venit pînă aici, să-i caut urma.

— Asta este un lucru pe care eu nici într-un chip nu pot să-1 pricep. Am fost și eu de față. Au despărțit o sută de oi. Cu oamenii lui Gheorghe Adamachi și Vasile Ur- sachi, cu cînii și cu măgarii, le-au pornit la vale, ca sâ le ducă la un iernatic. Cînd abia se mai zărea colbul oilor tocmai în fund, au încălicat s-au pornit și ei.

— Cine ?

— Prietinul meu Lipan și cu ceilalți doi munteni de care am pomenit.

— Care munteni ? cine ? de unde ?

— Iaca asta nu știu. A fost o daravelă între ei. Se vede că se cunoșteau. Le-au cântat lăutarii, au băut, s-au

■■HHHH^HHhBHH

îmbrățișat; după aceea s-au dus după oi. I-am spus: servus și la revedere ! Adevărat că, de atunci, nici eu nu l-am mai întîlnit.

Bătrînul își mîngîie c-un deget mustăcioara tușinată, își trecu dosul palmei pe bărbia rasă cu îngrijire și-și ridică ochii în bagdadie, căutînd un răspuns la nedumerirea lui. In bagdadie, nu era decît lampa, cu țilindrul afumat.

— Asta-i tare curios ! zise el, scuturînd din cap. Acasă n-a venit ?

Vitoria înălță din umeri, jignită de întrebare.

— Poate-i la iernat cu oile.

— De ce nu mi-a trimes răvaş ? De ce nu mi-a venit nici un fel de ştire ? strigă cu năduf munteanca.

— Eu de unde pot şti ? Eu nu sînt vinovat cu nimica, zise neamţul ridioîndu-şi în laturi palmele. Eu cred aşa că, dacă nu i s-a întîmplat ceva neplăcut, se întoarce el singur acasă.

Vitoria holbă ochi răi.

-— Eu nu înţeleg ce vrai să spui dumneata.

— Dacă nu i s-a întîmplat ceva neplăcut, repetă mai încet bătrînul.

Gheorghiţă pricepea ce vrea să spuie slujbaşul. I se părea că maică-sa nu pricepe. Nu îndrăznea să se amestece şi să lămurească. Dar deodată, privind pieziş la ochii ei, avu înţelegerea că ea de mult bănuieşte toate. Nu numai bănuieşte, ci ştie tot. De aceea se şi află ei aici, la Vatra Dornei.

— Acuma ce-i de făcut ? întrebă cu un fel de umilinţă slujbaşul.

Cu manile apăsîndu-şi tîmplele, Vitoria se cumpănea încet într-o parte şi-n alta. închisese ochii. Apoi îi deschise şi privi în juru-i. Cu mirare, bătrînul o văzu zîm- bind. Nu înţelegea ce gînd are.

— De-acu mă duc, îl lămuri ea, pe drumul acelor oi. Zici că s-au dus tot la vale ?

__ ■— Da, mă rog.

— Tot la vale, înspre un loc de iernat ?

— Da, mă rog. Pe cît i-am înţeles, au apucat drumul pe Neagra.

— Cred că m-a ajuta Dumnezeu şi mi-a da miros, să le-adulmec din urmă în urmă.

— Da, mă rog, hm ! făcu bătrînelul rămînînd singur, ca să se minuneze şi mai mult de asemenea muiere ciudată.

XI

Cum a făcut nevasta lui Lipan calea intoarsă, vremea s-a zbârlit. S-a răsucit vîntul şi a prins a bate de către miezul-nopţii. Dezgheţurile au stat. Lumina a slăbit în dosul pîclelor. Cu această suflare rece în spate şi pe sub fuga aceasta de nouri subţiri, cei doi călători au umblat în tăcere ca printr-o ţară nouă. Abia o văzuseră în ajun şi acuma n-o mai cunoşteau.

Caii bocăneau cu potcoavele lui moş Pricop prin gloduri îngheţate şi grunzuri. Drumurile şi potecile erau pustii. Ferestrele crîşmelor degeaba arătau covrigei uscaţi în gîturi de sticlă cu băuturi colorate. Aveau un aer de părăsire şi dezolare. Asta însă pentru puţină vreme, căci biruinţa deplină a soarelui nu putea să întîrzie.

Toate stăteau ca-ntr-o aşteptare. Cînd vor porni iar la vale puhoaiele, trebuiau să ducă o veste nouă. Aşa des- lega Vitoria înţelesul acestor înfăţişări schimbate.

La marginea celei din urmă Dorne, cum intrau, era crîşmă, după rînduială. Au descălecat ş-au lăsat caii unul lingă altul, fără să-i lege, fără să le deie grăunţe.

S-a ridicat de după gratiile tejghelei o femeie, care se silea să oprească, cu palma, căscături somnoroase. Vitoria a poftit o garafă de vin ş-a cerut şi al treilea pahar. Crîşmăriţa a aşezat la rînd şi al treilea pahar. Au vorbit puţine lucruri despre vreme, despre nutreţul vitelor. De şi somnoroasă, fiind femeie şi crîşmăriţă pe deasupra, gazda n-a lipsit să-şi puie întrebările cunoscute.

— Dă? dumneavoastră de unde veniţi ?

— Venim din Vatra Dornei.

— Şi unde vă duceţi ?

[1] — Ne ducem încolo, la vale.

Vitoria a stătut puţintel la îndoială. Pe urmă a mărturisit :

— Mă duc după un datornic.

— Aşa?

— Da. Este o pricină cu nişte oi, care au trecut la iernat astă-toamnă, către Sfinţii Arhangheli.

— Aha ! a făcut femeia cu nepăsare.

— Pe-aici pe la dumneata, n-or fi făcut cumva popas ?

— Or fi făcut.

— Pricina mea e pentru un cîrd de trei sute. Şi stă- pîni erau trfti, călări — unul pe-un cal negru.

—De asta nu-mi aduc aminte. Poate-or fi trecut cînd eram eu dusă de-acasă, la o fată care am măritat-o în fundul Şarului.

— Dar barbatul dumnitale nu-i aci ? Poate va fi ştiind el.

— Nu ; că acuma-i dus el acolo. Pentr-un pahar de vin s-au spus destule vorbe, încheie eu acrime crîşmăriţa.

Pe cînd încălecaii, Vitoria a făcut o observaţie cu glas destul de tare, ca s-o audă din lăuntru gazda.

— Se vede că aici nu-i loc de popas.

— Dar de ce-i ? a dat răspuns ascuţit crîşmăriţa, gră- bindu-se să scoată afară numai capul.

— Pe-aicea te uiţi şi treci, a grăit cu buzele subţiate şi apăsate nevasta lui Lipan.

Crîşmăriţa s-a simţit pe loc otrăvită de asemenea ocară. A ieşit cu totul în prag, lepădînd cîteva vorbe -rele. Vitoria n-a mai întors obrazul. Părea că n-aude nimic, dar intr-însa se zbătea năduful. Pe acest dintâi duşman îl dorea mort şi îngropat subt ochii săi.

Au mers fără să schimbe o vorbă, pînă în celălalt capăt de sat, la ieşire. Munteanca a strîns frîul.

— Iar oprim şi iar vorbim ? a întrebat cu îndoială Gheorghiţă.

—- Iar. Ce vrei să fac, dacă asta-i slujba pe care o am ?

Aici era o bătătură largă, cu multe rămăşiţi ale popasurilor. Crişmarul, om cărunt, negricios şi subţiratic, nu părea posac şi avea ochi ager.

-— Vă întoarceţi aşa degrabă ? întrebă el. V-am văzut trecînd ieri.

j

Vitoria îi privi cu luare-aminte. Se tîngui:

— Ce să facem ? Mă întorc, om bun. Am nişte daraveri încurcate. Văd că dumneata, dacă te-oi întreba ceva, ai să-ţi aduci aminte.

— Să vedem, întreabă-mă. Iaca vinul pe care l-aţi cerut, iaca paharele. Dar socot că să bei întăi dumnoata, care întrebi. Şi dacă ţi-oi fi de folos, oi gusta şi eu.

— Nu mă-mpunge, omule, grăi Vitoria cu blîndeţă. Să te ferească Cel de sus de nacazuri ca acela pe care-1 am eu.

—■ Dacă nu mi-i spune ce te doare, nu ţi-oi putea fi de nici un folos.

Femeia a vorbit de turma de trei sute de oi şi de trei ©ameni călări.

Omul îşi aducea tare bine aminte ; şi obrazul mun- tencei se însenină puţintel. Cătră Sfinţii Arhangheli Mi- hail şi Gavril, într-adevăr a făcut popas mai la vale, pe toloacă, asemenea turmă cum o prubuluia nevasta. Cînd ciobanii s-au mişcat înspre crişmă, au sosit din urmă şi stăpînii, în număr de trei. Da-da ! unul era pe-un cal negru ţintat şi purta căciulă brumărie. Acela a dat poruncă pentru rachiu ş-a cinstit pe ciobani. A cerut o litră deosebită pentru el şi pentru ceilalţi doi tovarăşi. Aflîn- du-se de faţă şi părintele Vasile, 1-a poftit şi pe sfinţia sa să guste cu dînşii un păhărel. Părintele Vasile nu s-a pus împotrivă, văzîndu-i oameni cumsecade, şi crişmarul i-a pus scaun la masa drumeţilor. Nu mult după asta, după ce-au mai cinstit o litră, omul cel cu căciula brumărie a avut gust să-i facă părintele o cetanie ş-o aghiazmă şi să-i stropească oile.

— Asta mi-a plăcut. Şi părintele Vasile a trimes să-i aducă basmaua cea roşă cu patrafirul, cartea şi celelalte scule ale sfinţiei sale. A binecuvîntat turma frumos, s-ajungă cu bine la iernatic şi-n primăvară să sporească. Cel cu căciula brumărie a scos din chimir ş-a plătit, rămî- nînd părintele Vasile tare mulţămit. După aceea, într-un tîrziu, s-au sculat ş-au dat poruncă de plecare.

— Cine a dat porunca ?

— Tot acel cu căciula brumărie. Acela avea două părţi din oi, şi ceilalţi doi numai a treia parte. I-am auzit grăind şi făcînd socotelile iernaticului. Spuneau ceilalţi că au să

trăiască bine oile. Dar am uitat să vă spun că înainte a încălica, cel cu căciula brumărie şi-a mai adus aminte de o datorie. Mi-a mai cerut o bucată de pîne ş-a hrănilî el cu mîna lui un cîne pe care-1 avea. Mi-a plăcut şi asta. Au plătit cinstit ce-aveau de plătit şi s-au dus.

— Tovarăşii zici că erau oameni detreabă şi prietini 1

— Detreabă şi prietini. Unul era mai puţintel la trup şi negricios ca mine. Celălalt, mai voinic decît toţi şi rîdea des şi tare. Avea buza de sus despicată ca la iepure. Mai ales acestuia îi plăcea tare băutura. Multe vorbe nu spunea. Rîdea şi bea. Meşter la vorbă era cel cu căciulă.

— Cel cu căciula brumărie ?

— Acela.

— Apoi îl ştiu, oftă Vitoria. Din pricina lui bat dru* murile.

— Vra să zică ţi-i soţ ?

— Da ; mi-i soţ.

— Ş-acuma umbli după dînsul ?

— Ce să fac ? Dacă nu umblă el după mine, umblu eu după dînsul.

— Caută-1 bine unde va fi făcut un popas mai lung.- zîmbi crîşmarul. -

Vitoria dădu din cap, c-o părere de zîmbet. îşi înăbuşea o înţepătură duşmănoasă. întoarse fruntea şi-şi căută în sîn naframa, ca s-o deslege şi să plătească vinul.

După ce încălecară, Gheorghiţă salută pe crîşmar î

—- Rămîi sănătos, domnu Macovei, şi noroc bun !

— Mergeţi sănătoşi. Să găsiţi paguba !

— Acuma şi tu ! bombăni femeia către flăcău. De unde ştii că-1 chiamă Macovei ?

— Cum să nu ştiu, dacă aşa-i scris pe firmă, deasupra uşii ? Dumitru Macovei.

— Văd că toţi sînteţi cu cap şi cu învăţătură. Numai eu îs o proastă.

Flăcăul tăcu. Uneori îi era lehamite să se mai uite la obrazul maică-sa.

Munteanca simţea într-însa mare nelinişte, dar şi o putere mare. Binevoind Dumnezeu, după stăruinţa sfintei Ana, a-i **da** cele dintăi lămuriri şi cea dintăi bună **îndru**mare, jurui în sine lumînări şi daruri mănăstirii Bistriţa. O împingea tot către vale vîntul de la spate. Ea băga
de samă truda şi foamea lui Gheorghiţă. Dar se făcea a nu pricepe tocmai bine. Grăbi cît putu spre Păltiniş, pe urmă spre Dîrmoxa, pe urmă spre Broşteni. Numai cînd vedea căluţii sfîrşiţi, se îndupleca să facă pentru dînşii popas. Acuma începeau să ardă ochii ei şi să se

stingă ai flăcăului. Caii ronţăiau cu mulţămire orzul, vîrîndu-şi adînc boturile în trăistile aninate pe după urechi; se scuturau, pufneau, aşteptau apa, ca să prindă în ei puterea pămîntului. Flăcăul începea să doarmă mai puţin şi să se tragă la faţă.

— Aşa îţi sade mai bine, îl încredinţă maică-sa, cu zîmbet răutăcios.

— S-or sfîrşi ele ş-acestea... zise Gheorghiţă.

—■ Dragul mamei cărturar, îi întoarse cuvînt nevasta ; se vede că mintea ta e-n cărţi şi-n slove. Mai bine ar fi să fie la tine în cap. Mînîncă zdravăn şi te întăreşte, nu atît pentru tine, cît pentru baltag.

— Adevărat este, mamă, că eu ceva nu înţeleg. De ce-am umbla noi căutînd şi n-am lăsa slujba asta celor care-s plătiţi anume ! Doar ţara are rînduieli, poliţie şi judecători.

Vitoria îi lepădă răspuns cu dispreţ :

— Ce am eu cu dînşii ? Eu am cu nacazul meu. Fă cum spun.

— Fac cum spui, se învoi Gheorghiţă, dar avem să găsim ?

.— Ce?

— Avem să găsim pe tata ?

— Avem să-1 găsim ; de asta nu te îndoi.

Cu adevărat, urma se găsea din semn în semn, adică din crîşmă în crîşmă. Uneori părea că se stinge ; dar pe urmă apărea mai încolo. Unde erau crîşmari zăluzi, nu se mai putea afla nimic din ce se întâmplase cu paisprezece săptămâni ân urmă ·— ca şi cum un gest, o privire, un cuvînt s-ar putea înmormînta pe totdeauna. Aceştia nu-şi mai aduceau aminte, cum nu-şi aduce aminte piatra pe lîngă care treci şi pe care ai atins-o. Dar iată că mai departe căciula brumărie se arăta iar. Stăruia, vie, în amintirea altui om. Dincolo, imaginea brumărie era nedesluşită, dar apărea omul cel cu buza de sus despicată, vorbind puţin, rizind mult şi bînd virtos. Cel de-al treilea se purta ca o umbră. Trecea şi el — dar fără să i se deschidă obrazul şi făptura.

Astfel a găsit vorbe vii la hanul cel mare de la Broş- teni. Oile trecuseră către gura Negrei spre Bistriţa, suind în văzduh nouri de colb. Un baci burduhos se suise într-adaos pe samarul unui măgăruş ca să-şi mai cruţe puterile. Dintr-o desagă, de pe alt asin, scoteau capul şi se uitau la lume trei căţei cruzi, iar căţeaua cea bătrînă umbla dedesubt la picioarele măgăruşului. Au stătut copii în privelişte, la marginea căii. Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. Au oprit drept han, fără să descalece, ş-au poftit cîte-o ulcică de vin. Un flăcăuaş a dus ulcelele. Stăpînul hanului a ieşit în prag. Era un neamţ bătrîn şi cuviincios.

-— Bun vin, ţinut ca cinste şi bine răcit, a zis călăreţul cu căciula brumărie către tovarăşii lui. Să ştiţi dumneavoastră că neamţul ista bătrîn e tata drumeţilor.

Aceste vorbe erau încă vii şi le-a spus neamţul cel bătrîn Vitoriei şi lui Gheorghiţă.

Femeia le-a ascultat cu plăcere, gîndindu-se adine şi privind departe.

A găsit amintirea celor trei tovarăşi călăreţi şi la Borca. Iar de-aici turma a apucat spre stînga, părăsind apa Bistriţei. Acuma Vitoria se abătea iarăşi într-o ţară cu totul necunoscută, cu nume de sate şi munţi pe care nu le mai auzise. A făcut popasul obişnuit într-un sat căruia-i zicea Sabasa ş-a aflat ş-acolo urma oilor ş-a călăreţilor. Pe urmă a suit un drum şerpuit săpat în stîncă, ocolind în singurătăţi pe sub vulturi. Era ca o pustie a gheţei şi a omătului şi sus vîntul avea un spulber ş-o putere vie, încît te puteai rezema cu spatele în el. De-acolo se vedeau depărtate întinderi de soare, spre apa Moldovei. Iar muntele, cu cale şerpuită şi cu punţi de piatră peste prăpăstii, se chema Stînişoara. îi dădea Vitoriei aceste lămuriri un flăcăuaş, pe care-1 luase călăuză, feciorul crîşmarului din Sabasa.

în pisc, sub crucea care se chiamă a Talienilor, au hodinit caii într-un dos de mal, la adăpost de spulber, ascultînd în tăcere bubuitul vîntului în prăpăstii şi şuie- tele brazilor. înspre soarele acela, care luceşte pe apa Mol-
dovei, s-a dus Nechifor Lipan — cugeta Vitoria. Aicea s-a oprit şi el şi s-a uitat departe.

Au coborît mai repede, pe calea bătută şi pe pîrăiaşele îngheţate ale moinei, şi nu s-au oprit decît dincolo de satul Suha, la marginea dinspre văi.

— Aicea ţine crîşmă domnu Iorgu Vasiliu,.. a dat lămurire flăcăuaşul din Sabasa. Dumneavoastră poposiţi aici; eu mă întorc. Mi-a hotărît tata să fiu pînă în sară înapoi.

— Spune lui domnu Toma că-i mulţămesc, a răspuns Vitoria. Poate-a da Dumnezeu să mă mai opresc pe la dumnealui vreodată ş-oi fi mai puţin supărată decît acuma. Poftim şi ţie, Neculăieş, paralele pe care ţi le-am făgăduit. Şi spune mămucă-ta vorbe bune şi să-i spui aşa că noi ne-am dus tot înainte ş-am coborît la Moldova şi spre iîrgul Folticenilor. De-acolo se vede că trebuie să ne ducem şi mai înainte, pînă la Prut, în ţinutul Botoşanilor.

— Mulţămesc şi eu, a răspuns Neculăieş.

S-a dus la deal pe iapa lui pîntecoasă, călărind pe de- şelate, numai pe-o cergă miţoasă. Avea pe el cojoc strîns pe trup c-un capăt de funie şi-n cap o căciulă mare.

Gheorghiţă îl privea rîzînd cum se duce.

Vitoria a fost îndată în crîşmă la domnu Iorgu Vasiliu. Aici urmau să facă popas mai îndelung, să se hodinească, să mînînce.

Domnu Iorgu Vasiliu părea om aşezat, căci purta ochelari şi scria într-un catastif. Avea chelie, ceea ce dovedea muntencei că era şi prea învățat. Cu mîni cam scurte şi groase îşi potrivi împrejurul pîntecelui pestelca albastră. Deci era un om care, pe lîngă rînduiala scrisului, avea şi plăcerea curățeniei. De o parte şi de alta a. rafturilor de scînduri, umplute cu gărăfi în rînduri strînse, alte rafturi şi saltare se înşirau, bucşite de toate bunătățile pămîntului.

A scos muntencei dintr-o putină o scrumbie bună, ți- nînd-o atîmată de coadă cu cleştele delicat al degetelor. A aşezat-o cu grijă pe o coală de hîrtie, pe o măsuță curată şi bine frecată. A adus o pînişoară călduță încă. Din- tr-un butoiaş a umplut cu bere spumată două pahare năltuțe.

«Bun lucru berea, după trudă şi cînd ţi-i foame...» se gîndea femeia. Gheorghiţă nu era obişnuit cu asemenea Băutură. O gustă şi o împinse deoparte. I se părea că a început să se amărască.

Domnu Iorgu Vasiliu se purta uşor în pantofi de pîslă şi răspundea cuviincios la orice întrebare. Erau singuri ,; nu se mai aflau alţi muşterii în prăvălie. Soarele bătea pieziş în ferestre. Era la un ceas după amiază şi vîntul i se părea Vitoriei că a contenit. Cînd se încredinţă că faptul e adevărat, simţi nelinişte. Totuşi se întoarse la datorie.

Ca o meşteră încercată şi iscusită, aduse vorba despre afacerea ei.

Statornicind bine anul şi luna şi cumpănind cu luare-aminte şi ce era însemnat în condică, negustorul stătu şi cugetă îndelung şi găsi şi-n amintirea lui întocmai ce i se cerea să ştie, că într-adevăr, în cutare zi, din cutare lună, au trecut oi.

«Atuncea ş-aicî e bine şi mergem mai departe...» se gîndea Gheorghiţă.

însă Vitoria nu putea să se mulţămească numai cu asemenea răspuns. Mai avea nevoie să i se lămurească teate despre stăpînii oilor. Fireşte, întăi au trecut oile, cu. ciobanii, cu gospodăria, cu cînii, cu asinii, iar după aceea s-au arătat şi stăpînii.

— Aşa este, se învoi, după cugetare adîncă, domnu Vasiliu. După aceea au venit şi stăpînii.

— întăi au făcut, şi oile şi ciobanii, popas. Ciobanii au aşteptat pe stăpîni.

— Nu, scutură din cap domnu Vasiliu. Ciobanii au apucat în treacăt cîte-o pîne. S-au dus înainte.

— Şi stăpînii au sosit pe urmă, nu-i aşa ? Erau călări»

— întocmai, au sosit pe urmă, cum spui, călări. Amîm- doi au descălicat şi le-am dat o gustare — ca şi dumneavoastră. Scrumbie, pîne şi bere. La mine, aceste articole sînt de prima calitate. Am deprins a le aduce de demult, de cînd lucrau sus, la poduri şi şosea, italienii.

— Nu erau doi, zise cu linişte Vitoria. Erau trei

— Ba erau doi.

Vitoria clipi din ochi asupra unui întuneric care-i izbucnise înăuntru. Domnu Iorgu Vasiliu îşi repetă afirmarea. Ca şi cum întunericul care se iscase în ea avea să se deschidă, munteanca stătu aşteptînd şi cugetînd. Acuma vedea adevărat şi bine că vîntul a contenit. Căzuse jos, în vale, şi amuţise şi el. Semnul era vădit. Mai înainte nu putea trece. Trebuia să se întoarcă îndărăt. Nu avea în ea nici cea mai mică îndoială că, între cei doi, Nechifor nu se afla. Pîn-aici nu ajunsese, aici nu se mai găsea nimic viu din el.

— Doi erau ? întrebă ea cu luare-aminte şi linişte. Era unul mare, cu buza de sus crăpată ca le iepure, şi altul mititel şi negricios.

— într-adevăr, încuviinţă domnu Vasiliu. Aceştia erau : oameni pe care mi se pare că-i cunosc. Sînt de-aici, de pe-o vale. Pe cel cu buza, chiar Iepure îl chiamă. Adică nu : tocmai pe celalalt mărunt îl chiamă Iepure. S-au dus după oi.

— Şi nu ştii dacă s-au întors ?

— După ce şi-au aşezat oile Ia iernatic, trebuie să se fi întors. Pe celalalt îl chiamă Calistrat Bogza.

— Pe care ?

— Pe cel cu buzjt crăpată. îţi spun că erau doi ş-acuma văd că le ştiu şi numele. De ce-mi vorbeşti dumneata de trei ?

— Vorbesc şi eu, îngînă cu ochii pe jumătate închişi femeia ; dar acuma înţeleg că erau atîţia cîţi spui.

în întuneric, începea să i se facă lumină. La Sabasa fuseseră trei. Dincoace, peste muntele Stînişoara, la Suha, Nechifor Lipan nu mai era. Se înălţase deasupra ? Căzuse dedesubt ? Aici, între Sabasa şi Suha, trebuia să găsească ea cheia adevărului. Nu i se părea nici greu ; căci Calistrat Bogza şi tovarăşul său puteau fi găsiţi la casele lor, ori în valea din dreapta, ori în valea din stînga. întăi şi întăi de la ei trebuia să afle dacă Lipan s-a înălţat în soare, ori a curs pe-o apă...

Dumnezeu îi va fi păstrat urmele. Ea are datoria să se întoarcă şi să le găsească. Sfînta Ana i-a şi dat semn, poprind vîntul şi întorcîndu-1 pe crîngul său.

Semn nu era numai unul. începeau să se dovedească şi altele.

Se deschise uşa din fund, cu geam mic rotund la înălţimea capului. Prin acel geam trecuse de cîteva ori o privire de ochi ager. Acel ochi şi cu tovarăşul lui, împreună c-o faţă rotundă şi c-un trup revărsat din sîni şi din şolduri, se arătară in umbră. Domnu lorgu Vasiliu se retrase pe cît putu, făcînd loc fustei creţe şi înfoiate a soţiei sale. Munteanca îndată îşi dădu sama că trebuie să fie cu luare- aminte faţă de o fiinţă atît de albă, atît de largă, cu col- ţuni roşi şi cu papuci cu talpă, care clepăiau uşor.

— Dumneata îţi aduci foarte bine aminte de toate... zise ea către soţul său, luînd loc pe scaun ; numai numele unuia dintre gospodari nu înţeleg cum l-ai prăpădit. Nu l-ai scris în condică ?

— Nu. îi am scris numai pe Bogza. Celuilalt ştiu că-i zice Iepure.

— Nu se poate, răspunse gospodina. Iepure e porecla tot a lui Bogza, pentru că i se văd dinţii de sus prin des- picătura

XII

buzei, iar celuilalt îi spune Ilie Cuțui, precum toată lumea ştie. Nu-i cunoaştem noi ? Nu stau în vale la Doi Meri ?

— Tare mi se pare că ai dreptate, nevastă, zise negustorul, rîzînd, cu admirație, cătră oaspeți.

— Sînt prea mulțămitoare cucoanei pentru lămurire, vorbi Vitoria, c-un fel de umilință care puse în mare uimire pe Gheorghiță.

Soția domnului Vasiliu se aşeză mai bine pe scaun şi-şi îndesă bărbiile în piept.

— Dumneata, femeie, îl urmăreşti pe careva dintre dînşii pentru o datorie ? Se poate, căci s-au umflat şi s-au lățit ca broaştele în tău. Eu îs o leacă de neam cu nevasta lui Bogza. De-o bucată de vreme se semețeşte şi nu mai calcă pe-aici. Da' ce-i, Ileană, zic, ai uitat drumurile vechi şi obrazurile prietinilor ? Nu, dar n-am timp şi-s tare ocupată. Cînd o auzi aşa, să nu crăpi ? N-are vreme, şi ea
toată ziulica ba la primăreasă, ba la preuteasă. îți datoreşte pe oile de astă-toamnă ?

Vitoria stătu mută, privind-o ațintit. Apoi vorbi încet, anume pentru soția lui domnu Vasiliu.

— Că-mi datoresc ceva — ori unul ori altul, se poate 5 xîar nu ştiu cît şi cum.

— De ce ? Barbatul dumnitale nu le-a vîndut oile ?

— Asta n-am de unde cunoaşte.

— Nu ți-a spus ?

— Cum să-mi spuie ? Cei care nu-s de față vorbesc ? Eu, de astă-toamnă, cucoană dragă, îs ca şi văduvă.

— Te-a lăsat ?

— Nici asta nu cunosc. Dumnezeu ştie.

Soția negustorului întrebă în şoaptă, ca şi cum ar fi fost ele singure :

— Cum te chiamă pe dumneata ?

Munteanca îi dădu răspunsul şi află îndată şi numele gazdei.

— Dragă Vitorie, urmă negustorița cu dulce glas şi pe acelaşi ton de doi; eu trebuie să-ți spun dumnitale ce am aflat de la femeia celuilalt, a lui Ilie Cuțui. Ş-aceea — Gafița — e o fudulă şi se crede frumuseța lumii, pentru că barbatu-său o poartă gătită. Frumoasă i s-a fi părînd Iui — dar nu este. Iar Cuțui e un îmbrobodit. Ea face şi el nu ştie ; ca şi cum l-ar descînta. Să se ieie cu cealaltă, a lui Bogza, de mînă. Tare se mai uită galeş una la alta şi-şi vorbesc parcă le-ar fi limbile unse cu miere ; dar dacă ar putea şi-ar scoate ochii.

— De ce, dragă cucoană Mărie ?

— Nu mai pot de bine. Le-a căzut din cer avere. La primăvară le fată alte sute de oi la Prut. Bogza umblă numai beat şi cu căciula pe-o sprinceană. Cînd vine de Ia crîşmă plin ca o bute, o grămădeşte într-un colț ş-o bate.

— Pe cine, dragă cucoană Mărie ?
— Pe Ileana.
—■ De ce ?
— Aşa. Dă dovadă că-i barbat şi e în putere. Dar ei nu-i pasă. Are cu cine petrece.
— Dar celalalt ? f
— Cuţui ? Bea ş-acela, însă mai puţin. Şi umblă pe lîngă Gafiţa în patru labe ca un căţel. De la Gafiţa am

aflat ce zice Cuţui despre oi. Zice că le-au cumpărat el şi cu Bogza de la un oier de departe. I-au pus în palmă toţi banii şi el le-a lăsat lor toate oile.

— Aşa. Dar acel muntean ce-a făcut ? S-a dus acasă la el la Tarcău ? Nu s-a dus. A căzut undeva bolnav ? Nu s-a aflat. S-a pus să-şi cheltuiască paralele cu una cu ochi verzi de pe-aici — poate ştii dumneata, ori poate ştie altcineva. Nu s-a aflat nici de asta ? Atuncea ar fi bine să-i întrebăm pe dînşii; să-mi deie ei o ştiinţă. Să mă îndrepte unde să-1 găsesc. Poate să le fi spus lor un secret.

— Or ieşi la întrebare ş-om vedea ce-or spune. Ş-apoi, după spusa asta, om vedea dacă nu pică jos fudulia unor muieri.

Femeile schimbaseră singure şi cu multă însufleţire aceste vorbe. Domnul Iorgu Vasiliu îşi închise catastiful şi le privi pe rînd cu îngrijorare.

— Staţi, fraţilor şi surorilor, cuvîntă el; la ce vă gîndiţi ? D-apoi se poate una ca asta, să bănuiţi dumneavoastră de cine ştie ce, poate de moarte de om, pe nişte gospodari pe care toată lumea îi ştie detreabă şi la locul lor ? Averea pe care o au e cîştigată cu cinste. Cum ar fi cutezat să lovească şi să jefuiască ? Asta o fac hoţii de drumul mare, iar nu nişte gospodari din Suha.

— Hm ! se cruci soţia dumnisale, făcînd semnul sfînt 5 cum îţi vine dumnitale să vorbeşti astfel ? Cine-a pomenit de moarte şi de jaf ? Dar să mă ferească Dumnezeu să cred una ca asta. Şi nici nevasta asta nu poate crede. Dar se cuvine să se înfăţişeze, să deie samă unei femei sărmane-, care umblă prin lume ca o văduvă, să-i arate cum au cumpărat oile, să-i dovedească ce parale au dat, să-i spuie pe ce drum şi înspre care parte de lume a apucat acel oier cu numele Nechifor Lipan. Nu se cuvine ?

— Ba se cuvine. Să se ducă să-i întrebe. Acesta-i dreptul femeii.

— Atuncea ne-am înţeles. Vra să zică avem dreptate să facem întrebare. Iar eu aş da o leacă de sfat ş-aş spune aşa : Dragă Vitorie, nu te duce singură, numai cu feciorul dumnitale, în loc străin, într-o singurătate ca la Doi Meri. Poate nu-i găseşti acasă. Dacă-i găseşti, pot să se supere
că Ie ceri asemenea socoteală. Dumnealui soţul meu zice că ei ar fi pălit pe oier. Pot să te pălească şi pe dumneata.

Domnu Vasiliu asculta cu gura căscată.

— Am spus eu asta ?

— Se înţelege c-ai spus. Dar chiar dacă n-ai fi spus, eu socot că mai bine este să le trimetem vorbă c-un argăţel al nostru şi să-i poftim pentru o chestie mare la Primărie. Dar să le spuie că e o chestie mare care-i în interesul lor. Acolo oi fi şi eu de faţă. Dumneata ai treabă în prăvălie. Iar eu mă duc aşa cu nevasta asta.

Să-i țin de urît. Să-i arăt unde-i casa comunei. Să aibă şi ea un avocat ş-un martor. Vine tocmai de la Tarcău şi nu poate sta singură în loc străin împotriva unor cloncani ca Bogza şi Cuțui.

— De ce cloncani, nevastă ?

— Aşa. Acu vrai să spui că nu-s cloncani ? Ba-s cloncani.

— Fie şi cloncani; dar să nu cumva să răsuflați^ vreo bănuială. Un om cu mintea întreagă nu poate crede asemenea nebunii.

— Care nebunii ? Nu poate crede pe nevasta asta că nu i-a venit acasă barbatul ?

— I-a venit ori nu, asta-i altă chestie.

— Aşa ți se pare dumnitale, că-i alta ? Mie mi se pare că alta nu-i. Prin urmare dumneata-pretinzi s-o legăm pe femeia asta şi s-o ducem la bolniță, căci e nebună ?

— Am spus eu şi asta ? se tîngui cu groază domnu Vasiliu.'

— Se înțelege c-ai spus. Aşa că să trimetem pe Ghiți-şor să-i poftească la Primărie. Tare frumos are să-i întrebe nevasta asta, şi ei să răspundă deasemeni.

în vreme ce flăcăuaşul cel subțiratic, cu gîtul lung şi cu obraz pistrui, pe care-1 chema Ghițişor, îşi tot aduna pe el părțile sumanului şi grăbea pe o potecă de-a dreptul peste un deal, soția domnului Iorgu Vasiliu a poftit pe Vitoria la ea în odăiță, dincolo de ferestruica cea rotundă ca să-i spuie o mulțime de lucruri despre fiecare din femeile mai cu moț şi mai fudule şi care se socoteau mai frumoase din cuprinsul acelor meleaguri, cît băteau ochiul, ştiința şi veştile ei. Oricît de multe or fi fost acele muieri, fiecare cu cusurul ei, mai cu samă a lui Calistrat Bogza era mai vinovată că o făcuse maică-sa frumoasă, şi o lovea din cînd în cînd bărbatu-său, rînjind. Bine c-o bate ; numai atît că-i fără'de nici un folos. Numai primărița s-ar putea pune cu dînsa în privința rumenelelor —- ba chiar o şi întrece, fiind mare meşteră. Cît despre farmece şi vrăji, nu este alta mai presus decît dăscălița. A ținut într-o iarnă trei săptămîni o unguroaică numai pentru învățături de acestea. Munteanca se supunea acestor valuri şi vînturi de vorbe şi le asculta cu supunere, fiind în totul de părerea cucoanei Maria. Ascultînd c-o ureche, îşi lăsa cugetul să fugă şi să sfredelească în toate părțile.

Cînd s-a întors Ghițişor, soarele era pe la toacă. îndată 1-a luat sub stăpînirea ei soția lui domnu Iorgu Vasiliu. Să-i spuie dintrodată şi scurt dacă Bogza şi Cuțui erau acasă.

— Erau acasă.

— Şi cînd au auzit că-i chiamă cineva la Primărie, ce-au zis ?

— N-au zis nimica. Bogza a rînjit. Cuțui a zis: bine.

— N-au cercetat, n-au întrebat ?
— Ba da.
— Şi tu ce le-ai spus ?
— Eu nu le-am spus nimic, precum am avut poruncă.
— Dar a lui Bogza ce făcea ?
— Femeia lui Bogza ? Nu ştiu, că nu m-am uitat pe fereastră.
— Nici pe-a lui Cuţui n-ai văzut-o ?
— Nici.
— Nu spun eu ? Se ţin de vizite.
— Ba a lui Cuţui era acasă ; am auzit-o cîntînd, dar n-am văzut-o. Era acasă şi cealaltă. Am auzit-o cotrobăind prin pod. Bogza m-a întrebat cine a poposit aici, la han.
— Şi i-ai spus ? •
— Nu i-am spus.
Se înţelegea însă că a spus. Stăpîna 1-a ruşinat pe Ghiţişor c-o privire într-o parte şi c-o răsfrîngere de bjize. ,. — Cînd au spus că vin la Primărie ?
— Au venit odată cu mine.
Vitoria îşi simţi inima răsărind. Cu multe vorbe şi cu mare grabă, cucoana Maria îşi puse încălţările, apoi trase pe mînici caţaveica. Au lăsat pe Gheorghiţă ca s-asculte învăţături bune de la domnul Vasiliu ş-au fost amîndouă în această vreme la Primărie. Acolo au găsit pe primar şi pe notar fumînd şi stînd la taifas cu gospodarii cei doi. Munteanca a fulgerat cu privirea prin geamuri. A intrat blîndă şi supusă în urma ocrotitoarei sale.
Glasurile groase şi tari au tăcut. Fumul de tutun s-a ridicat în bagdadie. Vitoria s-a uitat ş-a cunoscut pe Calistrat Bogza. L-a cunoscut şi pe cel mărunt şi negricios. Primarul şi notarul, oameni bine hrăniţi şi groşi, erau îmbrăcaţi orăşeneşte.
— Dumneata trebuie să fii nevasta lui Lipan, a luat cuvîntul cel dintăi, rîzînd, Bogza.
Vitoria se uita in altă parte, dar îl vedea. A dat din cap, încuviinţînd.
A aşteptat să vadă ce se mai spune.
— Ai venit după vreo datorie ? Eu, pe cît ştiu, am plătit lui Lipan toţi banii. Poate Cuţui să-i fi rămas ceva dator.
— Nu-i datoresc nimica, răspunse Cuţui, serios.
Calistrat Bogza rînji iar :
— Atuneea poate ai venit să ne vezi cum trăim noi aici la Suha. Mulţămesc lui Dumnezeu, trăim bine.
Munteanca oftă :
— Alţi oameni, într-adevăr, trăiesc bine şi-i văd împăcaţi. Numai pe mine m-a alungat de-acasă supărarea.

— Aşa ? Din care pricină, mă rog dumnitale ? Spune, să vedem dacă-ți putem fi de vreun folos. De asta ne-ai chemat dumneata, nevastă ?

Bogza se miră, privind c-o uşoară veselie pe notar şi pe primar,, care se mirau şi ei. Vitoria tăcu, plecînd fruntea. Se amestecă nevasta lui domnu Iorgu Vasiliu :

— Dumneavoastră nu ştiți, oameni buni, că nevestii acesteia încă nu i s-a întors barbatul acasă ?

Bogza îi întoarse o privire de mirare. Ea îşi zbătu pleoapa stingă. El zîmbi numai dintr-un colț al gurii:

— Ei, şi dacă nu i s-a întors acasă barbatul, ce-i putem face noi ?

^■HNHHHHHHHHHbHIIHHI

>— Nu-mi puteţi face nimica, vorbi cu blindeţă Vitoria, fără să ridice fruntea. Ca o femeie năcăjită ce mă aflu, am venit la nişte prietini să-i întreb şi să-mi spuie, cînd s-au despărţit de Nechifor Lipan, ce vorbe au grăit ? încotro l-au văzut că se duce ? Poate-a spus ceva din care aş înţelege unde să-1 caut.

Bogza îşi vîrî mînile în chimir şi se uită înduioşat la nevasta lui Lipan.

— Ce-aş putea să-ţi spun ? zise el săltînd din umeri. Pe drum, venind de la Dorna, ne-am înţeles asupra vîn-' zării oilor. I-am numărat paralele. A dat o parte Cuţui care-i de faţă. Altă parte am dat eu. Ne-am despărţit. Lipan încă arăta grabă mare.

— Dac-aş putea să ştiu unde s-a întîmplat asta... suspină Vitoria.

— Vrai să ştii unde s-a întîmplat asta ? Pe drum.

— în care loc anume ?

— Dumneata vrai să ştii cam multe, rîse Calistrat. De unde vrai să ştiu eu chiar în* ce loc ? Pe cît ţin minte, ne-am oprit la Crucea Talienilor.

— Şi după ce i-aţi plătit, în care parte a apucat ?

-— Cum în care parte ? S-a întors înapoi. S-a dus spre casa lui.

— Nu te supăra, domnu Bogza, zise Vitoria. Am vrut să ştiu dacă. nu cumva a spus vreo vorbă, că ar avea de gînd să nu se întoarcă acasă.

— Nu mă supăr, nevastă, macar că mie asemenea întrebări multe şi mărunte nu-mi plac. Poate ai cumva vreo bănuială, spune curat. Nu umbla împrejur ca o albină care tot vra să împungă.

— Vai de mine şi de mine, se împotrivi munteanca, făcîndu-şi cruce ; să mă ferească Dumnezeu sfîntul de un gînd rău, ori de o bănuială. Vrau să ştiu numai dacă aţi înţeles de la dînsul ceva.

— N-am înţeles nimica, îşi răsuflă Bogza rămăşiţa de supărare. I-am dat paralele şi s-a dus în treaba lui.

—. La Crucea Talienilor ?

— Da. Precum am spus.

— Şi oile erau trecute înainte ?

— Ca totdeauna.

— Vra să zică un cioban, ori un baci, nu 1-a mai văzut. Putea să-i lepede aceluia un cuvînt.

Vitoria oftă şi rămase în aceeaşi poziţie, cu fruntea plecată, încercînd a sfredeli duşameaua cu beţişorul pe care-1 luase de la crîşmă.

Atunci intră în vorbă, cu oarecare nepăsare, soţia lui domnu Iorgu Vasiliu.

Se uită întâi la portretele de pe păreți, apoi făcu iar semn din geană, arătînd încă o dată prin asta că ea nu poate fi părtașă la vreo nebunie ori vreo prostie a unei femei străine.

— De la cel care nu știe, femeie, nu poți cere o căruță de vorbe.

Bogza începu a rîde către țigara pe care o răsucea și dădu din cap : Așa-i.

— O femeie îți poate spune mai multe. Un barbat tace. Dar poate or ști alții; cu care soțul dumnitale s-a văzut după aceea. Or fi crîșmari la care a făcut popas la întoarcere. Or fi poate din cei cfere au fost martori la învoială și la numărătoarea banilor.

Vitoria înălță domol fruntea. Bogza își aprinse țigara, trase și dădu drumul pe nas fumului.

— Așa că atîta-i, încheie el. Ce-am știut și mi-am adus aminte, am spus. Poate Cuțui să mai știe ceva.

— Eu nu mai știu nimica.

— Dac-a fost un cioban de față, îi poți seri și-1 poți întreba, stărui nevasta lui domnu Vasiliu către Vitoria. Dac-a fost vreun om străin, poți să te duci să-1 cercetezi, numai să știm anume cine-i.

— Să vedem ; dacă mi-oi aduce aminte, i-oi spune și asta... primi Calistrat. Dar eu, femeie, mai degrabă mă gîndesc la alta. Să nu se fi săturat el de vechi, și să fi căutat nou.

— Cum spui dumneata, domnu Calistrat ?

— Și-a fi găsit altă femeie, rînji Bogza.

Cei de față zîmbiră.

— Asta se poate, primi munteanca, zîmbind și ea palid ; numai să nu fie cea cu dinții rînjiți.

Bogza pufăi și zvîrli țigara. Urmă o tăcere. Femeile se îndreptară spre ușă.

—: Domnu Bogza, vorbi din vîrful buzelor Vitoria; dumneata fii bun și nu te supăra, ca unul care ai fost prietin cu Lipan. Eu voi mai trece pe la dumneavoastră. Dacă vă mai aduceți aminte de ceva, îmi spuneți.

— Fie ș-așa, răspunse Bogza. Te duci ?

— Mă duc, ce să fac ? Musai să-1 caut, că numai unul am. L-am căutat pe drumul mare, acuma am să-1 caut pe poteci, ori prin rîpi. Sfînta Ana de la Bistrița are să mă îndrepte unde trebuie.

Toată sara aceea Gheorghiță a rămas ucenic la domnu Iorgu Vasiliu ; iar soția lui domnu Iorgu Vasiliu și cu Vitoria lui Lipan au stat la sfat în odăiță punînd la cale alte cercetări. Nevasta lui domnu Vasiliu s-a arătat foarte doritoare să se ducă în persoană la fața locului, acasă, atît la Bogza, cît și la Cuțui, să vadă mai întâi frumusețile lumii, ș-al doilea să cumpănească deșteptăciunea cu frumu- seța, să vadă care-s mai ușoare. Dacă nici prin femei nu se va

putea scurma somnul bărbaților, vorba lor la beție, mărturisire în mare taină încredințată numai nevestei — apoi atuncea, unde-i întuneric să lămurească Dumnezeu. Mai mult decît e în stare, omul nu poate face.

— Lipan avea o vorbă, grăi Vitoria, cu privirea ei de vis.

— Care vorbă ?

•— Nimene nu poate sări peste umbra lui. Aceasta-i și pentru noi; poate și pentru alții.

— Adevărat cuvînt, bun cuvînt.

Vitoria închise ochii, zguduită. Din întunericul lui, în care se depărta, pentru întăia oară Lipan se întorsese ară- tîndu-și fața și grăind lămurit numai pentru urechile ei.

în vremea nopții ș-a somnului, această vedenie s-a mai produs o dată. S-a adeverit și altă așteptare a muntencii. Vîntul a pornit din nou, venind acuma de către miazăzi. Potrivit sfaturilor și hotărîrilor, mama și feciorul au lăsat cojoacele cele grele și o parte din tărhat la hanul lui domnu Iorgu Vasiliu, și au trecut pe cîteva zile dincolo de munte, la Sabasa. Cucoana Maria făcuse îndemn pentru anume cercetări și lămuriri. Vitoria își urma un gînd tainic al ei.

Soarele își slobozise iarăși puterile. Urcînd șoseaua cea mare șerpuită peste Stînișoara, Vitoria și Gheorghiță au- zîră glasul puhoaielor. Acest zvon creștea mai ales cînd treceau peste arcurile marilor poduri de piatră, deasupra prăpăstiilor.

Coborîră în Sabasa odată cu apele drumului și acolo poposiră la altă gazdă și alți prietini — la domnu Toma. Pe cît era de mititel domnu Vasiliu, pe-atîta era de mare și de pletos domnu Toma. Iar nevastă-sa Catrina era măruntică ; dar tot așa de vorbareță ca cucoana Maria. Numai- cît toate le spunea încet și mai tainic. In clipă mărturisise Vitoriei că viața toată se temuse de omul ei. Măcar că știa pe de rost *Alixăndria* și *Visul Maicii Domnului* mai bine și mai frumos decît un călugăr și se închina cu smerenie dimineața și sara la icoane, domnu Toma avea dese tulburări de mînie și atuncea împungea cu fruntea în toate părțile ca un inorog. Cu toate acestea nu era om rău. Indată-i trecea și-și aducea aminte că n-a băut în ziua aceea un pahar de vin.

Stînd la masă și la sfat cu prietinii aceștia din Sabasa, Vitoria le povesti ce făcuse, ce văzuse și ce aflase la Suha, în partea cealaltă a muntelui. Le ceru și lor sfat și făcu o rugăminte anumită.

Sfaturile lor, destul de multe și de încurcate, le ascultă cufundată în gîndul ei, fără să le audă. Iar pentru rugămintea pe care o făcuse, s-a sculat domnu Toma și s-a arătat gata s-o însoțească pe femeia lui Lipan în lungul satului. Și-a pus cojocelul cel nou ; și-a trecut palmele peste plete^ în două_ părți potrivindu-și

căciula deasupra, şi, căutînd după uşă toiag, a ieşit în uliță, cu femeia străină după el.

Vitoria adusese cu dînsa bețişorul alb cu care încercase a sfredeli duşameaua primăriei de la Suhâ: ll purta cu dînsa subsuoară ca pe ceva folositor, de şi nu-i era de nici un folos. Trecură în lungul unui drum năboit de apa dezghețului. Oamenii stăteau închişi în căsuțele lor sub munte şi sub vînt — şi arare se arăta unul pe prispă, în lumină, privind la trecători.

— Apoi după ce-or curge şi aceste ape, zise domnu Toma, au să iasă toți din bîrloguri. Acu datina munteanului e să doarmă. Se ştie că cel mai dulce somn e-n luna lui mărțişor.

Din trecere, Vitoria se oprea la unele porți, privind pe deasupra.

— Mai avem, mai avem, grăi domnu Toma, scuturîndu-şi căciula.

Cotiră pe o hudiță, subt o rîpă. în fund sta închisă o gospodărie bine întocmită. Cum ajunseră la zaplazul de scînduri, domnu Toma bătu cu toiagul în poartă. îndată răspunseră cînii. Vitoria se grăbi să treacă înainte şi împinse portița. îşi trase de la subsuoară bețişorul, ca să se apere. Domnu Toma păşi în urma ei, întinzînd cu luare- aminte gîtul într-o parte, ca să vadă ce se întîmplă.

Trei cîni năvăliră cu zăpăituri supărate. Deodată, cel mai mare, din mijloc, se opri. Stătură şi ceilalți; apoi se răzlețiră, lătrînd din laturi. Cel din mijloc stătea neclintit şi ațintit. Era un dulău sur şi flocos, cu urechile şi eu coada scurtate, după moda din munte a ciobanilor.

Vitoria îşi trecu bețişorul în stînga şi întinse spre el mina dreaptă.

— Lupu !

Strigase c-un glas pe care abia îl auzi domnu Toma. Totuşi strigase din toate puterile ei lăuntrice.

Cunoscînd-o, cinele lui Lipan veni drept la dînsa şi i se aşternu la picioare. Scheună încet, plîngînd ; înălță botul şi linse mîna care-1 mîngîia. Femeia avea în ea o sfîrşeală bolnavă şi-n acelaşi timp o bucurie, găsind în animal o parte din ființa celui prăpădit.

XIII

De şi ştia despre ce-i vorba, domnu Toma se arătă mirat. Nu-i venea să creadă că asemenea întîmplări pot avea loc ; să vie o nevastă de pe Tarcău şi să găsească aicea, în Sabasa, cinele bărbatului ei. Tot aşa de mirat păru omul de gazdă, cînd văzu că într-adevăr cinele răspunde la numele pe care i-1 da nevasta şi o cunoştea de stăpînă cu mare bucurie. Dînd lămurire la întrebarea nevestei, arătă că acest cîne de pripas a venit la gospodăria Iui astă-toamnă, din rîpile muntelui. L-a văzut dînd tîr-

coaie ; pe urmă s-a suit pe-un colnic ş-a urlat, cum urlă cinii în singurătate. A coborît şi s-a aşezat în preajmă, supunîndu-se cu pîntecele de pămînt. Munteanul a înțeles că poate să fie un cîne rătăcit de la ciobanii care au trecut cu oile. L-a judecat deştept şi vrednic după înfăţişare şi a strigat la nevastă să-i caute o bucată de mămăligă rece. I-a dus mămăliga aproape şi i-a lăsat-o. El s-a apropiat şi a mîncat-o lacom, din două înghițituri. A venit la poartă, aşteptând să i se deie drumul. Gospodarul a deschis poarta. El a intrat ş-au năvălit asupra lui cei doi cîni vechi de casă. Fără a fugi, fără a năvăli asupra lor, fără a arăta colții, numai puțintel arcuindu-se, şi-a dat el înțelegere cum că ar fi un pribeag care caută stăpîn şi tovarăşi. A trecut spre şură. L-au primit astfel şi cînii. Oamenii de casă i-au dat nume Pripas, pe care el l-a înțeles — şi s-a purtat toată iarna cu vrednicie, străjuind în vremea nopții în patru părți a ogrăzii şi plătind u-şi cu dreptate hrana.

Acuma, se învoia gospodarul, dacă femeia asta şi-a găsit cinele şi-i trebuie, poate să şi-1 ieie, dînd numai cuvenita mulțămire gazdei. El nu se pune de pricină, aflînd mai ales că-i vorba de un gospodar stăpîn de oi, care s-a prăpădit şi nu se mai găseşte. In cele dintăi săptămîni, în unele după-amiezi, dulăul era fugar. Se ducea în munte, căutînd parcă ceva. Din cît spunea nevasta de la Tarcău, se vede că-şi căuta stăpînul. Se ducea poate unde zăcea leşul, într-un loc singuratic şi pustiu. După ce au venit ninsorile şi s-a pus omăt, cinele s-a mai liniştit. Tot se mai duce pînă la eolnic. Acolo stă pe gînduri ; după aceea se întoarce acasă. Mintea cînelui nu-i ca a omului. Se vede că a uitat drumul, dacă într-adevăr se ducea pînă la stăpînul lui mort.

în gîndul acesta care-i venise dintrodată, să caute cinele, Vitoria cunoscu altă binecuvintare. De unde-i venise gîndul ? Fără îndoială de la Nechifor Lipan. El — se înțelegea lesne — nu mai era între vii cu trupul. Dar sufletul lui se întorsese spre dînsa şi-i dădea îndemnuri. Era ş-o hotă- rîre mai de sus — cătră care inima ei întruna sta înge- nunchiată.

Desfăcu naframa şi dădu omului mai mult decît aştepta. Gospodarul crezu că se înşeală el ; pe urmă îşi închipui că se înşela nevasta. Desfăcu la vedere cele două bancnote de cîte o sută de lei. Nevasta nu se înşelase, le împinse spre el, înoindu-şi mulțămirea.

Cinele o urma supus, scheunînd din cînd în cînd moale. Atunci se apleca dintr-un umăr şi-i mîngîia creştetul cu palma. îl întreba în gînd dacă are să-i fie de folos. Nu avea nici o îndoială că are să-i fie de folos — deoarece nu se îndreptase cătră el fără hotărîrea altor puteri.

Ține cinele cu dînsa şi-1 poartă de cîteva ori în munte, pînă ce şi-a aduce aminte ş-a cunoaşte iarăşi locurile. Poate are să întîrzie cu voia lui Dumnezeu, pînă ce se va mîntui zăporul şi se vor scurge puhoaiele. Atunci, de pe costişă pe costişă şi din rîpă în rîpă

are să caute oasele şi armele. Calul nu s-a văzut. Poate-a fost dus de duşmani la iarmaroacele de la cîmp. Ori poate a fost şi el prăvălit şi zdrobit şi l-au ciugulit, ca şi pe stăpîn, corbii. Acuma vede că chiar de la începutul începutului a înţeles această durere a vieţii ei ; chiar de aceea, din întăia clipă, i-a stat inima ca în cleşte. Mai bine astfel, într-o privinţă : să-1 ştie mort, decît părăsit de casa lui, în braţele alteia şi-n aşternut străin. Dar dacă i-a fost lui Nechifor scrisă asemenea soartă, pe care nimica n-o poate înlătura, Dumnezeu, prin sfînta de la Bistriţa, a adus-o pe dînsa, Vitoria, pe căi cotite, tocmai unde trebuia ca să-şi găsească pe cei drag, să-1 ridice din locul pieirii şi să-1 puie în pămînt sfînt, cu toate rînduieiile ştiute.

Acuma, după nişte sfaturi ale soţiei domnului Vasiliu- şi după învăţătura lui domnu Toma, îi rămînea să mai facă un drum pînă la Borca — să întrebe pe cale, ş-acolo, încă o dată, dacă Lipan n-a fost zărit cumva întorcîndu-se din Stînişoara. Dumnealui, domnu Toma, nu 1-a văzut. Dacă s-ar fi întors, n-ar fi lipsit a face la crîşmă popas. Cine-a făcut o dată popas într-un loc ş-a găsit că-i bun acel popas — apoi se abate ş-a doua oară. Chiar dacă nu i-i foame, poate i-i sete. Dacă nu-1 aduce foamea nici setea — vine din prietinie. Nechifor Lipan a trecut o dată. Domnu Toma 1-a văzut ducîndu-se — călare între ceilalţi doi munteni. înapoi, venind cu faţa, nu s-a mai arătat.

S-a bucurat şi Gheorghiţă de cîne şi, după hotărîrea maică-sa, 1-a pus în lanţ, ţinîndu-1 alăturea de el şi de cai. în vremea cinei, s-a sculat domnu Toma, cît era de mare, şi-a scuturat pletele şi şi-a mai adus aminte că altădată,

■I^HHI^HbI^H pe cînd era el copilandru, s-a mai întîmplat asemenea faptă, tot în aceste părţi, in singurătăţile Stînişoarei. Iar cine ucide om nu se poate să scape de pedeapsa dumnezeiască. Blăstămat este să fie urmărit şi dat pe faţă. Dator este să-1 urmărească omul; rânduit este să-1 urmărească fiarele şi dobitoacele. Dacă ai cunoaşte înţelesurile vîntului şi a ţipe- telor de paseri, şi a scheunatului dihăniilor, şi a umbletului gîngăniilor, şi a tuturor urmelor care sînt dar nu se văd dintrodată — atuncea îndată ai ajunge la cel vinovat. De ajuns tot trebuie să ajungi la el, însă mai tîrziu. De aceea, ca un om cinstit şi săritor la năcazul altuia, domnu Toma nu stă deloc la îndoială să puie iapa la căruţă şi s-o ducă el singur pînă la Borca pe Vitoria şi s-o întoarcă înapoi în Sabasa, oprindu-se întruna şi cercetînd pretutindeni.

îndoială putea fi pîn-aici. Acuma nu mai este. Lipan a rămas prăpădit între Sabasa şi Suha.

După această hotărâre dată de domnu Toma, jupîneasa Catrina, nevasta lui, a prins a lăcrăma şi a căina pe Vitoria. Dar munteanca de data asta socotea că nu mai are de ce plînge. Avea de căutat, de găsit şi de rinduit. De plîns, a plînge mai pe urmă. Acuma n-are vreme.

Încălecînd cu Gheorghiță, a trecut iar la Suha. Lupu a mers cuminte în lanțug. Clocoteau pretutindeni puhoaiele şi bătea vînt cald. în popasul de sus au stat ş-au ascultat cum pocneşte ghiața într-un pîrău din vale, cine ştie unde. Treceau corbi, treceau, pajuri. Nu i-au dat nici o înştiințare.

Au ajuns, sara, la hanul lui domnu Vasiliu. Vitoria ştia că acolo are să găsească ceva. într-adevăr, a găsit.

în sat la Suha, se stîrnise oarecare zvoană. Spuneau unii şi alții că ar fi nevoie să vie vreun judecător de la tlrg, să cerceteze cum a fost cu vînzarea oilor. Să vadă dacă se află hîrtia lor de cumpărătură de la Dorna, şi dacă gospodarii din Suha au chitanță de paralele pe care le-au dat lui Lipan. Nu spune nimene că asemenea gospodari cu vază ar fi în stare a săvîrşi o faptă rea — dar e bine să-şi arate îndreptările. Afară de asta, a mai spus nu ştiu cine că numaidecât cinstiții gospodari trebuie să arate martorul ori martorii care s-au găsit față la vînzare şi la numărătoarea banilor. E la înțelegerea orişicui că numai asemenea străin ori străini, care s-au aflat de față, au putut să urmărească pe Lipan, să-1 lovească şi să-i răpească banii oilor. S-ar putea ca aceşti martori să fie cu totul necunoscuți. Nici Calistrat, nici Ilie Cuțui nu i-au văzut pîn-atunci, nici de-atunci. Chiar dac-ar fi aşa, să arate ce înfățişare aveau, ce cai şi ce straie. Din puțin, se pot afla multe şi făptaşii ies la iveală.

— Dar mai este una, dragă Vitorie, urma cu fierbinţeală cucoana Maria a lui domnu Iorgu Vasiliu. Inchi- puieşte-ți dumneata că, de la o zi la alta, nevasta lui Bogza şi-a adus aminte de mine şi a venit aicea în vizită. Eu nu i-am dat apă cu dulceți şi cafea, ca la cucoana primarului, dar am poftit-o să şadă. Şi ce-ți pare dumnitale, dragă Vitorie, iaca m-a înştiințat că sîntem rude şi vine la mine să mă întrebe de unde se împrăştie asemenea proaste zvonuri asupra soțului său. N-am de unde şti, draga mea, zic. Poate să fie unii din prietini, din dragostea cea mare care o au asupra voastră. După asta văd că începe a mă ispiti de departe dacă s-a dus munteanca de la Tarcău şi ce gînduri are. I-am răspuns că n-ai nici un gînd ; "că umbli aşa prin lume jelindu-ți barbatul. Atuncea a lăcrămat şi Ileana şi i-a părut tare rău că l-ai chemat pe gospodarul ei la Primărie, ca să iasă pe urmă în sat vorbe. Mai bine era dacă te duceai la casa lor. Găseai un pahar de vin ş-o vorbă bună — ş-un ajutor de la barbatu-său, ca să descoperi pe făptaşi, dacă sînt.—

Făptaşi sînt, zic eu. Nu mult ş-avem să-i cunoaştem. Iar munteanca, zic, rău a făcut că n-a venit la voi să ceară sfat şi ajutor.

Cucoana Maria surîdea subţire. Zîmbi şi nevasta lui Lipan, în tăcere.

— Vra să zică s-a dus cum a venit, urmă soţia domnului Iorgu Vasiliu. Nu trece, draga mea, un ceas şi văd ve-. nind părechea.

— A venit şi Gafiţa ?

— A venit şi Gafiţa lui Cuţui. Asta umblă gătită mai luxos decît cealaltă, dar e mai proastă. A venit şi ea să întrebe de una, de alta. I-am spus eu felurite lucruri. Am lăudat-o pentru straie şi pentru frumuseţă ; numaidecît i-am arătat mare părere de rău de vorbele care le scorneşte asupra ei prietina cea mai bună pe care o are. Nu-i

spun einc-i, ca să nu vîr intrigă ; da-i bună prietină şi nevastă de tovarăş. Va fi fiind Ileana ? Nu-i Ileana, zic, moale. — Ba-i Ileana, văd eu că nu te poţi preface. Şi ce spune, mă rog, pe conta mea, nevasta lui Bogza ? — Mai întăi nu-i Ileana lui Bogza, răspund ; al doilea nu spune cine ştie ce, fără decît că ştie tot satul cine vine la dumneata, noaptea, cînd ţi-i barbatul dus după oi. La asemenea vorbă dulce, a ţipat de-a răsărit barbatu-meu pe scaun în prăvălie. — Spune ea asta ? ea, care-i o slută ş-a scos-o Bogza din sărăcia de-acasă ? — Mai întăi, dragă, zic eu, nu-i vorba de Ileana. — Ba o ştiu eu de cîte e-n stare. La biserică trage la mine numai cu coada ochiului, să vadă cum îs îmbrăcată şi crapă de ciudă. Decît să vorbească de altele, mai bine să se uite la dînsa. Asupra mea nu vine barbatu-meu băut şi nu mă grămădeşte într-un cotlon, ca să mă stropşească în bătăi. Afară de asta, bar- batu-meu nu visează urît.

Gazcîa se opri. Femeile se uitară una la alta. Munteanca îşi zbătu pleoapele şi-şi încreţi fruntea.

— Mîni am să trec şi eu pe la dînsele, zise încet Vitoria, să le rog să mă ierte de supărarea pe care am făcut-o oamenilor lor. Bine ar fi să aflu cine-a fost martor ; bine ar fi să văd hîrtiile şi chitanţele ; dar acu mai tare mi-i în grijă de ce se spune. Am şi eu vorbe potrivite după. pilda dumnitale, dragă cucoană Mărie, să le aţîţ şi să le otrăvesc, ca să le fac să lepede din ele tot. Dacă au de spus ceva, au să spuie. Dacă n-or avea ce spune, îi lăs în plata lui Dumnezeu. Nu se cuvine să obijduiesc om nevinovat. Cerc să-mi găsesc soţul. Ii fac toate slujbele rînduite, ca să i se liniştească sufletul. Acuma mi s-a arătat în vis cu faţa — şi mă chiamă.

Din dezbaterile amănunţite ale femeilor, a ieşit o rîn- duială bună. A doua zi dimineaţa, domnu Iorgu Vasiliu trimete după Bogza şi Cuţui, ca să vie să facă contract pentru brînză. Au ei treburi negustoreşti pe care le-au tot amînat în vremea iernii. Acuma vine primăvara şi afacerile încep a mişca. Deci gospodarii de la Doi Meri vin pentru contract şi arvună. Precum se cuvine, au să beie şi a]dămaş şi au să mai întîrzie. în vremea asta Gheorghiţă şade dosit în căsuţa cea mică din ogradă. Iar ele se duc întăi la Bogza acasă, pe urmă la Cuţui. Ori se duce una

la Cuțui și alta la Bogza, și după aceea schimbă. Au să le înțepe, au să le învăluie, au să le fiarbă pe nevestele oierilor — pînă ce le-or vedea zvîrcolindu-se ca viermele. In asemenea împrejurare, Vitoria își va da sama despre ce pot ști femeile de treburile bărbaților lor — chiar de tainele lor, care le-au fost încredințate cu grozav jură- mînt. Iar după asta, munteanca se poate duce să caute. Rămîne soția lui domnu Vasiliu să încurce lațurile și mai tare.

Adevărul întreg, fără îndoială, numai Dumnezeu îl cunoaște ; însă cucoana Maria dorea aprig să vadă pe nevasta lui Cuțui mai puțin luxos îmbrăcată. Făcîncl astfel și neciștigînd decît prepusuri, s-au întors amîndouă la dugheană tot cu vorbe multe și Vitoria a încălecat, ca să treacă iar muntele, cu feciorul.

Drumul se curățise de ape și se zvînta. Pădurea fîșîia lin din cetini și răsufla aburi. în poienile sorite, pămîntul se ochise bine și înverzeau pajiști. în frunzele moarte din marginea unei rîpi, Vitoria găsi clopoței albi. Coborî din tarniță ca să-i rupă, și-i înălță pe codițele lcr subțiri, în lumină. Privi cerul albastru și înghiți mireasma pădurii.

Cu friul calului trecut pe după cot, porni pe cărarea din marginea drumului. Trupul ei ar fi vrut să cînte și să înmugurească ; simțea intrînd în el soare și bucurie ; clar în același timp se ofilea în ea totul, grabnic, ca clopoțeii pe care-i ținea între degete și care pieriseră.

Cinele dădu scincet. S-ar fi voit și el slobod.

— Gheorghiță, dă-i și lui drumul, zise femeia, atentă.

Flăcăul descălecă și descătărămă zgarda lui Lupu. Dar cinele nu căuta să zburde. Umbla cu botul în soare și din cînd în cînd parcă încerca să strănute. Rînjea și forcăia pe nas, adulmecînd și sorbind adierile.

Urcară așa la pas din parapet de pod în parapet de pod. Sus, poposiră. Cînele sta cu luare-aminte pe coadă, privind văile ca un om. Petrecea și el, uitîndu-se la frumusețile lumii. Gheorghiță îl observă de cîteva ori și-1 arătă din ochi către maică-sa, rîzînd.

— îi place și lui să se uite... zise munteanca, serioasă.

Cînd coborî la al doilea pod al văii dinspre Sabasa, cînele se opri și deveni neliniștit. Deodată se repezi asupra cailor, lătrînd și încercînd să-i înclește de boturi.

> — Nu înțeleg ee va fi avind astăzi Lupu, vorbi Gheorghiță, nedumerit. Și ast' dimineață, cînd îl țineam lingă mine, în șură la domnu Vasiliu, tot cerca să iasă din zgardă și mîrîia. Parcă era tunet, cînd s-aude departe.

— A făcut asta ?

— Da. S-a liniștit tîrziu, după ce s-a deșertat crîșma de oameni. Acu văd că-i vine altă nebunie.

— Să vedem ce este. Să oprim caii.

Cinele își conteni dușmănia împotriva dobitoacelor. Se întoarse asupra oamenilor. Apoi coti pe lîngă parmaclîeul podului, în rîpă. Se duse așa o bucată la vale, pe o pajiște nouă, care lucea în soare — și iar veni la drum. Se repezi asupra lui Gheorghiță, încolțindu-1 de pulpana sumăieșu- lui. Flăcău] îl izbi cu piciorul. Animalul se duse chelălăind la vale, pe aceeași urmă.

— Băiete, zise munteanca, leagă-ți calul de un mesteacăn, cum fac și eu. Coboară-te în rîpă după cîne. Și asară, cînd suiam, a dat aicea semn ; dar era în lanțug.

— Da' de ce să mă cobor? E un pripor gol, fără carare.

— Coboară-te, îți spun. Aud pe Lupu dînd glas. A găsit ceva.

Deodată i se îmbujoraseră obrajii și-i luceau ochii. Flăcăul înțelese. Cotind și el pe lîngă parmaclîcul de piatră, își dădu drumul tîrîș în rîpă. Femeia se aplecă și văzu prăpastia. Totuși Gheorghiță luneca lin pe clina umedă, stîrnind bolovanii. Cinele nu se zărea ; i se auzea numai glasul, dosit în văgăună.

Observă pe flăcău în picioare, ocolind sub mal. îndată se sui spre ea chemarea lui înfricoșată. Avînd buna încredințare de ce putea fi acolo, Vitoria își adună cu palmele straiul în poala din față și-și dădu drumul alunecuș pe urma băiatului. Cu tîmplele vîjîind răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărîtat al cinelui. Gheorghiță zvîcnea de plîns cu ochii acoperiți de cotul drept înălțat la frunte. Oase risipite, cu zgîrcurile umede, albeau țărîna. Botforii, tașca, chimirul, căciula brumărie erau ale lui Nechifor. Era el acolo, însă împuținat de dinții fiarelor. Scheletul calului, curățit de carne, sub tarniță și poclăzi, zăcea mai încolo.

Femeia răcni aprig : — Gheorghiță !

Flăcăul tresări și se întoarse. Dar ea striga pe celălalt, pe mort. îngenunchind cu grabă, îi adună ciolanele și-i deosebi lucrurile. Căpățîna era spartă de baltag.

XIV

Cu grabă, dar fără lacrimi, femeia făcu cea dintăi rînduială. Despărți din tărhatul umed și muced o pocladă și o așternu peste rămășițile lui Nechifor Lipan. Flăcăul părea cu totul zăpăcit. Abia acuma înțelegea că acolo zace tatăl lui. Plîngea ca un copil mic, cu ochii mititei și buzele răs- frînte. Femeia stătu în picioare, cu mînile cuprinse sub sîni, și căuta să-și deie samă de loc. De sus, de lîngă parapetul de piatră, săpătura costișei venea oablă ca o prăpastie. Sus, era umplutură pardosită cu lespezi cioplite. Pînă jos în cotlonul rîpei, arăta să fie cam douăzeci de metri. Aicea malul era ros și scobit și avea în față puțintel tăpșan ocolit de colțuri de stîncă. Pe urmă rîpa se prăvălea mai în fund. Era un loc așa de strîmt, așa de singuratic, așa de dosit. Numai soarele îi ajungea și-1 bătea în plin. Nu suia la nici o potecă ; n-avea nici un fel de legătură în

curmeziş cu vecinătăţile. Aici fusese soarta lui Nechifor Lipan, să cadă ca-ntr-o fîntînă, lovit şi brîncit de mîna duşmanului. Nimeni nu mai putuse vedea acea cruntă privelişte. Oamenii călători treceau fără grijă pe sus ; păstorii n-aveau într-acolo loc de apropiere. Soarele de toamnă răsărise şi asfinţise asupra mortului singur şi asupra calului zdrobit. Veniseră asupra leşurilor ploile cele negre ; hul- tanii şi corbii stăteau asupra lor ciucur ; iar în vremea nopţilor au venit dihăniile din rîpile muntelui, sprijinind în mort labele şi trăgînd cu colţii. Numai acest cîne a ştiut toate şi a vegheat în preajmă pînă ce 1-a alungat foamea către oamenii vii. S-a mai întors din cînd în cînd şi a mai aşteptat; după aceea, într-o zi, a sosit vifor şi ninsoare şi iarna a astupat rîpa. Acuma soarele a curăţit-o şi a elibejrat-o, după o voinţă a lui Dumnezeu, şi tot după aceeaşi voinţă, cînele, trecînd pe sus, a adulmecat mirosurile şi i-a dat ei ştiinţă.

Observîncl că flăcăul nu-şi venise încă în fire, măsură din ochi înălţimea pînă sus şi prubului cum s-ar putea căţăra la drum. Pipăi anume locuri cu piciorul şi-şi căută sprijin, întinse braţele spre aşchii de piatră şi găsi o cale cotită şi anevoioasă.

— Am treabă sus, strigă ea lui Gheorghiţă ; mă întorc îndată.

De sus, de lîngă parapet, chemă cînele :

— Vin-aici, Lupu.

Dulăul sui sprinten pe urmele ei. Il puse lîngă cai, paznic împotriva trecătorilor. Apoi cotrobăi în boclucuri şi se coborî iar la vale cu chibrituri şi c-o făclie de ceară. Aprinse făclia şi o potrivi la dos, în scobitura malului.

Avea în ea o putere nouă, care-i răzbea în toate mişcările şi în priviri.

—- Gheorghiţă, hotărî ea, tu să stai aici, să priveghezi pe tatu-tău. Iar eu mă scobor în grabă la Sabasa ca să dau de ştire. Vin cu căruţa şi eu domnu Toma, ca să luăm mortul, să-1 ducem în sat şi să împlinim cele de cuviinţă.

— Bine, mămucă, suspină flăcăul. Oi sta aici, după cum îmi porunceşti.

— Să stai, Gheorghiţă ! Eu nu întîrzii mult. V?zi să nu se stingă lumina.

Sui iar la drum, încălecă şi se duse, lăsînd pe Lupu lîngă celălalt cal.

Flăcăul privea lumina făcliei. Abia o putea deosebi din strălucirea soarelui, care bătea pieziş. Fără o voinţă, anumită, se aşezase într-o lăture, mai mult cu spatele, spre poclada care acoperea ciolanele, zgîrcurile, părul şi lucrurile tatălui său, amestecate. Nu s-ar fi putut spune că are vreun dezgust, clar de cînd

trăia pe lume nu-i fusese dată o asemenea cumplită vedere. Ridicînd ochii şi privind departe, băgă de samă că se află într-un loc cu totul pustiu, între stînci, între rîpi, sub cerul înalt. Pădurea era aproape. In fundul prăpăstiilor se mai ţineau ostroave de omăt.

Dintrodată strălucirea soarelui trecu spre vîrful brazilor şi către piscuri. Cu coada ochiului, văzu lumina făcliei crescînd în umbra văgăunii. Era o linişte neclintită, parcă toate împietriseră în asfinţitul de soare. Stătu şi el neclintit ca toate, ascultîndu-şi bătăile inimii. Tresări numai cînd auzi sus, în aurul luminii, un strigăt de pajură. Chemase de două ori. O văzu deasupra, plutind lin pe aripi ; îşi mişca numai capul; parcă-1 privea pe dînsul. Se auzi altă chemare mai depărtată. Pajura pluti într-acolo. Cerul rămase singur şi în curînd din cer păru că ninge înserarea. Judecîndu-se el singur pe sine, flăcăul se încredinţă că nu simte în el vreo sfială ; ar fi dorit numai să aibă în preajma lui un suflet viu. Cinele era însă la drum, sus. Lătrase numai o dată. Acuma tăcea şi se făcuse noapte. Deci nu mai trecea nici un drumeţ.

Luceau stele. Porni o adiere de vînt.

Auzi în prăpastie un scîncet de dihanie. Poate i s-a părut. O nelinişte fierbinte i se porni din măruntaie şi-1 f ulgeră în creştet. Răsări în picioare şi căută loc de trecere pe urmele maică-sa. Zgrepţenînd cu unghiile şi îrnpingîn- du-se la deal cu călcăiele, ajunse asudat şi gîfîind sus. Calul necheză uşurel ; cinele veni lîngă dînsul. Acolo sus, la drum, i se părea că e mai puţin întuneric. îndată ce iese luna, toate au să se lumineze deplin. Are să se lumineze deplin şi jos în văgăună. Acolo s-ă înălţat în picioare mortul, învăiit în pocladă, aşteptînd binecuvîntarea din urmă şi rugăciunile de care n-a avut parte.

îşi aplecă urechea. Trăgea o adiere abia simţită. Bănuia în rîpă pipăiri de paşi şi-n împrejurimi foşnet. I se desluşiră în urechi zvonuri de pîraie depărtate. Tîrziu, prin lumina de lună, trecură pe deasupra brazilor paseri străine. Singurătăţile muntelui pulsau de apele primăverii; viaţa tainică îşi întindea iar punţile peste prăpăstiile morţii. Sîn- gele şi carnea lui Nechifor Lipan se întorceau asupra lui în paşi, în zboruri, în chemări. Flăcăul nu înţelegea din toate decît o frică strecurată din pămînt în el, şi începu să vorbească cu cinele şi cu calul, adresîndu-le cuvinte fără noimă. Tot ca să-i treacă vremea mai uşor, căută traista cu orz. După aceea îşi pregăti un culcuş şi se învăli în pocladă. Zgomotele nopţii îi părură abia simţite şi i se în- greuia trupul de somn, cînd Lupu dădu glas către vale.

Zvîrlindu-se în sus, se păli eu fruntea de traista de orz aninată în capul calului. Apoi răcni spăriat : Cine-i ? Nu-i răspunse

decît cinele, care zăpăi iar. Cînd cinele se linişti, flăcăul auzi, în tăcerea cuprinsului, bătaia ca de clopot a fierăriilor de la o căruţă.

Auzi chemări, aproape. Cunoscu glasul lui domnu Toma. Venea, cu Vitoria Lipan, nu numai crîşmarul, ci şi judeţul satului, ş-un străjer. Poposiră, deshamară iapa, aprinseră un foc de găteje lingă parapetul podului.

— Arde făclia, Gheorghiţă ? întrebă Vitoria.

—- Cred că arde... răspunse flăcăul cu îndoială.

— Vai, băiete, îl mustră femeia, cum nu înţelegi tu o datorie ca asta ! Coboară şi vezi. Ţine, am adus de la biserică fînarul acesta cu semnul crucii. Aprinde luminarea clin el şi potriveşte-1 frumos la căpătâiul lui tată-tău. Să ştii că nu se poate să-1 ridicăm azi, poate nici mîni. Cît a fi, trebuie să-1 priveghem, şi m-am înţeles cu părintele Tudorache ca să vie să cetească aici.

— Dar de ce nu putem să-1 ridicăm ? se împotrivi Gheorghiţă, neguros.

— Nu se poate, căci ei îşi au rînduielile lor. ! — Care ei ?

—• Stăpînirea. îşi au rînduielile lor cum că să steie toate pe loc pînă ce vine domnu subprefect pe care l-am văzut noi la Farcaşa, şi doftorul, şi domnu procuror.

— Da' de ce să vie ? Ce au ei cu noi ?

— Cu noi n-au mimica. Au cu mortul, să vadă cum şi ce. Să cunoască şi ei cum că într-adevăr a fost ucis, şi după aceea să înceapă a căuta pe faptaşi. Eu întăi am ţipat ca să mă lese în pace să-mi iau omul, şi să-i fac cele de cuviinţă. Dar atuncea s-a sculat domnu Toma, care-i de faţă, şi m-a sfătuit să mă supun, că altfel ne vîră judecătorii în închisoare. Dac-am văzut ş-am văzut, ce să fac 1 m-am supus. Or face ei cum au rînduiala şi după aceea mi-or da mortul. După asta nu mai au nici ei nimic cu mine, nici eu cu dînşii.

. — Ţ ! nu aşa, nevastă, se amestecă, nemulţămit, domnu Toma ; ei doar nu fac asta clintr-o răutate. Rînduiala aceasta o au ca să poată găsi pe ucigaş.

— Domnu Toma, nu te supăra. Dacă s-or uita la nişte ciolane, parcă au să ştie eare-i făptaşul ?

— Nu-i numai asta. Ai să arăţi şi dumneata ce ştii şi ce bănu ieşti.

— Eu ? se miră munteanca şi privi pieziş spre ceilalţi oameni, care suiseră cu ea din Sabasa. Apoi tăcu şi-şi acoperi buzele cu podul palmei stingi. Tare-ţi mulţămesc, domnu Toma, pentru ajutorul care-1 dai, adăogi ea cu glas blînd ; şi-i fi bun să mai trimeţi aicea, mini, căruţa cu părintele, aşa precum te-am mai rugat. Ţi-oi plăti cît ii spune, ş-oi socoti ajutorul dumnitale ca o binefacere. Pune în căruţă, odată cu părintele, pini douăzeci, măsline două chile, şi scrumbii zece, şi rachiu cinci gărăfi de cîte-o ocă. Scrie şi acestea în catastif la dumneata, pe lîngă cele ce. am adus acuma cu noi. Cine-a binevoi să vie aici ca să vadă ori să privegheze pe mort, să-1 cinstesc c-un pahar şi să-i dau o bucată de pită cu ceva, ca să fie pomenire. Poftesc ş-acuma pe domnu judeţ şi pe străjer. Gheorghiţă, scoate din fîn, din căruţa lui domnu Toma, o garafă şi ad-o aici, la foc.

Oamenii s-au bucurat şi au zîmbit cu voie-bună către nevastă, prin lucirea flăcărilor. Vitoria le-a turnat rachiu şi au băut pe rînd din acelaşi pahar, neuitînd să închine pentru mort. Domnu Toma, mai ales, a vorbit drept după inima Vitoriei :

— Dumnezeu să-i ierte lui Nechifor Lipan toate greşa-Lele cu voie şi fără voie şi să binevoiască a-i da, macar de-acu înainte, hodină în pămînt.

La această închinare Vitoria a crezut de cuviinţă să lăcrămeze. înainte de a bea, a vărsat pentru mort o picătură din pahar. Asta o făcea de mult, de cînd se arătase înţelegerii ei adevărul.

Flăcăul a coborît fînarul în rîpă. Ceilalţi au aşteptat ziua, lîngă foc, cinstind din cînd în cînd băutură. Pe urmă s-au dus şi ei să descopere şi să vadă pe Lipan.

Domnu Toma s-a întors în sat cu străjerul. După hotărîrea Vitoriei, i-a năimit cal şi 1-a repezit solie de-al doilea la domnu subprefect Nastase Balmez, să-1 roage să binevoiască a împlini cît a putea mai degrabă rmduielile stă- pînirii; că nevasta mortului îl roagă cu lacrimi şi plăteşte toate cheltuielile.

In cursul zilei s-a ostenit părintele la deal, între gărăfi şi pîni, şi cu mare greutate s-a pogorît în rîpă, de şi Vitoria tocmise om ca să taie şi să sape trepte. Sfinţia sa era bătrîn şi pîntecos şi cu greu a izbutit a se înfăţişa la datorie. Punîndu-şi patrafirul, şi-a mîngîiat barba albă, a deschis cartea şi a prins a ceti cuvinte vechi. Din cînd în cînd se oprea, ca să răsufle de trudă. Văduva a dat la o parte un colţ de pocladă, ca s-audă şi mortul şi să se uite la cer cu găvanurile negre ale căpăţînii. Oameni din sat şi trecători de aiurea veniseră nu atît pentru cetanie, cît pentru pomana mortului. Femeile spuneau unora şi altora întîm- plările şi era de mirare cum sosiseră, pe vînt, ori prin pămînt, veşti de dincolo de munte, cum că făptaşii ar fi nişte oieri care ar fi trăitori în acele părţi.

Vitoria asculta atent vorbele şi se gîndea că numaidecît trebuie să treacă la o prietină a ei de-acolo, s-o poftească la îngropăciune şi să mai afle ce vorbe s-au mai spus şi ce iscodiri s-au mai îndeplinit. Avea chiar o plăcere gîn- dindu-se că a rămas cineva acolo care scormoneşte şi află.

Autorităţile nu s-au putut aduna în rîpă decît a treia zi. Vitoria a stat c-un umăr întors, ascultînd ce puteau să spună nişte oameni care n-aveau nimic cu Nechifor Lipan. Au descoperit oasele, s-au uitat la ele ; unul a cercetat căpăţîna ; pe urmă a scris pe hîrtie ce-au văzut şi ce-au înţeles. Jignită a fost munteanca mai ales de faptul că nici unul nu şi-a făcut cruce şi n-a spus o vorbă creştinească pentru sufletul lui Nechifor.

Domnul subprefect Anastase Balmez şi-a adus aminte că a mai văzut-o pe munteancă.

—• Acesta ţi-i omul după care umblai ? întrebă el.

— Acesta-i, domnule, răspunse munteanca.

—• După cît se vede, e ceea ce bănuiam eu încă de-a- tunci. Omul dumnitale a fost omorît şi jefuit.

—• Da, domnule, răspunse cu blîndeţă Vitoria; însă în taşcă s-au aflat ceva parale, şi chimirul n-a fost desprins de pe el.

— Atunci să-1 fi ucis careva din duşmănie ?

— Cum pot crede una ca asta, domnule, cînd el a călă- torit cu prietini de la Dorna pîn-aici ?

Atunci Vitoria s-a crezut datoare să spuie ce ştia. Anume că, după cumpărătura de oi de la Dorna, Nechifor a venit pîn-aici cu doi tovarăşi şi prietini, care trăiesc şi acuma peste Stînişoara, la un loc care se chiamă Doi Meri. Acei prietini arată că au cumpărat oile lui Lipan şi i-au numărat banii. După numărătoarea banilor, care s-a făcut sus, Lipan s-a întors, purcegînd spre casă. Atunci se vede că cineva, care a fost de faţă ş-a văzut tîrgul şi banii, s-a luat după el şi 1-a lovit. I-a răpit banii oilor. Altfel nu poate să fie, arăta Vitoria ; căci aşa spun acei doi prietini ai mortului, anume Calistrat Bogza şi Ilie Cuţui. Deci Lipan nu şi-a pus banii la un loc cu cei care-i mai rămăseseră ; ci-i purta în mînă. Ucigaşul 1-a lovit şi i-a smuls banii;

căci, cum 1-a lovit, Lipan a căzut în rîpă cu tot cu cal. Să se fi dus după el, e mai greu de crezut; căci era cînele, care s-ar fi luptat cu îndîrjire pentru stăpîn. Ca să jefuiască pe mort, acel care lovise trebuia să ucidă şi cînele. Insă cînele s-a aflat viu. Rămîne de văzut cine era acel străin martor, care a văzut pe Lipan primind banii. După cît înţelegea ea, gospodarii nu-şi aduc aminte cine ar fi fost acel om străin. Dar dacă i-a strînge stăpînirea, ei au să mărturisească şi au să-1 arate. în acelaşi timp se înţelege că au să facă şi dovada cumpărăturii oilor cu vreo chitanţă pe care Lipan a scris-O în vîrful muntelui, de şi acolo nu se află nici un fel de canţelarie, iar vîntul nu aduce în vîrtejurile lui acolo nici cerneluri, nici pene de scris. Hîrtia de cumpărătoare a oilor e la Lipan în taşcă, nu-i la dînşii; însă dacă spun ei că au dat bani pe partea lui de oi şi i-au numărat acolo cu martor, cine poate îndrăzni să spuie că nu-i aşa ? Adevărat este că lumea se dovedeşte plină de vorbe şi înşelări şi ar fi spunînd unii şi alţii de peste munte că toată treaba asta n-ar fi curată ; însă ea nu poate obijdui pe nimeni, fiind încredinţată că Dumnezeu va scoate la urma urmei adevărul la lumină.

— Femeie, zise domnu Anastase Balmez, răsfrîngîndu-şi cu dispreţ buzele ; din ce spui dumneata, eu nu pot alege nimica. A fost vreun martor cînd s-a făcut tîrgul ?

— Nu ştiu, n-am de unde şti, domnule subprefect; dumneata vei întreba şi gospodarii vor răspunde.

— Bine, la asta ne pricepem noi, şi avem să-i întrebăm. Dar dumneata ştii ceva despre acel martor ? De unde l-ai scos ?

— E)u nu l-am scos de nicăiri, domnule subprefect ; dar trebuie să fi fost. Dacă n-a fost acolo un străin pe care l-am putea trage la răspundere, atunci să deie samă prietinii.

— Dumnezeu să te înţeleagă, femeie. Bănuieşti cumva pe acei prietini, Calistrat Bogza şi Ilie Cuţui ?

— Ferească Sfîntul; eu nu bănuiesc pe nimeni. Ei au să vă spuie ş-au să-şi deie sama, ca nişte gospodari ce sînt. Pînă la Borca, în urma oilor, au umblat trei. Dincolo, peste munte, nu s-au mai văzut decît doi. Pe-al treilea l-au mîncat hultânii şi lupii, după cum se vede. Dumnealor să arate cine a dat cu baltagul; căci şi asta se vede în căpăţîna aceasta. Eu n-am de unde şti; dumneavoastră nici atita; să spuie dumnealor, să ară te pe acel care a fost martor şi a văzut număratoarea banilor.

— Ce martor, femeie ? Ce-mi tot vorbeşti de martor ?

— Grăiesc şi eu ca o minte slabă ce mă aflu.

— Lasă martorul, femeie. Datoria mea e să strîng în chingi pe cei doi. Oricît de vicleni ar fi, cu mine nu se pot pune. Am descoperit eu cazuri mai grele,

Vitoria îşi strânse umerii şi buzele :

— Dumneavoastră, domnule subprefect, veți face cum veți crede că-i mai bine ; numai să-mi dați învoire să-mi îngrop omul şi să-i fac rînduielile creştineşti. Vă rog să scrieți şi ciobanilor.

— Care ciobani ?

— Ciobanii lui Lipan, care aveau în samă oile lui. Nu se poate să nu ştie şi ei de vinzare — dacă într-adevăr a fost vînzare.

— Dumneata crezi cumva că n-a fost vînzare ? şi l-au ucis cei doi ca să-i ieie oile ?

—• Eu n-am spus asta, domnule. Am spus să scrieți ciobanilor. Nu se putea să-i lepede stăpînul lor aşa, fără să le plătească simbriile şi să-i cinstească, după datină.

—• Ai dreptate, vom face întrebare. Şi cred, nevastă, că n-ar fi rău să mergi şi dumneata cu mine acolo, să fii de față cînd am să-i chem, pe Bogza şi pe Cuțui.

— Merg, de ce să nu merg ? se învoi Vitoria. Am acolo treabă şi c-o prietină a mea, soția unui negustor. Vreau s-o poftesc şi pe dînsa să fie de față cînd vom coborî aceste oase în sat, ca să le punem la hodină, în pămînt. Se cuvine să poftesc şi pe acei gospodari, cu nevestele.

— Cum aşa ? Eu mă duc să-i cercetez şi dumneata îi pofteşti la îngropăciune ?

•— De ce să nu-i poftesc ? Ii poftesc şi la îngropăciune, şi la praznic, ca pe nişte buni creştini. Eu n-am nimic cu dînşii; Dumnezeu nu mi i-a arătat încă. Oamenii pot vorbi una şi alta ; femeia lui Cuțui poate spune despre Bogza că ar fi avînd visuri urîte şi grăieşte prin somn ; dumneavoastră, ca stăpînire, puteți să le puneți întrebări ; dar eu ce pot face decît o îngropăciune cu datoriile care se cuvin morților ? îi poftesc şi pe dînşii ; de ce să nu-i poftesc ? Vă poftesc şi pe dumneavoastră, dacă nu vi-i cu supărare. Parcă aşa nu vor fi subt ochii dumneavoastră ?

Domnu Anastase Balmez clătină din cap şi rămase gînditor. Iar avea femeia dreptate ; însă nu credea de demnitatea lui să recunoască. O cercetare discretă şi delicată i se înfățişă ca sistemul cel mai bun să descopere şi să apuce de grumaz pe făptaşi. Negreşit, cei doi gospodari nu vor putea să refuze să vie la înmormîntare în Sabasa. Asta ar fi ceea ce, în drept, se chiamă o confruntare cu cadavrul victimei. încercă să lămurească asta femeii. Acuma însfîrşit i se părea c-o înțelesese şi o judecă destul de vicleană şi ascunsă. Vitoria nu putea şti ce poate fi o confruntare, dar primi, zîmbind, hotărîrea autorității — cugetînd în sine că nu-i rău să fie amestecat şi boieraşul acela cu căciula țuguiată, în zvonurile, prepusurile şi intrigile otrăvite care creşteau ca un bulz de omăt în cealaltă vale, în sat la Suha. Cît era el de boier şi de fudul — ea şi cucoana Maria îl

puteau vinde şi răscumpăra, jucîndu-1 pe degete, cu tot cu doftor, cu tot cu Bogza şi Cuţui, şi cu tot cu nevestele lor.

Autorităţile sfîrşindu-şi cercetarea, femeia trase iar poclacla peste ciolane şi schimbă luminarea din fînar. în acelaşi timp suspina şi bocea încet, dar cu coada ochiului priveghea în toate părţile la oamenii aceia străini, în straie negre, şi cu urechea era atentă la tot ce se spunea şi se şoptea.

In Suha, domnul Anastase Balmez şi-a început cercetările lui cu o dibăcie de care se simţea cu drept cuvînt mîndru. A poftit la domnia sa, ca informatori, pe cei doi gospodari, hotărît să-i asculte cu răbdare şi cu blîndeţă.

— Ce pot pentru ca să ştiu eu, domnule subprefect ? a răspuns cu glas destul de hotărît, amestecat cu puţină supărare, omul cu buza despicată. Eu nu pot pentru ca să ştiu nimica.

— Ştiu, te cred, domnu Bogza, îl domolea subprefectul. Dumneata eşti un om cu stare. Te bucuri de deosebită consideraţie. Eu am datoria să te întreb. Dumneata ai datoria să răspunzi. Căci de la Dorna şi pînă aici te-ai aflat cu Nechifor Lipan. Aţi călătorit împreună ; aţi mîncat împreună. Nu-i aşa ?

— Aşa este.

— Fiind aşa, te rog să binevcieşti a-mi spune unde v-aţi despărţit.

— Apoi să vie şi Ilie Cuţui, să fie de faţă. Să spuie şi el. A fost şi dînsul acolo.

— Il întreb şi pe dînsul, n-ai grijă. Eu am interesul să aflu toate acestea, pentru a putea urmări pe făptaş. Crezi dumneata că pot eu să ridic un deget pînă ce nu am încredinţare deplină ? Eu nu sînt învăţat să obijduiesc pe nimeni. Aşa că să fii bun să-ţi aduci aminte cînd v-aţi despărţit, ca să pot prinde un fir.

— Care fir ?

— Să pot prinde un fir, să găsesc o urmă, să încep cu ceva.

— Care urmă ? Pe mine, domnule subprefect, să nu mă năcăjiţi, că destule am eu pe cap. Eu de moartea acelui oier nu pot pentru ca să ştiu nimica. Ce pot pentru ca să spun, decît atîta, cum că eu şi Cuţui ne-am despărţit de el cînd am ajuns în vîrful Stînişoarei. Atuncea, cînd a văzut el cît drum mai are pînă la apa Moldovei şi pe urmă pînă la apa Prutului, s-a lehămetuit şi s-a hotărît să se lese de turma asta. Am eu destule oi — zice — la apa Jijiei. Daţi-mi cîştig ca şi pentru celelalte o sută, şi cheltuielile pe care le-am făcut, şi duceţi-vă sănătoşi. Să deie Dumnezeu să aveţi spor de la dînsele. Eu mă întorc acasă.

— Aşa a spus ?

— Da ; întocmai.

— Şi i-aţi dat banii ?

— I-am dat banii. I-am numărat hîrtii de cîte o mie şi de cîte o sută.

Nevasta mortului stătea umilită într-un colţ al odăii, cu capu-n vatră, eu coatele pe genunchi, cu fruntea în palme.

— Nici nu se poate altfel, zise ea încet, fără a se clinti. Gospodarii i-au numărat paralele. Celălalt sta la o parte ş-a văzut.

— Care celălalt ? se încruntă Bogza.

— Lasă-ne, femeie, hotărî subprefectul. Nu încurca lucrurile.

—• Eu nu le încurc. Eu vreau să descurc pe acest creştin care nu-i vinovat cu nimica, se întoarse munteanca zîmbind către Bogza. A fost unul străin, care a văzut cînd s-au numărat banii. Acela trebuie cunoscut şi urmărit.

— Dar n-a fost nici un străin, femeie ; ţi-am mai spus.

— Ba poate să fi fost, se întoarse Bogza.

— Nu spun eu ? Trebuie să fi fost. Dumneata poate credeai că vorbesc de domnu Cuţui ?

Domnul subprefect se întărită puţintel :

— Dacă a fost, să spuie omul. Cine a fost ? Ii cunoaşte ?

■—- Nu cunosc ; poate pentru ea să ştie Cuţui.

— Nu ştie nici el. De unde să ştie ? Să zicem că i-au ieşit hoţii înainte şi gata !

— Vezi ? Atuncea de ce tot amesteci acel martor ?

— Nu-1 amestec, domnule subprefect. Dar noi muntenii avem obiceiul să facem vînzările cu martori, nu cu hîrtii scrise de domnii judecători. Dacă domnia voastră spuneţi că nu-i martor, eu tac. Atunci s-au scris hîrtii. Dar la urma urmei nici de acestea nu era nevoie, căci domnu Bogza şi domnu Cuţui erau prietini buni cu domnu Nechifor Lipan. De aceea să ştiţi, oameni buni, că eu n-am venit pentru alta aici, decît să vă poftesc la înmormântarea oaselor care au mai rămas. Eu atîta treabă mai am în aceste locuri şi pe urmă mă duc acasă, rugind stăpînirea să găsească ea pe făptaş. Eu ştiu că domnu subprefect are să-1 găsească, aşa că, în privinţa asta, n-am nici o grijă. Dumneavoastră, ca buni gospodari, veţi da toate desluşirile şi veţi ajuta cum veţi putea. Iar la îngropăciune numaidecît să veniţi.

Subprefectul îşi bătea nerăbdător cizma cu vărguţa pe care o ţinea în mînă. Secretarul, la măsuţa lui, asculta, neştiind ce să mai scrie, Vitoria se ridicase din locul ei, încheind u-şi sumăieşul. Pe dînsa n-o mai interesa întru nimic cercetarea.

— Omul acesta al meu a fost vrednic gospodar, încheie ea ; se cuvine să-i faceţi o asemenea cinste.

— Bine, se învoi, nedumerit, Bogza ; putem să venim, dacă domnu subprefect socoate că ne putem duce.

—• Veniți cu tot cu nevestele dumneavoastră. Tare frumos vă poftesc. Mîni ii facem soțului meu petrecerea din urmă. Merge şi domnu subprefect.

— Eu ?

— Da, se înțelege. Parcă acolo nu puteți sta de vorbă, cum stați ş-aici ? Ba încă acolo domnu Bogza poate şi-a aduce şi mai bine aminte.

Calistrat Bogza se scociorî în chimir, scoase tabache- rea, o deschise şi-şi răsuci o țigară groasă. Femeia puse mîna pe clampa uşii. Plictisit, subprefectul o aştepta să plece. I-ar fi poruncit să se ducă — însă era un om cu sentimente delicate.

— Mai am eu ceva de spus, vorbi subțire femeia, dar lăs pe mîni. Vorbim după aceea.

— După care ?

— După ce astrucăm pe Nechifor Lipan. El a spus ce avea de spus. Te-aştept numaidecît, domnu Bogza

— Bine, bine, răspunse gospodarul, trăgînd fum după fum din țigara-i groasă.

Vitoria ieşi. în odaia cealaltă erau jandarmi. Cuțui sta la o parte, pe o laiță, şi fuma şi el dintr-o țigară tot aşa de groasă ca a lui Bogza.

Munteanca zîmbi, oprindu-se :

— V-ați sfătuit să vă faceți țigările la fel şi-n aceeaşi vreme ? vorbi ea. Domnu Bogza te prepune pe dumneata.

— El.? Mă prepune pe mine ? tresări cu îndîrjire Ilie Cuțui.

— Ce să te prepuie ? Că ai fost de față la numără- toarea banilor. Dar eu vorbeam de altcineva.

— Nu pricep ce spui dumneata, femeie, grăi moale gospodarul, aşezîndu-se iar pe laiță.

— Eu ziceam către domnu subprefect că trebuie să mai fi fost cineva de față, care-a văzut banii, ş-acela-i făptaşul. Dar s-a dovedit că n-a mai fost nimeni. Atuncea ar putea spune cineva că, dacă n-a fost mărturie, nu s-au numărat bani. Decă n-are bani, cine să-1 ucidă ? Dacă nu s-au numărat parale, n-are de ce să se întoarcă ; trebuie să se ducă înainte după oi.

—■ Cum nu s-au numărat parale ? Ce vorbeşti dumneata ? Nu ți-am mai spus că i le-am numărat sus, pe munte, în popas ?

—• Ştiu, domnu Cuțui, eu nu vorbesc de asta, nu te supăra.

— Cum nu vorbeşti de asta ? Atunci ce tot spui ?

— Vorbesc şi eu, răstălmăcind şi potrivind, ca lumea care n-are ce face şi se amestecă în treaba asta a noastră. Dumneavoastră ştiți mai bine decît oricine ce-a fost şi aveți să spuneți. Mortul a spus atîta cît trebuie, domnu Ilie. Tot ce avea de spus, a spus. Ce te uiți aşa la mine ? Acu mai rămîne să spuneți şi dumneavoastră, şi pe urmă gata. După asta, domnu subprefect a

vedea ce-a mai face. Fiindu-mi nădejdea la ajutorul dumneavoastră, l-am rugat pe domnu Calistrat şi te rog şi pe dumneata, domnu Ilie, să nu Ieşi aşa pe un prietin. Acuma, după ce a fost aflat, să veniţi să fiţi faţă cînd l-om pune în locaşul de veci.

Cuţui o asculta cu luare-aminte, privind într-o parte.

— Cum ai spus ?

— Să vii, domnu Ilie. Vine şi domnu Calistrat.

—- Dacă zice el că vine, eu nu mă pun împotrivă.

— îmi pare bine, clomnu Ilie, şi să vă luaţi şi soţiile. Avem să facem o leacă de praznic.

Vitoria ieşi, tropăind repegior. Pentru o împrejurare ca aceasta şi pentru sărbătoarea mortului, îşi lăsase opincile şi-şi pusese încălţările cele bune, cu vîrfuri de glanţ. Trecu pe cărări zbicite şi pe drumul cel mai scurt, pînă la prăvălia lui domnu Iorgu Vasiliu. Găseşte acolo căruţa toemită, în care avea să încapă în voie, alături de dînsa, şi o bună prietină cum era cucoana Maria. Acolo, după ochiul cel rotund de geam, ştia mai ales că avea să afle pe Gafiţa, chemată în mare grabă de Ghiţişor.

După ce intră şi scoase de pe dînsa sumăieşul, se aşeză pe un scăunel şi privi cu plăcere spre cucoana Maria. Se întoarse şi spre Gafiţa. ii păru bine c-o găseşte. Nici nu se aştepta s-o intîlnească. Ii paie bine mai ales pentru că poate să-i spuie ce se petrece la primărie, unde face subprefectul cercetare. A stat la întrebările subprefectului întăi şi întăi domnu Calistrat ; după aceea domnu Ilie. Dar nevestei lui Lipan nu i-a plăcut cum îi întreabă.

— Cum îi întreabă ? şi ce-i întreabă ? se interesă, cu destulă grijă, Gafiţa.

—• îi întreabă fel şi chip. înainte de a intra acolo, am văzut şi pe femeia lui Bogza.

— Hm ! ai văzut-o ? Dar ea, mă rog, ce căuta acolo ?

— Nu ştiu. Am stat şi eu puţintel în preajmă. Am ascultat ce vorbea cu nişte femei. Atîta pot a spune, dragele mele, că doresc în toată viaţa mea să nu vorbească despre mine prietinele.

,i —- Vorbea despre mine ; nici nu se poate altfel. ""■ — Nu îndrăznesc a spune una ca asta. Eu nu vîr nici un fel de *intrică*. Mă gîndesc că nu-i toată lumea urîtă, nici calică, nici proastă ; nu trăieşte cînd cu notarul, cînd cu jandarul. Ştiu eu că acestea-s nişte vorbe din zavistie. Un lucru l-aş înţelege mai puţin decît pe toate : să arunce năpaste. Să mă ferească. Dumnezeu. Eu sînt cea mai năcăjită şi mai amărîtă de pe lumea asta, am rămas văduvă şi sărăcită, dar n-aş cuteza să arăt pe cineva dintre cei pe care-i văd oameni cumsecade, aşezaţi bine la casele lor, ţinînd la nevastă şi îmbrăcîndo cît se poate de frumos — n-aş putea, Doamne fereşte, cuteza să arunc o vorbă, să se creadă cumva că aş avea vreo bănuială. Deci l-am şi rugat pe domnu Ilie să poftească mîni, dincolo de munte, la Sabasa, la petrecerea din urmă a unui prietin.

Gafița era o femeie năltuță, subțire în boi, c-un obraz neclintit în frumuseța lui, încondeiat cu sprîncene codate şi cu ochi mari ca migdalele, umezi şi negri. Purta eatrință cu fluturi, bluză de modă nouă şi pantofi cu călcăie nalte. La vorbele prietineşti şi pătimaşe ale muntencii, obrajii i se rumeniseră. Cu răsuri în față, îi sta şi mai bine. Zîmbi ascuțit, gîndindu-se la viclenia unei anumite prietine şi găsi destule vorbe potrivite ca să dovedească ce fel de femei trăiesc pe lumea asta şi mai cu samă la Doi Meri. Cît priveşte de năpăşti, apoi a mai spus şi altă dată că cel fără vină n-are a se teme de nimic. Ilie Cuțui îşi are baltagul acasă, subt icoane. S-a plimbat eu el în lume, fără să-1 spurce.

—• Pentru soțul meu eu pot să jur, cu mîna pe sfînta cruce.

—■ Ştiu, dragă nevastă, nu te uita la vorbe. Eu mă găsesc cea mai asuprită — şi nu mă întorc asupra nimănui. Aştept de la Dumnezeu să se facă lumină. Hotărîrea Lui are să cadă la vreme.

— Să cadă, se ascuți Gafița, cu ochii aprigi. Cine-a făptuit, să primească pedeapsă. Cine rîde, să cunoască plînsul.

—- Ştiu, o linişti iar Vitoria. Ştiu că domnu Ilie răspunde cu dreptate subprefectului ; dinspre partea asta, n-am nici o grijă. Orice or spune unii şi alții, eu şi de Bogza am anume părere. Pîn-acuma nu s-au arătat alte semne, decît cele pe care le-a scos la vedere mortul.

— Să ştii, lelițā Vitorie, că semne sînt şi altele.

■— Ştiu, ştiu asta.

— Nu ştii ! Dumneata socoteşti că eu azvîrl numai aşa vorbe. Spun din durere şi din usturime, căci de o bucată de vreme nu mai am tihnă din pricina unei ticăloase.

— Te cred, dragă.

Se amestecă, blînd, şi soția lui domnu Iorgu Vasiliu :

—• Nu te potrivi. Dumneata rămîi cum eşti. Ce ți-a dat Dumnezeu, nu poți împrumuta.

Gafița rîse, alinată. Aşa era mai frumoasă. Tovarăşele ei o pîndeau pieziş şi-şi aruncau săgeți cu ochii. După ce n-au mai avut ce face cu dînsa, i-au dat drumul. îndată, în odăița plină de scorțuri şi de ştergare, ochii Vitoriei se întristară şi se întoarseră cătră răsărit, la icoane. Făcînd trei cruci, femeia salută pe sfinți. Înturnîndu-se spre ochii micşorați şi plini de curiozitate ai gazdei, se grăbi să-i spuie nu atît cum merge cercetarea omului stăpînirii, cît mai ales cum stă în picioare, împotriva unor hotărîri mai tari decît oamenii, acel om care-şi arată colții prin buza despicată-

— El cearcă, dragă cucoană Mărie, să se ascundă după deget, lămurea cu învierşunare munteanca. Nu ştie, sărmanul, cum că ce i-i scris, i-i pus în frunte. Eu acuma l-am deschis şi l-am cetit deplin. Mai are şi omuşorul cel eu căciula țuguiată a se juca o zi, două cu dînsul. Ş-acela înțelege cum stă chestia, căci nu-i nici chior,

nici prost, dar tare l-am rugat să mai îngăduie. Trebuie să iasă împotriva duşmanului, din porunca lui Dumnezeu, toate dovezile, ş-atuncea doresc să-1 văd zbătîndu-se cum s-a zbătut omul meu în rîpă. Dac-aş putea să-1 lovesc şi eu cu acelaşi baltag, în locul unde l-a pălit el pe Nechifor Lipan, m-aş simți mai uşurată. Dar asta nu se poate ; nici pe Gheorghiță, care-i încă prost şi copil, nu-1 pot pune. Aşa că vreau să-1 împung şi să-1 tai altfel, ca să mai scot din mine obida care m-a înăbuşit atîta vreme. Căci eu, dragă cucoană Mărie, am trăit pe lumea asta numai pentru omul acela al meu ş-am fost mulțămită şi înflorită cu dînsul. Iar de-a- cuma îmi mai rămîn puține zile, cu nour. Stau şi mă mir într-o privință, cum de-am mai găsit în mine puterea să rabd atîtea şi să îndeplinesc toate. După ce l-am căutat şi l-am găsit, ar fi trebuit să mă pun jos şi să-1 bocesc. Dar ştiu eu cine mi-a dat îndemn şi putere. Am făcut toate ş-am să mai fac, cît voi mai avea suflet. Am trecut muntele ista în toate felurile, am fost la Borca nu ştiu de cîte ori, am cheltuit parale în dreapta şi-n stînga, am mişcat oameni şi preoți ; am vorbit, dragă cucoană Mărie, şi prin- tr-o sîrmă, tocmai la Piatra. Eu eram de partea asta, în primărie la Borca, şi de partea cealaltă era domnu prefect, şi l-am rugat pentru omul meu, pe care l-am găsit risipit într-o rîpă, să-mi deie voie să-1 îngrop în țintirim. Să nu rămiie între lupi ; să-1 aduc între creştini. Am săvîrşit şi asemenea pacat, vorbind pe sîrmă. Rîdeau barbații de mine, cum m-am spăriat auzind glas de la Piatra. Am făcut multe altele ; ş-acuma s-apropie vremea să le sfîrşesc.

Munteanca îşi lăsă fruntea pe umărul soției lui domnu Iorgu Vasiliu şi începu a plînge şi a suspina. După asta îşi şterse lacrimile, îndesat, cu mînica şi se pregăti de plecare.

Toată alcătuirea încurcată din acel colț de la Suha, cu duşmăniile, cu prietiniile, cu intrigile, cu vorbele deşarte, cu spaimele ascunse şi cu nădejdile, s-a încărcat în căruțe ş-a trecut muntele Stînişoara, în preajma mortului care aştepta cea din urmă alinare lîngă făclia lui de ceară.

Domnu Toma avusese grijă să aducă la fata locului un car cu doi boi frumoşi. îl împodobise cu cetină şi aşezase în el sicriu gol. După porunca Vitoriei, se aflau de față trei preoți şi trei oameni cu buciume ; şi patru femei bocitoare. Le alesese domnu Toma : două din Borca şi două din Sabasa. care ştiau să plîngă şi să bocească mai bine. în căruța dascălului a adus pomenile. Preoții îşi aveau şi ei o naciişancă vopsită verde. S-au înşirat oamenii cu pra- purile şi cu crucea. Alții au coborît racla în rîpă ş-acolo Vitoria singură, suflecîndu-şi mînicile, a luat cu grijă bucățile soțului său şi le-a potrivit una cîte una în cutia de brad, stropindu-le cu vin. Bărbații au opintit sus povara destul de uşoară, au aşezat sicriul în car ; au pus peste capac un lăvicer vrîstat negru şi roş ş-au dat de veste : gata. Atunci cel de la coarnele boilor a îndemnat ş-a făcut semn şi

celor dinainte cu steagurile şi crucea. La cel dintâi popas, preoţii au coborît, au făcut rugăciune ş-au înălţat cîntare. Vitoria singură umbla împrejurul slujbei, priveghind rînduielile şi avîncl la îndămînă o babă cu sulurile de, pînză pentru datina podurilor. Cînd au pornit iar, au sunat muntenii din buciume, dînd veste spre depărtarea văilor. După ce au stat buciumaşii, au prins a plînge şi a boci tare frumos femeile tocmite. Vitoria privea şi asculta cu luare-aminte. De şi aceasta era pentru dînsa ziua cea mai grea şi se zbuciuma ea singură mai mult decît toate ostenitoarele, se. socotea destul de mulţămită.

Autorităţile şi gospodarii de la Doi Meri erau de faţă. Bogza umbla despărţit de Cuţui, unul pe o parte a drumului, celălalt pe altă parte. Nu-şi vorbiseră ; nu se priviseră. Numai cînd sătenii au suit din rîpă racla şi au potrivit-o ifx car şi i-au scos capacul, Calistrat Bogza nu s-a putut opri să nu întindă gîtul pe deasupra altor capete, ca să se ufte şi să vadă rămăşiţile mortului.

Vitoriei i se părea că Bogza nu s-a putut opri. Dimpotrivă, nici o clipă omul nu avusese gîndul să se stăpîneâscă. Era ca într-o fierbinţeală bolnavă şi altceva nu dorea deocamdată decît să vadă. Dacă ar fi cu putinţă să vadă de-aproape în ce stare se află ţeasta. Căci dacă nu se cu- rjgaşte vreo pălitură de unealtă de fier, atunci oricine cu uşurinţă ar putea crede eă Lipan, fiind ameţit de băutură, a nimerit, noaptea, cu tot cu cal, în rîpă.

Femeile umblau şi ele despărţite, repezindu-şi din cînd în cînd ascuţişuri de duşmănie. Toate le observa munteanca şi le cîntărea în capul ei. Nu uita nimic din ce trebuia pentru buna rînduială şi avea vreme să se alăture şi ele cucoana Maria, şoptindu-i ceva cu grabă. Gheorghiţă nu se afla de faţă. După porunca mamei lui, încălecase cum ajunsese ea, venind de peste Stînişoara, şi coborîse înainte în Sabasa ducînd cînele şi tărhatul mortului.

Au mers aşa pînă ce alaiul a fost zărit din vale de către oamenii tocmiţi care privegheau în turnul bisericii. Clopotele au început a bate. Asupra zvonurilor de clopot, au venit amesteeîndu-se cîntările buciumelor. Tot satul întăi s-a suit pe prispe cu mîna streşină la ochi ; apoi, rînduri, rînduri, s-a îndreptat spre ţintirim.

S-a făcut slujbă mare, cum puţine s-au văzut în Sabasa. Asupra rămăşiţilor descoperite ale lui Nechifor Lipan bătea pieziş soarele auriu de aprilie. Preoţii au cerut lui Domnul Dumnezeu pace pentru sufletul robului său, apoi au cîntat cu glas înalt veşnica pomenire. Vitoria a venit lîngă cucoana Maria şi a rugat-o, cu glas pripit, să aibă ea grijă de cele din urmă rînduieli şi mai ales să nu uite să ceară în clipa anumită vinul pentru stropit şi găina neagră care se dă peste groapă. Bătrîna pe care a tocmit-o ajutoare le are toate în traistă — numai să i le ceară. O roagă pe cucoana Maria să-i facă această mare binefacere, căci ea trebuie să steie lingă soţul său

în clipa asta de despărţire. Il mai vede acuma o dată. Pe urmă n-are să-1 mai vadă pînă la învierea cea din veac.

Atuncea, apropiindu-se, şi-a pus mîna în creştet şi şi-a mînat broboada neagră pe ceafă. Aducîndu-şi după asta degetele ca nişte ghiare asupra frunţii, a părut că vrea să-şi smulgă ochii.

A strigat :

— Gheorghiţă ! de ce m-ai lăsat !

Cu aşa glas a strigat, încît prin toţi cei de faţă a trecut un cutremur. S -a dărîmat în genunchi ; şi-a rezemat fruntea de marginea sicriului.

Cucoana Maria s-a repezit spre dînsa ferind lumea cu palmele într-o parte şi într-alta. S-a aplecat, a cuprins-o de umeri şi a tras-o la o parte. Vitoria s-a lăsat dusă. Apoi, desfăcîndu-se cu uşurinţă, s-a întors iar lîngă Lipan ş-a îngenunchiat.

— Să vie şi băietul ! a ţipat ea.

Băiatul era aproape. A venit, acoperindu-şi ochii cu braţul drept. Nu ştia ce să spuie. li era ruşine să bocească faţă de bărbaţi, ca o femeie.

Cucoana Maria a săltat iarăşi în sus pe munteanca şi oamenii s-au grăbit să coase în cuie capacul sicriului. îndată l-au coborît şi s-a auzit huruitul bulgărilor de pămînt. Vitoria s-a întors mai liniştită şi a zvîrlit şi ea asupra soţului său un pumn de ţărînă.

La poarta ţintirimului au stat ajutor lîngă Vitoria domnu Toma şi cucoana Maria. S-a dat fiecăruia dintre cei care ieşeau, întru pomenirea mortului, un sfert de pîne ş-un păhărel de rachiu. Bărbaţii şi femeile şopteau închinarea rituală : Dumnezeu să-1 ierte !, deşertau clintrodată băutura, apoi frîngeau din pîne o bucată cu care îşi astupau arsura plăcută a gurii.

Copiii rîdeau şi se hîrjoneau printre morminte.

După ce făcură împărţeala pomenilor şi a colivei, preoţii îşi scoaseră de pe ei odăjdiile. Mai aveau un crîmpei de slujbă, care nu era dintre cele mai uşoare. Vitoria grăbi spre ei, ca să-i poftească la praznic, acasă la domnu Toma. Acolo aveau să se adune şi oamenii stăpînirii, cu domnu subprefect, şi gospodarii străini veniţi de peste munte.

Gospodina lui domnu Toma făcuse toate cum putuse mai bine. Fiind vremea postului celui mare, în privinţa mîncării era mai greu. Dar era băutură destulă şi bună, care împlinea lipsurile. Mai ales era un vin din jos, de la Odobeşti, în care domnu Toma îşi punea toată credinţa.

Cînd s-au aşezat la masă, soarele era în asfinţit. Răposatul îşi găsise înfîrşit hodina. Cei vii începură să mănînce găluşte de post şi curechi prăjit cu oloi de cînepă. Preoţii şi cu domnul subprefect stăteau la locul de cinste, în fundul odăii. Gospodarii de la Doi Meri mai către margine. Vitoria se aşeză în apropierea lor.

După ce cinstiră cîteva pahare, începură a vorbi despre treburile de pe lumea asta.

— Dumneata, domnule Calistrat, zise munteanca, mi se pare că nu prea mînînci.

— Ba mînînc, slavă Domnului şi bogdaproste.

— Atunci nu bei. Se cuvine să bei pentru un prietin.

— Ba mai ales am băut. Mă gîndesc că sîntem departe şi avem a porni la drum asupra nopţii.

— Ce are a face asta ? Parcă dumnitale ţi-i frică noaptea ? Văd că ai baltag.

— Am.

— Frumos baltag. Ia mai bea un pahar, ca să văd şi eu. Şi pe urmă vei mai bea şi altele, după pofta inimii dumnitale. Arată-mi şi mie acel baltag. Poftesc să-1 văd. Are şi Gheorghiţă, flăcăul meu, unul, alcătuit întocmai la fel.

Bogza rînji nu cu voie bună şi trecu femeii baltagul, prin latura mesei.

Femeia îşi chemă flăcăul. Era la spatele ei.

— Gheorghiţă, ia vezi şi tu. Pare-mi-se că tot aşa-i ş-al tău. Numai că al tău abia a ieşit din foc şi de sub ciocan^ Acestalalt e mai vechi şi ştie mai multe.

Rîzînd, nevasta trecu feciorului baltagul.

Calistrat întinse mîna spre armă ; apoi şi-o retrase. Flăcăul îi cerceta cu luare-aminte ascuţişul curb şi părţile late.

—- Lasă-1 să se uite şi să vadă, domnu Calistrat, zise munteanca. Dumneata poftim şi mai cinsteşte un pahar de vin de la Odobeşti. Dumneata cunoşti şi ştii tare bine că asemenea vin mai ales îi plăcea şi lui Nechifor Lipan. Eu cred aşa, vorbi ea deodată cu alt glas, intorcîndu-se cătră meseni. Eu cred aşa, domnu Calistrat, că soţul meu umbla singur la deal pe drumul Stînişoarei şi se gîndea la oile lui. Poate se gîndea şi la mine. Eu n-am fost faţă, dar ştiu. Mi-a spus Lipan, cit am stat cu dînsul, atâtea nopţi, în rîpă.

— Ce ţi-a spus ? rîse Bogza.

— Mi-a spus cum a fost, răspunse munteanca privindu-1 aţintit şi zîmbind.

— Asta n-oi mai crede-o.

— Ba s-o crezi. Iţi aduci aminte, domnu Calistrat, că Lipan avea cu el ş-un cine ?

— Mi-aduc .aminte, li zicea Lupu. Era harnic cine, şi viteaz.

— Ei, vezi, domnu Calistrat ? Eu ştiu şi asta, că acel cine s-a pus pentru stăpînul lui, cînd i-a văzut în primejdie viaţa.

— Se poate să se fi pus.

— Crezi că a pierit şi cînele ?

Nu cred. Mai degrabă s-a prăpădit.

— Aşa zic şi eu. Dar dacă s-a prăpădit, se poate găsi.

— Asta-i mai greu.

— Greu pîn-într-atîta nu-i, domnu Calistrat, cînd este voința lui Dumnezeu. Te rog să mai bei ș-acest pahar. Să-ți spun cum s-a întîmplat ?

Masa tăcuse. Interesat, domnu subprefect Balmez își puse coatele pe ștergar și-și întoarse urechea stingă, cu care auzea mai subțire, privind în același timp și cu coada ochiului.

Simțindu-se observat, Bogza se nelinişti.

— Dumneata știi și eu nu știu, zise el cu îndrăzneală. Dacă știi, spune.

— Să-ți spun, domnu Calistrat. Omul meu se gîndea, vra să zică, la ale lui și la mine și umbla la deal în pasul calului, suind spre Crucea Talienilor.

Femeia se opri.

—• Ei ? o îndemnă, zîmbind, domnu subprefect Spune. De ce te-ai oprit ?

—• Unii ar putea zice că venea la vale. Dar eu știu mai bine că se ducea la deal. Dar nu era singur. Avea cu el cinele. Și se mai aflau în preajma Iui doi oameni. Unul dăduse călcăie calului și grăbise spre pisc, ea să bage de samă dacă nu s-arată cineva. Al doilea venea in urma lui Lipan, pe jos, și-și ducea calul de căpăstru. Să știți că nu era noapte. Era vremea în asfințit. Unii cred că asemenea fapte se petrec noaptea. Eu am științță că fapta asta s-a petrecut ziua, la asfințitul soarelui. Cînd cel din deal a făcut semn, adică să 11-aibă nici o grijă, că locu-i singuratic, cel care umbla pe jos a lepădat frîul. Și-a tras de la subsuoara stingă baltagul și, pășind ferit cu opincile pe carare, a venit in dosul lui Nechifor Lipan. O singură păli- tură i-a dat, dar din toată inima, ca atunci cînd vrei să despici un trunchi. Lipan a repezit în sus mînile, nici n-a avut cînd să țipe ; a căzut cu nasu-n coama calului. întor- cîncl baltagul, omul s-a opintit cu el în deșertul calului, împingîndu-1 în rîpă. Chiar în clipa aceea cinele s-a zvîrlit asupra lui. El l-a pălit cu piciorul dedesubtul botului. Calul trcsărise de spaimă. Cînd a fost împins, s-a dus de-a rostogolul. Cinele s-a prăvălit și el. S-a oprit întăi hămăind întărîtat ; omul a încercat să-i deie și lui o pălitură de baltag, dar dulăul s-a ferit în rîpă și s-a dus tîriș după stăpîn. Asta-i. Cel din urmă a încălicat ș-a grăbit după cel din vîrful muntelui, și s-au dus. Nu i-a văzut și nu i-a știut nimeni pînă acuma.

Munteanca tăcu și se uită, cu buzele strînse, cătră cucoana Maria. Nevasta lui domnu Vasiliu, ca și cei care erau de față, sta într-un fel de încremenire și așteptare. în toată lumea de-acolo erau bănuieli. Vorbele și iscodirile lucraseră cu hărnicie. Deci toată lumea înțelegea întrucîtva istorisirea muntencei. Numaicit cei mai mulți nu-și puteau da samă de ce muierea asta străină umbla cu pilde și răutăți. Dacă are vreo bănuială, să spuie ; dacă are vreun prepus să-1 deie pe față.

Asemenea cuget se acîuna, cu mînie, mai ales în Calistrat Bogza. El de la început, de cum a văzut-o întăi şi întăi, a priceput că nevasta oierului vine asupra lui. Pe urmă a stat cu răbdare, îndoindu-se că s-ar putea cumva descoperi asemenea faptă care n-a lăsat după ea nici o urmă. Femeia are să se zbată fără folos şi după aceea are să se ducă în treaba ei.

Dar ea nu se ducea. Umbla cu vorbe şi cu intrigi proaste. Punea la cale pe nevasta lui Cuţui. Strecura vorbe de vrăjmăşie Ilenei. Stîrnea pe oameni cu feluri de feluri de închipuiri. O lăsa. Ce-i putea face ? îi era şi milă de dînsa într-o privinţă, căci era o văduvă care-şi căuta bărbatul.

De mare mirare este cum l-a putut descoperi într-o ripă aşa de prăpăstioasă şi de singuratică. Mai de mirare sînt alte vorbe pe care le scorneşte din nou. Şi acuma — povestea întîmplării.

Prost şi tîmp ar fi să-şi închipuie că ea a fost de faţă. Mai prost şi mai tîmp să creadă că mortul a putut vorbi.
Asta n-o mai crede nimeni în ziua de azi. Şi totuşi, muierea aceasta care-1 urmăreşte a arătat întocmai lucrurile, punct cu punct, pas cu pas. Să fie adevărat, cum spune Ileana, şi cum arăta Gafiţa cînd nu era încă aşa de otrăvită de duşmănie, să fie adevărat că se pot face vrăji şi sînt oglinzi în care poţi privi lucruri trecute şi viitoare ? Un bărbat nu poate crede asta ; de şi, dacă n-ar fi, nu s-ar povesti.

La urma urmei, să arate de unde ştie şi să deie pe faţă lucrurile cum sînt. Ştie, poate, ceva de la nevasta lui Ilie Cuţui. Nepotrivit lucru este să ai de a face cu asemenea prietini şi tovarăşi ticăloşi. Dar nici Ilie Cuţui n-a putut vedea în totul lucrurile cum s-au petrecut, în toate amănunţimile lor. Mai ciudat este că nici el nu ştia bine cum a fost. Abia acuma vede că au fost aşa întocmai.

Pe cînd i se învălmăşeau aceste cugetări, Bogza, sim- ţindu-se privit, bău pe nerăsuflate un pahar de vin, şi încă unul. După aceea, fără să ştie cum, luă deodată o hotărîre năprasnică. Muierea-i muiere şi bărbatu-i bărbat. El era un bărbat, de care încă nu-şi bătuse joc nimeni în viaţa lui.

—■ Dă baltagul, voibi el, încă stăpînit, întinzînd mîna îndărăt, cătră Gheorghiţă.

— Măi stăi puţintel, îl opri femeia, ca să încheiem praznicul după cuviinţă. Ce te uiţi, Gheorghiţă, aşa la baltag ? întrebă ea după aceea, rîzînd ; este scris pe el ceva ?

Ascultă, femeie, mormăi cu mînie Bogza, de ce tot mă fierbi şi mă înţepi atît ? Ai ceva de spus, spune !

— Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu ceteşte ceva pe baltag.

— Destul ! răcni gospodarul bătînd cu pumnul în masă şi înălţîndu-se de la locul lui.

Tacîmurile se învălmăşiră, mesenii se ridicară spăriaţi. Ceea ce se făcea nu era bine, căci era la un praznic. Bogza avea întrucîtva dreptate.

— Destul ! răcnea omul, destul!

Glasul îi răguşi dintrodată.

— Destul ! Pentru o faptă, este numai o plată. Chiar dacă aş fi eu, mi-oi primi osînda de la cine se cuvine. Dar nu sînt eu. Ce ai cu mine ?

—• Eu ? n-am nimic ! se apără munteanca, uimită mai presus de orice de o întrebare ca aceea.

r — Cum n-ai ? mugi Calistrat, împrăştiind cu dosul mînilor talgerele şi paharele. Dar cu cine vorbeşti tu aşa, muiere ? Dar ce ? Ai trăit cu mine, ca să ai asupra mea vreun drept ?

—■ Gheorghiţă, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag e scris sînge şi acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău.

Calistrat se smulse din locul lui, repezindu-se spre flă- cău, ca să-şi ieie arma. Cuţui i se puse în faţă — poprin- du-1 eu braţele încordate, ca pe un mal. Dar în gospodarul cel mare izbucnise crîncenă mînie. Păli cu pumnul pe Cuţui în frunte şi-1 lepădă la pămînt. Bătu cu coatele pe cei de aproape şi-i dărîmă şi pe ei. Se zvîrli cu capul pe uşa deschisă, mugind. Vitoria fîlfîi cu braţele ca din aripi după el. într-o clipă fu şi ea în prag, ţipînd :

— Gheorghiţă ! dă drumul cînelui!

Flăcăul avea de mai nainte hotărît cum să facă. Se încurca însă în lanţug, în cotlonul şurii. Prin lucirea amurgului, Bogza îi văzu şi se prăvăli pe-o coastă asupra lui. Atunci cinele dădu un urlet fioros. Izbindu-se înainte, chelălăi zugrumat. Izbindu-se a doua oară, rupse lanţugul. Bogza îl ocoli, cercînd să apuce, dintr-un salt, braţul feciorului cu baltagul.

împuns de alt ţipăt al femeii, feciorul mortului simţi în el crescînd o putere mai mare şi mai dreaptă decît a ucigaşului. Primi pe Bogza în umăr. îl dădu îndărăt. Apoi îl lovi scurt cu muchea baltagului, în frunte. Calistrat Bogza şovăi. Cinele se năpusti la beregată, mestecînd mor- măiri sălbatice cu sînge.

Oamenii fură îndată asupra lor. Subprefectul porunci cuiva, răcnind, să cheme pe loc jandarmii de la masa cea mică din căsuţa din fundul ogrăzii. Veniră şi jandarmii în fugă. Ilie Cuţui se supuse numaidecît. Cele două femei boceau, biăstămînd răutatea acelei muieri străine. Oamenii despărţiră pe cîne, bătîndu-1 cu despicături de lemn, văr- sînd asupra lui apă, învelindu-1 într-un ţol şi trăgîndu-1. Aduseră pe Bogza pe braţe şi-1 întinseră pe prispă.

Se făcuse întuneric. Cineva aşeză pe prichiciul ferestrei, înlăuntrul geamului, o lumină. Nevasta lui domnu lorgu Vasiliu ceru numaidecît apă. îi aduse Vitoria cofa din casa cea mică. Amîndouă stropiră pe rănit.

Bogza gîfîia şi pufnea. Incet-încet se linişti şi-şi întoarse privirile obosite într-o parte, înspre oamenii adunaţi.
Munteanca întrebă cu voce dură :
— Mai vrei ceva, omule ?
Omul făcu semn cu pleoapele. Mai voia ceva.
— Ce vrei ?
— Vreau să mă mărturisesc.
Se făcu tăcere. Preotul cel bătrîn şi burduhos îşi făcu loc, gîfîind. Bărbaţii se descoperiră.
Jandarmii vorbeau tare în preajma şurii, punînd felurite întrebări lui Cuţui. Cei de lîngă rănit îi ţistuiră. Ei tăcură şi veniră în vîrful degetelor spre adunare, aducînd şi pe prizonier.
Cuţui mormăia :
■— N-aveţi să mă asupriţi; n-aveţi să mă ucideţi. Eu spun de bună-voie. Şi să se ştie că a fost întocmai cum a arătat femeia mortului.
Oamenii ţistuiră din nou. Omul cel mare, întins pe prispă, începea să vorbească.
— Părinte, zise Bogza, gîfîind iar ; eu văd că se poate întîmpla să pier. Pentru asta, fac mărturisire aicea, să se ştie că eu am pălit într-adevăr pe Nechifor Lipan şi l-am prăvălit în rîpă, după cum a dovedit nevasta lui. N-am înţeles de unde ştie ; dar întocmai aşa este.
— Părinte, şopti munteanca, să spuie şi de ce.
Rănitul pricepu.
—• Am făcut fapta asta, ca să-i luăm oile. Am socotit că nu s-a mai afla nimic. Acuma turma oierului să se întoarcă înapoi, după dreptate.
—· Bine, grăi către sine Vitoria.
Bogza îşi aţinti ochii asupra ei. Erau ochi umezi în care pîlpîiau luminiţi. Ruptura buzei de sus părea un rîs straniu.
— Părinte, vorbi el iar, cu nelinişte, să nu mă Ieşi să mor aşa. Pune asupra mea patrafirul şi ceteşte-mi dezlegarea. Mă rog de nevasta asta şi de feciorul ei, să rnă ierte.
Vitoria făcu semn lui Gheorghiţă să se apropie.
— Iertaţi-mă.
— Poate să trăiască, şopti Vitoria. Stăpînirea facă ce ştie cu el t
— Iartă-mă, femeie ! ceru muribundul. M-a suguşat cinele. Mă duc şi eu după Nechifor Lipan şi trebuie să mă ierţi.
— Dumnezeu să te ierte, îi zise Vitoria.
îşi strînse buzele, îl privi neclintit o vreme. După aceea se retrase. j
— Vină încoace, Gheorghiţă, vorbi ea, trezită din nou de griji multe. Vezi de ţesală caii, după moda nouă care am aflat-o aici, şi-i întăreşte cu orz, căci drumurile încă nu ni s-au sfîrşit.
Facem cu domnu Toma toate socotelile şi-i plătim cinstit,

mulțămindu-i frumos. Plătim preoților, oamenilor care s-au ostenit și tuturora. Pe urmă, stăm și ne hodinim trei zile, după care facem parastasul întâi tatălui tău. îndată ne încălărăm și ne ducem la apa Prutului la Ștefănești, ca să cunoaștem turma de la Rarău. Socot că mergînd cu spor, pe vreme bună, ne putem întoarce iar aici în Sabasa, ca să facem parastasul de nouă zile. Apoi ne ducem dincolo la Jijia, ca să vorbim cu baciul Alexa și să ne alcătuim cu el pentru întoarcerea oilor cătră munți, unde avem tocmită pășunea de vară. La patruzeci de zile vom fi iar aici și vom ruga pe domnu Toma și pe părintele să ne-ajute a împlini datoria de patruzeci de zile. Atuncea om face praznic mai bun, cu carne de miel de la turma cea nouă. Om aduce atuncea de la mănăstirea Varaticului și pe soră-ta Minodora, ca să cunoască mormîntul. Ș-apoi după aceea ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luăm de coadă toate cîte-am lăsat. Iar pe soră-ta să știi că nici c-un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela nalț și cu nasul mare al dăscăliței lui Topor.

PAȘTILE BLAJINILOR

193 5,

Filosoiiile unui personagiu ridicul și în același timp important

—■ Cine să fie acest personagiu ridicul ? se întreba duduia Constanța.

N-avea nevoie să-și stăpînească un zîmbet, deoarece nu era deloc dispusă să fie veselă. Ca să nu-1 mai aibă în lumina ochilor, întoarse fruntea spre fereastra lîngă care sta. încercă să deslușească priveliștile ce se desfășurau fugind îndărăt, ca pe razele unui cerc, în mersul trenului.

Personagiul ridicul nu se opri însă. O privi în treacăt (era singură în compartimentul de clasa întâia) și păși rar spre cealaltă ușă, pe care o deschise cu autoritate, ieșind.

Era vreun inspector ? Nu era nici un inspector, căci nu întrebase nimic și nu ceruse nimic. Ce inspector așa de important putea să umble pe o linie secundară, prin niște vagoane vechi de la începutul companiei Oppenheim ? Acest nume, puțintel în genul personagiului, domnișoara Constanța îl aflase de puțină vreme în hîrtiile tatălui său. Dintre multe pachete fără valoare, se aleseseră însfîrșit cîteva acțiuni și titluri de rentă. Se mai găseau în confuzia moștenirii sale destule contracte, poliți, scrisori comerciale din care, poate, se va mai putea scoate ceva. Se mai aflase, însfîrșit, principalul : actele din geamandanașul de deasupra capului său ; dar în moștenirea ei totul era încă tulbure; se găsea singură și străină

într-o ţară în care nu mai avea nici o legătură ; începuse a înţelege că-i trebuie răgaz şi tărie, ca să descurce stăpînirea moşiei. Era pur şi simplu furioasă că nu putea alege, din ghemul acesta încurcat, nici un capăt. La atîta rea-credinţă şi tembelism nu se aştepta. Dac-ar izbuti să iasă din acest impas, clari- ficîncl mai eurînd totul, să se ducă iar peste graniţă, să răsufle o atmosferă civilizată !

Iar se întoarce tipul. Dacă se întoarce iar, nu mai ră- mîne îndoială că e un inspector al drumului de fier sau, mai degrabă, un poliţist. E prea bătrîn, totuşi s-3r putea să fie poliţistul despre care i-a vorbit procurorul din capitala judeţului. I-a făgăduit să-i trimeată neapărat un agent, «care s-o apere de eventuale neplăceri».

— Mă pot aştepta la orice, domnule procuror; chiar la atacuri. -

— Atunci să vă apere de atacuri, a zîmbit procurorul. (Era un bărbat tînăr, amabil şi cu înfăţişare destul de inteligentă.)

Domnişoara Constanţa urma să se uite pe fereastră, însă, după obiceiul sexului său, observa foarte bine tot ce se petrece în juru-i.

• Personagiul avea favorite cărunte, ca ale răposatului împărat Franz Iosef, şi un zîmbet extrem de binevoitor. Deasupra zîmbetului extrem de binevoitor, ochii verzi şi reci şi fruntea înaltă formau contrast, ca şi cum ar fi fost împrumutate de la altă fiinţă. Trupul uscat şi drept: ca să pară mai impozant, ghetele aveau călcăie de cinci centimetri. Purta ghete ca altădată, cu tălpi groase şi cu elastic. Acelaşi spor de înălţime,Ta care individul tindea vădit, i-1 da pălăria cenuşie — jumătate de joben, cu marginile de sus rotunzite : modă de acum patruzeci de ani. Şi gulerul cămăşii era nalt, cu colţurile larg răsfrînte. Lavalieră în coloarea pălăriei. Pantaloni strimţi, formînd cîteva creţuri de armonică deasupra botinelor.

Omul zise deodată, înclinîndu-se :

— Numele meu este Levi Tof !

C-un gest larg, îşi scoase în laturi pălăria tare. Cu mîna stîngă. In mîna dreaptă ţinea, oblic depărtată de pantaloni, umbrela.

- . .

Domnişoara Constanţa tresari, cu inima bătînd.. Glasul nu. era displăcut; avea. un ton discret de bariton. Ce pofteşte domnul acesta ? să facă bine să mă lese în pace !

— Mă rog ? întrebă ea glacial, foarte de departe şi de sus.

- — Numele meu este Levi Tof, reluă personagiul. Atenţiune, vă rog!

Domnişoara Constanţa răspunse rar şi apăsat:

— Doresc să fiu lăsată în pace !

— Am înţeles, se închină domnul Levi Tof, acoperin-du-şi chelia lucie cu jobenul cenuşiu. Vă salut cu respect şi mă retrag. Achtung !

— Aţi spus ceva ? se răsuci brusc şi furios fata.

:— Nu. Mi-am permis numai să atrag asupra persoanei mele binevoitoarea dumneavoastră atenţiune. Nu vă supăraţi, vă rog ; nu frămîntaţi aşa mînuţa dreaptă. Sînt un om de afaceri, la ordinele dumneavoastră.

Pe cînd cînta cu blîndeţă aceste cuvinte, domnul Levi Tof cerceta şi cîntărea persoana.

E o «doamnă» mare, fără îndoială; vreo fată de boier, căzută proaspăt de la Paris. Călătoreşte în clasa întăia ; e îmbrăcată după ultima modă, în colori închise şi sobre. Mănuşi negre de antilopă. Două picături de diamant în ure- chiuşe şi un coc bogat la ceafă : în zilele noastre de după război, pline de răsturnări şi de revoluţii, cînd bărbaţii şi-au lepădat bărbile şi mustăţile şi femeile şi-au scurtat pînă la genunchi rochiile şi pînă la ceafă părul, răzîndu-şi chiar ceafa, cu briciul, — o rochie ceva mai lungă şi un păr aşa de bogat dovedesc oarecare îndărătnicie şi caracter. Nu înţeleg de ce-i aşa furioasă, cînd are tot dreptul să fie veselă de cei douăzeci şi trei de ani pe care pare să-i aibă şi cînd în ochii aceştia castanii nu se distinge deocamdată răutatea.

Contrariată de uşoara lui întîrziere, domnişoara îl interpelă brusc :

— Mă cunoşti ?

— N-am acoastă onoare.

— Ştii că am nevoie de ceva ?

— Vă mărturisesc că nu.

— Cu toate acestea, domnule, eu am înţeles că dum-neata ştii cine sînt. Am înţeles şi al cui agent poţi fi. Te poftesc să faci cunoscut caimacanului dumitale că nu-i rămîne altceva decît să dea sama de cheltuieli şi inventar şi să nu mai stăruiască. Nu mă las intimidată de nimic, vei şti să-mi valorific dreptul şi mai ales doresc să fiu debarasată de înfăţişarea dumnisale oribilă ! Ai înţeles ?

— N-am înţeles nimica, mărturisi domnul Levi Tof. Insă, dacă-mi daţi voie să mă retrag în compartimentul meu, căci eu călătoresc într-un vagon mai modest, am să-mi dau toată silinţa să desleg enigma ce-mi propuneţi. De şi eu mai întăi şi mai întăi sînt Levi Tof — Achtung ! -— totuşi mă ocup şi cu asemenea filosofii.

Cu aceste cuvinte, urmărit de privirea tăioasă a domni-şoarei Constanţa, tipul ridicul se retrase cu prefăcută umilinţă.

— Cine să fie această domnişoară ? se întreba domnul Levi Tof, grămădit într-un colţ al vagonului său de clasa a treia.

Işi îndesă mai bine pălăria tare, aducînd-o puţintel pe ochi şi-şi aşeză cu grijă umbrela alături, aninînd-o cu cîrja de marginea ferestrei. Acea umbrelă, căreia el îi zicea os- t'entativ «cortel», era un obiect de care avea necontenit nevoie : întăi ca s-o privească fix, cînd

îşi începea «filoso- fiile» lui ; al doilea, ca să se apere de ploaie în necontenite- le-i peregrinări; căci un «intermediar», cum spunea el, adică un misit, atre nevoie nu numai de limbă ageră şi de o ținută cuviincioasă, ci şi de picioare foarte bune. Cortel şi tălpi groase la ghete : cu asta poate cutreiera ținutul în lung şi în lat, la Prut, la Jijia şi la Şiret, la toți boierii mari şi mici, la cei venetici şi la cei de baştină, la cei statornici şi la cei trecători. Se dă jos din tren la o stație, constată că nu i-a venit «faitonul», nici automobilul de 40 de cai putere, şi se anină într-o haraba a unui jidov ori îptr-o căruță a unui țăran; dacă aşa ceva nu se găseşte şi vremea.-i potrivnică, aşteaptă alt ceas prielnic. Vehiculul oricărui om din acea parte de lume devine şi al lui. Dacă vremea-i frumoasă, n-aşteaptă nimic ; porneşte bine dispus pe marginea drumului, plimbîndu-se cu demnitate printre fînațuri şi lanuri, pînă la boierul care poate să aibă nevoie de el. Asta se chiamă că face o promenadă pînă la un prietin.

— Cine să fie această domnişoară nobilă ? urmează el cu stăruință, întorcîndu-şi privirea gînditoare spre cortel, — fără să-i vadă. Cine poate să fie ?

Asta-i una la mină.

De ce-i aşa de inimoasă ?

De ce *poate* să fie mînioasă ?

Cinezi acel căruia domnia sa ii ***zice*** «caimacan» ?

Asta-i două la mină.

Unei persoane cu care ai relații de amor nu poți să-i spui cu aşa dispreț «caimacan». Dacă un «presupus» amant te abandonează, nu umbli pe drumuri. Stai acasă, aşteptînd o scrisoare, după care scrisoare vine numaidecît şi dumnealui însuşi. Respingem pe acest presupus.

Acel caimacan, al cărui emisar am fi noi, e oare o persoană din provincia pe care o conducem ? Poate să fie un proprietar, ori un arendaş cu care domnişoara noastră are proces.

Această inimoasă domnişoară nu vine decît de la Botoşani. S-a urcat în tren la stația de legătură. N-are alt bagaj decît un geamandanaş ; s-a dus ieri şi se întoarce azi.. Vine de la un proces.

Care proces ? Procesele la tribunalul Botoşani se judecă după-amiaza. Pe linia asta, ieri, n-a putut să aibă tren decît după ce se isprăvesc procesele. Dacă ar fi isprăvit, ieri, un proces — avea tren ca să se întoarcă imediat, tot ieri. Aşa că dumneaei a avut afacere chiar în astă dimineață. A avut afacere la domnu prefect. Insă domnu prefect e în concediu, iar domnul director al prefecturii la moşioara dumnisale la Fîntînele : îşi vinde lui Şapira griul : o afac:re bună pentru domnul Dumitriu, directorul prefecturii, pentru că vinde grîu de calitatea a doua ; mai bună afacere pentru Şapira, care e furnizor al armatei.

De aceea să fie dumneaei aşa de furioasă, pentru că n-a găsit pe cineva, ca să reclame ce are de reclamat ? Cine să-i deie pe samă moşie şi inventar ? Unde poate să fie de dat pe samă moşie şi inventar ? S-a putut oare clătina o frunză în provincia pe care o conduce Levi Tof, fără ca Levi Tof să ştie ? Nu s-a vîndut şi nu s-a arendat nici o moşie de la 1 august pînă astăzi 1 septemvrie.

Am putea admite prin urmare, provizor, că persoana nu face parte din teritoriul nostru.

Cu toate acestea, la Botoşani, domnişoara a văzut pe cineva : are aer de amenințare la adresa «caimacanului».

Dacă s-a adresat parchetului şi i-a dat, cu delicatețĕ, toate asigurările acel procuror galant al nostru, pe eare-1 chiamă Valentin Iovinade, poreclit, la Intim-Club, contele, atuncea să recapitulăm numele arendaşilor şi al proprietarilor nestatornici,' boiernaşi mărunți, care mini n-au să mai fie. Numai împotriva unora ca aceştia poate da asigurări demnul conte unei domnişoare elegante. Nici pomeneală n-ar fi de cucomt Emanoil Meiinte, fost prefect liberal ; nic-i de prietinul cei bun al lui Levi Tof, cueonu Gheorghiță Vrinceanu, față de care stă târgul Botoşani cu pălăria în mină. Ce Botoşani ? Bucureştii stă cu pălăria în mînă ! Patru moşii, trei mii hectare de pădure — asta după expropriere ! Dac-ar avea numerar numai cît ştim noi, încă ar fi de ajuns la zece moştenitori cuminți. Dumnealui are mai puțini, dar de o hărnicie nemaipomenită ca să cheltuiască în cel mai scurt timp posibil ceea ce a agonisit dumnealui.

Prin urmare, dintre cei mărunței, care poate fi caimacamii ? cine-i, adică, acel care are de împărțit şi de descurcat cu o nobilă domnişoară sosită din străinătate ? Numai după felul cum rosteşte dumneaei pe r, cînd se înfurie, se cunoaşte eă-i sosită proaspăt. Dacă ar fi sosită mai de demult, negreşit,că Levi Tof ar fi avut ştiință cel dintăi.

Cît poate să se ascundă cineva cunoştinții lui Levi Tof ? O zi'? trei zile ? o săptămână..

Domnişoara e sosită din străinătate de o săptămînă.

E vorba de o moşie şi de un inventar ?

Oamenii noştri se găsesc în bună rînduiala. Unii au acte de proprietate, alții au contracte de arendă.

Bagă de samă, Levi Tof, să nu greşim. La Movileni nu este nici arendaş, nici proprietar. La Movileni este vechilul lui cuconu Dionis Corban.

Aicea ne oprim şi am înțeles.

Sîntem la marginea provinciei noastre, totuşi s-ar fi cuvenit să fim mai atenți.

Domnul Dionis Corban, fost consilier de legație la Paris şi, pe urmă, dintr-un capriciu, stabilit la Viena, a fost surprins de război în țară inamică şi nu s-a grăbit să se întoarcă în patrie, fie din pricina nebuniei lui, fie din multe alte motive, care nu ne interesează în aparență, dar pe care grozav am dori să le. cunoaştem. Am ştiut cîte ceva despre dumnealui în vremurile bune, pentru că se grăbea, prin vechilul său, adică prin caimacan, să vîndă recolta şi poftea să-i sosească în cea mai mare grabă un cec cu cît mai multe cifre. Din cînd în cînd, în «Neue Freie Presse», îl găseam la cronica mondenă, la balul unei legații, împreună cu doamna baroană Eufrosina Corban. Veniturile Movilenilor le permiteau dumnealor să etaleze blazon la Viena.

Ar putea cineva îndrăzni să susție că doamna baroană Eufrosina Corban, de şi era numai nepoată de răzăşi, nu se afla

vrednică de un titlu nobil ? Am văzut pe duduia de adinioarea cum îşi ridică nasul şi cum se uită de sus, întocmai ca şi o baroană de la Viena.

Deci am aflat pe caimacan. E domnul Gherasim Tulbure, vechil la Movileni.

Bine-i să fii vechil la Movileni şi stăpînul să trăiască la Viena. Bine-i mai ales ca acest stăpîn să fie un spirit cam exaltat, care s-a hotărît definitiv să nu mai iasă din ccl mai frumos şi mai civilizat oraş de pe pămînt, între oamenii cei mai muzicali şi mai politicoşi, şi nici nu mai vrea să ştie şi să mai audă de săibătăciile de la Jijia şi de la Prut, decît la vremea cînd se vînd recoltele. La vremea cînd se vînd recoltele, vine Levi Tof ori Baruh Şapira ; hotărăsc cinstit un preț, comunică boierului, la Viena, cît chibzuiesc ei cu înțelepciune, şi baronii ies iar în trăsură poleită, ca să respire un aer delicios şi să asculte adiind, în frumoasa lună mai, valsurile vechi ale lui Lanner ori Strauss.

Aşa încît caimacanul e stăpîn la Movileni. El face, el drege ; nu întreabă pe nimeni. Mai mult decît atît : vine războiul. Într-atîția ani de război, cînd comunicația cu Viena şi cu valsurile era închisă, s-a deprins şi mai bine să fie numai cl stăpîn.

Dar după război, vine pace ; şi după pace, vine o scrisoare. Multă lume a fost nemulțămită în Europa de pacea de la Versailles. Domnu Gherasim Tulbure a fost mai ne- mulțămit decît oricine. Scrisoarea îi pretindea parale din urmă. Care parale din urmă ? Cine n-a fost în țară în vre-r mea războiului, înseamnă că s-a înstrăinat şi e un trădător, aşa că n-are nici un drept. Vine a doua scrisoare, ca de la un stăpîn. Chibzuind toate, domnu Gherasim Tulbure s-a executat în parte, neuitînd să ofteze şi să afirme încă o dată că aceasta e o nedreptate şi că, în vremurile nouă de revoluție şi bolşevism, pămîntul e al aceluia care îl are şi-1 munceşte. Ar fi putut, în definitiv, să susție acest drept şi pentru cele două sate de clăcaşi, Şipote şi Movileni;
însă aici Gherasim făcea deosebire, ştiind mai bine cum şi ce, întrucît se afla şi puțin neam cu boierul. Nemuria dumnisale cobora pe scara de dindos, însă era îndestulăm toare după părerea lui

Cu aceeaşi greutate a mai expediat ceva bani din două recolte, cînd, acum un an, boierul dă înştiințare că, la ne-, mulțămirile repetate pe care i le provoacă vechilul său, se adaugă alte nevoi neînduplecate, ce-1 silesc să vîndă moşia.

Parcă ar fi căzut o bombă, la Movileni, la domiciliul lui Gherasim Tulbure! Ce domiciliu ? Curte în toată regulă.. Vechea casă vechiîească era înflorită, împodobită şi crescută ; pe cînd lăcaşul din bătrîni al familiei Corban se înecase în dudău, cu storurile lăsate de mai bine de cincisprezece ani. Q dată pe an, primăvara, cucoana Natalița a lui Tulbure deschidea pretutindeni şi făcea clacă cu femei din sat, alungind gmgăniile, painjenii şi colbul; după aceea umbra rămînea iarăşi stăpîna.

Cînd s-a aflat de hotărîrea de vînzare a moşiei, cucoana Natalița a țipat : Vai ! vai ! aşa de tare, încît s-a auzit pîn-ă la cucoana preoteasă, cu care dumneaei trăia de doi ani în duşmănie.

— O- ajunge blăstămul meu, a zis cucoana preoteasă Eleonora. Mă tinguia dumneaei, rizînd numai în măselele cele bune din dreapta, că am fost blagoslovită cu şapte băieţi şi două fete în doisprezece ani : Dumnezeu să-i ţie sănătoşi pe toţi ! Acuma o aud ţipînd ca de moarte : poate i-a venit şi dumnisale în dar o păreche de gemeni, ori batîr jumătate.

— Taci, preoteasă, că n-are de unde fi, a răspuns părintele Constantin.

— Atuncea de ce adună Gherasim atîta bănet, dacă • n-are urmaş ?

-— Asta o ştie numai unul care are nume leşesc, preoteasă, a răspuns preotul.

— Care-i acela, părinte ?

— Unul Câraoschi.

Preoteasa Eleonora, bucurîndu-se şi rnai tare la auzul . acestui nume, a trimes pe baba Doehiţa să iscodească prim- prejurul curţii ce-i cu acele ţipete înfricoşate.

Urma să-şi facă socoteală dumneaei : Dacă nu-i ceea ce credeam, atunci să ştii că vin boierii de la Viena.

Profeţia aceasta nu s-a împlinit decît acum, zîmbi domnul Levi Tof către cortel; de la Viena n-a putut veni însă decît o domnişoară.

Cîţi ani să fie de cînd domnul Levi Tof s-a închinat respectuos în faţa acelei doamne distinse, care mai pe urmă a fost baroană la Viena şi se scria despre toaletele dumnisale in «JNTeue Freie Presse» ? Dacă nu se înşală domnul Levi Tof şi-i permite acest cortel aninat de fereastră să spuie adevărul, atunci de Ia acea zi celebră trebuie să fie şaptesprezece ori optsprezece ani. Eufrosina Corban se afla în puterea frumuseţii, ceea ce se va întâmpla cu această domnişoară mînioasă peste zece ani poate. Avea nişte ochi — întocmai ca ai domnişoarei din clasa întâia. Era într-o adunare, pe terasă. Dumneaei vorbea necontenit şi, cînd tăcea, n-asculta pe nimeni. Sînt aşa unele femei. Domnişoara văd că tace : se vede că samănă, în privinţa asta, domnului Dionis Corban. Omul acesta a tăcut toată viaţa, fără ca, prin asta, să dovedească vreo înţelepciune. Era un barbat elegant, cu barbă blondă rotundă şi făcea gesturi mari cu mîna dreaptă, în care avea totdeauna o ţigară aprinsă. Trăgea din acea ţigară adine de două-ţrei ori şi o arunca ; după asta aprindea îndată alta. împrejurul, lui şi al cucoanei erau o mulţime de boieri şi doamne care socoteau că n-au altceva de făcut pe lumea asta decît să fie fără grijă şi să petreacă. Unii mîrtcau. şi beau, de şi nur le era nici foame, nici sete ; alţii băteau cărţile ; alţii se duceau la vînătoare. Dormeau toţi pînă la amiază şi, după ce se sculau, căscau şi le era somn ; totuşi aveau curaj să-şi urmeze iarăşi de la capăt lucrările lor aşa de importante. Duduia aceasta din compartimentul de clasa întâia avea atunci şase ori şapte ani. Dacă stă şi se uită bine la cortel (să se ştie bine că-i cortel şi nu umbrelă), dacă stă şi se uită cu luare-aminte la cortel, o vede cum era odinioară şi o compară cu cea de acum. Aude şi glasul lui cuconu Dionis Corban, chemînd-o cu dulceaţă şi cu dragoste. A strigat-o şi a zvîrlit ţigara peste balustrada balconului. Cum a strigat-o ? E ciudat că nu-şi aduce aminte. Cum a strigat-o ? Ea n-a răspuns. Era încă de pe atunci îndărătnică.

Deci domnişoara Corban are vîrstă douăzeci şi doi ori douăzeci şi trei de ani, întocmai ca această persoană interesantă dar violentă, care vorbeşte de neînţelegerile ei cu un caimacân.

Ce-i bogăţia ? îşi urmă misitul reflecţiile' lui. Bogăţia este avantajul pe care 1-a avut cuconu Dionis Corban asupra lui Levi Tof. Cuconu Dionis a avut bogăţie şi bietul Levi Tof deşteptăciune. Dacă ar fi putut face între dînşii oarecare schimb, nu s-ar fi întîmplat ceea ce a stat scris nu de multă vreme în toate gazetele.

Care să fi fost pricina trecerii grabnice din viaţă a domnului Corban şi a baroanei ? Cine poate să ştie anume ? Astăzi au fost; au rîs ca mine şi ca dumneata, mîni n-au mai fost, n-au mai rîs, n-au mai plîns, n-au mai poftit plimbări, banchete, toalete şi titluri.

i Să fi fost acel domn mare împins de curiozitate, ca să vadă ce-i aceea adulter, la o vîrstă cînd mai ales barbatul are nevoie de înţelepciune ?

Ori să fi încercat doamna baroană să întrebuinţeze barbaţii altor baroane, din spirit de economie, ca să cruţe pe al său ?

Am avut, într-adevăr, după război, o confuzie teribilă intre ce-i al meu şi ce-i al tău, între barbat şi femeie, între nebun şi cuminte, încît am ajuns să nu mă mai mir de nimic.

Singurul om serios pe lumea asta cred că a rămas numai cuconu Gheorghiţă Vrînceanu de la Luneavăţ. După cît chibzuiesc eu, la dînsul am să mă duc să-i supun cazul şi să-i cer părerea şi în această împrejurare.

I-am declarat eu odată lui cuconu Gheorghiţă că, după război, am început a mă dezgusta de felul cum se face la noi administraţia şi de ceea ce se petrece la ceaiurile boiereşti de la ora 5. A fost epoca aceea cînd s-au scurtat fustele şi s-au lungit anume dansuri. Bind ceaiuri şi dan, sînd după război şi aşteptînd bani la Viena pentru griul de la Prut şi Jijia, a ajuns cuconu Dionis .Corban în aşa stare, încît a trebuit să puie revolverul la tîmplă şi să se împuşte. Ba nu ; întîi a împuşcat cu revolverul pe baroană şi după aceea a ridicat arma asupra sa. Aşa că moşia Movileni nu s-a mai vîndut.

A rămas înte-e străini, fără nici un sprijin, o domnişoară orfană. Stă acolo un timp ; împreună cu avocatul familiei adună şi clasează hîrtiile : după jumătate de an găseşte mijloace să se mişte şi să vie în ţară, realizînd profeţia preotesei Eleenora. Cucoana Natalia a mai strigat o dată de mare uimire cînd a văzut acum o săptămînă coborînd din- tr-un automobil o persoană aşa de mîndră, care s-a uitat cu ascuţime în juru-i şi a cerut, cu vorbe scurte şi aprige, să i se deschidă casa. Casa aceea unde copilărise era plină de sufletul ei, adică de întuneric ; pe terasele sparte creşteau oţetari ; în grădina de uncie odinioară nu răspunsese la chemarea tatălui, ci, pierise şi cel din urmă ecou al copilăriei. - :

S-a sculat, din odăiţa din fund a casei lui, domnu Gherasim vechilul, puhav încă şi în coloarea vinului roş care-i place aşa de mult, şi s-a apropiat, încrcţîndu-şi obrazul şi ochii, să vadă cine-1 plictiseşte.

Ce dracu ! n-au pierit toţi acolo, în ţara aceea nemţească ? Despre copila asta nu se mai auzise nimic multă vreme : de unde a răsărit ? Era vorba să se ducă c-un fecior de bani gata la America, ca să-ir vie şi ei, de-acolo, numai numele. Acuma, ce-i trebuie ei Movileni ? Ce caută aici ? I se pare că la noi umblă cînii cu colaci în coadă ? Ducă-se de unde a venit. N-o cunosc ; nu ştiu cine-i, n-am a-i da nici o socoteală.

în timpul cît domnu Levi Tof vîntura asemenea gînduri şi-şi perinda pe dinaintea ochilor pe jumătate închişi asemenea imagini, zîmbind pierdut in colţul lui, trenul ajunse la staţia Miorcani. După Miorcani, urma LuncaVăţ ; după Luncavăţ, Movileni.

— Domnişoara mea trebuie oprită la Luncavăţ, hotărî el pripit, cu jumătate de voce.

Cînd trenul se opri brusc proiec-tîndu-1 înainte, el urmă impulsiunea mişcării; smulgînd de la fereastră cortelul, năvăli tot înainte pe uşă ; coborî într-o clipă şi căută pe cineva dinaintea staţiei. Găsi îndată un alt ovrei în aparenţă neatent şi distrat, care aştepta acolo să-i cadă ceva dinainte. Domnul Levi Tof îl apucă de umăr, zguduindu-1, şi-i spuse ceva grăbit şi năvalnic. Trenul, la Miorcani, nu stă decît două minute. Conductorul dădu semnalul. Domnul Levi Tof lăsă umbrela aninată de umărul cunoştinţii sale ele pe peron şi se întoarse la vagonul său de clasa a treia. De la ferestrele altor vagoane îl biciuiră cîteva rîsete şi îndemnuri glumeţe. El se sui cu demnitate şi pătrunse iar la locul său. în acea clipă se deşteptă deplin şi observă două lucruri : întîi, că nu mai are «cortelul» şi, al doilea, că glasul cel de demult, chemînd pe copilă, îi răsuna desluşit în amintire.

II

Giiiclurile domnişoarei Constanţa şi urmarea filosofiilor domnului Levi Tof

Rămasă singură, domnişoara stătu un timp cu sprinceana uşor încruntată ; apoi, după ce se linişti, avu, o clipă, curiozitatea să se ridice de la locul său şi să arunce **o** privire prin uşile deschise în lung ale celor cîteva vagoane, între care compartimentul său, împodobit cu pluş roş şi cu dantelă, ocupa locul din mijloc.

Zîmbi, văzînd pe tipul său : şedea aplecat şi ghemuit, clormitînd sau digerînd. Nu se mai interesă de dînsul. Rămase străină şi cu totul depărtată de sfatul dintre domnul Levi Tof şi umbrelă. Ochiul îi deveni iarăşi neguros, bîn- tuit de nouri lăuntrici.

Afară, pe întinderi, lucea soare blînd de toamnă, aurind **o** zare de asfinţit către munţi în ceaţă. Peisagiul îi apărea nou, de şi-1 mai observase, probabil, cîndva, foarte de demult. Ici erau mirişti; dincolo păpuşoişti neculese ; în altă parte căpiţi, în preajma unor sălcii pletoase. Un drum de ţarină se desfăşura în preajma căii ferate, înclinîndu-se după o colină, către un cătun nevăzut : din aşezarea bănuită, se ridica numai pe jumătate turnul bisericii, între cîteva spice de plopi piramidali. Căruţe încărcate nalt cu snopi de păpuşoi înaintau foarte încet pe calea îngustă, cotită şi neregulată, trase de boi porumbi cu coarnele mari. Ţărani în straie albe umblau pe jos alături de boi, în stînga, ridicînd din vreme în vreme biciul, fără să lovească. Deasupra unei încărcături stătea un copil. La trecerea zgomotoasă a trenului se ridică atent şi vioi. Domnişoarei i se găru că rîde anume către dînsa. Numele acelor locuri era cufundat într-însa ca într-o apă tulbure ; nu şi-1 mai aducea aminte.

De la acea copilărie depărtată şi fericită pe care o petrecuse cîndva aici, trecuseră anii într-o înşirare monotonă, ca acele lungi şiraguri de cocoare care plutesc înspre sud prin aurul după-amiezii. în misterul vieţii ei abia începeau să înflorească neprevăzuturile, între flirturi fără griji, partide de tenis, excursii şi serate, pînă ce izbucni acea absurdă tragedie pe care o scutură necontenit de pe pleoape. Fantoma ei învălmăşită îi revine neîncetat.

Trebuie să se elibereze de ea mai ales printr-o activitate aspră. într-adevăr, zîmbi ironic către sine însăşi călătoarea .tăcută ;

după ce părinţii i-au aranjat acest act sîngeros pentru aniversarea a douăzeci şi treia a vieţii, corul —- adică toţi prietinii vienezi, cu care întreprindea în fiecare zi asaltul plăcerilor tinereţii — a cîntat un «ave, Maria» şi s-a risipit în patru puncte cardinale, aruncîndu-i priviri oblice. Cel mai blond şi mai devotat amic, coborîtor din vechi nobili austriaci, s-a interesat la domnul notar Roth despre depozitele de aur ale familiei Corban. Vai, acele depozite de mult nu mai existau. Puţinele fonduri rămase erau destul de încurcate.

Atunci domnişoara Tanţa a avut cea dintăi mînie împotriva vieţii şi a oamenilor. Acea mînie s-a încreţit şi s-a exasperat în curînd într-o serie de alte împrejurări. Fata le leapădă şi pe acestea de la sine, ca pe nişte supărătoare muşte albastre. Ar voi să poată rămînea cîndva într-adevăr singură, să poată dormi fără a înghiţi, sara, o pastilă de stupefiant. Ar dori să poată arunca din fuga domoală a acestui tren un bagaj tainic şi absolut personal. Nu cunoaşte nimeni aceste stropituri de noroi, căci ele au fost proiectate asupra fiinţii interioare. Cum ar putea face să le aibă tot mai puţin, ca pe o amintire tot mai ştearsă ? Să le închidă într-o cutie mică, neagră, să arunce întăi cheiţa, după aceea, cînd trece trenul peste apa aceasta pe care a uitat cum o chiamă, s-arunce în bulboană şi cutia. S-o ieie puhoaiele, s-o acopere nulul, într-un cotlon necunoscut al acestor meleaguri, între rămăşiţile mării sar- matice, prunduri şi scoici ale primelor perioade geologice.

Ar dori să uite şi studiile ei universitare, care o fac să amestece în cugetările ei asemenea absurdităţi. Uitaţi să fie mai ales anii de canto la academia imperială, care au făcnt-o să creadă o clipă, după catastrofă, că ar putea să-şi găsească un refugiu în artă. Pentru femei, cariera drama-! tică şi lirică înseamnă, în primul rînd, supeuri cu bărbaţi cărunţi şi bogaţi. Să încercăm a uita toate cele lăsate în urmă, pentru că aici începem o campanie nouă. Să încercăm să ne păstrăm sîngele rece şi inteligenţa. A-şi păstra sîngele rece şi inteligenţa e o pretenţie mai mult bărbătească. în comedia în care are acuma rol, e nevoie mai degrabă să steie cu băţul în mînă, apărîndu-se de tot felul de jivine. La urma urmei are dreptate să nu creadă decît în acest mijloc, pentru că în ea însăşi a adunat un respectabil depozit de răutate şi bănuială. Au stropit-o şi spaimele războiului şi ale revoluţiei. Aşa de departe a rămas geana de lumină patriarhală a copilăriei! Probabil că şi asta e mai mult o iluzie înşelătoare, către care e foarte dispusă să scoată limba, ori să rînjească.

Trenul se opri; apoi porni din nou.

în zarea asfinţitului se profilau păduri. Le urmări un timp linia de horbotă neagră pe azurul depărtat. Apoi tresări şi se întoarse. Cineva tuşise în preajmă.

— Iar dumneata ?
- îşi încreţi fruntea, cu nemulţămire.

— Domnişoară Tanţa, vorbi cu delicateţă domnul Levi Tof, plecîndu-şi capul pe umărul drept; îmi permiteţi să vă dau un sfat ?

— Deci mă cunoşti ?

— Domnişoară Corban, reluă solemn, îndreptîndu-şi statură, domnul Levi Tof; pînă acuma cîteva clipe n-am ştiut cine sînteţi. Punînd una lîngă alta filosof iile mele, am aflat. M-am dat jos la prima staţie ca să găsesc pe un om al meu şi am lăsat la el cortelul; i-am poruncit, însă, acelui om al meu să telefoneze numaidecît din staţie, ori de la primărie, lui cuconu Gheorghiţă Vrînceanu. Trebuie să-1 vedeţi neapărat.

— Cine-i acel cuconu Gheorghiţă Vrînceanu ? Nu vreau să-1 cunosc.

— Dacă nu vreţi să-1 cunoaşteţi, duduie Tanţa, atunci nu-i nevoie să vă spun cine-i. Puteţi fi fără grijă ; nu vă ameninţă din partea domniei sale r.iei o primejdie. Dacă fac bine socoteală — şi eu nu mă înşel niciodată — dumnealui împlineşte şaptezeci şi opt de ani la octcmvrie. Exact cu douăzeci de toamne mai în vîrstă decît muie. Pe cînd dumneavoastră n-a Veţi decît douăzeci şi trei de primăveri.

— Recunosc că asta n-aveai de unde s-o ştii, mărturisi, mişcată intrucîtva, domnişoara Tanţa. Actul meu de naştere e în geantă.

— Douăzeci şi trei ca să vă fac plăcere, duduie, zîmbi Levi Tof. Putem adăogi încă unul, ca să fim în concoidanţă cu documentul.

Domnişoara Corban îşi înălţă sprâncenele, fără supărare. Se uită atent la acel gîcitor care-i făcea o invitaţie ciudată.

— De ce trebuie să-1 văd neapărat pe acel domn bătrîn ? Ce ştii dumneata, în definitiv, despre afacerile mele ?

-— Am să vă spun numaidecît, duduie. îmi dați voie să mă aşez ? Eu, cînd n-âm «cortel», nu pot sta în picioare ; n-am de ce mă sprijini. Aşa că am să mă aşez, cu deosebit respect, punînd pălăria la o parte. Aici, subt această ple- şuvie, să ştiți că se află un filosof şi un filolog. Să nu vă spăriați de aceste Cuvinte : aflați, duduie, că bătrînul om de afaceri care stă in fața dumneavoastră, adică misitul acesta jidov, e absolvent al Liceului Național din Iaşi. în calitate de filolog am să statornicesc pentru dumneavoastră — o dată pentru totdeauna, nădăjduiesc, — că eu port un cortel, nu o umbrelă. Eu de soare nu mă păzesc niciodată. Soarele este binefăcătorul nostru al tuturora şi tatăl griului ; n-am de ce mă apăra de el şi n-am de pus nimic între mine şi dînsul; deci eu n-am umbrelă ; eu am o unealtă care mă apără de ploaie, ea să nu se ruineze hainele, adică demnitatea mea profesională ; deci eu port un cortel. Acest cortel am obicei să-1 -uit din cînd în cînd, într-o stație ; clar găsesc altui, în altă stație. Cortelul meu este o instituție de apărare. Avem să coborîm la Luncavăț. După ce mă pun în rînduială cu instituția mea, caut docarul lui cuconu Gheorghiță şi vă conduc la curte la dumnealui.

— Domnule...

— Levi Tof, dacă nu vă supărați- Atențiune, vă rog !

— Domnule Levi Tof, zîmbi domnişoara Constanța, amuzată ; dacă socoteşti că am înțeles ceva, te înşeli.

— Puțină răbdare, *ein bisserl -Geduld,* cum se spune la Viena, şi aveți să înțelegeți, duduie ; părăsim filologia şi trecem la filosofiile mele. întăi trebuie să vă explic de ce, atunci cînd v-am văzut, a trebuit să mă prezint numaidecît în fața dumneavoastră. Asta nu se face printr-o nebunie ; asta Se face printr-un raționament. Poate domnişoara aceasta străină are nevoie de ceva, zic eu. Poate are nevoie să-i dau o informație : cînd şi unde ajunge trenul, unde se schimbă vagonul pentru altă direcție, la ce stație se poate lua o gustare (s-a observat că persoanele tinere au mai mult apetit cînd călătoresc cu trenul) ; dacă n-are nevoie de aceste cunoştinți, îi pot da altele, ca să-i treacă mai uşor vremea. N-aveți în mînă nici gazetă, nici roman. Atunci pot să vă spun eu cum a fost vremea în Moldova în vara asta, cum s-au dezvoltat recoltele, unde a bătut grindină, unde a fost asigurat de grindină şi unde nu ; la ce hambare a fost incendiu şi ce anume asigurări s-au plătit. De obicei, asemenea incendii se produc la arendaşi, din motive pe care eu n-am ajuns să le înțeleg. Pot detaila recolta regiunii, dacă e nevoie. Întorcînd, ca să zic aşa, pagina, trecem la informațiile politice. Pot arăta secretul ultimelor alegeri pentru parlament; cîte urne au fost substituite, cîte sate au fost oprite de la vot din pricina unei epidemii subite de febra aftoasă ori de tifos exantematic ; ce cuvinte pline de patriotism a pronunțat capul de listă al candidaților guvernamentali ; care au fost termenii telegramei adresată de către opoziție tronului : protest împotriva imposturii, furtului, sechestrărilor şi asasinatelor. Cea mai bună şi mai serioasă gazetă e Levi Tof ; trecem la pagina a treia : mariajuri, divorțuri, înmormîntări. în secret, pot

adăogi şi desluşiri delicate asupra motivelor de divorţ şi mariaj. Ştiu de ce a plecat la băi numai doamna doctor Marian, iar medicul a rămas în cabinetul său, să scoată măsele la toţi, afară de unul,, care-i plecat şi el, şi care singur merită asemenea operaţie. însă, zic eu iarăşi după aceea, trebuie să presupunem că domnişoara aceasta străină n-are nevoie de ceva. îţi spune o vorbă aspră, işi frămîntă mînuţa dreaptă. Este posibil, vă întreb, ca o femeie, chiar tânără, să nu se intereseze macar de o mie de lucruri dintr-odată ? Dacă-mi face semn să mă retrag, trebuie să aflu eu o informaţie despre domnia sa. Are o supărare, ori o mînie. în împrejurarea mea specială de azi, a trebuit să cer concurs filo- sofiilor mele, de şi eu pentru asemenea îndeletnicire am prea puţină consideraţie. Mai mult produce o şoaptă la ureche, cînd este de tranşat o vînzare, decît toate fleacurile pe care le înşir eu aci. Toţi oamenii mari au însă slăbăciuni, şi am şi eu pe asta : îmi place să stau de vorbă şi să mă port frumos cu persoanele nobile. Prin urmare, după ce am aflat — de la umbrelă, duduie Tanţă, — după ce am aflat cine sînteţi, am ştiut în acelaşi timp şi de ce v-aţi ostenit pînă la Botoşani, ca să faceţi anume reclamaţie domnului procuror.

— Sînt curioasă să aflu ce reclamaţie am făcut domnului procuror. N-a fost nimene de faţă.

— Mai întăi, duduie, aţi produs toate dovezile dumneavoastră că sînteţi ceea ce sînteţi şi că aveţi plin drept de moştenire asupra moşiei părintelui dumneavoastră, răposat acum cîteva luni în împrejurări tragice. Gazetele au dat detalii la vreme şi domnul Levi Tof citeşte regulat gazetele vieneze. După ce aţi înşirat actele pe care le aveţi în geantă, certificate de agenţii noştri şi stampilate de cancelariile Ministerului nostru de Externe, aţi arătat purtarea nemaipomenită a unui oarecare vechil cu numele Gherasim Tulbure. Acesta-i caimacanul dumneavoastră.

— Acesta-i ! strigă plină de uimire domnişoara Corban, scînteindu-şi cerceii şi ochii şi îmbujorîndu-se la faţă.

— Dacă bea vin roş din podgoria dumneavoastră de la Cotnari (trei pogoane pe dealul Cătălinei), devenind tot mai p.uhav săptămînă cu săptămînă şi an cu an (una la mînă !); dacă-şi permite să adaoge la leafa sa de vechil sporuri din ce în ce mai mari, neînregistrate la contabilitate (două la mînă !) ; dacă-şi permite să împartă un comision cu intermediarul şi altul cu cumpărătorul la vin- zările de grîu (trei la mînă !); nu urmează de aici că trebuie să uite existenţa stăpînului adevărat al moşiei, că n-are obligaţie să-şi deie samă, să explice, să ceară, iertare ori să cadă la o tranzacţie; nu înseamnă că trebuie să se socoată el stăpîn, tăgăduind în chip absurd drepturile vădite ale unei domnişoare tinere şi fără experienţă.

— Dacă crede aşa ceva, se înşală ! şuieră ameninţător domnişoara Corban. Am cerut punerea mea în posesie.

— Domnişoară, interveni Levi Tof, aveţi nevoie, de grabă, nu de întîrziere. Ca să pot povesti peripeţiile unor anume puneri in posesie, ar trebui să devin sultană şi să mă cheme Şaherazada. Mai este Ceva, duduie Tanţa, îşi coborî dintrodată

cîntecul de bariton dornnui Levi Tof. De la asemenea caimacan bețiv, vă puteți aştepta la orice. Faceți bine că purtați acteie cu dumneavoastră. Adică ați făcut bine pînă acum. Dacă v-ați coborî acuma la stația unde sînteți aşteptată de o simplă căruță țărănească, se poate să întîrziați pe drum din pricină că şchioapătă iapa gospodarului, ori se rupe capătul vehiculului în preajma unei fîn- tîni dintr-o vale. Domnul Levi Tof cunoaşte drumurile din partea locului. Păpuşoaiele au crescut, anul acesta, slavă Domnului, cît nişte păduri. Iată, ies cîin păpuşoaie, din preajma fîntînii, nişte indivizi unşi pe obraz cu funingine, ridică ciomegele şi dau năvală, avînd misiune să caute şi să găsească anume geantă. Nu ştiu dacă misiunea lor nu poate merge şi mai departe, căci caimacami sînt capabili de orice.

— Lîngă acte, am un revolver, domnule Levi Tof.

— Atunci au să ia actele cu tot cu revolver, duduie Tanță ; asemenea indivizi unşi cu funingine n-au nici inteligență, nici respect. De aceea nu trebuie să coborîți la stația dumneavoastră şi trebuie să urmați un sfat bun al mpu. Prin urmare, după ce ați arătat dovezile şi plîngerile dumneavoastră domnului procuror Valentin Iovinade, un om aşa de simpatic, întocmai ca un conte dintr-un roman, dumnealui se înclină şi vă dă toate asigurările cele mai formale că va lua măsurile necesare ca Ghcrasim Tulbure să fie pus la locul său.

— Aşa este, consimți, zîmbind cu puțină teamă, domnişoara Corban. Asta-i mai mult vrăjitorie, domnule.

— Acestea nu-s decît filosof iile mele, oftă cu oarecare dispreț domnul Levi Tof. Ce poate să facă domnul conte Iovinade într-un guvernămînt ca al meu ? Aici, la Jijia şi la Prut, trăim într-un ținut încă neatîrnat. Brațul justiției şi administrației abia ne pipăie. Ați văzut pe subprefect ? S-au prezentat la dumneavoastră domnul primar, împreună cu domnul notar şi cu domnul perceptor ?

— închipuieşte-ți că te am cerut lor întăi şi întăi sprijin, mărturisi rîzînd cu amărăciune domnişoara Corban. Am rămas eu desăvîrşire indignată de răspunsurile lor.

— In sara aceea a fost petrecere la caimacan, zîmbi ascuțit domnul Levi Tof ; cucoana Natalița a tăiat curcanul cel mai gras. Dumneavoastră ați mîncat puține legume, cu lacrimi.

;— Nu-i adevărat, domnule.

— Dumneavoastră, duduie, ați mîncat cîteva legume şi ei au mîncat curcanul dumneavoastră şi au băut vinul dumneavoastră, rîzînd.

— De unde ştii dumneata asta ? Adevărul e că n-am mîncat nimic. într-un tîrziu, i-am auzit zbierînd în cor.

— Cîntau un marş patriotic, duduie Tanță. Se duceau acasă. Şi dumneavoastră ați petrecut toată noaptea, însă nu cîntînd. Nu-i nevoie să fiu acolo, ca să ştiu ce se petrece. Aş putea să mai sporesc reportagiul meu şi cu alte fapte diverse de sensație, însă ne apropiem de Luneavăț. Nu îndrăznesc să cer geanta dumneavoastră. Binevoiți a o lua singură. Vă pot încredința că toți procurorii, uniți

cu prefecţii, vor face pentru interesul dumneavoastră puţin lucru ; iar justiţia stă în zodia melcului. Pîrîţii, delicvenţii şi avocaţii sînt cu mult mai harnici decît judecătorii; iar aceşti judecători par a fi fost convinşi de către cei interesaţi că e dumnezeiesc să se amîie un proces, din an în an, pînă la judecata de apoi. Este, însă, acest boier bătrîn, care-mi face onoarea să-mi întindă mîna cînd mă întîlneşte. Acest prietin al meu, cuconu Gheorghiţă Vrînceanu, e singurul care ar putea încerca să realizeze o dreptate urgentă în provincia pe care o priveghez eu. Dumnealui n-are nevoie de domnul conte şi de domnul prefect. Omul meu de la Miorcani v-a şi anunţat prin telefon. Binevoiţi a primi sfat bun ; coborîţi şi mergeţi cu mine la curte la Luneavăţ, ca să-i cerem protecţie împotriva asasinilor.

— Cum ai spus ? tresări domnişoara Corban.

Acesta era gîndul ei cel mai ascuns. De cîteva zile începuse şă se teamă. Era singură pe lume şi fără protecţie,, la discreţia răilor. Hotărîrea şi îndîrjirea ei de a sta cu băţul in mînă, veninul cu care îşi întărise firea începeau să cedeze nopţilor de nesomn şi unei spaime care-i creştea în jur în» dată Ce venea sara. De patru nopţi nu-şi mai luase pastila, ca să nu fie surprinsă prin somn. Se simţea slăbită mai ales de această enervare.

— Ce interes ai dumneata să fiu protejată ? întrebă ea, încă bănuitoare, înainte de a ridica braţul spre geaman- danaş.

— Duduie Tanţă, răspunse domnul Levi Tof, dacă aş fi un om sentimental, aş putea să spun că am cunoscut pe părintele dumneavoastră şi l-am auzit, într-o sară, stri- gîndu-vă pe nume in parcul de la Movileni. S-a plecat peste balustrada balconului, şi-a rotunzit amîndouă palmele în jurul bărbii (tatăl dumneavoastră avea o frumoasă barbă blondă) şi v-a strigat de două ori. Eraţi o copilă de, şase ani. însă eu sînt un om de afaceri şi nu spun asta. Pentru serviciul pe care-1 fac, eu înţeleg să fiu plătit, căci aceasta e meseria mea. Cînd veţi lua în mînă afacerile proprietăţii dumneavoastră şi veţi surîde către prima dumneavoastră recoltă^ Levi Tof se va prezenta cu pălăria într-o mînă şi cu cortelul în alta, aplecîndu-se cu respect. Dumneavoastră nu veţi înceta de a zîmbi şi vă veţi uita la el fără supărare. Aveţi să întrebaţi : Ce pofteşti, domnule Levi Tof ? Eu am să răspund : Nu poftesc nimic, duduie Tanţă. însă dumneavoastră, pînă atunci, aveţi să aflaţi că domnul Levi Tof, care priveghează un ţinut întreg, nu trăieşte cu aer. Că un bancher este ce este şi Levi Tof se află cît mai departe de situaţia unui bancher. Că trebuie, totuşi, să poarte o haină decentă şi să răspundă nu numai cu maxime la pretenţiile nevestei. Că a avut un singur fecior care-i plecat de opt ani, încercînd să facă milioane la dracu-n praznic, tocmai în Chili. Cînd Tof-junior va realiza un milion, Tof-senior va putea să se aşeze într-un jilţ şi să ofteze cu satisfacţie. Dar dacă Tof-junior nu realizează un milion, Levi Tof bătrînul trebuie să rămîie pe poziţie, luptînd pînă la sfîrşit. Duduie, veţi aprecia cît veţi binevoi truda şi filosofiile mele. Am să fiu mulţămit. Boierii de la noi sînt deprinşi să fie galantoni, de aceea au

pierdut moşiile. ii regret şi-i prefer caimacanului. De la caimacani noi nu putem scoate decît brutalităţi şi sudălmi.
- Trenul se opri.
— Eşti bun, domnule, să-mi ţii geamandanaşul cu hîrtii ? întrebă, deodată amabilă, domnişoara Corban.
— Cu cea mai mare plăcere, duduie, răspunse misitul, înclinîndu-se ceremonios. înainte de asfinţitul soarelui sîn- tem unde-i bine să fim.
— Fie, mergem ia boierul despre care mi-ai vorbit. Trebuie să-mi cunosc vecinii.
— Aţi luat o hotărîre cuminte, duduie, suspină, obosit, domnul Levi Tof.

III

Cele dintăi informaţii despre cuconu Gheorghiţă Vrînceanu

în staţia Luneavăţ, trenul avu aceeaşi oprire de două minute, după care porni înainte, c-un zgomot de tampoane şi fierării, lăsînd pe misit şi pe domnişoara Corban singuri pe prundiş, în faţa blocului de cărămidă aparentă.

Ceasul arăta ora 5.

Pe ferestrele deschise de la etajul de sus, printre flori de muşcată, o cuconiţă brunetă înaintă plete scurt tăiate şi îngrijit drotate, privind cu mirare chip străin, necunoscut în partea locului. într-o clipă dispăru şi în scurt se întoarse, iar, aducînd în sprijin, pentru dezlegarea problemei, alt cap tînăr. Acesta era blond şi păru mai uimit.

Zîmbind de senzaţia pe care o pricinuia la marginea unui cîmp pustiu şi a unei bălţi moarte, domnişoara Constanţa îşi urmă însoţitorul pînă la banca verde de sub ceasornic. împiegatul de serviciu îşi scoase şapca roşie şi salută cuviincios, după care se retrase. Din ţăcănit de aparate,' telegrafistul întrebă prin fereastra deschisă :

— Te sui sus, Vasilescule ?

Vasilescu nu-i răspunse. O sonerie de bronz bătu de două ori nu departe de ceasornic. Prin sîrme subţiri, prin cabluri groase, treceau zbîrnîiri şi vibraţii. Clădirea era singură în cîmpie, cu orizonturi de dealuri împrejur. Peste mormăitul ei singuratic, vîslîră iarăşi cocoare, lepădind globuri de sunete sub cerul sonor, pînă în baltă şi pînă în sufletul călătoarei.

Domnul Levi Tof aşeză cu grijă geamandanaşul lîngă domnişoară, pe banca verde, şi dispăru o clipă, întorcîn- du-se numaidecît cu alt cortel.

— Am ş-aici unul, mărturisi el. L-am uitat data trecută. Dacă uiţi, găseşti: Vă informez, duduie, că nu vom aştepta decît cîteva minute; docarul de la curte trebuie să sosească numaidecît.

— Poate nu s-a dat de veste.

— S-a dat; n-aveţi nici o grijă ; noi lucrăm serios. Şi chiar dacă nu s-ar fi dat, docarul trebuie să vie să mă transporte pe mine. Aduc lui cuconu Gheorghiţă o propunere serioasă pentru

mazere. Dumnealui nu s-a grăbit să vîndă mazerea şi bine a făcut. Acuma ia un preţ mai bun.

— Bine, s-aşteptăm.

— Vă rog să nu vă supăraţi.

— Nu mă supăr deloc ; sînt consecventă cu hotăririle pe care Ie iau. De altminteri nu-mi fac iluzii prea mari.

Domnul Levi Tof oftă, sprijinindu-se o clipă în cortel. Apoi îşi trecu cortelul la subsuoară, trase o batistă din buzunarul de la coada jachetei, cu stînga îşi descoperi pleşu- via şi cu dreapta se şterse îndesat, însă cu delicateţă-, de sudoare. Transpira mai mult de enervare decît de căldură. Stătu un timp cu urechea atentă. Nu s-auzi decît un huruit depărtat de căruţă ţărănească, crescînd o clipă în liniştea asfinţitului, apoi stingîndu -se. Se făcu tăcere deplină sub cer, în cîmp, în staţie. începu să ţăcănească telegraful, apoi stătu şi acela. Glasul telegrafistului sună deodată, cu totul straniu :

— Alo-alo !

Acelaşi glas dădu cîteva replici altor singurătăţi depărtate.

— Alo ! ai spus ceva ? N-ai spus nimica ? De ce în-târzie 867 ? Alo ? de ce întîrzie 867 ? Nu înţeleg bine. S-a defectat maşina ? Alo ! atunci cînd socotiţi să-1 urniţi din staţie ? Ce Dumnezeu, bre omule, nu fiţi aşa de mameluci. Alo ! Răspunde, domnule, cînd îi daţi drumul ? Ce mame- luci! ce mameluci ! Nu înţelegi, omule, că trebuie să mâ duc peste deal ?

Domnul Levi Tof clătină capul cu melancolie, ascultînd aşa absurdităţi. Balta, cerul, orizontul depărtat, păpuşoiş- tile, pădurea, drumul care cotea de după deal, tăcerea în care susurau miliardele de tomniţi, mirosul cald de pelin care adia din cînd cînd — şi acele strigăte ciocănind în goluri...

— Ce mameluc ! ce mameluc ! îşi şopti misitul, ca şi cum ar fi fost singur, şi bucurîndu-se numai el de descoperirea filologică. Tresări îndată către domnişoara Corban, ca s-o asigure că nu mai are mult de aşteptat.

— N-ai grijă, m-am învăţat cu răbdarea, domnule Levi Tof, rîse duduia Constanţa. După cît văd, boierul dumitale nu e un om tocmai desăvîrşit. Te face să aştepţi.

— Pe mine poate să mă facă s-aştept oricît; oră fixă la noi înseamnă o toleranţă de două ceasuri. De data asta însă n-avem să aşteptăm, vă asigur. Pe lîngă asta, cînd am pretins eu, duduie, că boierul meu e desăvîrşit ? Eu am afirmat numai că e singurul om de aici care poate să vă deie sprijin. Principala dumnisale însuşire e că iubeşte dreptatea. Am uitat să vă spun că cuconu Gheorghiţă e doctor în drept de la Paris.

— Asta mă bucură ; trebuie să fie un bătrîn fin şi cultivat.

— Negreşit; am întîlnit însă la curtea dumnealui o babă pe care o chemase ca să descînte vitele bolnave. Am să vă arăt dumneavoastră şi o pădure misterioasă, pe lîngă care avem să trecem. Acea pădure are şi ea descîntec. Acum patru ani a cumpărat un automobil — marcă bună, Oakland, — pe care îl ţine însă închis

într-o şură. Dumnealui se duce la Botoşani şi la Dorohoi tot cu caii, ca în vremea de demult. E adevărat că are nişte cai...

— Frumoşi ?

— Frumoşi ar putea să fie, duduie, dacă i-ar hrăni mai bine. A strigat odată dumnealui: Dar cît ovăz vrei tu să le dau, bre Levi ? Mie nu-mi trebuie balauri, ca să mă trântească într-un şanţ; mie îmi trebuie cai, ca pentru vîrsta în care mă aflu ! După cît înţelegeţi şi dumneavoastră, domnişoară, dărnicia stă cea din urmă pe lista însuşirilor boierului nostru. Am putea întx-ebuinţa chiar cuvîntul propriu. Cuconu Gheorghiţă, prietinul meu, e cam zgîrcit. Jumătate din perii albi pe care-i am eu în aceste favorite mi i-a scos dumnealui. Nu mai vorbesc de chelie, pe care o datoresc dumnisale în întregime. Pe lîngă asta e şi destul de răutăcios şi nu se înţelege cu nepoţii. Ei ar vrea.să cheltuiască tot; dumnealui ar vrea să nu le deie nimic. Aici are dreptate. Dumnealui îi chiamă : Veniţi şi văluaţi în stăpînire părţile de moşie ; lăsaţi să vă ardă soarele ; lucraţi cum au făcut bătrînii noştri, cum am făcut şi eu, carele stau aici în vînt şi-n soare de cînd eram copilandru. Dumnealor rid. Feciorii au făcut politică ; unul s-a prăpădit, altul a înseninat prin străinătăţi ; nepoţii şi ei tot cu politica, afară de unul care s-a ales cîntăreţ. Oricîtă politică ar face şi oricît ar cînta, sau ar dansa, tot la izvorul de parale al bătrînului se îndreaptă. Dumnealui se apără cu îndîrjire. In fond asta-i tristeţa vieţii lui, că toţi se împrăştie, lăsîndu-1 singur. Mini moare şi dumnealui — şi gata ! se risipeşte totul; toţi vînd cu grabă şi cheltuiesc cu repeziciune. Banii strîngătorului în mîna cheltuitorului : la urma urmei şi asta e o funcţie socială. Cel mai tînăr dintre aceşti nepoţi s-a hotărît, însfîrşit, să vie să se aşeze aici, ca să înveţe plugăria şi să rămîie în cuibul vechi. Trebuie să ştiţi, duduie, că Vrîncenii aceştia sînt de demult.

— Nu mă îndoiesc, domnule Levi Tof. Cu toate observările dumnitale, încep să am stimă pentru cuconu Gheorghiţă.

— Dar de nepot ce spuneţi ?

— După cît înţeleg de la dumneata, e un figurant, menit să creeze o iluzie.

— Nu ştiu, duduie, îngînă misitul; n-aş putea să spun încă nimica. Văd la domnul doctor Luca o silinţă ; îi place să. iasă, primavara, la pluguri ; dar după aceea o ia prin marginea pădurii cîntînd din frunză. Vă întreb pe dumneavoastră ce garanţii de seriozitate prezintă un tînăr care face poezii. Da, da, nu rîdeţi. înţeleg, duduie, la un boier, chefuri, aventuri şi alte prostii ale tinereţiij_însă poezia e un viţiu cu consecinţi mai grave, duduie. Ei bine, cuconu Gheorghiţă e încîntat de asta. A mai descoperit domnul doctor Luea o fantazie a bătrânului şi-i place să-i găsească acestei fantazii argumente ştiinţifice. Bătrînului nud mai convin tractoarele. «Să ştii tu, Levi, strigă dumnealui la mine, şi, după ce v-ei şti, să înveţi şi pe alţii. Asociaţia cea mai bună este omul, vita şi pămîntuL: se întreţin unul pe altul — omul realizând cel mai mare avantaj. Tractorul tău nu-mi îngraşă mie ogorul.» Prin urmare dihăniile

dumnealor de fier se odihnesc sub şo- proane şi doctorul Luca îmi pretinde să le salut ca pe nişte antichităţi, cînd trecem pe lîngă ele. Aş dori mai degrabă ca domnul doctor să cunoască eît se plăteşte prăjina de arat şi cît prăjina de secere — adică să facă proză.

Domnişoara Corban se aşeză mai bine în locul său şi-şi-pipăi geamandanaşul.

— Am impresia că ai început a pierde răbdarea, dom-nule Levi Tof, zise ea.

— încă nu, duduie, răspunse misitul; foarte cu.greu mi-aş permite eu asemenea lux. Trebuie să vă mai adaog, in ceea ce priveşte pe cuponu Gheorghiţă, că mai are un defect. Puteţi zimbi : am să-i mai găsesc şi altele dacă întârziem ; cu toate acestea, dumnealui rămîne tot ceea ce este. Vreau să spun că acel defect mare este lipsa de pasiune politică. Cine nu se ocupă de asemenea lucru i'n ţara românească, duduie ? Toţi se ocupă, deoarece profesia.' asta e cea mai bună ; nu pretinde celor ce o îmbrăţişează nici studii, nici destoinicie. Şi cei doi feciori ai lui cuconu Gheorghiţă, şi cei şase nepoţi ai dumnisale, toţi au făcut şi fac politică. Cuconu Gheorghiţă se mulţămeşte să facă agricultură ; dumnealui dispreţuieşte politica. Ce spune dumnealui despre politică nu vă pot repeta eu, duduie. Sînt vorbe pe care urechile unei domnişoare nobile nu trebuie să le audă. Totuşi, într-un rând a rostit, într-o adunare, şi un cuvînt blajin, vrednic de luat în samă. Asta s-a întîmplat anul trecut, la sărbătorile de iarnă, cînd toţi nepoţii erau strânşi în păr. Cîţi nepoţi şi veri sînt în această familie, toţi se îndeletnicesc cu politica în felul cel mai violent posibil. Ori de cîte ori sînt în opoziţie, pîrăsc pe cei-lalţi de la guvern că ar ti cei mai neruşinaţi bandiţi diri cîţi se află pe lume. Acelaşi lucru îl spun şi ceilalţi, cînd le vine rîndul de opoziţie. Bătrînul îi ascultă pe rînd şi are aerul că-i creole şi pe unii şi pe alţii. înfierbîntindu-se nepoţii la petrecerea de Anul Nou, unii dintre dînşii au început iar să-i reproşeze lui cuconu Gheorghiţă, cum făceau în toţi anii, abţinerea lui sistematică de la treburile publice. Dacă nu-şi pune dumnealui în serviciul ţării capacitatea şi cinstea pe care le are, atunci cine să cîrnui- iască ? Nepricepuţii şi hoţii'!

— Care hoţi ?

— Cum care hoţi, uncheşule ? De patruzeci de ani auzi vorba asta; întăi ai auzit-o de la feciorii matale, acum o auzi şi de la noi. Au strigat alţii că se fură, strigăm şi noi că se fură. Dumneata continui să rămîi insensibil. Dumneata n-ai nimic de spus ?

— Ba da ; mă mir şi spun : bre ! bre ! bre ! bogată ţară!

Iată, domnişoară Constanţă, cine-i cuconu Gheorghiţă.

— Probabil că e un om trist şi singuratic, reflectă domnişoara Corban. Are ascuns în el puţin venin, ca şi mine.

Domnul Levi Tof privi surprins pe clienta sa ; ar fi dorit s-o vadă mai bine rîzînd, decît s-o audă rostind ase- , menea cuvinte. r Dintrodată, întorcînd urechea, păru a asculta, cu ochii pe jumătate închişi, o muzică cerească. îndată dudui pămîn- tul în preajma staţiei şi tropotiră cai.

Levi Tof îşi invită clienta cu închinăciunea-i respectuoasă şi galantă.

— Poftiţi, duduie, docarul a sosit la timp şi stă la dispoziţia dumneavoastră.

Duse şi aşeză cu grijă geamandanaşul. Dăclu domnişoarei mîna, ajutînd-o să se caţăre sus, în docarul galben, îşi permise să se aşeze şi dumnealui alături.

Vizitiul, ţăran cu plete cărunte, bărbierit proaspăt, întoarse un obraz amical spre misit, observând cu coada ochiului pe duduia cea străină. Judecind şi cumpănind el în sine lucrurile, tuşi încet. Sărut mîna, duduie, rosti el, dîncl din cap.

Asta era recomandarea. Apoi tuşi a doua oară, adu- nînd hăţurile celor doi căluţi murgi în palmele-i aspre :

— Gata, duduie ? V-aşteaptă boierul §i se plimbă de colo-colo prin cerdac.

Domnişoara Corban nu socoti vremea nimerită ca să răspundă slujbaşului. De altminteri, accentul acela de oarecare intimitate nu-i era tocmai agreabil.

— Pe mine mă chiamă Dumitrache Ciiioman, adăogi el însfîrşit.

Duduia urma să tacă.

—- Eu am fost întăi şi întăi vizitiu la tătuţă dumneavoastră. De-atuncea, trecînd vreme destulă, se chiamă că nu vă mai aduceţi aminte de mine. După ce s-a ridicat boierul nostru şi s-a mutat la Pariz, m-a chemat nînaşul dumneavoastră şi de-atuncea am rămas la dumnealui în slujbă.

.. Domnişoara găsi prilej să iasă din strîmtorarea în care se găsea. Însfîrşit, putea da o replică unui asemenea slujitor prea vorbăreţ.

■ -— Despre care naş vorbeşti dumneata?,

— Despre nînaşul dumneavoastră, duduie. Acuma v-aşteaptă ; mi-a poruncit să nu care cumva să întîrzii. De-aceea am şi venit aşa de repede.

"

— Duduia a observat asta, se amestecă misitul, şi n-are să uite cele ele cuviinţă.

— Ei, atuncea-i bun. La crîşma ceâ nouă a lui Gavriliţanu, chiar ieri s-a descărcat vin nou din Ţara-de-Jos.

îşi aşeză mai bine căciula pe urechea stingă, lăsă să-i cadă de pe umeri mantaua întunecoasă de pănură şi, lungindu-se puţin înainte, dădu drumul unui şuierat sălbatic, sţrîngînd hăţurile. Murgii puseră boturile în piept şi porniră eu mai mare putere. La cotitura unui muncel, gara dispăru dintrodată. Apăru o vâlcea, c-un pîrău străjuit de sălcii vechi. Docarul durui înfundat pe un podeţ şi trecu îndată în altă cotitură, la un deal trăgănat. Fără să-,şi moaie trapul harnic, caii suiră printre mirişti aurite de soarele pieziş. Sus, în laturea dreaptă a drumului, se desfăcea o pădurice cătră o ruptură a văii cu ponoare înfricoşate.

Misitul puse pe neaşteptate o întrebare :

— Duduia ar vrea să ştie ce întindere are pădurea asta.

Dumitrache Cîrloman găsi die cuviinţă să rîdă :.

— Care pădure, domnule ? Asta-i pădure ? Să meargă duduia să vadă codrii boiereşti de la Valea Mare. Umbli fără sfîrşit printr-înşii de-a mai mare dragul. Acolo a fost în vremea veche salaş de hoţi. Las' că şi acuma se găsesc unii care hălăduiesc acolo ; însă de noi se tem.

. — De cine se tem, bade Dumitrache ?

— De noi, adicătelea de boier. La stînile şi la stan-doalele noastre-i pace. Vine unul dintre aceia şi cere mîncare ori hodină; pe urmă se duce în treaba lui. Cum au ieşit din hotarele noastre, au alt coraj ; dar aici nu îndrăznesc, fiind lege tare.

După o clipă de gîndire, Cîrloman îşi scutură u,şor căciula într-o parte.

— Hm ! nu cumva vrei dumneata, domnu Livitov, să vinzi pădurea asta duduii ? Ascultă mata, duduie, ce ţi-oi spune eu, ca unul carele am fost slujitor la tătuţă matale şi am mîncat pîne în casa dumneavoastră. Cotlonul ista de pădurice e numai spinării şi tihărăi nestrăbătute. Aicea, duduie, e o lupărie care nu se mai află. Ist-an, au fătat şapte haite. Unde-i chip să se apropie cineva, noaptea, de domnia Unor asemenea dihănii ? Are adicătelea cuconu Gheorghiţă un gust să nu se atingă nimene de sălbătăciile şi spinăriile de aici şi să lese lupii în pace. Apoi după ce se pune omătul, ca pe după Sfinţii Arhangheli, face dumnealui mare vînătoare. Vin boierii cei tineri şi ies satele de înconjură rătăcănile. Atuncea îşi dau lupii vama.

— Eu nu înţeleg, se amestecă misitul, cu o mirare prea pronunţată, cum de lasă boierul să se înmulţească fiarele în inima moşiei ?

— Aşi ! cunosc eu de ce mă întrebi dumneata, cu şi-reclic, despre asta, rîse vizitiul. Ca să afle duduia că lupăria asta e paza păşunilor lui cuconu Gheorghiţă ? Apoi care om din aceste sate îndrăzneşte să deie drumul vitelor, în vremea nopţii, la imaşurile şi la fînaţurile boiereşti ? He-he ! îşi scutură Cîrloman cu mare admira-ţie căciula, eu n-am cunoscut în viaţa mea boier mai chibzuit şi mai viclean. Precum se cuvine să fie ! o în- credinţă el pe domnişoara Corban c-o privire piezişă.

Unde se începe o anchetă şi se arată indignările şi mîhnirile bătrînului Vrînceanu

Drumul cobora acuma lin, cotind într-acelaşi timp ne-contenit pe după un umăr de deal, pînă ce dădu într-o aleie lungă de tei bătrîni. La capătul aleii biserica şi curtea ; pe vale, satul, cu fumuri nalte deasupra caselor acoperite cu stuh. Ici-colo scînteiau şi acoperişuri de tablă. Duduia Tanţa cerceta în tăcere peisagiul; îi părea cu de- săvîrşire străin, de şi, desigur, mai trecuse cîndva pe subt aceste şiruri de copaci rotaţi. în aceeaşi ordine sentimentală, pe care şi-o supraveghea, încerca să adune din sfări- măturile trecutului imaginea aceluia pe care şi-1 afla, cu surprindere, naş. «Trebuie să fie un moşnegel nu tocmai simpatic, cugeta ea; probabil că nu mi-a adus'niciodată cadouri. Mi-e cu neputinţă să mi-1

înfăţişez, de şi această după-amiază de toamnă are în ea tot ce poate alimenta o înduioşare. E o lumină dulce, ar zice poetul local, e o lumină dulce ca un regret al celor morţi...»
Vizitiul găsi iarăşi ceva de spus, pe neaşteptate :

•— Iaca, vedeţi dumneavoastră dincolo de sat şi de vale, un început de pădure ? Să ştiţi că şi acolo trăiesc oameni. Se chiamă Şipote. De-acolo sîntem noi. Nu-i atîta departe, cît îi loc singuratic. Drumul merge pe aiurea, drept la Movileni, la cuconu Gherasim.

— Am înţeles, răspunse scurt duduia Tanţa.

— Eu am să vă mai spun una şi pe urmă tac, adaose Dumitrache Cîrloman ; să ştiţi că boierul nostru nu-i în toane tocmai bune ; mi se pare că are o suparare ; 1-a şi trimes pe cuconaşul cel tînăr la tîrg la Botoşani,, să-i aducă un răspuns.

— Ce răspuns poate fi ? mormăi misitul. Răspunsul i-1 aduc eu.

Vizitiul îşi aşeză căciula drept, după o altă rînduială ; trase în spate haina de pănură, legîndu-i baierele sub bărbie ; luă, pe capră, înfăţişarea cea mai cuviincioasă cu putinţă. După ce spusese toate cîte avea de spus, ca să i se rotunzească bacşişul cît mai bine, nu-i mai rămînea decît să treacă fără primejdie pe sub privirile boierului celui bătrîn. Lăsă caii mai domol şi-i îngădui să joace prin florile de lumină ale aleii, apoi ocoli ieşind în soare, la o terasă largă de piatră. Cerdacul cel mare de taifasuri lungi era, în altă parte, către livadă. Aici era locul de primire. Stăpînul ieşi numaidecît. Era încă nalt şi dîrz. Avea păr alb tuns scurt şi mustaţa deasemeni, tuşinată drept, deasupra buzei. Privi către vizitatoare ţintă, cu ochi mici, grămădiţi în pungile pleoapelor. Obrazu-i sever era de pergament boţit şi roşcat.

Domnişoara Constanţa se întreba nedumerită :

— Am mai văzut eu vreodată asemenea moşneag ?

Făcu din cap un salut cît putu mai graţios.

Bătrînul o aştepta să se coboare, cercetîndu-i înfăţişarea. Nici pălărioara de *jeutre sabie,* nici mantaua în aceeaşi coloare, nici voalul, nici mănuşile, nici pantofii de piele de crocodil nu păreau a mulţămi gustul probabil din alt veac al acestui bătrîn; cu aceeaşi atenţie observa şi domnişoara Corban impresia pe care o putea face. Boierul mormăi cîrnind nasul. Se adresase vizitiului :

— N-ai mînat prea tare ?

— Doamne-fereşte, cucoane !

— Măi Cîrlomane, pare-mi-se că ai umblat vîrtej. .

— Unde se află una ca asta, cucoane !

De la nemulţămirea Încruntată pe care o arăta lui Cîrloman, coborînd cu două observaţii două trepte, cuconu Gheorghiţă făcu să urmeze, pe a treia treaptă, o înfăţişare cu totul nouă. Se sili să zîmbească acelei tinereţi încă nedumerite. Apucîndu-i cu două degete mînuţa dreaptă, îşi îngădui să întoarcă pe vizitatoare cu obrazul spre soare, ca s-o înţeleagă mai bine.

— Da, da, aprobă el, ca şi cum ar fi fost vorba de o mîncare delicată. Să fii mata fata lui Dionis şi a Eufro- sinei ? Asta mi se pare mie tare curios.

— Sînt Constanța Corban, răspunse destul de rece vizitatoarea.

— Am înțeles ; nu mă îndoiesc de asta; am ținut în brațe la botez pe mama dumnitale ; au trecut cîțiva ani de cînd era ea un prunc — ca să te văd pe dumneata acuma mai înaltă și, aș putea spune, mai frumoasă decît era ea.

Levi Tof se amestecă destul de sfios :

— Se știe și se verifică încă o dată că obrazul unei dudui frumoase e cea mai bună scrisoare de recomandație.

Bătrînul întoarse capul peste umăr :

— Aici erai, Levi ?

— Aici. Vă salut cu respect.

— Ascultă, Levi. Ție trebuie să-ți mulțămesc că mi-ai procurat plăcerea asta.

— Sînt bucuros, cucoane Gheorghiță.

— însă sînt nemulțămit de domnișoara asta care, știind că mă aflu aici și că sînt în viață, m-a ocolit.

•— Drept să vă spun, domnule...

■— Te poftesc, duduie: eu nu sînt «domnule», căci te-am ținut și pe dumneata în brațe. Mărturisește că nu te-ai gîndit la asta; dumneavoastră cei din ziua de astăzi aveți alte preocupări. Dionis și Eufrosina au fost în casa asta de atîtea ori; mi-au fost prietini și i-am iubit ca pe copiii mei; dar crezi dumneata că, după ce s-au ridicat cu totul și au plecat, mi-au mai dat vreun semn ? Prăpădiți și străini am rămas unii de alții. Graba și plăcerile : acestea-s resortul unor anumiți oameni. Iată unde au ajuns. Cînd erai mică, te-au lepădat în sama unei bone, pe ux*mă a unei guvernante ; după ce ai crescut, te-au lăsat pe socoteală proprie, după moda anglo-saxonă. Poftim rezultatul : ești aci de zece zile ori de două săptămîni numai între dușmani, cum e firesc, și stai deoparte, căci noi am murit, nu-i așa ? Fumezi și te plictisești.

— încă nu fumez.

— Nu ? Mă mir ; este și asta ceva. Vra să zică ai uitat complect !

— Recunosc, oftă fără convingere duduia Tanța. Acuma însă am început a-mi aduce aminte.

—- Să nu crezi dumneata, fetiță, că un bătrîn de optzeci de ani poate fi înșelat cu ușurință.

— De șaptezeci și opt, nînașule.

■— Bine că mă întinerești ; îți sînt recunoscător.

«Mai mult vrea să pară vechi și original, îl pîndea duduia Constanța pe nînașul său. E îmbrăcat corect și are bine aranjate cravata și dantura.»

Bătrînul îi lăsase mînuța și se întorsese în loc c-un strigăt puternic și gros, parcă ar fi vrut s-o sparie :

— Anică !

— Aici-s, . cuconaşule, răspunse în aceeaşi clipă servitoarea, din umbra unei uşi arcuite.

— Ai deschis odaia duducilor ?

— Deschis, cuconaşule.

— Madama a descuiat scrinul ?

— Descuiat. Sînt toate gata. Duduia poate să facă. şi baie. Este şi *pudură* de cea întunecată, pentru piele pîr- lită de soare.

Duduia Tanţa rîse, arătînd dinţi foarte frumoşi. Bătrînul stătu la îndoială, apoi se hotărî să pară şi el vesel. Levi Tof însă îl cîntărea şi înţelegea foarte bine că trebuie să se fi întîmplat ceva neplăcut la Luncavăţ. N-avea Vreme să-şi puie dinainte cortelul şi să-şi înceapă filoso- fiile, căci trebuia să fie atent la cele ce se petreceau în clipa de faţă. Explicaţia urma s-o aibă, de altfel, fără întîrziere chiar din gura boierului. Caracterul lui cuconu Gheorghiţă era aşa, încît trebuia să dea pe faţă totul cu primul prilej, într-o explozie, sau chiar şi în mai multe; explozii.

— Să arătaţi duduii drumul în cerdac, porunci- bătrînul către slujnicile nevăzute din dosul uşilor. Vină încoace, Levi.

Boierul avea vocea lui puţin răguşită pe care misitul o cunoştea.

După ce trecură în cerdacul larg, umbrit de meri încărcaţi de roadă, bătrînul Gheorghiţă Vrînceanu începu să se plimbe încolo şi încoace, bocănind pe duşamele. Pufnea din cînd în cînd şi arunca o privire nemulţămită spre domnul Levi Tof. Misitul încercă să lămurească în puţine cuvinte năcazul domnişoarei Corban.

Boierul părea plictisit.

— Trebuie să vă informez, cucoane Gheorghiţă, adăogi atunci Levi Tof, că vă aduc o ofertă destul de bună pentru mazere.

— Ce ? cum ? aruncă posomorit vorbele bătrînul.

Levi Tof tăcu.

Ai spus ceva ?

— N-am spus nimic.

•— Ascultă, Levi, se opri bătrînul, cu sprinceana încruntată. N-am eu supărări şi nacazuri destule ?

Misitul încercă să se facă mai mic, pe un colţ de divan, şi tăcu prudent.

— Am destule supărări, nacazuri şi indignări, afirmă boierul. Acuma, poftim! tu îmi aduci şi beleaua asta pe cap !

Domnul Levi Tof se holbă cu groază într-o lăture. Domnişoara Constanţa Corban apăruse chiar în clipa aceea, nesimţit, în cadrul unei uşi. Auzise desluşit observarea bătrînului Vrînceanu. Clipi din ochi, ca şi cum ar fi fulgerat, apoi ieşi în lumină, cu cel mai delicat zîmbet de răutate.

— Ce fel de tusă te-a apucat aşa de brusc, domnule Levi Tof ? se miră ea.

Apoi se întoarse spre bătrîn :

— Am auzit perfect cuvîntul, domnule, şi sînt încîntată că l-am' auzit. Cel puţin acum n-aveţi să tăgăduiţi că nu. sînt

deloc o pricină de plăcere, cum bănuiam de 'altminteri, şi că cea mai elementară datorie a mea este să mă retrag.

— Ce face ? Cum ? se încreţi hursuz bătrînul; şi ce-i dacă ai auzit ? parcă eu spun că n-ai auzit ? Am spus că mi-ai făcut plăcere şi te rog să nu mă înfrunţi; însă desigur că eşti o povară pentru un om cu atâtea nemulţămiri.

— Da ; şi vreau să trag consecihţile.

— N-ai a trage nici o consecinţă. Nacazu-i nacaz : trebuie să scăpăm amîndoi de el. Fă bine, fetiţă, şi aşează-te pe divan, ca să stăm de vorbă.

— Nu.

— Ba da. Nu cumva vei fi avînd acuma intenţia să plângi ?

— Nu, domnule, n-am nici o intenţie să plîng ; de cînd sînt singură, n-am plîns niciodată.

—<• Asta nu-i rău. Te poftesc, fetiţă, să nu-mi spui «domnule»... Am mai făcut, mi se pare, observaţia asta.

— Am să spun cum cred eu că e bine şi am să rog pe domnul Levi Tof să mă întovărăşască.

— Aşi ! Levi nu se mişcă clin locul lui. Iar dumneata ai să faci bine să te aşezi pe clivan. Leapădă ghimpii; ia perne moi. Ei, ce vrei să-ţi fac ? poţi să susţii că nu[1] eşti belea ?

-— Fără îndoială că sînt.

ier

Ei, atunci, clacă, eşti, povcsteşte-ţi încurcătura, ca să ştiu cum să te descurc. Altfel nu se poate. Am intrat la robie. Ce linişte mai pot avea eu — între atîtea. altele — cînd ştiu că copila unui prietin vechi e persecutată de un bandit ca acela ? E un bandit, care trebuie spînzurat cît mai sus.

— Nu pretind, nînaşule, decît să plece şi să mă lese în pace.

— A, nu-i destul. Hai, fii cuminte; stai colea. Explică-mi toată afacerea. De la Levi am înţeles ceva, dar foarte puţin.

Domnişoara Corban stătu o clipă la îndoială, cu sprinceana nouroasă, apoi se aşeză cu hotărîre pe divan, însă în alt loc decît acel pe care i-1 arătase bătrînul. Domnul Levi Tof urma să tacă. Pîndea momentul ca să facă o schimă cu obrazul, un semn cu mîna, îndemnînd pe clienta sa la linişte şi la supunere.

Aşa-i boierul acesta; trebuie să-1 cunoşti şi să-i rabzi capriciile. însă fetele frumoase nu sînt făcute ca să rabde capriciile altora ! suspină în sine domnul Levi Tof. Se frămîntă în locul lui, c-o voce cîntată în chipul cel mai împăciuitor:

— Poate domnişoara doreşte să înceapă cu. întîmplările de la Viena. Eu sînt de prisos, mă pot întoarce mai pe urmă, dacă veţi avea nevoie de mine şi veţi aprecia că pot să-mi dau şi eu o părere.

Domnişoara Corban îşi scutură capul, făcînd să-i fulgere picăturile de la urechi.

— Nu, domnule. Poţi sta liniştit la locul dumnitale. N-am nici o intenţie să servesc un foileton de sensaţie. Părinţii mei au pierit în împrejurări tragice. Aş fi preferat să se întîmple altfel; dar ceea ce numesc unii destin şi divinitate şi ceea ce numesc eu o întîmplare stupidă a făcut din mine o fiinţă complect dezorientată. Am fost crescută rău, am fost obişnuită să nu-mi lipsească nimic şi să-mi satisfac toate capriciile ; am fost împresurată de zîmbete; iată-mă ajunsă într-o chilie de la Movileni în. care miroase a mucegai; în camera din dreapta plouă prin tavan ; în cea din stînga a crescut un pui de salcîm prin spărturile duşamelelor. Ca să ajung aici, am fost nevoită să trec pe subt alte furci : vă rog să mă scutiţi de toate aceste capitole, pe care vreau să le uit şi cred că' am să ajung să le uit. Pot să urmez ?

Bătrînul stătuse în loc, ascultînd acest exordiu rece. Cînd domnişoara puse întrebarea din urmă ridicînd brusc ochii; el îşi reluă plimbarea; după cîţiva paşi se întoarse şi se opri din nou.

— Poţi să urmezi, zise el c-o voce coborîtă, pe care vizitatoarea o auzea pentru întîia oară. Dar înainte de toate doresc să ştiu dacă afacerile lui Dionis au rămas în bună "rînduială.

— Desigur, răspunse domnişoara Corban, întorcîndu-şi privirile spre colţul cerdacului. Cele două moşii din judeţul Putna au fost vîndutc îndată după război.

— Dar pădurea de la Asău ?

— Aceea nu mai era de mult. Timp de cîteva luni, cît au durat socotelile şi verificările notarului Roth, om precis şi onorabil, am învăţat umilinţă şi răbdare. Eu nu existasem în preocupările părinţilor mei. După şase luni, am înţeles că trebuie să

muncesc, ccea ce îmi părea o absurditate. Însfîrşit, Herr Roth a dat la lumină un sold de acţiuni de drum de fier şi bancnote în favoarea mea ; asta îmi permitea să plutesc la suprafaţă ; şi, însfîrşit, cu destulă îndoială, mi-a pus deoparte şi actele Movilenilor, care pare să fie moştenirea mea, de şi de cîţiva ani nu se mai văd intrări de sume sau măcar simple scrisori privitoare la această proprietate. Am stat la îndoială dacă trebuie ori nu să mă mai întorc într-o ţară cu care nu mai aveam nici o legătură. Un. simplu fapt, cu totul neînsemnat în aparenţă, trebuia să mă hotărască. Două femei, dadacele mele, ne însoţiseră în străinătate. Am vorbit cu dînsele vreme de zece ani limba lor şi le ceteam gazetele din ţară, care cădeau nedesfăcute de pe biroul tatălui meu. Am adresat o scrisoare domnului Gherasim Tulbure, pe urmă m-am hotărît subit să vin eu singură la Movileni, să stabilesc raporturi directe şi vorbite : să cer conturile vechi, preţurile recoltelor şi celelalte. Dacă n-ar fi fost dadacele şi aş fi uitat limba, nu mai veneam. Acestă-i cazul meu ; nu e deloc faimos.

Bătrînul Vrînceanu începu să se plimbe iar.

— Actele sînt în geamandanaş, dădu informaţia domnul Levi Tof. Văzute, recunoscute, ştampilate, parafate; traduse la Viena, înregistrate la Ministerul de Externe din Bucureşti; aduse-la cunoştinţa autorităţilor de aici şi introduse în justiţie.

— Atuncea cum ? întrebă boierul.

— Iată Cum, se grăbi să răspundă c-un fel de satisfacţie domnişoara Corban. M-am coborît în staţia Movileni; am lăsat bagajele la gară şi am făcut drumul pe jos pînă la curte. Aveam un băţ de excursie, un mic revolver în poşetă, o manta de cauciuc pe braţ, o fustă scurtă de postav cafeniu şi -ghete asortate, cu talpa groasă. M-a călăuzit un •om din partea locului. Ca să mă informeze cine-i el, s-a recomandat că el e Dumitru, «cel care a prăpădit un proces eu nişte boi». Şi la ispitirile pe care le făceam cu privire la Movileni, mi-a-dat încredinţările cele mai ferme că «asta-i moşia lui cuconu Gherasim».

- — Ştii bine asta ? îi ispitesc eu.

— Da', cum -să nu işti u ? întreabă mata pe oricine.

— Cînd a cumpărat-o ?

• — Asta n-oi putea spune. Ar trebui să-1 întrebi pe dumnealui.

— De la cine a cumpărat-o ?

— Apoi, duduie, s-aude că i-ar fi lepădat-o unu Corban. Ce zice acel Corban, fugit prin străinătăţi ? Măi Ghe- Tasime, dă-mi ee mi-i da pe moşie ; :tu ai lucrat-o, tu ai dus-o, tu o ştii, a ta să fie, după cuviinţă. Iaca, duduie, aici e curtea veche ;iiaca, dincoace, e curtea lui Gherasim. Ce să spun ? unii oameni au noroc de găsesc o comoară.

După ce a rostit aceste cuvinte-enigmatice, omul care a prăpădit un -proces cu nişte boi s-a dat la o parte şi a intrat într-o grădină. Eu am bătut în poartă, la «curtea» lui Gherasim.

A ieşit o femeie şi s-a uitat eu multă curiozitate la mine, cînd dintr-o parte, cînd din-alta.

— Bună ziua.

— Mulţămim dumnitale. -Ce poftiţi mata ?

— Caut pe domnul Gherasim Tulbure.

— Dar ce ai cu el ?

—.'Am cu dumnealui-puțină treabă.

— Şi ce treabă ai mata cu barbatul meu ?

— Âm treabă să poftească la mine ; să-mi -deie Cheile -de la curte, să-mi deschidă casa şi să-şi aducă socotelile.

Cînd s-a auzit vorba asta, s-a iscat zvoană la curtea vechilului.

Nevastă-sa, Natalia, l-a scos pe Gherasim numaidecît dințr-un dos şi mi l-a adus, împingîndu-1 de la spate.

El s-a uitat la mine întăi din partea dreaptă, pe urmă din partea stingă şi m-a lăsat tot dincolo de poartă.

— Care chei ? care socoteli ? Cine eşti mata ? cînd ai venit ? Noi nu ştim să fi avut cuconu Dionis moştenitor. Cine l-a pus să se ducă în străinătăți ? Crezi dumneata că moşiile se poartă ca vorbe? Moşiile se poartă cu parale. Şi crezi dumneata că moşiile produc venituri ? Cine crede că, în ziua de azi, moşiile produc venituri, se înşală. O moşie ca Movileni astăzi se lucrează în pagubă. Cine îmi răspunde mie banii pe care i-am pus ca să ar, să samăn, Să întrețin acareturi, să plătesc datorii şi ipoteci ? Dumneata ştii de asta ?

-— Nu ştiu, domnule Tulbure. Te rog fii bun şi-mi deschide casa şi dă-mi socotelile de care pomeneşti.

Nu mai înşir parlamentările care au urmat. Trebuia să vin din alte suferinți şi urnilinți, ca să am înțelegerea unor asemenea împrejurări ridicole. îmi impuneam oarecum un rol de spectatoare, supraveghindu-mă. Mă amuzau replicile, femeii şi ale bărbatului. Însfîrşit au țrebuit să accepte în chip provizor catastrofa care şe producea şi mi-au deschis casa în care m-am născut. Mă grăbesc să dau informația că n-am simțit nici o mişcare sufletească intrînd în mirosurile vechi şi nimic nu mi-a evocat trecutul.

îndată ce am pus astfel piciorul în prag, m-am uitat în juru-mi. Am căutat sprijinul autorității. Pretorul era la douăzeci de kilometri distanță. Primarul plecase de un sfert de ceas la Botoşani. Pe notar I-am găsit prinzînd. muşte. Cum m-a văzut şi i-am spus cine sînt, a fost foarte curios să-mi cerceteze carnetul de identitate. în ceea ce privea treburile moşiei, s-a declarat cu desăvîrşire incapabil să-mi dea vreo informație. Pe cît ştie el, Gherasim Tulbure duce de mulți ani greutățile şi nacazurile, şi tot el ar trebui lăsat să-şi vadă înainte de treabă.

— Nu e vorba despre asta, domnule.

— Dar despre ce, mă rog matale ?

,— E vorba despre un bun al meu pe care vin să-1 iau în stăpînire şi pretind să mi se înfățişeze socotelile, inventarul şi hotarele.

— Au să se înfățişeze şi au să se deie toate ; să n-ai mata nici o grijă ; Gherasim e băiet detreabă şi-i din partidul nostru, care-i acuma la putere ; la alegeri s-a luptat că un leu şi domnul prefect ține la dînsul ca la ochii din cap. Aşa că eu, duduie, te rog pe mata să te duci să vorbeşti cu «cel mare».

L-am lăsat să-şi urmeze înainte exerciţiul cu muştele şi m-am retras, amuzată întrucîtva de întorsătura pe care o luau lucrurile.

Am văzut pe cel mare, adică pe domnul prefect. Domnul prefect e un om încredinţat că e bărbat frumos, ceea ce e adevărat, şi că, deci, datoria lui e să facă curte unei femei tinere. L-am făcut atent, în chip delicat, că vizita mea are cu totul alt scop. A rămas mirat de insistenţa mea. A ! este o chestie cu Gherasim' Tulbure ? E un om pe care-1 cunoaşte ; ar trebui lăsat să-şi vadă de treabă. Cum se poate ? Nu vrea să dea pe samă ? Nu-i nevoie să aşteptăm o punere în posesie formală; am să-1 chem la mine să-i bat din picior ! Auzi dumneata ? Ce ? a nebunit ? — Domnule prefect, nu cred să fi nebunit. — Ba, din cîte-mi spui mata, duduie, văd că a nebunit. Am să-1 pun la rezon. Mai cu samă nu-mi place obrăznicia lui faţă de asemenea persoană. Să fii mata încredinţată că se va face cum porunceşti.

M-am uitat de sus şi cu răceală la domnul prefect; cred că n-am făcut bine. în aşteptarea fulgerului său, m-am consultat din nou cu avocatul. Dumnealui mă îndemnase la asemenea demers, ca să scurtăm căile. De altminteri şi pe dumnealui îl alesesem bine : e decanul baroului şi personagiu cu influenţă. Ascultă zîmbind, înţelege perfect, încuviinţînd din cap cu gravitate. — Duduie, zice, eu sînt un doctor care nu mă înşel; boala e uşoară, însă va trebui să dureze. Dacă dumneavoastră intenţionaţi să plecaţi în străinătate, îmi puteţi lăsa o procură. I-am mulţămit frumos de sfat.

Domnişoara Corban tăcu dintrodată şi întoarse ochii Spre amurg. Ar'mai fi putut face comentarii ; le înghiţi oarecum pe toate cu displăcere şi-şi strînse buzele.

Bătrînul o privi gînditor. începu să se plimbe iar,' cu mînile lă spate. Din cînd în cînd ridica dreapta şi-şi freca energic tîmpla. Cu fruntea încreţită, domnul Levi Tof îi urmărea şi-i pîndea toate mişcările : era evident că nici atitudinea, nici mişcările lui cuconu Gheorghiţă nu-i plăceau.

Boierul făcu ocolul cerdacului şi se opri în locul de unde plecase.

— Levi, zise el, tu nu pleci; rămîi aici; ai să joci cu mine trei partide de pichet,

— Cucoane Gheorghiţă, îndrăzni misitul, faceţi bine că trimeteţi mîni pe contabilul dumneavoastră la Movileni.

—-Levi, ţi-am spus ce ai de făcut. Tu taci din gură. E bine să te duci şi tu acolo, mîni, cu Iorgu contabilul.

Porni iar să se plimbe, făcînd ocolul.

Se opri iar.

— Să se trimeată răspuns lui Păun să nu plece ! strigă el către stîlpii cerdacului încununaţi de caprifoi. Aţi auzit ?

— Da, cuconaşule, răspunse cineva de undeva, din lăuntrul casei.

— Să steie şi s-aştepte pînă ce l-oi chema. Aţi auzit ?

— Auzit, cuconaşule.

După ce făcu şi a treia plimbare, frecîndu-şi cu energie tîmpla, rămase cu ochii holbaţi asupra domnişoarei Corban.

— în clipa asta să ştii că nu-s bun de nimic, fetiță, zise el, zîmbind strîmb. Nu-mi place nici că nu-mi pot găsi loc, nici că sînt silit să vorbesc. Umblă fierea în mine ia aşa : parcă mă săgetează. Sînt tulburat, nu vreau să hotărăsc, în sara asta, nimic. Am nevoie întăi să cetesc eu faptele şi după aceea să le lăs să destileze în mine acea otravă care mă limpezeşte deplin. Atuncea mi-am luat de-o grijă ; ce am hotărît se săvîrşeşte. Auzi dumneata ! pufni el către stîlpii cerdacului, mai Jlăcînd o dată ocolul. - Te rog să mă ierți, se întoarse el posomorit către domnişoara Corban, şi să-mi dai voie să lepăd din. mine celelalte supărări şi indignări pe care le am. La urmă am să rămîn numai cu boclucul acesta. Phe ! auzi dumneata comedie ! Ai văzut ce poate ieşi dintr-un om detreabă? Tatăl său a fost om cumsecade, duduie !

— Cine, nînaşule ?

— Tatăl lui Gherasim. L-am avut sub mina mea ani de zile. De-atuncea-i mult ; poate am uitat, dar mi se pare că şi-htr-acela mi-a venit să trag cu puşca. L-am lăsat ; am văzut că n-am eu dreptate ; nu mă înşelase la vînzarea griului, ci la vînzarea finului. Care socoteşti dumneata că este'indignarea mea cea dintăi ? Indignarea mea cea dintăi este că Dionis — tatu-tău — a săvîrşit ceea ce se ştie. Ştăi la locul tău, Levi; n-ai nevoie s-asculți; nu te mişca. Sînt-indignat că a fost prost (te rog, fată, să mă ierți !), în tagma asta sînt destui, slavă Domnului ; dar el a exagerat. Indignarea mea de-al doilea este împotriva tinerilor din ziua de azi, care vor să le curgă aur în creştet fără să mişte un deget. Ce-a făcut, mă rog, Luca ? prin ce-fapte şi-a creat drept la casa mea de bani ?

— Vai, ce nume de evanghelist, nînaşule ! Cine-i domnul Luca ?

— E un tînăr care nu-mi este de nici un folos, fetiță, îşi dă aere de savant şi de poet; dar nu-i nici una, nici âlta. După ce s-a scris «Concertul în luncă»-, eu nu mai dau voie nimănui să înşire cai verzi pe păreți ! Iar medicina pe care pretinde dumnealui c-a învățat-o la Universitatea din Cluj nu face doi bani, de şi am dat pe dînsa nici nu-ți închipui dumneata cîte vagoane de grîu ! nu-ți poți închipui cîte vagoane de grîu ! Ce-i, mă rog, un medic ? îl întreb eu şi te întreb şi pe dumneata. Un individ care vine la mine, îmi pretinde să scot limba şi socoteşte cu ceasornicul de cîte ori îmi bate inima ; după aceea mă lasă să mă însănătoşez, căci eu nu-s aşa de naiv să dau parale la spițerie pentru rețetele lui. Asta-i un medic ; pe cînd eu ii pretind să ştie a recolta grîu de pe moşiile bă- trînilor, mai ales după ce acei bătrîni s-or duce de aici, vindecați definitiv de supărările lor.

începea să se întunece. Umbra livezii se albăstrea. Una dintre slujmcile dinlăuntru ciocăni uşor la uşă, apoi apăru. Era alta decît cele două pe care le văzuse pînă atunci domnişoara Corban. Acuma îi era şi mai greu să le deosebească, deoarece toate aveau cam aceeaşi înfățişare şi aceeaşi îmbrăcăminte. Erau «femei stătute», cum ştia ea că se spune la țară, adică trecute de patruzeci de ani. Mîncarea de la curte Ie îngrăşase îndestulător, ca să le puie

în evidenţă unele proeminenţe şi bărbiile. Purtau şorţ alb şi cununiţă de horbotă.

— Ce este, Anică ? întrebă brusc bătrînul. Fără să aş-* tepte răspuns, adăogi : Porunceşte bucătarului să întîrzie. masa, pînă ce-oi da eu semn.

— Da, cuconaşule. Am venit să vă poftesc la telefon,

— A, telefonul ! Trebuie să fie doctorul Luca, evanghelistul dumnitale, rîse el strîmb către vizitatoare.

— -Nu-mi recunosc nici un drept asupra doctorilor şi evangheliştilor, se împotrivi domnişoara Corban, ca şi'eum ar fi întors nişte cornişe.

— Cred ; nici eu nu vreau să-mi recunosc asupra lor vreun drept. Du-te tu, Levi, şi primeşte răspunsul pe care îl aştept. Fă-mi acest serviciu.

Bătrînul se lăsă pe scaun. Păru dintrodată obosit. Figura lui încreţită, cu rîs strîmbat, era în legătură, probabil, cu tulburarea care-1 agita. Ochii lui păruseră, în prima jumătate de ceas, normali domnişoarei Corban. Acuma unul privea pieziş, înlăuntru. Nu era acelaşi, Era afectat de strabism cînd ochiul drept, cînd cel stîng. Din pricina asta obrazul boţit părea a avea un rictus ; era evident că bătrînul nu voia să zîmbească.

Domnişoara Constanţa îl privea cu atenţie. De cum se-ridicase Levi Tof şi ieşise, bătrînul boier căzuse într-un fel de reverie, privind într-un singur punct, în fundul cel mai întunecat al cerdacului. O altă slujnică intră şi depuse, pe o masă două luminări în globuri de sticlă.

Domnul Levi Tof se întoarse destul de curînd.

— Spune, Levi, murmură răguşit bătrînul.

— Cucoane Gheorghiţă, răspunse cu delicateţă misitul j domnul doctor_ Luca vă transmite această simplă informaţie, textual: «în noaptea de 31 august spre 1 septemvrie, ora 12 şi un sfert».

— Cum ? ai auzit bine ?

— Exact, cucoane Gheorghiţă, întocmai precum: v-am spus.

Domnul Levi Tof se aşeză la locul său. Urmă tăcere., Bătrînul lăsă să-i atîrne mîna stingă pe marginea jilţului.

— Ascultă, fată, începu el, cu linişte aparentă, ridicînd ochi punctaţi de lumină spre domnişoara Corban. Asta-i supărarea pe care Vreau s-o; lepăd, pe lîngă . indignările celelalte. . • , • • . . •

. Doijmişoara Tanţa avu întăi intenţia să joace rolul ce se impune în asemenea împrejurări : să sară de pe divan, să se apropie de bătrîn şi sări cuprindă o mînă. A.vu plăcerea să constate că e mai bine să rămiie sinceră. Nu simţise încă născînd in ea sentimente deosebite pentru acest bătrîn, altfel destul de interesant. Era mai mult curioasă ; deci rămase în locul confortabil .unde se afla.

— Iată ce este, în puţine vorbe, urmă bătrînul Vrînceanu.

Sînt opt ori nouă ani de cînd s-a înfăţişat la mine un om străin, întrebîndu-mă dacă n-am nevoie de un slujitor bun la vite.

Avea acte în regulă, vîrstă potrivită — barbat voinic şi cărunt —. şi înfăţişare blîndă. Era de loc de peste munţi ; dintr-un sat de pe lîngă Breţcu. Fusese la cătane ; ştiinţă de carte n-ayea; se îndeletnicise pîndva-şi cu cio- bănia ; slujise şi la un grof ; pe urmă groful pierind, el ieşise în lume după alt stăpîn. îl căuta pe acest stăpîn de optsprezece luni. Se oprise ici-colea ; nu-i plăcea. La mine, cît stătuse în preajma curţii, observînd şi pîndind, văzuse vite frumoase şi auzise şi o larmă care-i plăcea, de tot felul de animale şi orătănii,

— Dacă mă primeşti, măria ta, zice el, eu am să cerc să rămîn aici. Numai să nu fiu prea tare asuprit şi să mă laşi, măria ta, să îngrijesc cum ştiu eu de vietăţi.

îl lăs să-şi vadă de treburi şi-1 priveghez.

Ce-avea el care nu mi-a plăcut de la început ? dar pe urmă m-am deprins. Se ruga şi se închina, dimineaţa, cam mult. Mie nu-mi convine să-şi piardă slujitorii vremea. Fă-ţi repede cruce ; pune mîna pe pîne şi pe brînză şi du-te la treaba ta. După ce se ruga, îşi rotea ochii împre- juru-i, observînd să nu-i fie straiul ponosit. Asta iar, după a mea părere, e pierdere de vreme. Şi o cămeşă totdeauna spălată şi curată e un lux de prisos pentru un servitor la vite» Să vezi, însă, ce se întîmpla după ce ieşea de la rugăciune şi de la inspecţie. La vite şi la paseri fusese el din zori, îndată ce sărise din aşternut: cum ieşea de la rugăciune, îmbrăcat şi pieptănat, — vacile, viţeii, mînzii şi iepele, porcii, juncii —- care pe unde erau în ogrăzile lor — veneau către el şi-1 salutau. Te rog să nu zîmbeşti.

" — Nu zîmbesc, nînaşule. ' *
'

— Te rog să nu zîmbeşti. Ceea ce spun e adevăr. Departe de a zîmbi, eu stăteam şi mă uitam cu nedumerire şi cu oarecare sfială. Pe urmă am văzut eu la el tot meşteşugul, care nu era decît blîndeţa. Şi mai era o cunoaştere secretă a naturii animalelor : cînd şi cum trebuia să le vorbească, în ce chip trebuia să le dea rnîncare, undc-i partea cea mai sensibilă a pielii, ca să le mîngîie. Am văzut curcani venind la el şi prezentându~i capul, iar el îi scărpina uşor sub apendicele ciocului, trecînd delicat sub moţ degetul cel mic. Am stat mult şi m-am uitat cu interes cum dresează purceii. (Eu am instalaţii frumoase pentru porci de rasă York.) Omul meu întrebuinţa o văr- guţă ca o baghetă magică. Abia îi atingea şi le spunea un număr ori un nume la fiecare. In legătură cu mîncarea şi cu boxele lor, administra aşa fel acea baghetă şi numele ori numărul care răspundea fiecăruia, încît petreceam ca la un teatru de varietăţi. Viţel, mînz, cucoş urmau aceeaşi administraţie şi educaţie. Aşa încît, în doi ani am avut o generaţie de făpturi ale lui Dumnezeu care-şi cunoşteau stăpînul, răspundeau îndemnurilor şi chemărilor lui, — umblau după el ca nişte adevărate animale domestice, aşa cum au ajuns pînă acuma să fie numai cînii ; glasul lui era pentru ele tot aşa de neapărat trebuitor ca şi hrana. Ce să spun ? acest străin din munţi, cu numele Ambrozie, care nu ştia carte, era tata ogrăzilor mele ; umblau toate vietăţile la vorbele lui, ca purtate de un farmec. De altminteri ştia să le deseînte şi să le vindece de multe boale. Pot să mai adaog că se ocupase şi de unii din cînii mei de vînat, pînă ce l-am oprit: căci nu voiau să mai stea decît cu dînsul.

Singurele nacazuri pe care mi le mai pricinuia acest om al lui Dumnezeu erau reclamațiile pe care mi le supunea, împotriva slujitorilor de la pluguri şi de la hărăbăli : cum că asupresc boii. — No, că dacă nu dai o poruncă, măria ta, să nu mai suduie, să nu mai duşmănească şi să nu mai ucidă vitele, eu îmi cer simbria şi mă duc în lume. Eu cu asemenea rînduială nu pot trăi. Am găsit un stăpîn bun, har Domnului, dar nu pot suferi duşmani ca aceştia!

■ Aşa â trăit omul meu Ambrozie în ograda mea de aici sănătos şi în putere pină în acest an. In primavara asta,' mi s-a părut că-i mai puţin vioi decît îl ştiam.

. Aveam obicei să mă duc să-1 cercetez din cînd în cînd. Pe vremea cînd era munca în toi la cîmp, îl cercetam mai rar. Nu-1 văzusem o săptămînă. îl găsesc slăbit. Stătea într-un colţ al ogrăzii, să-1 bată soarele. Era în Duminica Floriilor. Animalele liniştite, prin cotloanele lor. La poarta ogrăzii unde îşi avea chilia, muguri de iovă. Făcuse el .două mănunchiuri şi le aninase unul în dreapta şi altul în stînga. După ce trec eu, ca să stau de vorbă cu dînsul,, "vine un juncan roş şi se tot năcăjea să ajungă cu botul mîţişorii de iovă. Omul se ridicase din colţul lui, ca să-mi iasă întru întâmpinare. Vede juncanul roş. îi pusese el singur nume : Zorilă. «Nu-i voie, Zorilă, zice ; acele crengi sînt ale Domnului Isus. Feri şi du-te la locul tău.» Juncanul 1-a ascultat şi s-a dus.

— C e ai tu, Ambrozie ? întreb. Mi se pare mie ori mă înşel ? dar te găsesc slăbit, parcă ai avea în tine o trudă.

— Stăpîne, răspunde slujitorul; m-ajunge o întîmplare veche ; eu am fost puşcat prin coşul pieptului, de nişte boţi, acu douăzeci şi doi de ani. Tînjesc cîteodată, primăvara, şi tuşesc.

-- De ce nu te duci la un doctor ? Iaca, să te trimet in tîrg la Botoşani, să te vadă doctorul Şeptelici, care vine de mă caută şi pe mine, cînd scîrţîi.

—- Apoi, stăpîne, zice el,'cînd o fi vorba despre asta, să ştii că-s gata. Mai beau eu nişte fierturi pe care le ştiu. Am s-o mai duc o vreme, dar nu mult. îs om destul de Vechi.

'— De. cîţi ani eşti, Ambrozie ?

— Apoi am trecut de şaizeci.

— Ţe socoteam cu mult mai tînăr.

.V— Că nici prea bătrîn nu-s, dar am avut năcazuri pe 'care numai Dumnezeu le-a ştiut.

Cu vorba asta, l-am lăsat între dobitoacele lui şi l-am văzut, după aceea, cătîndu-şi de treabă ca şi mai nainte. Au trecut muncile primăverii, au venit praşilele, secerile. într-o sîmbătă sara, aflu de la slujnice : Ambrozie nu-i bine..

Trec pe la el. într-adevăr, se încîrjoiase de şele şi tuşea.

— Mi-a venit vremea, 'îmi zice el, fără supărare.

— Să te trimet la Botoşani, la spital, Ambrozie. •

— Ba nu. Că m-am înţeles cu domnişorul doctor, nepotul domniei voastre. Mai şed aici pînă la Schimbarea la Faţă.

în ziua de 6 august, Schimbarea la Faţă, a stat el de vorbă cu toţi şcolarii lui ; nu ştiu ce le-a spus ; a venit la mine să-mi sărute mîna, a primit răvaşul către doctor, s--a suit în căruţă şi s-a dus, îrivaTit în sarică de şi soarele pălea cu putere.

Femeile îmi zic :

-— Duceţi-vă, cuconaşule. şi vă uitaţi cum stă ograda întoarsă spre' el : juncii, mînzopii, purceii, paserile. Parcă l-ar,întreba numai cu ochii ce este.

După ce s-a dus la spital, rai-a scris doctorul Şeptelici că încă .nu s-a stabilit bine ce are ; că suferinţa omului meu e .ca un fel

de otrăvire lentă ; însfîrşit, au să mă ţie în curent ceilalţi mediei, căci dumnealui pleacă într-o -misiune în străinătate. Medicii secundari s-au mirat numai, după cît am auzit, că cer rapoarte despre un oarecare.om de rînd. Ceilalţi slujitori ai mei, care rămăseseră acuma mai mari la ogrăzi după ce căpitenia lor plecase, trimeteau vorbe prin femei cum că-i bine şi fără ungurean. Vitele mînîncă şi dorm ; sînt destoinici şi alţi oameni; ar face bine boierii să nu mai caute în coarne, aşa, veneticilor din toată lumea. Grăiau aşa, ei în de ei.

Acuma, astă-noapte, iată ce s-a întîmplat. M-am culcat devreme ca de obicei, şi am dormit un somn. Cîteodată am nopţi cu linişte puţină : atuncea pedepsesc pe doctorul meu de la Cluj ; îl trezesc, îl chem la mine, stăm de vorbă, jucăm cărţi, îmi mai face o cafea. Ca să nu i se pară nimica ciudat, opresc pendula din odaia mea, ori schimb arătătorul la o oră tîrzie. Astă-noapte, nu s-a întîmplat nimic din toate acestea. Dormeam destul de liniştit, cînd am fost trezit de un freamăt. Era ceva cu totul neobişnuit : lătrau cînii, mai mult urlau decît lătrau. Juncii ieşiseră din staulele lor şi mugeau. Nechezau subţire harma- saraşii mei de rasă. Guiţau purceii York.

Ori au dat nişte lupi, mă gîn.desc ■ eu. ori năzuiesc la avutul meu nişte dihănii mai rele,. adică oameni.

Cînd ies afară în cerdac, găsesc şi pe doctor. Auzise şi el şi luase puşca. Trecem din cerdac în întăia ogradă. Atuncea au izbucnit cucoşii din găinării, şi, îndată după ţipătul cucoşilpr, au prins a cotcodăci găinile. După fră- mîntările de zgomote, am înţeles că animalele sînt toate ieşite afară.

Argaţii erau şi ei treji.

— Ce este ? strigă doctorul Luca.

—■ Apoi ştiu eu, cucoane ? răspunde unul, din .întuneric. Parcă noi ne pricepem la o poznă ca asta ? Zic unii că poate să fi murit ungureanu la spital; dobitoacele au avut înştiinţare.

Astăzi a plecat doctorul la Botoşani ; de aceea nu-i aici, de faţă. Ai auzit şi dumneata comunicarea lui telefonică. Ambrozie a murit astă-noapte, îndată după ora 12. Tocmai cînd s-a produs acel freamăt care m-a deşteptat.

Isprăvindu-şi povestirea, bătrînul ridică fruntea, aş- teptînd o întrebare, ori o replică. Părea obosit, mîhnit; întărîtarea i se topise. Aştepta neliniştilor lui un sprijin. Dar domnişoara Constanţa găsi de cuviinţă să tacă, ascul- t'înd în sara aşa de liniştită, fără nici un susur ele vînt, răsuflarea îngreuiată a lui cuconu Gheorghiţă.

Deodată se întoarse, zîmbind cu: dulceâţă naşului său. Zise domol :

— Asemenea om mi-ar fi trebuit mie, ca să îmblînzească dobitoacele mele.

Bătrînul mormăi :

— Are să se găsească altul, dintre cei care mai trăiesc. Se ridică încă hursuz, cu oarecare greutate, de la locul lui. Fata săltă sprintenă de pe divan şi veni lîngă dînsul, cuprinzîndu-i braţul drept.

— Bine, bine, rîse el silit; am început a mă linişti. Să mergem.

Strigă, către slujnice : . ..., "-- Daţi Ia masă.

îşi conduse fina, cu galanterie, catră o încăpere dinlăuntru,, unde începeau să se audă ţăcănituri de tacîmuri.

, Levi Tof işi părăsi colţul, său de tăcere şi-făcu şi el cîţiva paşi, ea să se desmorţească,-Ingînă un început de cîntec, din două note false. Tăcu şi aplecă urechea, aştep- tînd să fie chemat.

— Vă pofteşte cuconaşul! tresări glasul pripit al sluj- nicilor, în cadrul uşii; poftiţi numaidecît, ca să nu se supere iar.

Pornise dintrodată mişcare de către cuhnii înspre odăile boiereşti. Slugile se interpelau cu jumătate de voce, um- blînd cu mare vioiciune.

Stînd drept în jilţul lui, bătrînul primea în faţă lucirea lămpilor sau buna-dispoziţie apărută pe neaşteptate — a domnişoarei Corban.

V

Unde se arată cei dintăi oameni din ţara necunoscută şi se pomeneşte în treacăt despre personagiul nostru principal

Chiar în sara aceea împrejurările au început a lua un alt curs, influenţate de îmblînzirea partenerilor. Se simţi asta întăi în situaţia domnului Levi Tof, care deveni zîm- bitor, ieşi mai în lumină şi dădu drumul unei fraze întregi, fără să fie întrerupt de Vrînceanu. C-un obraz mai liniştit, bătrînul boier începea să intre în preocupări nouă. Ascultă destul de distrat oferta fermă, pentru mazere, a intermediarului ; îl lăsă să isprăvească şi-1 întoarse în altă direcţie, adică îndărăt, punîndu-i mîna pe umăr.

îi zise cu agerime şi întărîtare : | — Mîni, ştii ee ai de făcut, Levi.

— Desigur că ştiu, cucoane Gheorghiţă. Mîni eu sînt un parlamentar; nu port însă batistă albă într-un vîrf de băţ, ci duc inamicului un ultimatum.

— Levi, îl ameninţă bătrînul c-un deget lung, încep să mă îndoiesc de inteligenţa ta. Eu n-am a trimete lui Gherasim Tulbure nici un ultimatum. Se duce Iorgu contabilul în calitate de profesionist, ca să-şi arunce ochii în scripte, dacă poate. Are'de tratat nişte afaceri inexistente, poate face nişte propuneri ; poate bea vin roş cit pofteşte, ca să audă laudele şi argumentările acelui domn ono- rabil... Domnişoara bagă de samă, nădăjduiesc, că expresiile mele s-au îmbunătăţit; că nu mai există bandiţi, nici ştreang. Intenţia mea este să ajungem la sfirşitul cel mai mulţămitor cu delicateţă şi mai ales cu grabă. Mai cu samă ţie îţi place procedeul acesta, Levi,. nu-i aşa ?

3»- îmi place, oftă domnul Levi Tof ; îl presimt.

— Deci, întovărăşind pe Iorgu, urmă boierul, eşti un simplu observator inofensiv, care te plimbi cu mînile în buzunar prin Movileni. Vreau să cunosc şi ce progres a făcut apelul acestei copile la spiritul de dreptate al reprezentanţilor stăpînirii.

Domnul Levi Tof privea şi asculta cU admiraţie, soliei- tînd şi pe domnişoara Corban să se asocieze la atitudinea lui.

— Cucoane Gheorghiţă, zise el, dumneavoastră vorbiţi acum ca un onorabil gentleman în Camera Comunelor. Am să fac toate investigaţiile,, să vedem în ce măsură puterea executivă are intenţia să se opuie justiţiei, şi voi depune în cel mai scurt timp impresiile mele privitoare la domnii care ne interesează.

■— După cît înţeleg de la tine, Levi, reluă bătrînul, domnişoara Constanţa are o aliată în doamna preoteasă Eleonora. Treci pe acolo şi transmite salutările finei mele, adăogînd că fina mea are şi intenţia să-i facă o vizită. De la dumneaei se va şti dacă au mai avut loc adunări zgomotoase, sara, la Gherasim.

— înţeleg. Domnişoara Corban doreşte să ceară un sfat de la doamna preoteasă.

— Asta Înţelegi tu, Levi ?

— Asta are să înţeleagă cucoana Eleonora. Duduia noastră- are să binevoiască numai să aibă răbdarea s-o asculte vorbind două ceasuri.

— Are să aibă răbdare, Levi. Şi are să aibă fina mea •şi bunătatea s-o poftească aici în cerdac la noi pe- cucoana Eleonora preoteasa. Vizita aici se va face cu oarecare taină, şi fără ca să fiu eu de faţă. Avem cafea bună şi tutun fin. . Ai auzit, fetiţă ?

' — Am auzit, nînaşule. M-am temut că ai să mă expe- âiezi în astă-seară la Movileni, în odaia mea în care plouă. Prefer să mă duc mîni-dimineaţă ; în noaptea asta am să pot avea un somn fără vise. Acum două ceasuri, n-aş fi putut mărturisi că mă tem să mai dorm la Movileni ; acuma mărturisesc. Totuşi, mîni am să mă înfăţişez la postul meu ; domnul Levi Tof are să-mi fie tovarăş.

— Ba asta nu se poate, hotărî bătrînuL; şi domnul Levi Tof aprobă numaidecît. în sat la Movileni, dumneata cunoşti pe Levi foarte puţin. Te salută cînd treci, îi răspunzi uşor, şi atît. în sat la Movileni, la curtea veche, dumneata numaidecît trebuie să te înfăţişezi, deoarece, de mîni, meşterii mei din Luncavăţ intră la cele dintăi lucrări de reparaţii şi amenajări. Cărăuşii încep a aduce var şi năsip pentru păreţi, material pentru uşi şi ferestre, dra- niţă pentru acoperiş. Ajutoarele grădinarului meu intră în sălbătăcia parcului şi degajează luminişurile şi vechile ronduri de flori. în fiecare zi te duci de aici, într-un pa- neraş al meu, c-un cal blînd ; vezi cum merg lucrările, te superi şi mustri cum se cuvine pe meşteri. Aceşti meşteri se ocupă de lucrările lor şi în acelaşi timp nu pierd din ochi pe duduie, ca să nu i se întîmple vreo neplăcere. Mai este ceva şi cred că am isprăvit deocamdată. în paneraş trebuie să ai un tovarăş. După ce ajungi acolo la Movileni, deasemeni. De aceea am dat poruncă lui Păun să nu plece. Să vie Păun !

Domnişoara Tanţa aşteptă răspunsul obişnuit al sluj-: nicilor din dosul canaturilor. Nu răspunse nimeni la poruncă. Bătrînul era deci prudent; îndată ce trecuse la afacerea delicată urechile cerdacului dispăruseră. Descoperirea asta, într-adevăr surprinzătoare, i se păru fetei de bun augur. Bilanţul acelei zile nu reprezenta nimic pozitiv; se rezuma într-un amestec de vorbe. Această simplă observaţie — că vorbele nu fuseseră ascultate de nimeni din afară — valora mai mult decît speranţe şi făgăduieli..

Bătrînul boier păşi pînă la colţul cerdacului şi strigă către ogrăzi :

— Să vie Păun !

— îndată, cucoane ! se auzi un glas îndesat şi gutural.

Pe o uşă îngustă, care dădea, înspre ogrăzi, îşi-făcu loc, i'işiind cu[1] picioarele încălţate cu cizme mari, un bătrîn roş la obraz şi gras, cu foalele strînse într-un chimir lat împodobit cu alămuri şi lanţuguri. Purta plete lungi albe şi mustăţi. Obrazul ţăpos, neras de cîteva zile. Clipi cînd dădu cu ochii de lumini şi aşteptă poruncile boiereşti, mîngîindu-şi de două ori, îndesat, mustăţile cu mînicile largi ale cămăşii. Păun bătrînul era vătaful lui cuconu Gheorghiţă din vremuri de demult. Era un gospodar din satul dintre păduri care se chema Şipote, unde arătase şi Cîrloman că-şi are baştina. N-avea deloc cunoştinţă de carte ; ţinea pe răbuş toate socotelile şi însemnările. De treizeci şi cinci de ani nu ieşise de pe moşie. O vreme, nu voise să se înduplece a crede veştile despre tren. Apoi după ce se convinsese, după chiar vorba boierului, că într-adevăr a ieşit pe lume carul de foc, dădu o veste în jurul lui că s-apropie sfîrşitul timpurilor. In- sfîrşit, după război, se înfricoşase văzînd cu ochii lui paserea de fier prin nouri. îndată pusese în mîna preotului comîndul şi-şi suise în pod sicriul.

Pe cînd vătaful îşi făcea loc înspre vederea stăpînului, intră pe uşa îngustă încă un sătean, subţire, slab şi umilit, cu opinci în picioare, suman în spate şi taşcă la şold.

Vătaful Păun îl arătă cu capul :

— Iaca, l-am adus şi pe Ion Arvinte.

Boierul cel bătrîn rînji :

— Aha ! Vra să zică s-a întors de la Botoşani Arvinte al nostru ? Acest Ion Arvinte, lămuri el împrejurarea către domnişoara Constanţa, se năcăjeşte de vreo doi ani să se judece. Are el patima asta; a auzit că se judecă oamenii; ş-a căutat şi el o pricină c-un alt năcăjit din sat de la Şipote. L-am sfătuit să steie liniştit; n-a fost chip să-1 astâmpăr ; i-am dat drumul să se judece. Ei, Arvinte, te-ai judecat ?

— M-am judecat, cucoane Gheorghiţă.

— Eşti mulţămit ?

— Ştiu eu? Cred că-s mulţămit. Am luat avocat eu; a luat şi Gavril Ursu.

— Care a fost pricina voastră ? Spune, s-audă şi duduia.

— Apoi care pricină alta să fie, cucoane, decît aceea pe care o . ştiţi dumneavoastră ! Că Gavril Ursu a intrat într-o noapte în fînaţ la mine cu doi junei şi mi-a făcut propagandă.

— Am înţeles. Spune cum te-ai judecat.

— M-am judecat, cucoane, precum se judecă, urmă omul. întâi s-a sculat avocatu meu şi a spus fel şi chip, cite sînt în cărţile lui. După asta s-a sculat celalalt, al lui, ş-a bolborosit nu ştiu ce. Pe urmă s-au uitat unul la altul şi şi-au făcut semn ; după aceea ne-au dat afară.

— Am înțeles şi mai bine.. După toate acestea, spune repede ce pofteşti, că eu am treabă cu Păun.

— Apoi, cucoane Gheorghiță, vă rog să nu mă lăsați. Ca să pot să mă duc eu la proces, după cum am vrut eu musai şi dumneavoastră n-ați vrut,, fiind tare bun sfatul dumneavoastră, a trebuit să vînd o juncă. Acuma îmi trebuie altă juncă în loc, căci plînge muierea de sare cămeşa de pe dînsa. Faceți o bunătate şi-mi dați două sute de lei, să cumpăr o juncuță, ca să nu mai bocească nevasta.

— însamnă-1 cu două suțe de lei, Păune, şi dă-i o juncuță gîlcevitorului acestuia ! hotărî bătrînul Vrîn- ceanu. îți mai trebuie judecată ? .

— Dă, cucoane, răspunse vesel Arvinte ; cît oi fi ş-oi trăi, poate tot m-oi mai judeca o dată.

După ce ieşi țăranul, vătaful rămase neclintit şi tăcut, aşteptînd să i se vorbească.

— Apropie-te, Păune, îi hotărî cu glas scăzut Vrîn-ceanu. Uită-te colea la duduia asta şi bagă de samă. Duduia asta a căzut acuma aici la noi din țări străine. Are nevoie de o fată vrednică, să steie pe lîngă dumneaei, S-o slujască şi să umble cu dumneaei. Mi-ai vorbit tu, odată, de una.

— Da, cucoane, este o fată la noi, la Şipote. E deş-teaptă şi vrednică, numai nu ştiu dacă i-a plăcea duduii. E una care a făcut un copil de fată mare. Nu-i ea aşa de vinovată, deoarece n-a avut nici părinți, nici stăpîn. Dacă-i trebuie slugă duduii, cred că-i bună.

— Duduia are nevoie -de tovarăş, lămuri boierul;-în fiecare zi dumneaei are a se duce la moşia dumnisale, la Movileni, ca să vadă cum merge lucrul la curte. Să nu iasă careva dintr-o rîpă, să nu se sparie calul.

, — Atuncea se chiamă c-a venit stăpîn Ia Movileni ?

— Precum se vede.

—- De aceea umblă Gherasim Tulbure Ja toate hotarele, spăriind vîntul. De la binele în care şi-a făcut cuib ca guzganul, el nu s-ar da dus.

— N-a avea ce face, Păune. S-a duce.

— Ducă-se, cucoane. Cu vorbele nu face nimica. Vra să zică, ce i-ar trebui duduii matale ? Precît înțeleg eu, mai ales de tovărăşie la drum are nevoie. Ei, atuncea luați-o pe fata asta, căci pentru aşa ceva nu i-ți găsi dumneavoastră părechea în toată țara. Vă rog să n-aveți îndoială : am eu ştiință despre un lucru pe care domniile voastre nu-1 ştiți.

Boierul privi țintă pe vătaf.

— Asta-i Simioana lui Spiridon Ignea ? întrebă el înceț.

— Îhî!

.. — Bine, Păune ; ad-o mîni-dimineață.

In urma retragerii vătafului celui bătrîn şi burduhos, rămase un fel de oboseală domnişoarei Constanța. Luminile pîlpîiau în globuri ; pe dinaintea ochilor îi tremurau raze de painjeni. Căscă, ascunzîndu-şi obrazul în perini, apoi îşi scutură fruntea.

— Ce fac ? unde sînt ? întrebă ea rîzînd.

— Fii liniştită ; du-te şi te culcă, o îndemnă bătrînul. Mai ales fii cuminte şi ascultă.

— Aşa-i că sînt rea şi îndărătnică ?

Stătu o clipă la îndoială :

-— Nici dumneata nu eşti tocmai bun, nînaşule ; dar imi place cum eşti. Ai putea să-mi explici de ce ?

— Nu-ţi explic nimic ; te fac numai atentă că blîndeţa ori asprimea trebuie să răspundă scopului vieţii.

— Vorbe grave ; scop în care nu cred. • —* încearcă şi crede.

Bătrînul îi rosti cuvintele acestea ca de departe şi neglijent ; în clipa următoare păru străin de ele. Domnişoara Corban crezu că ar avea dreptul să dea o replică ; însă era prea obosită. Primi să fie călăuzită de braţele slujitoarelor pînă într-un iatac alb, cu perine şi saltele moi, în care trupul i se cufundă cu deliciu. încercă să mai lege cîteva gînduri privitoare la luptele zilei. Credinţa aceasta într-un scop al vieţii, despre care i se vorbise, i se părea în price caz o absurditate şi o prejudecată.

«Mi-e suficient bâţul cu care mă apăr energic», murmură ea înainte de a adormi.

.|n aceeaşi poziţie în care o surprinsese somnul adînc, se trezi. Era linişte luminoasă şi albă ; storurile lăsate se umflau uşor de o adiere : deci ferestrele erau deschise. Nu erau, însă, deschise direct afară, ci într-un geamlîc în care i se părea că umblă, cu paşi de pîslă, cineva.

Privi cu mirare asupra icoanei din unghiul zidurilor, la care ardea candela nopţii. Cîteva stampe şi covoare, .pe care nu le văzuse niciodată... Se întreba unde se găseşte ; apoi, încet-încet, începu să se lege cu întîmplările din ajun.

Starea fizică plăcută în care se afla se asocia cu o încredinţare de izbîndă, încă nelămurită ; în acelaşi timp, cercînd să cuprindă impresiile, tablourile şi cuvintele cu tot ce avuseseră ele neobişnuit în spaţiul celor cîteva ceasuri, găsi că nu le poate atribui o logică şi un sistem. Rămîneau tulburi toate, într-un şirag întortochiat, vorbe de primitivi, ori de bătrâni capriţioşi. -.

Va trebui să desluşească ce e vag şi să călăuzească singură ce e şovăitor.

Ce rol poate avea un intermediar puţin cam ridicol în inspecţia ce-i fusese ordonată ? Se va plimba ici- colo cu mînile ia spate. Şi ce rOst are acel Iorgu contabilul ? Adaogă la asta meşteri care bocănesc, sparg şi retează cu înverşunare. Trebuie să se mai arate şi o fată pe care o chiamă Simioana. S-o apere de atacuri ori să-i spuie poveşti? Nu mai rămîne decît să se înfăţişeze.şi domnul doctor Luca, răsucindu-şi mustaţa şi declamînd versuri proaste. Să mă ridic şi eu cu patos, zîmbi ea; ca să cînt o romanţă.

în vremea asta Gherasim Tulbure umblă şi porunceşte pe moşia lui.

Astfel, viaţa are un scop.

Domnişoara Constanţa rîse către sine însăşi, treziri- du-se deplin.

Deveni atentă. în dosul storurilor umflate din cînd în cînd de adierile dimineţii, păreau a se schimba vorbe în şoaptă. Erau, probabil, servitoarele cele grase şi cuminţi, cu şorţ şi coroniţă, care o aduseseră la culcare şi acum îi pregăteau baia. Era desigur foarte dimineaţă şi o socoteau încă adormită.

— Cu cine crezi tu să fi vorbit ?

— Nu ştiu, Anică ; tu ştii; eu eram pe ceea lume ; l-am visat pe Nastratin Hogea : pesemne unde m-am uitat la jidovul boierului.

— Vai, Ileană, n-a fi stat cumva de vorbă cu Ambrozie Ungureanul?

— Dar ce spunea ?

— Nu ştiu, nu înţelegeam; făcea numai : mor-mor, ca şi în alte nopţi cînd stă ea huhurezu. Trebuie să fi venit la el Ambrozie.

— N-ai auzit că acela a murit ?

— Poate să fi murit; dar umblă duhul lui; fiind duh de vrăjitor, nu poate avea hodină.

— Nu cred ; s-ar fi zbătut iar dobitoacele şi galiţile.

— Atuncea a stat de vorbă cu cucoana Sultana.

— S-ar putea şi asta; dar sarmana cucoană Sultana nu vine ea bucuroasă la sfat cu asemenea tiran. Cît a chinuit-o el în viaţă ! Batîr acuma să aibă linişte.

— Nu spune asta; se împlinesc doisprezece ani de cînd a murit chiar în ziua de Probajeni. Dacă nu vine ea, o chiamă el. Ce crezi tu că face cînd n-are somn ? Spune el : mor-mor; dar acest boier are blăstăm de viaţă lungă şi nu moare. Pe lîngă altele, e farmazon. Cînd îi vin lui acele nopţi, apoi stă şi se uită un ceas la portretul cucoanei ; după aceea, într-un tîrziu, sufletul ei îl ascultă şi vine. Aşa a fost şi în viaţă : i-a făcut lui toate voile. Apoi cum s-a arătat soarele, a intrat în baia lui, la ploaia cea rece, de se încrîncenă carnea pe mine cînd aud curgînd şiroaiele ; pe urmă a trezit pe domnu Levi: pe urmă ***ja*** strigat să-i puie calul la trăsurică ; înainte de a se duce, a vrut să scoale şi pe cuconaşul cel tînăr. Dar aflînd că a venit tîrziu după miezul nopţii, 1-a lăsat.

"— S-a întors cuconaşu Luca?

— S-a întors în ceasul cînd a adormit bătrînul : la cîntarea a treia a cucoşilor. Atunci n-aude nici tropot, nici puşcă, precum se ştie. Ce are să zică duduia asta cînd 1-a vedea ?

— Pe cine ?

-=- Pe cueonaşu Luca. ' • -=- Ei, ce are, să zică ? N-are să zică nimica. Un barbat ca toţi barbaţii; numai cît mai urât şi mai uscat, şi-şi racle barba şi mustaţa, de par că-i dracu. Are să se uite la dînsul şi are să ridă ; asta-i mare şerpoaică !

— D-apoi că trebuie să fie bună poamă. Ai văzut'tu cum îl înfrunta pe moşneag ?

O clipă de tăcere. O mînă feri storul şi o privire se furişă spre pat. Duduia Constanţa întrebă brusc :

— Gata baia ?

Cele două slujnice se feriră în laturi cu spaimă, cu-prinzîndu-şi gura cu palmele. Chicotiră înfundat, împun- gîndu-se cu frunţile. '

— Am întrebat de baie, stărui poruncitor domnişoara Corban. Fiţi fără grijă. N-am auzit prostiile voastre.

— Vai, duduie, se tîngui Anica, intrînd pe uşă şi umbrindu-şi ochii cu degetele ; nici nu îndrăznesc să mă uit la mata. Dar n-am spus nimica de rău.

. Duduia cea străină rîdea. Atunci îndrăzni să intre şi Ileana, umflată de rîs. Se veseleau acuma amîndouă, ad- mirînd, desmierdînd şi pregătind prosoapele şi halatul. După aceea îşi făcură semne misterioase cu ochii.

— Duduie, îndrăzni Anica, să ştii mata că a venit de la Şipote nebuna ceea de Simioana lui Ignea. Aşteaptă să te scoli mata, ca să se înfăţişeze.

— Are un nume care-mi place, zise domnişoara Corban.

— Vai, duduie, se miră Anica ; mie mi-ar fi ruşine să am aşa nume de barbat. Asta-i numai vina boierilor care au botezat-o. Le-a venit dumnealor aşa un gust şi au ales pentru fată un nume ca la neoameni. Ea zice că te ,ştie pe mata ; că aţi fost amîndouă botezate într-o zi, la curte la Movileni, cînd trăiau acolo boierii, părinţii matale. Că au mai fost cu ea două fete de ţăran. Şi ace-' lora le-au pus nume la fel. Dar fiind trei c-un nume, creştinate în acelaşi ceas, — două au murit, de vărsat. Aşa că ă rămas numai astă. Din zestrea dare i-au fost dat-o, vitele şi oile s-au părăduifi-a rămas numai un şirăguţ de mărgărintare. Se frămîntă fel şi chip să-i dăm voie să intre să te' vadă ; dar asta nu se poate fără poruncă de la mata.

—' Şpune-i să vie, se învoi domnişoara Tanţa, mirată şi mişcată întrucîtva de aceste ochiuri de lumină care se deschideau din trecut asupra sufletului ei.

VI

Aici se înfăţişează unele dintre puterile locale

La ora 8 dimineaţa, se înfăţişau la curtea veche de la Movileni şase meşteri lemnari, care începură să cerceteze şi să măsoare. Doi se suiră pe casă.

Atuncea îi văzu, din ograda lui, domnul Gherasim Tulbure.

. — Măi, ce faceţi voi acolo ? strigă el de departe.

Oamenii de pe casă nu păreau să audă ; nici nu se uitau prin împrejurimi. Se interpelau unul pe altul, apreciind starea acoperişurilor.

Domnul Gherasim Tulbure, în îmbrăcămintea sumară în care se afla, trecu pe o portiţă ruinată în grădina boierească ; ferindu-se de muşcăturile urzicilor nalte care luaseră în stăpînire aleile, ieşi în ograda pardosită cu troscot şi întrebă supărat pe meşterii de jos :

— Ce faceţi aici, bre ?

Meşterii ţărani se uitară la el cu linişte. Văzîndu-1 că întîrzie vorbele consacrate, îl salutară ei, cuviincios :

— Buna dimineaţa, cucoane Gherasime.

— Care buna dimineaţă? Să-mi spuneţi acuma cine v-a permis să intraţi pe proprietate ?

La asemenea întrebare, cu mult mai aspră decît cea dintăi, rostită de un om încă în cămaşa de noapte, nespălat şi cu părul zbîrlit şi căzut în ochi, bătrînul Păun răspunse cu un ton deosebit de salutul cu care meşterii îşi făcuseră prezentarea.

Fără să se descopere, scoţîndu-şi înainte chimirul plin de podoabe, grăi îndesat:

— Porunca stăpînirii, domnule.

. — Cum" ? care stăpînire?

— Porunca duduii Tanţa a lui răposatu cuconu Dionis. Pe cît ştim noi, nu este altă stăpînire decît dumneaei.

Vechilul şovăi o clipă. Meşterii de pe acoperiş se uitau de sus la el. Asta pentru domnu -Gherasim era o umilinţă de nesuferit.

— Da' voi de ce v-aţi suit pe casă ?

— Şi ei, tot cu porunca, interveni bătrînul Păun.

— Cum ? se supără dintrodată domnul Gherasim. Ce-mi cintaţi yoi mie aicea de stăpînire şi ele poruncă ? Peste mine nu poato trece nimeni. Eu am aicea răspundere. Proprietatea asta mi-a fost încredinţată mie cu act în regulă, cu caiet de sarcini ; 'eu o duc în spate de atîţia ani, Dumnezeu ştie cum ; mă ostenesc, cheltuiesc, îmi Vînd şi sufletul ca s-o ţin în fiinţă ; şi vine un copil, să mă deie la o parte ? Sînteţi nebuni, bre?

— Nu sîntem nebuni noi, domnule Gherasim.

Vechilul se dădu doi paşi înapoi, congestionat. şi holbat. Privi pe bătrînul Păun de la cizmele-i enorme pînă la căciula ţuguiată şi de la căciulă iarăşi la vîrful cizmelor, apoi izbucni cu mînie, străpungîndu-1 cu ochii :

— Cum îmi vorbeşti tu mie, bre ? Eu nu-s domnu Gherasim. Aşa ai învăţat, în slujba ta, respectul cuvenit boierilor ?

— Boierii îs boieri, răspunse complect nepăsător slujitorul.

— Măi, d-apoi c-înd te-oi lua cu harapnicul, n-ai să-ţi aduci aminte de datoria ta ? Şi cînd te-oi strînge de beregată, n-ai să cîrcîi ? Acuşi n-au să te poată prinde zece ogari î

— Bine, domnule, dacă-i cu supărare şi cu război, eu m-oi duce ş-oi aduce pe cine m-a trimes. A veni cu stăpîna şi boierul de la Luneavăţ, pe care cred că-1 cunoşti domnia ta. Noi sîntem

oamenii dumnealui şi împlinim o poruncă. Ce ştim noi de contracte şi de vechili ? Treaba, dumneavoastră. Aveţi să vă descurcaţi, să vă daţi socotelile şi pace ! Casa nu poate rămînea precum este ; dacă s-a întors duduia, n-are să şadă ca o ţigancă, în bordei; trebuie să-i facem aşezare cuviincioasă, ca unei boieroaice. Dacă-i stăpînă, e stăpînă, n-ai ce-i face.

— Aşa?

Aşa. ■■ • • . ' - ■ •

■ ' — Şi cine plăteşte; mă rog i •

— Plăteşte boierul cel bătrîn, care-i nînaşul' dumneaei. Iaca vin din urmă căruţele eu draniţă şi cu scînduri.

'■— Bine, asta înţeleg ; dar de ce eşti tu obraznic cu '«rine, moşnege ?

— Care obrăznicie, cucoane ?• unde poate fi la mine 'una ca asta? Care eu mă aflu în slujba lui cuconu ' Gheorghiţă de patruzeci de ani şi asemenea ruşine eu

ri-am păţit, să fiu alungat cu harapnicu şi cu ogarii: Eu

■ oi spune lui cuconu Gheorghiţă asta, să vedem, ce-a zice şi dumnealui!

Domnu Gherasim încerca să se liniştească, scrîşnind din măsele. Privi grabnic în juru-i, ca şi Cum ar fi căutat un loc de trecere îndărăt. Văzu în portiţa ruinată pe unde trecuse pe cucoana Natalia, care-i făcea semne disperate să se întoarcă, să-şi puie făptura în rînduială, ca oamenii. în drum, dincolo de grilajul vechi căzut, se opriseră muieri, dîndu-şi ghionturi şi lungindu-şi gîturile, ca să vadă mai bine. Bărbaţii, fiinţi mai grave, trecuseră înainte, dar acuma se întorceau îndărăt şi se îmbulzeau spre strigătele furioase ale lui Gherasim Tulbure. Vechilul îşi înţelese starea de inferioritate şi începu să bată în retragere.

Acuma, însă, îl încleşta bătrînul Păun.

— Ce facem, domnule ? Noi vrem să ştim cum îi socoteala : dacă ne-alungă ori nu ne-alungă cineva.

— Bine, apucaţi-vă de treabă, se învoi domnu Gherasim. Dac-aşa-i gustul duduii...

— Nu-i gust, 'domnule; e poruncă. Unde vrei să steie ? Dacă cumva este vreo retragere, — pînă una-alta ar avea loc.

i — Care retragere ? Ce vrei să spui ?

— Dacă este vreo retragere. Spun oamenii că dumneata nu mai stai.

— Care oameni spun asta? se întoarse, iar holbat, vechilul. '

—Nu ştiu care anume, dar aşa se vorbeşte. • -— Apoi am văzut eu de la început, măi moşnege, că eşti unul de cei colţoşi. Dacă nu lipseşti din faţa mea, te

fac .bucăţi, ai înţeles? Gum mă înfrunţi tu pe mine?. După ce am muncit în pagubă, să vie alţii la folos de-a gata ? Mie mi se cuvin bani şi despăgubiri; eu nu mă clintesc de-aicca pînă ce nu mi se numără pînă într-un ban drepturile mele ! Aşa crezi tu că merg-lucrurile ? Doar nu-i ţara în pradă ! Nici nu-s veneticii stăpîni peste noi ! nici odraslele trădătorilor !

De cîteva clipe înaintaseră în fața curții vechi doi oameni. Se coborîseră cu grabă dintr-o trăsurică şi se înfăţişaseră în laturea domnului Gherasim. Unul era Levi Tof. Celalalt era Iorgu contabilul: o mutră de ţîrcovnic slab, cu bărbuţă baiaie şi cu bumbac în urechi. Avea şi el «cortel» ca şi misitul; era cam de aceeaşi vîrstă ; asculta atent strigătele lui Gherasim Tulbure şi făcea felurite schime de mirare.

Levi Tof interveni cu delicateţă, după cum îi era obiceiul.

— Domnule Tulbure, îmi dai voie ? Poate lumea asta ar fi curioasă să ştie care-s acei venetici şi acei trădători despre care se vorbeşte ?

Vechilul întoarse capul peste umăr.

— Alţii acuma ? răcni el fără stăpînire. Dar ce-i, domnule, în dimineaţa asta ?

— Nu-i nimic, domnule; e o dimineaţă ca toate dimineţile. Am trecut pe aicea şi am auzit scandal; am intrat şi noi să vedem ce este şi să dăm un ajutor.

— Ce ajutor ? cui să daţi ajutor ?

— Nimănuia ; să dăm aşa un ajutor, ca să se facă linişte.

— Dar cum vrei, domnule Levi, să fie linişte, cînd te scot din sărite nişte nespălaţi, nişte obraznici ,şi nişte colţoşi ?

— Ei sînt trădătorii ?

—- Lasă asta ; vorbesc cu mine, ca şi cum eu n-aş fi nimica aici.

— Atunci n-au dreptate; pînă acuma noi te ştim administratorul Movilenilor ; cel puţin deocamdată asta este situaţia ; deci dumnitale ţi se datoreşte respectul cuvenit.

Vătaful Păun îndrăzni iar :

т— Da' eu, domnule, nu mă aflu aicea din capul meu ; am venit cu poruncă boierească. Domnu Gherasim ţipă că nu este alt stăpîn decît dumnealui. Zice că duduii lui coconu Dionis, dacă nu-i place aici, să se aşeze în bordei ca ţiganii.

Asta era prea mult. Domnul Gherasim Tulbure se zrvîrcoli, ca să se smulgă din pămînt, şi se repezi la moşneag. Fu imobilizat pe loc de Levi Tof şi de ţîrcovnic ; cucoana Nataliţa năvăli cu braţele în sus de la portiţă Şi-1 cuprinse strîns. îşi făcu intrare şi domnul notar Berbec, împrăştiind pe spectatori şi trimeţîndu-i la treaba lor.

, — Vai de mine, omule ! se tînguia înspăimîntată şi şoptit cucoana Natalia. Se poate să te faci aşa de rîs ? Doar eşti barbat în toată firea ! Ţi-am spus de atîtea ori să Ieşi Necuratului sticlele acelea de vin roş. Parcă poate fi bună asemenea băutură cum te scoli din aşternut ? Ba că-i doctorie, ba că-i tonic ! Hai de te spală şi te linişteşte.

. - Lasă-mă în pace, lasă-mă în pace ! se zvîrcolea Tulbure, lăsîndu-se,, însă, dus la adăpost. Să le arăt eu tuturor cine-i aicea stăpîn. Cheltuielile mele ! condicile mele ! munca mea ! dreptul meu ! Nici cu două moşii ca .asta nu pot fi eu plătit pentru toate. Avem să stăm în faţa justiţiei ! pîn-atuncea nu vreau să ştiu de nimeni.

Levi Tof deveni cu totul amabil.

— Insă nu poți opri pe stăpînă să-și amenajeze locuința.

— N-are decît să și-o amenajeze. Dar să-mi deie dreptul meu.

. — Apoi dacă sînt condici sînt și socoteli și dreptul fiecăruia e vădit.

— Asta au să aibă a aprecia judecătorii ! amenință mai liniștit domnul Gherasim.

Se amestecă Iorgu contabilul, c-o voce unsuroasă și subțire:

• —- Eu nu m-amestec, dar ar fi bine să se dea pe față condicile, balanța și actele justificative. Vorbim noi de asta, Gherasime, cînd om fi mai liniștiți. Acuma am venit pentru altele.

Vechilul se retrase mormăind, condus de cucoana Na- jtalița și urmat de omul cel slab cu bărbuță.

Vătaful Păun păși înainte, întrebînd cu încăpățânare îndesată :

— Atuncea noi cum facem?

Jntorcîndu-se către lucrători, hotărî :

—- Noi începem lucrarea noastră !

— începeți ! începeți ! sufla spre cei rămași în urmă cucoana Natalia, făeînci semne de potolire cu mîna dreaptă, pe cînd cu .stînga călăuzea pe omul ei.

Cum intră în ogradă la 'el, Gherasim se deșteptă -iar cu niște sudălmi înfricoșate și rușinoase. Se rupse de brațul nevestei, întorcîndu-se la portiță., Iorgu contabilul ridică spre el .cartelul ; femeia îl cuprinse iar,' ducîndu-I cu sine.

— Suiți-vă, oameni buni, la treaba voastră, grăi vătaful Păun. Eu mă duc să îndemn carăle într-acoace și să dau samă duduii. Cînd a auzi boierul'ce-a fost și ce vorbe s-au spus, are să se supere tare. Mă gîndesc : să-i spun ? ori să nu-i spun ? Am ajuns zile urîte, ca lupul, cînd îmbătrânește și-1 hămăiesc javrele. Am încercat eu să-1 îmblînzesc pe acest Gherasim și să-i arăt că trebuie' să se supuie ca un slujitor ce este și, care a mîncat pînea stăpânului, răposatul cuconu Dionis. Dar surdului degeaba ,'îi cînți a jale !

Rămas pe teren, moșneagul își tot sporea vorba. Apoi stătu dintrodată, -ca și cum și-ar fi isprăvit rolul. Se descoperi cu supunere și în același timp eu demnitate în Jața lui Vasile Berbec notarul și se duse să-și deslege călușul pag clintr-un cotlon. încalecă pe șaua naltă, cu perină.

— Așa-i, zise el dînd din cap și destul de tare ca să-1 audă cei de față;;; prepelița se ține că-ii cu coadă !

După aceea se duse să-^și deie ;sămile.

Notarul fusese un -spectator atent al acestei scene. (O privise în aparență indiferent, răsucindu-și o țigară. Stătu puțintel în cumpănă dacă trebuie să se ducă după Gherasim Tulbure și după Iorgu, contabilul de la Luneavăț. ■Apoi descoperi pe domnul Levi .Tof și-i făcu un semn cu capul. Misitul îi răspunse desGoperindu-se larg, cum îi î©r.a obieeiul.

—* Atențiune. !• zise el vesel. Levi .Tof salută pe dom.-*. nul notar.

— Am văzut şi m-am bucurat, răspunse notarul scărpinîndu-se la nas cu ţigara încă neaprinsă. (Iată un mijloc original de a-şi aprinde cineva-ţigara, c-înd are asemenea nas, cugetă Levi, urmărind mişcările fizionomiei domnului Berbec.) Cu ce afacere pe la noi, negustorule ?

— Cu nici o afacere. Am venit în plimbare. ...... - ■

— Cui spui asta, şefule ? *

— Dumnitale, domnule notar ; ca dovadă, ani' să te întovărăşesc pînă la primărie.

—- Şi n-ai să propui nimic ? n-ai să dai nimic ?

— Dacă n-am pentru ce, domnule Berbec ! Pe ziua de azi sînt liber şi independent.

•— Ia ascultă, negustorule ! ai face bine să legi căţeaua, ca să nu'bată degeaba.

Domnul Tof se despărţi de tovarăşul său şi-1 privi eu demnitate. îi zise grav :

— Domnule, eu sînt obişnuit să vorbesc cu oameni subţiri. Resping asemenea expresii.

— N-ai decît să le respingi. Faţă de mine să nu umibli cu ascunzişuri. Aicea se petrece ceva şi vatavul Păun n-a venit de capul lui, calare, la curtea din Movileni.

— L-a trimes cuconu Gheorghiţă. Mai bine zis, i-a poruncit duduia Constanţa. Dacă insişti, pot să adaog că duduia Constanţa îţi trimite şi dumnitale complimente şi-ţi mulţămeşte pentru amabilitatea cu care ai servit-o.

— Aşa ? Vra să zică aici vrei să ajungi dumneata ?

— Vreau să ajung mai departe,.— la primărie.

— Apoi să-ţi spun, negustorule. De unde am ştiut eu cu cine am de a face ? Afară de asta eu sînt un funcţionar independent, care nu-s obligat să fac mai mult decît îmi impune regulamentul meu. Poate să fie şi o domniţă : dacă strîmbă din nas şi-mi vorbeşte de sus, înţelegi dumneata că eu îmi Văd de treabă. Pe urmă, şi omul acesta,.

. — Vorbeşti de Gherasim Tulbure ?

— Da. Pe urmă, şi omul acesta, Gherasim Tulbure,, are argumentele lui. Noi nu cunoaştem pe altcineva aici, de şaisprezece ani, decît pe domnul Gherasim Tulbure. Noi ştim că a scos, a tot scos bani şi a trimes. Că i-ar fi dat şi lui cineva ceva, noi n-avem la ştiinţă. Judecata are s-aleagă.

•— Te fac atent, domnule notar, că domnişoara e gata să-i primească socotelile şi justificările.

— înţeleg, — şi pe urmă ?

— Pe urmă, nu ştiu.

-— Dacă nu ştii dumneata, negustorule, să-ţi spun eu. Pe urmă, Gherasim să plece !

— Se poate şi asta.

— Apoi nouă nu ne convine. Noi mai bine vrem să ne judecăm. Ai înţeles ?

— Am înțeles că asta ar fi şi părerea dumnitale, zîmbi Levi Tof. Dumneavoastră aici, la Movileni, oliserv că cunoaşteți destul de bine cotiturile codului civil şi vă pricepeți cum să întîrziați o punere în posesie. Află, domnule, că, după părerea mea, dreptatea e în afară de codice. Adevărul e adevăr şi oamenii oneşti au altă călăuză. Este întăi legea pe care a aşezat-o Dumnezeu.

—- Ia lasă-mă în colo, negustorule. Vorbeşti cu mine fleacuri. Parcă n-aş fi făcut şi eu studii. Am făcut, slavă Domnului ! Spune-mi de rege, — mă închin, salut şi zic : să trăiască ! Dar încolo, cultura ne arată că nu este decît electricitate. Prin urmare, slăbeşte-mă. Să-mi fie mai bine şi să trăiesc ani mulți pe pămînt! Eu, aicea, mă împac cu Gherasim Tulbure, fac cu el politică, sîntem oamenii centrului. Ce avem noi cu o domnişoară care umblă cu nasul pe sus şi se uită cu dispreț la popor ? Vine, trece, se duce iar în străinătate. Noi rămînem să ducem țara. Astăzi a trecut vremea acestora, boieri sîntem noi, cu drepturile noastre. Boier poți fi şi dumneata, cu munca dumnitale. Vii la mine şi te servesc; îmi dai şi-ți dau. Domnişoara Corban se uită la mine de sus şi vrea să cad în patru labe dinaintea dumnisale. Apoi să-mi deie voie, negustorule...

Notarul se înfierbîntase puțin ; mergea ceva mai repede decît de obicei, atîta cît îi îngăduia obezitatea timpurie. Era sincer încredințat de argumentele pe care le opunea lui Tof.

Țărani de o structură fizică întru totul deosebită treceau pe lîngă dînsul, descoperindu-se. El răspundea autoritar, în baza rînduielii proaspete pe care o recunoştea.

De fapt, la opt ani după război, lumea: era încă în revoluție ; răsunetul schimbărilor vremii ajungea şi în acel colț de la Prut şi Jijia ; oamenii noi îmbrăcau atitudinea puterii.

Pămîntenii din acel colț misterios de țară nu erau încă afectați de acea stare pe care medicii o numesc artritism. 'Subțiri şi uscățivi, bătuți de vînt şi de soare, stăruiau într-un regim la care se întoarce, artificial, societatea cea mai evoluată. Acest regim din preistorie stă lîngă eresuri şi datine, înghițite odată cu vitamina legumelor, şi lîngă o strictă rînduială a prejudecăților. Prima democrație revoluționară vine cu un prisos de viață, cu obezitate timpurie. Regimul de carne şi de congestie e al funcționarilor, al morarilor şi crîşmarilor. Cîştigul de grăsime şi greutate, adăogit la ceea ce notarul de la Movileni: numea cultură, impune o înlăturare a balastului, moral arhaic. Fără prejudecăți omul nou pare că trece înainte ; de fapt s-a întors îndărăt. Domnul Levi Tof nu putea să-şi desluşească acest fenomen decît prin constatarea simplă că domnul Vasile Berbec nu mai are Dumnezeu. Se grăbi să dea dreptate slujbaşului.

— Ai dreptate, domnule notar. Interesele sînt interese. Vom vedea, ce axe să iasă de aici ; sînt şi eu curios. Cuconu Gheorghiță Vrînceanu crede că. domnul Tulbure nu poate face altfel decît să se supuie. Direct nu se amestecă dumnealui, însă are să vorbească, la telefon cu domnul prefect. Dacă trebuie, scrie o scrisoare şi ministrului. Dacă nu ministrului actual, celui care are să

vie. După cît s-aude, guvernul lichidează. Majestatea sa regele binevoieşte să cheme alt partid.

— Da' nu mai cred eu asta, domnule Levi Tof. •

— Ba macar asta ar fi bine să crezi, domnule notar. Toate trec, cum zic turcii. Trece şi guvernul. Trec şi măririle. Asta-i o mîngîiere pentru cei sărmani.

— La urma urmei, n-are decît să vie cine pofteşte. Cine ce are cu mine ? Vie şi domnişoara Corban la dreptul ei, dacă-1 are. îmi fac datoria, sînt corect ; nu-mi pasă.

— Aş putea să te fac atent, adăogi deodată domnul Levi Tof cu alt ton, că poate învăța şi duduia asta străină să fie galantă cu oamenii vrednici. Răposatul -Dionis Cor-
10'i ban avea catastif de ce se cuvine fiecăruia — de la cel mai mare pînă la cel mai mic. Crezi dumneata că Gherasim poate face concurență unui asemenea catastif ? Iar asemenea catastif e în posesiunea noastră, într-un gea- mandanaş negru, între alte hîrtii, unde se află şi actele timbrate în regulă; şi s-au luat toate măsurile : să n-ai dumneata nici o grijă, domnule notar. Eu am admirat totdeauna pe oamenii cuminți şi am avut despre persoana dumnitale o idee excelentă.

Intrat în biroul său, în localul dărăpănat al primăriei, notarul privi destul de plictisit cele cîteva condici; după aceea începu a urmări cu o neplăcere vădită zborul muştelor, care-şi depuseseră injuriile pretutindeni şi continuau să le depuie şi într-acea dimineață caldă de septemvrie.

— Ieşi afară, strigă el, cu violență, vătăjelului.

Omul zdrențuros şi buged de somn ieşi afară cu o nepăsare desăvîrşită.

— Muştele acestea mă omoară ! zise pe gînduri notarul.

începu să mormăiască, observînd din cînd în cînd pe misit.

— Vra să zică, asta-i ? întrebă el, evasiv.

— Asta-i, răspunse Levi Tof.

VII

Simioana Ignea, rol prim

Două zile lucrurile au mers destul de bine la curtea voche din Movileni. Meşterii împestrițau de şindrile nouă acoperişurile ; uşile şi ferestrele erau păsuite în rosturile lor ; cerdacurile putrede erau înlăturate ; zidarii se mutau cu mistriile de la părete la părete, jupuind coşcoviturile şi împroşcînd tencuială ; grădinarii lui cuconu Gheorghiță isprăviseră războiul cu dudăul şi cu copacii sălbătăciți, începînd să elibereze grădina de odinioară, înspre partea vechilului era linişte. Portița veche atîr- nată ca o aripă moartă fusese adusă la stîlpul ei şi legată. La gardul de nuiele veneau din cînd în cînd slujitori ai gospodăriei lui Gherasim şi se uitau fără noimă jumătate de ceas la forfota de dincoace. Pe urmă îşi aduceau aminte că se cuvine să beie o țigară de tutun ; îşi răsuceau țigara, o aprindeau c-o scăpărătoare şi o fumau, desfăşurînd din nas frînghioare de fum ; după care se duceau undeva, în altă parte, fără grabă. Apăruse în cîteva rînduri, la o ferestruică de sus de la podul caselor vechileşti, şi figura cucoanei Natalia : spiona cu grabă şi cu mare curiozitate ce se

petrece alături. Intr-o joi dimineaţă, pe la ceasurile zece, adică după prînzişor, dintrodată portiţa fu ruptă de la stîlpul ei şi înlăturată cu violenţă. Domnul Gherasim Tulbure făcu şase paşi şi se opri, uitîndu-se cu întărîtare la meşteri şi lucrători. Era o chibzuită reluare a ostilităţilor. Bocăniturile încetară o clipă, după aceea porniră din nou ; oamenii întoarseră capetele de către el şi-şi văzură înainte de treabă. Vechilul avea iar «harţag», cum îl judecau ei; îi era albul ochilor scrijelat de aţe de sînge.

— Ia ascultaţi, bre, strigă el către cei mai de aproape. Cit aveţi să-mi tocaţi voi mie, aicea, la cap ? Nu mă pot hodini de răul vostru.

Cei mai apropiaţi lucrători de el erau grădinarii. Veni, la apelul vechilului, cel care se socotea cu mai multă răspundere : un oarecare Costaclie Ţocu, ora sprinten şi oacheş, coborîtor din robii boiereşti de altădată. Ca fost fruntaş în oaste, la artilerie, salută cu mîna la frunte şi raportă domnului Tulbure cazul.

— Vă rog să nu vă supăraţi cucoane ; noi sîntem aicea în serviciu comandat,

— Foarte bine, încuviinţă domnul Tulbure clar eu ce sînt aicea ?

— Dumneata eşti domnu Gherasim.

— Cum ai zis, măi ţigane ?

•— Dumneavoastră sînteţi cuconu Gherasim.

— Aşa. Vreau să aflu da'ă sînt ori nu eu mai mare aici. Dacă sînt eu mai mare aici, atuncea de ce stau cei de pe casă cu căciula în cap dinaintea mea ? Şi cei care Btupesc în păreţi cu tencuială de ce stau cu căciula în cap în faţa mea ?

— Precît înţeleg, ei îşi văd de treaba lor, cucoana Gherasim.

— Dar eu sînt ori nu sînt mai mare aici ?

— Dumneavoastră sînteţi mai mare decît noi.

— Atuncea să mi se deie respectul cuvenit, ai înţeles ? Voi, bre, cu mine aveţi să trăiţi aicea la Movileni: eu sînt tata vostru. Noi sîntem pietrele ; apa trece şi se iezeşte mîni-poimîni iar la Viena între iritici care mî- nîncă guzgani şi mîţe !

— Noi nu cunoaştem de acestea, cucoane. Noi sîntem la serviciu şi lucrăm ce ni s-a poruncit.

— Dar în faţa mea să vă scoateţi căciula. Eu, bre, sînt bolovan greu de urnit ! Ei, brava ! văd c-aţi înţeles.

Oamenii îşi lăsaseră uneltele şi se descopereau. Vechilul avu numai o clipă iluzia că gestul era pentru dînsul. Văzu şi el numaidecît pe domnişoara Constanţa, ieşind dintr-una din camere. Păşea printre grămezi de moluz şi grinzi, ferindu~şi îmbrăcămintea de tencuieli.

Gherasim Tulbure nu era deloc surprins de întîm- plare ; cerca numai să pară. El ştia foarte bine că boieroaica sosise cu o jumătate de ceas mai nainte, în pane- raşul ei cu cal alb, însoţită de dama ei de onoare, Simioana lui Ignea. Expresia foarte potrivită, «dama de onoa- i-e», pentru asemenea prinţesă exilată, era inventată cu dibăcie şi plăcere de cucoana Natalia. Prinţesa binevoise să se deranjeze, ca să vadă cum avansează lucrările, în altă zi venise ca să ridice geamandanele, dar probabil că erau nişte geamandane goale, pe care le purta de colo- colo, ca să sparie lumea ; însă lumea nu se sparie aşa de uşor. Dacă ar fi ceva în acele geamandane, n-ar umbla dumneaei cu aceeaşi pălărioară de pîslă trasă pînă la urechi şi cu acelaşi halat. Cînd schimbă, cum a făcut în dimineaţa asta, umblă cu straiul în care s-a înfăţişat întâia oară la poartă, ca o disperată. Deci Gherasim Tulbure, ştiind că boieroaica s-a înfăţişat iar, s-a prevăzut îa pripă cu oarecare curaj, fiind şi vremea prînzişorului, ş-a trecut pe teren ca să-şi continue jocul politic. Scăpase de sub privegherea atentă a Nataliei : avea el ideea lui. Starea în care şe găsea îi dădea drept să înfrunte şi pa regele.

— A !. îngînă el, descriind arcuri neegale cu brațele ; asta era ! Parcă eu nu știam ? Am venit să salut și eu pe domnișoară.

Domnișoara Corban încă nu era atentă spre el ; în- tîrzia printre meșteri, informîndu-se de mersul reparațiilor. Cu brațele atîrnînd fără treabă, o urma la doi pași Simioana, țăranca curat și cochet îmbrăcată. Purta fustă de lînă vișinie vrîstată negru în falduri, cămașă cu mîne- cile foarte largi încrețite strîns la încheietura pumnului. Capul cu păr pieptănat Uns îi era împodobit cu casincă albastră. Trupul, pînă la bete, îi era cuprins de un piep- tăraș, fără mîneci, din pielcică de miel. In picioare avea pantofi. I se zăreau și colțunii de matasă : cel dintăi dar de la stăpînă-sa. Era stînjenită de privirile care se încrucișau asupra ei. Nu știa unde să se uite. Văzu cea dintăi pe Gherasim Tulbure. Duse la gură mîmle-i pîrlite de soare, mirîndu-se de asemenea îndrăzneală și grăbi spre domnișoara Corban.

— Duduie, duduie!

— Ce este, Simioană ?

Urmărind privirea țărancei, domnișoara descoperi și ea pe vechil și se îndreptă numaidecît spre el. Meșterii se aplecară spre lucrul lor. Grădinarii singuri, oameni speciali ai lui coconu Gheorghiță Vrînceanu, rămaseră băgători de samă, sprijiniți în hîrlețe și târnăcoape..

In acest mic răstimp, cît se produsese ieșirea și trecerea domnișoarei Constanța, Gherasim Tulbure își luă întăi o poziție agresivă, adresînd, într-o mîrîire surdă, anume invective populare prințeselor. Pe urmă stătu într-un fel de expectativă, neștiind încă bine în ce chip avea să-și dezvolte atacul demonstrativ.

— Bonjour, domnule, îi zise domnișoara Corban. Văd că oamenii merg repede cu lucrul lor. Faci bine că vii și dumneata, să-i silești.

— Mda, răspunse vechilul. .

— Nu cumva, domnule, voiai să treci mai departe, la gară și la Botoșani ?

— Nu. Dar de ce ?

— Ca să te duci la un specialist de urechi. Cînd ți se dă bună-ziua dumneata nu știi să răspunzi ?

Vechilul păru a se sfătui cu sine însuşi. Atunci domnişoara Corban avu bănuiala că se pune într-o situație ridiculă.

— Apoi iaca ce-i, duduie, mormăi Gherasim.

— Nu se poate să fie decît ceea ce spun eu, îl întrerupse fata, umflîndu-şi uşor nările.

Gherasim făcu un gest evasiv. Simioana se Tplecă din urmă spre stăpîna ei c-o şoaptă pe care domnişoara Constanța n-o desluşi în primul moment. Apoi avu înțelegerea că starea de ațîțare a vechilului era voită. Fulgeră în jur o privire scurtă. Grădinarii aveau o atitudine liniştită şi respectuoasă.

Tulbure îndrăzni să păşească înainte.

— Duduie, eu am să-ți spun matale ceva, zise el, c-un fel de grijă în voce şi în ținută. Te întreb, duduie, şi te rog să nu te superi şi să-mi răspunzi: am fost or n-am fost eu slujitor cu dreptate aproape douăzeci de ani ? Pe lîngă asta, am făcut şi războiul. Ca om al datoriei din toate punctele de vedere, vă rog sincer să-mi spuneți dacă merit asemenea tratament.

Domnişoara Corban nu credea că trebuie să răspundă.

— întrebarea este, insistă Gherasim Tulbure, dacă aveți ori nu aveți încredere în mine. Aveți ori nu aveți încredere în mine ? Dacă aveți încredere în mine, gata, batem palma şi sîntem buni prietini. Aveți ori nu aveți încredere în mine ?

Domnişoara nu se putu stăpîni.

— N-am a răspunde eu ; ai a răspunde dumneata, socoteli.

— Eu ? socoteli ? se sili Gherasim Tulbure să rîdă. Dar ce sînt eu, ca să dau socoteli ? Socotelile mele-s față. Alții trebuie să-mi răspundă mie o avere pentru cît am •robit ş-am cheltuit eu.

— De unde ai cheltuit, mă rog ?

— Am împrumutat; m-am îndatorat; mi-am pus numele meu şi cinstea mea în joc ! Altora ce le pasă ?

Pomenind de nume şi cinste, se bătu cu pumnul stîng în piept iar cu mîna dreaptă descrise un cerc larg.

Domnişoara Corban îşi muşcă buza, înțelegînd desă- vîrşit că intrase ca într-o cursă în conversație c-un om care — de şi ațîțat de băutură — se silea să pară, cu mult mai amețit decît era. Strînse în pumn bastonul şi se făcu albă la obraz. Simioana lui Ignea o sprijini şi o întoarse, strîmbîndu-se urît către vechil :

— Ardă-te para focului de păcătos !

Vechilul rămase holbat față de asemenea apostrofă neaşteptată. în primul moment făcu o mişcare, să se prăvălească din loc, mestecînd expresii pe care ar fi putut să le înțeleagă numai nişte autohtoni, clacă el ar fi cutezat să le expectoreze.

Simioana Ignea îşi scutură către el coada fustei, zbă- tînd dintr-un umăr, ca şi cum ar fi lepădat ceva de pe dînsa, şi, în acelaşi timp, grădinarii lui cuconu Gheorghiță ridicară cît putură mai sus cazmalele şi le izbiră în pămînt.

Vechilul se opri, cumpănindu-şi acțiunea diplomatică. Apostrofa avusese darul să-1 desmeticească. îşi părăsi exagerarea privind în juru-i, mirat el singur de ce făcuse. Bătaia cazmalelor,

sunetul hîrleţelor lovite unul de altul, scrîşnitul încălţărilor în pietrişul dat la lumină avură efect îndoit: apărau auzul delicat al duduii de nişte eventuale vorbe nechibzuite şi, în acelaşi timp, dădeau a înţelege acelui om tulburat că drumul nu-i slobod decît îndărăt. De la portiţă, sosi în sprijinul lui Gherasim şi cucoana Natalia.

— Vină, omule, înapoi. Iar te faci de rîs ? Vină, că te-aşteaptă cineva.

— Cine m-aşteaptă ? întrebă vechilul.

— Vină şi-i vedea ; de cînd îţi spun eu că trebuie să lăsăm la o parte lucrurile de prisos ? Sînt afaceri mai importante şi mai grabnice.

— Cine m-aşteaptă ?

— Nu-ţi spun, omule, să vii să vezi ?

— Cum şi de ce să vin să văd ? Să mă lese-n pace! Nu vreau să văd pe nimeni cînd sînt supărat şi jignit in drepturile mele.

— înţelege-mă, Gherasime, şi vină. Doar n-am a striga tare, ca să mă audă toată lumea. Dacă ai cugeta puţin, ai înţelege, că doar tu l-ai chemat.

— Aha ! înţeleg. A venit ?

— De cînd îţi spun ? Tu stai la conversaţie cu duducile.

•— Ei, iaca vin. Nu te supăra. Las' că ştiu eu ce fac.

Toate aceste schimburi de vorbe le ascultase cu deosebită luare-aminte Costache Ţocu, grădinarul, ca să le raporteze unui om curios. Acel om curios dorea să ştie numaidecît toate vorbele care s-aud la curtea veche şi, mai ales, ţinea să afle ce om îmbrăcat europeneşte intră la vechil acasă, în afară de slujbaşii primăriei. Acel om pînă acum nu se arătase. Costache Ţocu îşi făcu drum în preajma ogrăzii vechilului; dădu ocol gardului, se întoarse înapoi; după aceea îşi alese o poziţie din care putea să observe pe cel care venise, atunci cînd avea să iasă. într-adevăr, după o jumătate de ceas apariţia se produse. Nu era domnul notar Vasile Berbec ; nu era domnul perceptor Macovei ; nu era domnul primar Todiriţă Hulub (acesta avea obicei să umble îmbrăcat jumătate ţărăneşte, jumătate orăşeneşte) ; nu era nici subprefectul. Ar fi putut să fie subprefectul, pe care Ţocu nu-1 cunoştea, fiind un obraz prea rar văzut la Movileni; însă nu se poate să fie subprefect un jidov. Omul cu cortel era fără îndoială din asemenea seminţie; informaţia, desigur, trebuia să facă mare plăcere domnului Levi Tof.

Domnişoara Corban şi însoţitoarea ei ajunseră îndată la paneraşul cu căluţ alb, pe care-1 priveghea un băitanaş; duduia îşi trase mănuşile de piele şi se sui în dreapta, apucînd hăţurile ; Simioana Ignea se ghemui cît putu mai la margine, în stînga. în tăcere, ieşiră din sat şi apucară pe un drum de colină uşor prăvălatic, la un deal cu păduri, printre arături şi mirişti.

.Vremea era lină şi călduţă. Locurile singuratice. De la nişte girezi vechi în dreapta, pînă la hambare depărtate în stînga, se desfăcea în două laturi ale drumului moşia boierească. Ogoarele sătenilor, împărţite mărunt de haturi de mohor, erau pe deal şi-n ponoare. Acolo umblau băieţi cu vite albe şi cu cai. Suiau spre cerul limpede, de la sfaturile lor, cîteva coloane de fum. Dincoace, în părţile boiereşti, cît cuprindea ochiul, nu se zărea ţipenie de om. Pluteau domol aţe de funigei prin singurătate. Coborau din vînturile nesimţite ale înălţimilor pufuri de năgară, rătăcite în şuvoaiele de sus din stepele ucrainiene şi căutînd sălaş pentru semincioarele lor în acel pămîxit.

— Arăturile au stătut, zise deodată Simioana. S-aude că Gherasim ar avea boi de vînzare.

— De unde ştii ?

— Am auzit eu, duduie, de pe la oameni. Ce-i trebuie lui muncă pentru alții ? Şi de ce să puie în arătură grîu, împuținînd ce are în hambare ?

— Are dreptate, se învoi domnişoara Corban şi şfichiui colbul drumului Insă am şi. eu dreptate.

— Am dreptate mai ales eu, domnişoară, să-i spun ce i-am spus.

Domnişoara Constanța avea încă în ochi imaginea proaspătă care pusese capăt scenei de teatru, cu vechilul actor principal. începu a rîde dintrodată. Simioana o întovărăşi, întăi puțintel stînjenită, dar după aceea liber, arătîndu-şi toți dinții puternici şi albi. Intr-un răstimp fata se opri, observînd cu grijă că stăpîna ei nu mai conteneşte.

— Ce ai, dragă domnişoară ? o întrebă ea, cuprinzînd-o abia de umăr şi voind s-o potolească.

Domnişoara Corban se stăpîni o clipă; privi țintă spre tovarăşa ei şi pufni din nou. Țăranca se lăsă şi ea ispitită iarăşi de această veselie, însă rîdea mai potolit, privind[1] furiş pe boieroaică.

— Vai, duduie, linişteşte-te! strigă ea deodată, cu spaimă.

— Nu-i nimic, se apără cu ațîțare domnişoara Corban.

Dar Simioana lui Ignea pusese mîna pe hățuri şi oprise. Ajunseseră la un boschet de sălcii, la un izvor sub deal. Din preajma acelui izvor se risipeau ici-colo copaci rari, din pădurea de altădată. Apueînd pe duduie în brațe cu autoritate, țăranca o coborî şi o aşeză, pe iarbă, lîngă şipot. Apucă din iarbă o treucuță de lemn, primi în ea apă, şi stropi uşor pe stăpînă-sa. Vîrînd după aceea mîniie sub bătaia izvorului, apăsă lin pe pleoapele şi pe tîmplele domnişoarei, şoptind pripit vorbe de des- cintec.

— Stai cuminte, duduie, zise ea cu seriozitate.

Domnişoara Corban se lăsă moale în iarbă şi se simți dintrodată liniştită.

închise un timp ochii. Apoi observă, în răstimpuri şi pe furiş, figura energică şi în acelaşi tinrp delicată a însoțitoarei sale. Intîmplarea aceasta îi alungase fetei sfiala îfr care stătuse închisă. Apăra deodată, stăpînei sale alta. Avea ochi verzi cu prundiş mărunt,: cu gene mari cîr- ligate.

— Apropie-te, îi porunci domnişoara; Constanța. Aşează-te lîngă mine.

Fata veni alături.. Pielița feții şi a sinului; îi era arsă de soare, însă curată ; şi ffeăi Mirosea: plăcut as busuioc.

într-adevăr, socoteala celor care o ocroteau.: pe boieroaică era deplin justificată de alegerea făcută. în .persoana Simioanei Ignea. Un însoțitor bărbat, nu era potrivit să i se dea. Un domnişor ca domnul doctor Luca; nu-i convenabil. Un oarecare individ din ograda; curții, nebărbierit şi rău încălțat, era exclus să-i fie asociat. Simioana trecea în fiecare zi prin» feredeul boieresc: Se vedea de**200** altminteri că n-are numaidecît nevoie de asta; izvoarele şi pîraiele

dintre păduri nu-ii erau, nesuferite. Ca o bună. cunoscătoare, domnişoara, o, detalia şi o preţuia în acea clipă de recunoaştere. Avu un, fulger de dorinţă, s-o cuprindă şi să-i sărute ochii, ca unui bărbat.

Continua să surîdă.

— Simioană a lui Ignea !

— Aud, duduie.

— Nu mi-ai spus că eşti vrăjitoare.

— Vai de mine, duduie, dar cum ţi-ai putut mata închipui una ca asta ?

— Te-am auzit descîntînd,

— Cine nu: ştie să descînte pentru atîta. lucru ?

— Ce-ai rostit ?

— Nu se cade să spun, duduie, că după aceea nu mai am leac. Aşa-i că acuma te simţeşti mata mai bine şi mai. bucuroasă ?

— Sînt bucuroasă mai întăi pentru că aud că muţii vorbesc. Mai ales de la vorba pe care ai adresat-o cai- macanului, observ că te-ai deslegat. Chiar ai rîs şi te-ai uitat de cîteva ori la mine.

— Duduie^ nu te supăra ; eu sînt o biată fată; nu sînt proastă, dâr îs tare năcăjită.

Stătu un timp uitîndu-se într-o parte şi smulgând S cu o mîriă iarbă, semn că era încurcată în explicaţiile pe care voia să le mai adaoge.

— Duduie dragă, grăi ea, privind numai o clipă pe stăpînă-sa ; nimene nu-i mai năcăjită decît mine. Naca- zul matale e altul şi puţintel; dar eu am ajuns de nu-s nici cu fetele, nici cu nevestele.

— Multe dintre noi, femeile, au asemenea nacazuri.

— Ce să-ţi spun, duduie, alta ? Dacă m-a recomandat cineva, apoi numaidecît trebuie să fi voi-bit de întîm- plarea mea.

— Aşa este, se învoi boieroaica.

— Ce puteam face ? Mi-a fost drag un barbat şi nu ne-am putut însoţi.

Domnişoara Corban se întoarse cu faţa în sus şi privi azurul adine al cerului acelei zile.

— Aceeaşi poveste... suspină ea.

— Duduie, se însufleţi Simioana lui Ignea, dacă am înţeles bine, apoi să ştii că şi eu m-am gîndit la asta : că inima nu şi-o pot apăra nici ţigăncile, nici împărătesele.

Căci toate ne tragem dhitr-un neam, de la Adam,
cu jrumuseţa din soare,
cu ochii din mare,
cu trupul din pămînt,
cu virtutea din vînt,
cu sufletul de la Duhul sfînt.

Domnişoara Corban o ascultă atent, apoi se ridică din iarbă şi privi aţintit la asemenea tovarăşă. Se dovedea mai interesantă decît şi-ar fi putut închipui vreodată. Se lăsă iar cu fruntea lîngă o tufă de siminoc, întoreîndu-se pe o coastă, ca să aibă necontenit în observaţie pe ţărancă.

Fata tăcea.

— Ei, pe urmă ?

— Atîta-i, duduie.

— Mai spune-mi ceva.

— Multe n-am a-ţi spune, duduie. Eu n-am învăţat ca mata, la şcoli înalte. N-am învăţat nici la o şcoală mai mititică. Aicea între păduri, cum suim dealul, cu mult mai la o parte de şosea, între nişte sălbătăcii, se află satul nostru Şipote, pe care mata îl ştii din auzite ; îl şi vezi de departe şi ţi se pare frumos ; dar află mata că asemenea sat prăpădit n-are învăţător, nici preot, nici moaşă, nici agent sanitar. Nu s-a văzut nimene dintre cei mari îndrăznind să înainteze pînă la noi. Numai Macovei perceptorul vine. El ne strînge de gît; împlineşte vitele şi lăvicerele şi se duce. Alţii ne-au uitat de tot; încaltea de ne-ar uita şi el; dar el nu ne uită, cum nu ne uită boalele şi nacazurile. Acu mă gîndesc eu cu mintea mea cîtă o am, că, dacă ia stăpînirea bir, apoi trebuie să ne deie ceva, cît de puţin, pentru acel bir. Ştiu eu ? Văd că noi sîntem cei mai uitaţi, în cea din urmă sălbătăeie. Rămînînd eu fără de părinţi din pruncie, am crescut la o mătuşă a mea. De la dînsa am învăţat să ţes şi să cos. M-am mai oploşit o vreme pe lîngă cucoana preoteasă Eleonora de ia Movileni : am deprins de la dumneaei meşteşugul horbotelor. Aşa că eu viaţa mi-o ciştig cu andreaua şi ingliţa. Ştiu să şi descînt, zîmbi ţăranca privind ţintă la domnişoară, dar meşteşugul meu cel adevărat e

altul. Iaca, dacă aş fi învăţat carte, poate nu săvîrşeam prostia aceea.

— Te înşeli, Simioană.

— Aşa-i, duduie, răspunse fata cu acelaşi zîmbet plă-cut, o săvîrşeam şi atuncea. Iar aşa cum sînt eu, trăind mai mult pe alături de lume, îmi vine cîteodată să eînt singură. Cînd sînt între oameni, nu îndrăznesc. Vin aci la izvorul acesta ; ori mă duc în altă parte. Unde mă întorc, pădure. Stau şi zic :

Mă rog, codre, dumnitale Ca la un frate mai mare..„

Decît o fată amărîtă şi alungată, îi spun eu...

— Cui îi spui ?

— Ii spun eu codrului. Decît o fată alungată şi amă-rîtă, mai bine mă făcea marna un fecior. La un alean, m-aş fi suit sus

Îm vîrf de măgură, In bură şi negură...

— Iar n-ai dreptate, Simioană Ignea, rise seuturîn-du-şi fruntea domnişoara Constanţa. Căci atuncea nu te-aş fi întîlnit eu. Hai, spune înainte.

— Nu mai am nimic de spus, duduie.

— Ba trebuie să-mi -spui cum -a fost cu dragostea ta.

— Lasă pe altă xfcată, .dadude,-. cîad 'ne-^. fi • la-aamîndouă inima mai îmblânzită.

Domnişoara Corban făcu un gest cu .totul .neaşteptat şi necugetat. Se întinse .apucând de după cap pe ţărancă şi sărută o geană cîrligată. Simioana Ignea fu puţintel ruşinată. Socoti că îndrăzneala e a ei.

— Frumos parfum ai mata, duduie, îngînă ea, .apu-când mînuţa stăpânei ei şi .sărutînd-o. Este şi pentru asta cîntec, care arată cum judecă Domnul Dumnezeu florile la poarta raiului şi le întreabă unde li-s miroasele.

Le-au luat cucoanele, Să-şi stropească straiele.

Domnişoara se veseli de acest răsunet depărtat de Ia Şipote, căzînd înapoi în iarbă, cu braţele în laturi.

—- Am să vin eu odată, Simioana Ignea, să văd satul tău.

-— Da' ce-ai să vezi, duduie, la urma urmei ? La noi e o sălbătăcie de te mînîncă lupu. Vai de capul rătăciţilor din acel loc. N-au sare, n-au gază. Trebuie să se ducă cine ştie unde. Printr-asemenea pustii, numai nişte ciobani şi nişte hoţi pot hălădui. Aşa, se vede o poiană cu flori, ori o baltă lină sub geană de pădure ; dar n-avem nimica din cîte sînt pe la tîrguri.

— N-ai fost niciodată la oraş, Simioană Ignea ?

— Ba am fost de două ori la Botoşani. E frumos : se uită dughenile una la alta. Ştiu eu că şi acolo oamenii îşi au răutăţile lor ; dar tot ţi-i mai îndămînă într-un tîrg. Cînd m-am întors aicea, tare m-am mai simţit departe.

Simioana îşi cobofîse glasul într-un oftat prelung, isprăvind tot ce avea de spus în acea clipă.

Domnişoara păstră tăcerea, .pînă ce . se desluşi izvorul şi strănută căluţul cel alb, bătînd cu copita în pămînt.

Idila aceea rurală ar fi urmat să se încheie, după tipic, întâi cu zvonul miriştilor şi ierburilor tîrzii încălzite de soare şi apoi cu o apariţie care deasemeni nu se putea să lipsească.

într-adevăr, miliardele de elitre minuscule nu mtlr- ziară să-i pătrundă subțire şi prelung în atenția neclintită. Duduia simți şi tropotul unui cal străin, departe încă, la deal, lingă zarea pădurii.

Simioana privi furiş spre stăpîna ei.

— Dacă vrei să ştii numaidecît, zise domnişoara seu- lîndu-se din locul ei şi împrăştiind liniştea, află că nici mie nu-mi plac doftorii fără mustață.

Vorbind,, bătu cu mănuşiM groase iarba uscată, apoi scaunul panerașului.

— Apucă hățurile, Simioană, adăogă ea, şi ține mă- nuşile. Mînă la deal.

— Ce să fac eu cu mănuşile, duduie ? Mi-s prea strimte.

— Pune-le în sîn. Ai să înțelegi îndată.

Se aşeză în stînga fetii. Căluțul porni cu hărnicie la deal, simțind apropierea amiezii.

Cînd ajunseră către marginea pădurii din deal, se arătă doctorul Luca Vrînceanu, în costum îngrijit de călărie, cu obrazul umbrit de pălărie de paie. Salută şi sări numaidecît din şa, ca să sărute mîna domnişoarei Corban.

După ce căluțul alb se opri şi formalitatea aceasta fu îndeplinită, domnişoara Corban îşi privi mînile cu mirare.

— Simioană Ignea, zise ea, mi se pare că mi-am uitat mănuşile la izvor; întoarce-te cu panerașul înapoi şi mi le adă. Ne- ajungi din urmă ; noi mergem puțin pe jos.

Doctorul Luca o privi cu îndoială. Ii era simpatică fata asta puțintel răutăcioasă, însă, după părerea lui, n-o putea trata deeît ca pe un bun camarad. işi putea permite luxul acesta, convins fiind că şi el e un bărbat destul de plăcut. Douăzeci şi şase de ani, o sănătate oțelită de aer şi soare, de călărie şi vînat; sprîncene mefistofelice, o suficientă cunoaştere a sexului advers.

— Ai dreptate să mă priveşti aşa, îi zise duduia Con- stanța, pe cînd păşeau încet în lungul cărării, pe sub fagi rari. Simioana are mănuşile mele în sînt şi dumneata nu te poți lăsa înşelat de un asemenea artificiu. Iți mărturisesc că am vrut să fim singuri un sfert de oră.

— Sînt foarte încîntat şi foarte măgulit, duduie Constanță.

— Cred, M-ai cântărit însă destul de bine, evanghelistule, ca să fii sigur că te-ai putea lipsi de fraze galante.

— De acord.

— Ei, atunci hai să fim numai buni prietini şi să rîdem, cînd ne găsim singuri, mai întăi de bătrînul meu naş, care mai crede în întîlniri romantice şi iubiri fulgerătoare. Pe vremea lui, doi tineri în situaţia noastră erau iremediabil condamnaţi să se iubească. Fenomenele acestea de autosugestie erau cu deosebire obişnuite, la ţară. Cum intrau sub streşina unei păduri ca aceasta doi tineri, erau pierduţi.

Doctorul Luca rîdea, amuzat.

— Nu exagera, duduie Tanţă. E adevărat că nu mai sîntem pe vremea crinolinelor; Dumnezeu şi iubirea eternă sînt astăzi noţiuni perimate. Generaţia mea pri-, veşte viaţa direct în faţă, eliminînd adjectivele de prisos şi exclamaţiile. Insă iubirea — fără adjectiv — rămîne iubire.

— A ! ce trist lucru, evanghelistule, că, la vîrsta noastră, vorba pe care ai pronunţat-o nu mai are nimica sacru şi că reprezintă numai o viclenie a speciei ! Alături se adaogă şi viclenia unui bătrîn protector, şi noi ştim. Ce puţin plăcut e să-ţi mărturisesc că prefer să fiu singură.

— In
tr-adevăr ? , i

— Negreşit. Îmbătrînesc în chip mai suportabil.

— Ai dreptate, se veseli doctorul,- fără convingere. Astăzi numai într-o comedie, pe scenă, se mai rostesc vorbe de dragoste.

— Ştiu ; asemenea vorbe sînt un ecou al veacurilor naive ; n-ai să mi le rosteşti niciodată, nu-i aşa ? Regret întrucâtva, de şi sînt otrăvită de răutăţi şi rănită de scepticism şi deci ar urma să fiu complect de acord cu dumneata.

— Ceva trebuie să ne deosebească, observă evanghelistul, ca să fim în armonie cu destinul sexelor noastre.

Merseră un timp într-o tăcere pe care doctorul Luca o judeca mai plină de primejdie decît vorbele.

— Trebuie să adaog, se întoarse el, privind drept pe domnişoara Constanţa, că dacă aş încerca acuma să fiu într-adevăr sincer, aş deveni comic din pricina inepţiilor pe care le-am debitat. Nu protesta şi nu rîde ; propriu-zis nu sînt inepţii; sînt chiar adevărurile cele mai adevărate, însă pentru oameni mai gravi şi cu mult mai în vîrstă decît noi.

— Vai, mă simt cu mult mai în vîrstă decît sînt, suspină domnişoara Tanţa.

Doctorul nu găsi răspuns. îşi aplecă asupra tovarăşei sale circumflexele sprintenelor.

— Ştiu c-ai să-mi săruţi mîna, — poftim ! se învoi duduia, privindu-1 vesel.

— Mă simt neliniştit, duduie Constanţă, deoarece pari prea veselă.

— Tocmai voiam să-ţi comunic, domnule, de ce sînt aşa de bine dispusă. Datoresc pentru asta recunoştinţă vechilului meu, domnul Gherasim Tulbure.

— S-a întîmplat ceva deosebit ?

•— S-a întîmplat, oftă surîzînd domnişoara Constanţa.

Povesti scena de la curtea din Movileni.

Doctorul o privi încremenit. Nu găsea cuvinte; îşi mişca întruna fălcile, rozîndu-şi măselele ; lovi de cîteva ori cu cravaşa în carîmbul cizmei. Constanţa rîse, în- fruntîndu-1.

— Aşa-i că ai vrea să-1 ai în faţa dumnitale ?

— Am să-1 am în faţa mea, rosti sumbru doctorul.

— Linişteşte-te, evanghelistule. Nu te sfătuiesc să te pui într-o situaţie ridiculă, cum am fost eu.

— Cu toate acestea...

— Ce-i cu toate acestea ? Noi sîntem nişte copii şi el e un şmecher, cum se spune la primăria din Movileni. E evident că provoacă. Vrea să complice afacerea noastră, adăogindu-i un proces penal. Mi-a atras atenţia Simioana. Ea a spus cuvîntul potrivit şi ne-am retras.

Domnişoara Corban fu apucată iarăşi de o convulsie de rîs nefiresc. Simioana Ignea se întorcea domol, în pasul calului, apropiindu-se treptat.

Cu acelaşi aer întunecat, doctorul Luca vorbi mai mult către sine :

—■ Bunicul ar trebui să precipite lucrurile. E necesar să intervin.

— Ştii că mă miră, evanghelistule, hotărîrea dumnitale ?

-— Nu înțeleg..

— Apoî dumneata, pe cît sînt informată, în afară de predicile pe care le-am ascultat, mai ești producător de versuri. Afaceri de felul acesta, ca și plugăria, nu-ți sînt agreabile.

— -Cine ti-® spus asta ?

— Am eu informații bune.

— Nu cumva te-a informat bătrînul că sînt poet ? se veseli doctorul. Ce vrei să fac ? Pentru plăcerea lui, bunicul meu trebuie să rămîie convins că nimeni în afară de el nu cunoaște secretul gospodăriei rurale. Dacă m-aş pune eu în evidență, s-ar simți ofensat; am deveni îndată adversari. Așa, eu trebuie să rămîn față de el în stare de ucenicie. Mă ocup în aparență de literatură, de vînătoare, dau chinină țăranilor. Sînt însă pretutindeni unde trebuie ; dispozițiile dumnisale sînt îndeplinite cu strictețâ nu numai din pricină că dumnealui iese la cîmp. Vîrsta pe care o are nu-i mai îngăduie truda de altădată. A fost un om teribil.

— Am încredere în el.

Doctorul privi pe domnișoara Corban fără să mal zâmbească și tăcu, puțintel jignit.

Din pisc, unde se aflau, se vedeau desfășurate în soarele amiezii colinele de la Luncavăț, spre ceața Prutului. Marele sobor de toamnă al cocostîrcilor avea Ioc în văzduh, deasupra. Toate cuiburile călătoarelor acestora, cite erau în acele văi, se deșertaseră ; ș-acuma puii și bătrînii se țeseau necontenit .în zbor lin și rotitor, hotărînd din nou pribegie cătră sud.

VIII

Unde lucrurile se încurcă

■ Micul consiliul de război era din nou adunat în cerdacul cel larg de la curtea boierească din Luncavăț. Bătrînul Gheorghiță Vrînceanu se plimbase un timp după obicei; acuma se așezase în jîlț, dovadă că hotărîrile lui își urmau

im

un drum liniștit. Domnișoara Constanța își păstra pe divan locul pe care'și-1 însemnase în primul ceas al sosirii sale acolo. 'Mai era de față, cît mai depărtat de domnișoara Corban, tocmai în celălalt colț al cerdacului, domnul doctor Luca : ședea pe un taburet mic, proprietatea lui din copilărie ; își sprijinea coatele pe genunchi și tîmplele în palme ; din cînd în cînd își ridica circumflexele și observa ce se petrece în juru-i. Levi Tof avea cuvîntul. In această calitate, își părăsise pălăria, dar își păstra cartelul, în mîna stingă ; de dreapta avea nevoie ca să desemneze gesturi discrete.

Erau patru ceasuri după masă. Domnul Levi Tof venea direct de la Movileni.

— .Astăzi, însfîrșit, zicea el, l-am găsit pe domnul perceptor Macovei. Pînă acuma nu-1 văzusem pe dumnealui decît în treacăt; acum l-am cunoscut ceva mai bine. Ne-am salutat în fața circiumei. Aeolo-i locul principal, în sat, unde se întîlnesc oamenii onorabili.

— Bună dimineață, domnu negustor ! (La Movileni sînt cunoscut cu numele de domnu negustor.)

— Mulțămesc celui mai fericit om ! răspund eu.

— Care fericit ? de ce fericit ? a strigat domnu Macovei cu dispreț.

— Fericit, pentru că totdeauna ia şi niciodată nu dă.

— Ia lasă-mă, domnu negustor, că nu-i nrrnene mai năcăjit decît mine. (Am observat că fiecare om în parte e cel mai năcăjit.) Decît ai face glume, mai bine tratea- ză-mă c-un păhărel de rom şi c-o felioară de salam.

Fără să aştepte ordinul meu, cîrciumarul s-a executat.

— Dar dumneata, domnu negustor, ce faci ? mă întreabă Macovei.

— Fac ce nu vreau, răspund ; îmbătrînesc.

— Am văzut pe Şapira, zice. (Eu am devenit foarte atent.) Am văzut pe Şapira ; dar n-am făcut cu el nici o treabă. N-are de unde da nici o tratație. Spune că-i dato- reşti de la o misitie nişte parale şi întreabă cînd ai să i le plăteşti.

— Se vede că-i bolnav de curiozitate. Eu, domnule Macovei, în fiecare dimineață mă rog aşa : Păzeşte-mă, Doamne, de gura nevestei mele, de secetă, de glumele domnului perceptor de la Movileni şi de Baruh Şapira.

Macovei ride şi pofteşte pe cireiumar să-i mai toarne •un păhărel de rom şi să-i mai taie o rondelă de salam — fără consimțământul meu. Eu tocmai la asemenea glume făcusem aluzie.

Ce poate căuta Baruh Şapira la Movileni ? mă întreb eu. Pun un deget la frunte şi-mi încep filosofiile. în vremea asta, Macovei explică o reformă politică prietinului său domnul Irimia cîrciumarul, şi dă şi a treia poruncă. Trebuie să-mi întrerup filosofiile, mă gîndesc eu ; altl'e] au să mă coste cam mult.

— Am şi eu treabă cu Şapira, zic. Mă grăbesc; mă duc la domnu notai*.

— Ce să cauți la notar ? rîcîe Macovei; nu-1 găseşti pe Şapira la notar.

i — Atunci mă duc la părintele Constantin ; trebuie să transmit o veste doamnei preotese.

— Bine, te-i duce mai pe urmă ; dar n-ai să-1 găseşti nici acolo pe creditorul dumnitale.

— Atuncea, domnule, Macovei, clu-te numai dumneata la domnul Gherasim Tulbure ; eu nu mă pot duce, căci cu domnul Gherasim Tulbure eu am întrerupt, pentru moment, relațiile diplomatice.

— Ai făcut rău, domnu negustor ; Gherasim Tulbure e de-ai noştri.

— Şi eu sînt tot de-ai noştid, răspund. Eşti dumneata amabil, domnu Macovei, să restrîngem conversația ?

— Cum nu ? Mergem. Chiar am treabă la cancelarie. Mă aşteaptă şchiopul meu, ca să-i plătesc leafa.

Plătesc patru romuri şi patru felioare de salam şi plecăm. Trebuie să vă spun că şchiopul despre care vorbeşte el e agentul lui de percepție. Un om în vîrstă ; invalid din război; îl chiamă Costilă. Cînd e de față agentul Cos- tilă, domnu Macovei e de o vervă deosebită, variind pe aceeaşi -temă — adică pe infirmitatea omului său. Aş îndrăzni să spun că, fără Costilă, domnu Macovei ar fi cu

totul lipsit de spirit. îi place să şi petreacă cu invalidul, cînd îi dă leafa. Atuncea, după ce-1 vede ameţit, îl pune să joace. Ori îi strecoară în buzunar, pe furiş, sarmale. Vă spun drept că nu eram dispus să-1 văd pe Costilă ; mai ales că e un om cu demnitate şi cu cinci copii; pe lîngă asta, chel ca si mine.
11 întreb pe neaşteptate pe domnu Macovei, ca să-1 supăr:
— Perceptore dragă, de cîţi ani n-a plătit Gherasim Tulbure dările ?
— Ce te priveşte pe dumneata asta ? Care dări ?
— Dările moşiei.
i—: Apoi ce am eu cu Gherasim, negustorule ? Eu îl am dator, la mine în registre, pe proprietar: domnu Dionis Corban. Cînd se va schimba partida şi va fi proprietar Gherasim, îl apuc şi pe Gherasim. Să fii dumneata sigur că nu-liert. • \ '
— Ştiu ; fiscul nu rămîne păgubaş niciodată. .
— Dar de ce să rămîie ?
— Parcă eu zic să rămîie ? Să plătească deci proprietarul, sau mai bine zis moştenitoarea proprietarului,
— Vorbeşti de domnişoara aceea ? .
— Vorbesc de domnişoara Constanţa Corban. Ca să plătească domnişoara Constanţa Corban, pe care dumneata vrei s-o urmăreşti...
— Da. Am să trimet pe şchiop s-o urmărească.
Ştiu ; însă, ca să plătească domnişoara Constanţa, trebuie să primească şi dumneaei de undeva: şi anume, să primească preţul griului, al vitelor şi al brînzei de la oi.
— Asta nu cunosc şi nu mă interesează. Ce ■ştii dumneata — - dacă s-a făcut ori nu grîu ? de unde:.- cunoşti că s-au vîndut vite ? ce informaţii ai despre oi şi brînză ?
— Vra să zică; toate acestea nu sînt ?
— De unde să ştiu eu ? întreabă-1 pe Gherasim.
— Aş putea oare, domnule Macovei, să-1 întreb şi pe acel escroc, care se numeşte Baruh Şapira ? .
— Intreabă-l şi pe escroc şi dă-mi pace.
Se ştie, cucoane Gheorghiţă şi domnişoară Constanţă, că tăcerea este o cuminţenie a proştilor. Ca să-i faci pe aceştia să-şi vie în firea lor adevărată, trebuie să-i provoci să vorbească. ; . .
Eu m-am oprit. El s-a uitat urît la mine :
— Parcă voiai să mergi la cancelarie? Ce afacere ai ?
— N-am vrut, nici n-am pretins vreodată asta, dom-- nule Macovei. După sfatul pe care mi l-ai dat dumneata, mă duc la Gherasim Tulbure. Te salut. La revedere.
L-am lăsat făcînd comentarii pe care nu ţineam deloc să le aud.
într-adevăr, m-am dus la Gherasim Tulbure ; însă am făcut întăi o cotitură pe la curtea boierească. Am eu acolo un tînăr fruntaş, Costache Ţocu. Nu ştiu dacă lucrează. Am ideea că mai mult bbservă. I-am pus în mînă preţul convenţiei ce am încheiat între noi şi am aflat că, chiar în dimineaţa asta, a ieşit de la Gherasim Tulbure un jidov. I-am cerut să-mi precizeze ce înfăţişare are.

Mi-a precizat : are o înfăţişare de jidov..

.— Poartă cortel ? ;

— Da.

— Atunci e omul meu, zic. E Baruh Şapira.

Am aflat cu acest prilej şi diversiunea dramatică a domnului Gherasim. N-am întîrziat; Am aşteptat numai să iasă de la percepţie invalidul meu Costilă; L-am întrebat despre băietul lui cel mai mic care are mare succes la studii în clasa a patra primară; după aceea am vrut să ştiu şi alte lucruri.

E posibil, oare să se afle dacă, în ultimele săptămini, s-au făcut vînzări de grîu şi orz în Movileni ? dar de boi ? dar de oi ?

— Nu s-au făcut.

— Ei, dacă nu s-au făcut pînă azi, au să se facă de azi înainte^

Domnul Levi Tof începu să numere pe degete :

— Atenţiune ! Vorbesc în numele unui aşa-zis cai-macan. întăi : am refuzat să recunoaştem pe stăpînă, sub felurite pretexte. Al doilea: am introdus o acţiune pentru felurite cheltuieli pe care le-am fi efectuat din fondul nostru propriu. Al treilea : am mai introdus o acţiune de .daune. Al patrulea.: am alergat la protectorii noştri, pro- testînd şi cerînd dreptate : duşmani veniţi nu ştiu de unde vor să "ne: arunce pe drumuri ! Al cincilea : provocăm scandal, ca să se adaoge şi un proces penal. Al şaselea: ne luăm măsuri: contra:intervenţiei unor portărei. Dacă ar sosi prea devreme, sîntem hotărîţi să le rupem'picioarele. Toate acestea se plănuiesc şi se săvîrşesc, ca să avem timp să vindem boii, treizeci sau patruzeci de părechi; ca să vindem griul cît ne-a rămas în hambare, şi ca să trecem altora oile. Noi (adică Gherasim) vindem .precipitat; deci Baruh Şapira e încredinţat că e cea mai bună afacere a sa 1

— Era bucuros acel jidov ? 1 -am întrebat pe Ţocu.

— Era cu chef, domnule ; parcă băuse o garafă de vin.

Bătrînul Vrînceanu privise lung Ia misit tot timpul cît debitase, foarte voluhiL aeest discurs. .Cînd îl văzu că a făcut popas, se ridică supărat din jilţ. ,

— Vreau să ştiu, Levi, dacă ai isprăvit.

Tof îşi înghiţi răspunsul, făcînd numai un semn de încuviinţare cu capul.

— Dacă ai isprăvit, pune eorielul deoparte şi .aşează-te undeva. Cum ţi-am lăsat zabala slobodă, ai luat-o razna ; şi tu ştii că aicea nu sîntem în parlament. Sîntem acasă la mine. Drept cine mă iei, să ascult eu palavrele tale? Spune scurt : cucoane, vechilul vrea să înstrăineze averea.

— Asta am vrut să spun.

— Te poftesc să taci. Dacă ai vrut să spui asta, de ce mă faci să stau cu gura cascată la tine un ceas de vreme ? Narav rău ai tu, omule ! Poţi să te iei cu nepotu-meu de mînă. Şi el face literatură. Să vă puneţi amîndoi candidatura la alegerile viitoare. Eu n-am nevoie de vorbe.

— Faptele .se impun, suspină moale doctorul Luca pe scăunaşulsău.

— Cine spune asta ?

— O spun eu, unchieşule, dacă nu te superi. Şi faptele trebuiesc precipitate, ca să nu fie mîni prea tîrziu.

— Acest Levi care-i un vorbăreț şiret, reluă bătrînul cu seriozitate, îndreptîndu-se spre doctor, ar fi trebuit să mai adaoge ceva, dacă ar fi perfect onest. Nevoie de grabă este ; sîntem de acord ; însă avem timp : poimîni intră cumpărătorii şi misiții la sărbătorile cuştilor. în aceste zile, rezervate afacerilor lui Iehova, marfa de la Movileni stă pe loc. Ori la voi, misiții, nu se opreşte ceasornicăria niciodată ?

— Din fericire, nu sîntem perpetuum mobile, îngînă Levi. Totuşi de la un nelegiuit ca Şapira mă pot aştepta la orice ! Voiam să mai adaog, cucoane Gheorghiță, că vă mai vine un informator. Am trecut şi pe la doamna preoteasă Eleonora. S-a anunțat; vrea să vadă numaidecît pe domnişoară ; am impresia că dumneaei are să confirme concluziile mele.

Doctorul Luca se ridică grăbit, zîmbind către Constanța. Apucă pe bătrîn de braț, îndemnîndu-1 după sine :

— Bunicule, sînt de părere să ne retragem cît mai avem timp.

— Sfatul tău e bun, încuviință boierul, însă nu din pricină că ne amenință un nou discurs, ci pentru că trebuie să pornim imediat acțiunea decisivă. Duminică dimineața, domnișoara Constanța trebuie să se prezinte la biserica din Movileni, ca să asculte pomenirea răposaților ctitori și donatori.

— A ? tresări domnișoara.

Bătrînul o privi ironic.

— Ai uitat și asta ? Să umbli întîi pe unde au fost desișurile sălbatice. Poate te va interesa lectura unor pietre de mormînt ieșite la iveală. Nu rîzi ?

— A, nu, bunicule.

Bătrînul trecu la ea și o bătu pe umăr îmblînzit. Apoi luă brațul evanghelistului. Ieșiră amîndoi pe ușa care da în ograda întîia. Se auziră îndată strigătele slujitorilor : Să vie panerul boierului ! Chemați pe vatavul Păun !

Domnișoara Corban își acoperi cu mîna stingă gura violent carminată și căzu cîteva clipe într-o visare adîncă. Levi Tof se strecură în ogradă, după boieri.

Pomii din livadă oftară la o adiere, parcă ar fi fost vii. Un fruct prea copt căzu, cu zgomot ușor, în iarbă, totuși ființa străină tresări de amintirea acelui sunet familiar, de mult uitat cu desăvîrșire. Se zvîrcoli brusc și sări în picioare, alungind înduioșarea ca pe ceva rușinos și îndepărtând mila de aur a după-amiezii de toamnă.

Simioana Ignea intrase pe nesimțite.

— Erai singurică, duduie ? întrebă ea.

— Nu.

Fata o privi cu îndoială, rîzînd.

— Am venit să spun că doamna preoteasă vă poftește s-o primiți.

— Cum nu ? răspunse tare domnișoara, așa ca să fie auzită din anticameră ; roag-o pe doamna Costrăș să intre numaidecît. Pregătiți cafea turcească.

— Am înțeles, duduie, o încuviință Simioana eu repeziciune, cîștigată de însuflețirea stăpînei ei.

— Stăi, puțin mai domol, se întoarse asupra ei, șoptit, domnișoara Corban, e-un zîmbet subțire, care-i lucea numai la coada ochilor. Să nu uiți s-aduci și chiseaua de tutun a nînașului, odată cu cafeaua.

— Da, duduie. Am s-o cer de la Anica. ^

— Acuma poți s-o aduci pe cucoana preoteasă. Simioana, tu ai văzut vreodată jucîndu-se teatru ?

— Nu, duduie. Unde-a fi fiind asta ?

— Atunci nu știi nimic, nici despre cinema.

— Multe nu ştiu eu, duduie, se tîngui, cu fruntea încreţită şi cu ochii galeşi, fata.

— Teatru şi cinematograf e ceea ce s-a petrecut dimineaţă şi ce facem noi acuma.

Simioana , Ignea rămase neclintită, cu gura uşor întredeschisă, înspăimîntată de săritura în gol pe care trebuia s-o facă inteligenţa ei. Se retrase ruşinată.

Domnişoara Constanţa aşteptă o intrare zgomotoasă. Doamna Eleonora Costrăş, însă, o desminţi numaidecît, apărînd discret. Cel puţin rochia s-ar fi cuvenit să aibă anume accent. Preoteasa Eleonora nu era nici timidă, de şi avea mînile roşii şi asprite de lucru la vîrfurile degetelor. Constanţa Corban se resemnă să primească în întregime contradicţia, cu toate consecinţile ei de plictis.

Se sili să învioreze de la început conversaţia :

— Doamnă, îmi aduci poate salutări amicale de la Natalia Tulbure ?

— Mi se pare că s-a grăbit să vi le înfăţişeze ea singură,

— într-adevăr.

Conversaţia era isprăvită şi atacul eşuat. Simioana aduse cu cea mai mare luare-aminte, privind-o ţintă, ta- blaua cu dulceaţă. Se duse înapoi, s-aducă şi cafeaua.; După aceea chiseaua de tutun.

—■ Natalia lui Tulbure, zîmbi preoteasa Eleonora, e o fiinţă care n-are să mă ierte pînă la moarte pentru o greşală. O greşală a mea. Cînd am vreme, între copii şi stative, cetesc. Sînt absolventă de şcoală normală. S-a crezut datoare şi Natalia Tulbure, încă de acuma cinci ani, de cînd ne cunoaştem, să-şi alcătuiască o bibliotecă şi să stea, duminica, la geam cu cartea în mînă. Mi-a cerut sfat; s-a supus acelui sfat şi a cetit cu plăcere cartea care îmi place mie mai mult : Contele de Monte-Cristo — într-o traducere. Băgînd de samă pe măsuţa mea- de lucru aceeaşi carte, în original, s-a scandalizat, aş putea zice, de afacerea în sine ; adică de ee. Dumas scrie şi franţuzeşte ; sau de ce cetesc eu într-o limbă străină ; asta e o punere la cale, care o umileşte. Deci eu sînt' cea din urmă dintre femei şi mai ales sînt o proastă şi n-am avut: nici o zestre ; trebuie convins preotul Constantin că e nefericit din pricina mea.

— Interesant, zîmbi domnişoara Corban.

— Ar fi fost poate mai interesant, urmă monoton şi blînd preoteasa Eleonora, dacă aş fi suferit cu resemnare războiul pe care mi-1 făcea. Insă trebuie să petrec şi eu ; căci spectacole şi baluri n-avem în Movileni. Domnii de la primărie şi ceilalţi domni nu. se sinchisesc să. ne amu- zeze. Aflăm numai din cînd în cînd, noi cucoanele, din cînd în. cînd şi destul de des, despre aşa-zisele chefuri ale dumnealor. Natalia lui Tulbure s-a gîndit să concentreze la ea acasă asemenea manifestări şi să mă izoleze. Am fost nevoită să cuceresc rînd pe rînd forturile pierdute şi să-mi fac aliate din femeia notarului, a perceptorului şi a primarului. Am început a le spune şi eu poveşti despre Na- taliţa lui Tulbure, încît, în scurtă vreme, vechiliţa s-a tras: la obraz şi a slăbit. Cu părere de rău (aici, duduie, spun o minciună), m-am văzut obligată să merg mai departe. Agenta

mea principală, baba Dochiţa, mă ţine la curent zilnic prin slugile vechilului de tot ce se vorbeşte şi făp- tuieşte împotriva mea. De puţină vreme aflu ce se pune la cale împotriva dumneavoastră.

— Din ce în ce mai interesant,, suspină cu plăcere duduia Constanţa,, aşezîndu-se mai bine în fundul divanului. Ce anume se pune la cale împotriva mea ?

— Vă spun îndată. Că umblă cui ascunzişuri, procese şi vî uzări, asta ştiu-că aţi aflat. Cred că nu i-a răbda Dumnezeu pe amîndoi să îndeplinească ceva. Este la vechil o; slugă credincioasă, căreia îi place rachiul dulce. Săftica asta iese, noaptea, şi se duce la baba mea Dochiţa. Dochiţa nu întîrzie şi vine la mine să se spovăduiască. Se întîmplă că Săftica asta are un fecior care a fugit de la oaste şi umblă laturile printre sate şi pe la Prut, făcînd negoţ de cai în vremea nopţii Câteodată, la lună nouă, sare gardul Iui Tulbure şi intră ca să vadă pe maică-sa. Ea îl ocroteşte, îi dă schimburi şi mîncare : pentru dînsa, Gligore e feciorul ei. Trebuie să mai ştiţi dumneavoastră, domnişoară, eă se află în ţinut un hoţ adevărat, cu numele Siminicaru. Acela iese la drumul mare şi atacă pe negustori. Se arată cînd în drumul Ştefăneştilor, cînd Ia Suliţa. Are obicei de păleşte şi curţi boiereşti. Pînă acuma nu s-aude să fi ucis; poartă carabină ca să se apere. Ştiindu-se că pune glontele în vîrf de ac, toţi se tem ca de un demon de dînsul. Ei bine, aflaţi, vă rog, ce i-a dat în gînd Nataliţei. Am stat şi m-am sfătuit cu părintele Constantin şi el m-a jurat să tac, deoarece sfinţia sa nu poate crede una ca asta. Ce i-a dat în gînd Nataliţei lui Tulbure ? Să cheme pe Gligore neguţătorul de cai, să-1 îndemne a se duce să caute pe Siminicaru. Sa vie Siminicaru într-o noapte cu tovarăşi, să sloboadă puştile în fereşti la curte, cînd veţi fi dumneavoastră acolo. După ce va face asemenea spaimă, să intre şi să prade. După aceea să treacă şi la Tulbure, să se facă a-1 prăda şi pe el. Plata lui de la Tulbure : cinci mii de lei. Iar Tulbure să strige a doua zi că i s-au ridicat condicile odată cu banii şi că nu se mai pot face verificări, dar lui i se cuvin atîtea şi atîtea sume, pentru care a şi pornit proces. Dacă-1 pradă şi pe el Siminicaru, nimene nu se poate gîndi că ar avea el vreun amestec. De ce i-a furat Siminicaru condicile ? Nu ştie, dă din umeri. De ce să vă prade pe dumneavoastră ? ca să vă dezguste de locul acesta, să vă duceţi iar în străinătate. Ca într-un roman dintre acelea pe care le ceteşte Nataliţa. Eu mă gîndesc, duduie, că, după aceea, are să fie găsit împuşcat într-o rîpă şi acel Gligore, ca să nu mai rămîie în fiinţă mărturia lui. Pe urmă au să-1 vîneze jandarmii şi pe Siminicaru, cum e soarta hoţilor; aşa că au să se prăpădească toate urmele pe lumea asta. Cunoştinţa inimii lor s-o aibă numai Dumnezeu. însă nici el, nici ea nu mai cred în Dumnezeu.

Domnişoară, zîmbi doamna preoteasă, mi se pare mie că plăcerea dumneavoastră nu mai este aşa de mare.

Constanţa Corban privea cu deosebită atenţie la doamna preoteasă Costrăş cu cîtă repeziciune răsuceşte ţigara şi ce picătură mică de cafea soarbe. Grozăvia anunţată i se părea suspectă. Dacă nu era ieşită dintr-un roman, apoi desigur vinul roş contribuise ca să sporească elucubraţiile lui Gherasim Tulbure.

— In Dumnezeu nu cred nici ceilalți, oftă cu ușurel glas doamna preoteasă. Țăranii cel puțin își au eresurile lor.

— E posibil așa ceva ? întrebă pe gînduri domnișoara.

— Mărturisesc eu că-i greu să trăim asemenea viață, răspunse doamna Costrăș rămînînd la preocuparea sa de căpetenie. La oraș ai cel puțin lumina felinarelor.

— Vorbesc, doamnă, de basmul cu Siminicaru.

— Siminicaru nu e basm, domnișoară. Puteți întreba despre el pe cineva din apropierea dumneavoastră.

— Pe cine ?

Cucoana preoteasă Eleonora făcu senjn delicat cu fruntea și ochiul spre ușă. La nedumerirea Constanței, mai repetă o dată semnul.

— A ! vrei să vorbești de Simioana Ignea ? Adevărat ? Asta să fie suferința ei ?

— Bănuiesc, domnișoară. Florile din vara trecută s-au uscat; nu știu să fi odrăslit altele.

IX

Despre alt personagiu principal din (ara blajinilor

Și bătrînul și doctorul erau de părere că ieșirea la stuh n-o puteau amîna, de și ziua nu era întru totul potrivită pentru o expediție vînătorească. Se răcise vremea din- trodată și trăgea un vîntișor subțire de către munte. Curgeau nouri întruna foarte pe sus, prigoniți de mari curente ale înălțimilor. Arar se prevedea soarele ca o tipsie, fără strălucire. Cînd se întuneca soarele și soseau deasupra locurilor nouri mai coborîți, se scuturau stropi mărunți.

Vătaful Păun hotărîșe : ' — Nu-i vreme de ploaie **i**

Ca să fie vreme de ploaie, după părerea lui, trebuia să contenească vîntoasa cea mare de sub cer, ş-apoi să se aşeze nouri care au în ei putere pentru sămînța griului. Deci plugurile în şase boi umblau brăzdînd pe coasta de la ințercătoare.

Boierii trecură pe lîngă Standoale şi coborîră în valea cealaltă. Stuhurile crescuseră în anul acela dese ca paria şi mlaştinile erau zvîntate.

La aşezările care se chemau Standoale, boierul cel bătrîn trimesese, cum era de mult rînduiala în curgerea anilor, o sută de curcanaşi în pensiune. Fuseseră întăi ridicați în ogrăzile curții de către găinărească, pînă ce li se arătaseră mărgelele. La Standoale aveau lărgime ; se duceau chirăind şi grăind cu curcile cele bătrîne şi între dînşii, cît în mirişti cît pe imaş ; după aceea se întorceau la felurite grăunțe care se risipeau cu îmbielşugare de la transporturi, de la coşare şi de la mişcarea şi prefacerea grînelor în hambare. Nici într-un an nu organizaseră vulpile atîtea atacuri asupra acestor protejați boiereşti. Veneau şi din altă parte veşti de oarecare dăjdii către hultan şi către dihănii: zece la sută e a făpturilor lui Dumnezeu. Insă aici, la Standoale, prădăciunile se întețiseră în chip scandalos. Cînd humelnicul Garofin însemnă pe răbuşul lui treizeci şi două de capete de curcanaşi, Păun vătaful dădu de veste la curte că boierii aveau a ieşi musai la război. Întîrziere nu poate fi şi pentru alte pricini pe care le ştiu dumnealor. In alte zile apropiate, aşteaptă alte treburi.

Bătrînul Vrînceanu ieşise singur în paneraşul său. Duduia Constanța luase alături de ea, după obicei, pe Simioana. Mîna fata, — ca să-i fie duduii complect libere priveliştile. Doctorul Luca trecuse înainte călare. Copoii şi ogarii se aflau sosiți la fața locului, cu oamenii lor şi cu vătaful Păun.

Acțiunea, în asemenea localitate, era ştiută. Vulpile, forțate în stuh de copoi, nu ies spre Standoale. Acolo sînt cîni, oameni, puşti. Nici pe sub Standoale, în lungul clinei aceştia nu pot trece, căci spre fund, unde se rotunzeşte dealul, au sălaş ciobanii. Deci scăparea lor obişnuită e pe versantul opus, pe costişă lină, înspre spinăriile din marginea pădurii. Cele mai multe acolo îşi au şi vizunia.

Cercetarea începu din desimea cea mai mare, din marginea iazului. Vinatul urma să fie încet-încet deplasat spre coada stuhului. Şase ogari, stăpîniți în lanțuguri de către slujitori, fuseseră trecuți la locurile cuvenite. Păun dădu drumul în stuh la doi copoi. Erau «moşnegii boierului», cum le spunea el. Vînau de opt ani; erau urmaşii altor generații de moşnegi, care vînaseră în aceleaşi locuri, sub privegherea lui cuconu Gheorghiță, de pe cînd era dumnealui holtei.

Moşnegii intrară în stuh, făcură un ocol în tăcere şi veniră să-şi arate boturile şi sprîncenele negre, cercetînd oarecum dacă este cel care nu trebuie să lipsească.

Asta era interpretarea vătafului Păun.

— Arătați-vă, cuconaşule, vă caută moşnegii ! strigă îndesat vătaful.

— Hai, moşnegilor, intrați la datorie ! dădu îndemn bătrînul Vrînceanu, ridicîndu-se o clipă în picioare, în paneraş.

Copoii dispărură în clipă la porunca lui şi nu mult după aceea slobozîră glas.

Doctorul călări grabnic, ocolind coada mlaştinei, şi apăru îndată pe clina de sub pădure. Bătrînul Vrînceanu se puse şi el în mişcare. Domnişoara Constanţa îi trecu înainte, rîzînd. începuse a picura. Ea îşi scoase cu entuziasm pălărioara şi îşi descheie mantaua.

— Duduie, plouă ! observă Simioana.

— Asta-i ploaie ? întrebă, biruitoare, domnişoara.

— Noi aşa-i spunem.

Constanţa se aşeză rîzînd la locul ei. Atunci ieşi cel dintăi vulpan, cu coada tîrîş. Moşnegii urmau să frămînte stuhul, ţăhnind cu întărîtare.

Simioana opri. Constanţa lăsă să-i scape un ţipăt scurt, lepădă mantaua de ploaie şi sări pe imaş, ca la un concurs de alergări.

— Duduie ! duduie ! o chemă din urmă slujitoarea.

Doctorul Luca întoarse capul, o privi şi-i făcu de departe un semn teribil de ameninţare. Doi ogari fuseseră eliberaţi. Făceau salturi elegante şi alternative. Deodată se îngemănară, unul alb şi altul castaniu, în acelaşi ritm. Coada roşie fugea sfoară printre bolîndarii imaşului. Cînii vînători o ajunseră din urmă. Unul o smulse din fugă

de după cap şi o aruncă în sus. Celălalt o primi într-o gură ca de crocodil şi o zvî'rli la o parte, cu şira spinării ruptă. Un-slujitor fugea la deal cu lanţugurile. Agita o măciucă cu coadă lungă şi subţire, cu care trebuia să dea lovitura de graţie. Evanghelistul pusese o: clipă, piciorul în pămînt, apoi iar săltase în şa. Constanţa Corban rămăsese fascinată în Ibcul ei; trăsurica o ajunse din. urmă.

începu să strige ceva; n-o auzea nici doctorul, nici bătrînul Vrînceanu. Avea în întreaga fiinţă ca o beţie uşoară. Simioana. Tgnea o îmbrăcă în. silă cu mantaua^ Picăturile reci stătuseră şi lucea un. soare palid asupra* stuhului.

înaintea amiezii, războiul era sfîrşit.. Inamicul lăsa pe teren opt unităţi. Nespus de însufleţită, între biruitori, era mai ales domnişoara Corban. Ţinu să fie de faţă, fără sfială* şi, la plata , despăgubirilor, adică Iar jupuitul pieilor, încă nu erau bine căptuşite de iarnă ; bătrînul le judeca de puţină valoare. Cînd se desmetici. şl privi în, juru-i, domnişoara nu mai găsi în cercul privirilor ei pe evanghelist. Cînii, rînduiţi în faţa bătrînului Vrîriceanu,, scoteau nişte limbi enorme şi el îi lăuda bătîndu-i uşurel pe capete.

în definitiv, din toată afacerea, nu rămînea decît puţină oboseală. I se iscase şi o foame grozavă.. Vulpile .au îost,;.le-a,văzut alergînd cu vigoare; acuma din ele rămăseseră cîteva blăniţi întinse pe crăcăni.

— E adevărat că şi curcanaşii dumnitale, bunicule,, au avut o situaţie identică faţă de vulpi.

— Nu cumva ţi-i milă acum de asemenea- bandiţi ?

— A! deloc! protestă rizînd domnişoara.Corban. Mă întreb unde poate să fie evangţrelistuL

— Care evanghelist ?

— Poetul nostru, doctorul Luca; nu-i frumos- să ne trădeze în felul acesta.

— Cred, fetiţă, că are să se întoarcă ; are să.ne ajungă din urmă ; a trecut după pădure cu vatavul Păun, ca să cerceteze locurile altor expediţii. E mai puţin poet şi evanghelist deeît ne închipuim noi.

— Are să întîrzie mult ?

— Nu ştiu ; poate să iasă de-a dreptul, prin alte dru-muri, la curte.

Cortegiul porni. Bătrînul fu cel dintăi sus, la Standoale. Făcu ocolul, stînd de vorbă cu humelnjcul Garofin şi cu slujitorii. După ce fură încărcaţi cînii în şarabane, îşi reluă şi el calea spre curte, îndemnînd de cîteva ori cu biciul pe murgul înhămat la paneraş. Nu mai cercetă locurile dindărăt, închipuindu-şi că domnişoara Corban trecuse şi ea. Insă domnişoara Corban avusese capriciul brusc să aştepte pe evanghelist.

— Duduie dragă, interveni Simioana Ignea, mîngî-ind-o uşor pe umăr, cum avea obicei; noi am rămas cele din urmă. Să purcedem şi noi, ca să nu întîrziem.

— Ba de ce ? îl aşteptăm.

— Am rămas singure ; cred că nu se întoarce aici.

— De unde știi tu, Simioană Ignea, că nu se întoarce aici ?

— Știu eu, duduie.

— Asta îmi pare suspect; trebuie să aflu. Ce-i la deal ?

— Pădure.

•— Şi dincolo de deal, pe versantul celălalt ?

— Tot pădure.

— Sat, stîni — nu sînt ?

— Nu, duduie, de aici încep singurătățile. Se află numai niște poieni și niște colibe părăsite.

— Atunci ce caută doctorul ?

— Poate s-a dus să cerceteze rîmăturile mistreților, cătră lanurile de păpușoi de dincolo. în pădurea asta sînt niște prăpăstii : acolo-i tăria bursucilor și a porcilor. Mai ales după aceștia îi place domnului doftor să umble ; ziua, cercetează stricăciunile pe care le fac ei în lanuri și, noaptea, se duce și stă la pîndă. E vînător mare ; de aec ea i-i drag bunicului dumnisale. însă dumnealui se apără, cum că nici pe departe nu-i ajunge pe vînătorii bătrîni — mai ales pe bunici. De vorbele acestea se bucură boierul cel mare. Se mai vede că i-i drag și după aita : că-1 pîn- deşte și-i cercetează urmele prin slujitori. Știe tot ce face ; îi place și se bucură că-i harnic ; dar se preface că nu bagă nimica în samă și-1 tot împunge cu felurite vorbe, precum ai băgat de samă și mata. Amîndoi îs niște vicleni. Dar eu aș zice, duduie dragă, să nu mai stăm.

— Bine, Simioană Ignea, dă-mi mănușile. Treci tu la stînga ; am să mîn eu.

— Să nu faci mata greșala, duduie dragă, să mii la deal. Dăm în locuri grele, pe unde numai cei cu piciorul, ori cei călări pot trece.

— Eu însă am să trec. Vreau să văd și eu pustietățile.

— Oi, duduiță dragă, de ce nu m-asculți pe mine, amărîta ? Ți-or fi părînd matale frumoase locurile acelea, dar viața rătăciților de-acolo se petrece cu amar. întoarce, duduiță dragă, ca să nu ți se întîmple primejdie !

Domnișoara zîmbea cu nepăsare :

— Unde a trecut doctorul, pot trece și eu.

— Duduie dragă, lasă mata jucăriile acestea. Daca mă vezi mata că lăcrămez și te rog, cată să fie la mijloc o pricină !

Deodată fata își coborî glasul:

— I-am trimes răspuns lui Siminiearu să vie la locul care se chiamă Bour, ca să-1 poată găsi acolo boierul cel tînăr. I-am spus lui Păun vatavul, iar Păun a spus lui domnul doctoraș Luca, unde-1 poate găsi pe Siminiearu. Eu am ascultat, duduie dragă, toate cîte a spus cucoana Eleonora preoteasa. Iaca, îți sărut mînuța și mă rog de iertare ; am asemenea pacat de ascult la țîțîna ușii. Am auzit toate cîte a spus despre planul acelui Gherasim, care-i cel mai rău între toți răii. Acuma, dacă se duce boierul cel tînăr la el, Siminiearu are să-și deie samă.

Domnișoara Corban strînse hățurile și-și înălță sprîn-cenele cu mirare.

— Cum se poate, Simioană Ignea ? Tu ai crezut acele fantasmagorii despre care mi s-a vorbit ?

— Vai, duduie, cred toate; numai una nu. Nu cred că Siminiearu poate face asta. Dar dacă nu-i Siminiearu, se poate găsi altul. Lumea asta-i plină de ticăloşi. Numai dincolo, unde ne-om duce cînd om pune mînile pe piept, poate să fie aşa cum dorim ; dar aici sîntem împresurați de toate răutățile. Este o vorbă, duduie : *Lumea asta-i cum o vezi / Ceealaltă, cum o erezia*

— Stai liniştită ; nu te frămînta aşa, Simioană, porunci domnişoara Constanța.

— Mă liniştesc, duduie.

— Dacă ai încredere in acel căruia îi spui tu Siminicaru, de ce te temi ?

— Vai, parcă poți şti inima omului, în admcimea ei ? Mă tem să nu-i vie o prostie ori o nebunie. Nu pentru mine mă tem, duduie, ci pentru mata. Pentru mine n-am de ce mă mai teme. Am rămas destul de ruşinată şi cu inima arsă. Aşa îl judec eu, că o asemenea faptă n-ar putea săvîrşi : să despoaie ori să secfestreze o cucoană cum eşti mata. Ştiu că şi domnu doftor nu-i departe ; sînt vrednică şi eu întrucîtva să-1 stăpînesc ; dar poate să fie atins de-o sminteală ; poate fi beat.

— Are asemenea narav ?

— îl are, cum nu ? E băutor vrednic. îi cîntă țiganii o noapte ; el ascultă şi oftează pentru viața lui prăpădită. A doua zi i se încruntă ochii şi sfarmă oala în dinți. Atunci fug toți de el. Nu se clatină ; umblă puțintel țapăn ; vrea să pălească pe cineva. Numai eu îl îmblînzeam. Se sprijinea cu fruntea de umărul meu şi se tînguia.

— Ți-a fost drag pe cît se vede.

— Ticăloasa de mine ! mi-a fost drag. Am vrut să-1 scot iar la lume şi n-am putut. Să iasă la tîrg, să se ducă la judecători, să-şi primească pedeapsa pentru greşeli. Doar moarte de om n-a făcut; a umblat voinicind. După ce-a sta închis cît i se cuvine după lege, s-a duce ş-a îngenun- chia la Maica Domnului, făgăduind ispăşirea pentru nebuniile săvîrşite. Atuncea nu mi-a fi ruşine de el. îl cunosc că poate fi cel mai priceput gospodar ; a lucra pămînt, ori a înmulți nişte oi. N-a vrut s-asculte; a rămas sălbatic.

Domnişoara Constanța rămăsese pe gînduri ascultînd pe Simioana Ignea.

— Să nu socoteşti mata, duduie dragă, că acest Ile Siminicaru s-ar trage din nişte proşti. Tată-său a fost fruntaş. A venit aşa vremea că mama lui, lelița Ilinca, a rămas numai c-o vacă. Dintr-atîta se hrănea. La noi, la Şipote, e loc depărtat şi sărac. Ile Siminicaru fiind la oaste la flotilă, cinci ani de zile n-a mai dat pe acasă. A fost în vremea asta şi războiul cel mare de care s-a auzit şi la noi. El a stat la locul lui, la un vaporaş cu tunuri. în vremea asta domnu Macovei, perceptorul, a luat vaca leliței Ilinca pentru datoriile pămîntului. Neajungînd prețul vacii, s-a gîndit domnu Macovei să plătească el datoria la stat şi să ia în stăpînire pămîntul. Povestea asta o ştie toată lumea, că nu s-a întîmplat cu mulți ani în urmă. Scrisorile leliței către Ile Siminiearu, la flotilă, nu purcedeau

de la primăria din Movileni, fiind aşa bună-voia lui Macovei, ca să nu mai întristeze inima flăcăului, el avind a lupta pentru țară : chiar i s-a şi dat decorație. Scrisorile băietanului veneau. La noi n-are cine le ceti ; le punea lelea Ilinca la icoane. Se gîndea să vie la părintele Constantin Costrăş, să i le cetească. Aşa că bătrîna s-a bolnăvit de tifos şi a murit, ca atîția alții. Altceva bun nu ne-a venit din lume, dar tifos negru ne-a venit şi-n pustietatea noastră, la Şipote. Apoi cînd s-a întors Ile Siminiearu de la oaste, a aflat. întâi de moartea maieei lui şi a zis : «Dumnezeu s-o ierte. I-a venit ceasul; n-avem ce face ; toți sîntem în mîna lui Dumnezeu ; eu între cer şi apă şi printre gloanțe şi torpile, la Dunăre, n-am pierit; ei i-a fost dat să moară în sat.» A aflat de vacă şi de pămînt. întâi a băut cît a băut de şi-a făcut coraj şi apoi, după aceea, s-a înfățişat la perceptor, cucoşindu-se şi sudumdu-1. A fost o batjocură. Pentru prostia asta, Macovei a chemat jandarmii ; I-au legat şi l-au dus la subprefect ură. Cum îl duceau, fiind el beat şi înfierbîntat, a ajuns într-un loc care se chiamă Fîntîna-de-piatră, şi a cerut apă. Nu l-au deslegat; I-au pus pe brînci, să linchească apă din glod ; şi Macovei îl pălea cu călcîiul după cap, întocmai precum se spune într-un cîntec de demult. De asta a ieşit Siminiearu dintre oameni şi a intrat în singurătate. A apucat a face o nebunie, două ; acuma nu se mai poate opri. Mi-a spus odată rîzînd că are să se deie supus, după ce s-a mai întâlni o dată cu Macovei. A putut şi pînă acuma să se întâlnească cu Macovei. Poate să-i iasă înainte pe cale; poate să-1 calce, într-o noapte, acasă la dumnealui. Nu vrea, duduie ; se teme să nu-1 omoare.

Domnişoara clătină din cap cu neîncredere şi cu oarecare milă.

— Ce-i cu povestea asta, Simioană ? E pentru martorii lui Siminiearu, cînd el are să fie dus înaintea curții cu juri ?

— Vai de mine ! e adevărat, duduie.

— Ştiu ; e adevărat pentru tine ; mă mir că povestea asta nu mi-ai cîntat-o. Domnul Ile Siminicaru nu-i decît ce-au fost vulpile de la stuh.

— Am văzut, duduie, că nu ți-a fost milă de ele.

Fata rămase mîhnită. Ducînd căluțul alb de frîu, urmă pe stăpînă-sa pînă la marginea spinăriilor. Ocoliră într-o poieniță, punîndu-se la adăpost de vînt.

— Eu am să-ți spun matale, duduie, o altă poveste adevărată, reîncepu Simioana Ignea. In cele din urmă zile din Săptămînă Patimilor, este în sat la noi un obicei. Cînd pregătim aluatul pentru pască şi cozonaci, alegem gălbenuşul şi albuşul ouălor şi strîngem deoparte cojile. Trimetem pe o fetiță, dintre cele care ne dau ajutor, să ducă acele coji de ouă şi să le deie drumul pe pîrău. Puhoiul de prima vară duce acele găoci ca pe nişte luntri- şoare. Cînd s-aprind făcliile învierii, toate pîraiele care poartă găocile de ouă pe lumea asta curg pe tărîmul celalalt într-o apă mai mare. Acea apă le poartă nouă zile printre pustietăți pînă într-un loc unde hălăduieşte un neam părăsit: poporul blajinilor. Cînd ajung găocile acolo, oamenii din acel ținut înțeleg că, pe lumea asta, s-a sărbătorit

învierea Domnului şi o serbează şi ei, mai tîrziu, în lunea de după Duminica Tomei. Află, duduie dragă, că şi noi cei de la Şipote sîntem ca blajinii aceia ; încă nu ne-au venit semnele din cealaltă lume, unde ai trăit ihata.

Ochii fetei, cu gene cîrligate, aveau şiretenie şi blîn- ideţă.

— Acuma ne întoarcem, duduie ? stărui ea, îndrăznind să-şi lipească obrazul de umărul domnişoarei Corban.

Din lumina poieniţei se vedeau întăi frămîntările pă- 'durii. Cele dintăi brumărele schimbaseră coloarea frunzişurilor. Pe-alocuri erau tonuri de aramă ; prin alte părţi coroane de un verde palid. în şesuri lungi, se amestecau pîrloage cu şiraguri de porumbei şi cu fînaţuri uscate, pînă într-un zăgaz de negură, la Prut. Vîntul se umflă zvonind, cu o înfiorare aspră şi stropind ploaie.

— Unde-i locul care se chiamă Bour ?

— Asta a fost spaima mea, duduie. Locul e aici, în preajmă. Văd că în. el nu-i nimeni şi m-am liniştit. Ile s-a sfiit să vie aşa de aproape. Vezi mata, duduie, hăt dincol® de marginea din vale a pădurii, subt o movilă, la un copac rotat ? învăluie vîntul un pămătuf de fum. Nu. s« arată nici o mişcare. Acolo este un adăpost de unde se văd toate cît cuprinde ochiul. De nicăieri nu se bagă de samă ascunzişul. Tocmai acolo trebuie să fi pogorît domnu doctoraş Luca. Aici la Bour, a avut Siminiearu alte întîlniri care r-au să mai fie niciodată. O dragoste şi o primăvară : atîta este pentru fiecare viaţă.

Simioana Ignea întoarse calul şi potrivi poclada din. panerâş. Domnişoara priveghea singurătăţile. Nici fumul nu se mai zărea. Era o pustie cum nu văzuse niciodată ; veninul ei îl simţise numai în anume gol de spaimă al unui vis de febră. O singură pasere cenuşie, căreia nu putea să-i dea nume, venea cu repeziciune din văi pe valul pădurii ; cînd cunoscu fiinţi străine, se abătu într-o lăture* •lăsîftd în urmă un ţipăt 'straniu.

într-adevăr, acolo, la pădureţul rotat, coborâseră doctorul Luca şi vătaful Păun. Locul se chema Vatră. Nici ciobanii nu ajungeau pînă la el, ori îl ocoleau, nici flăcău- aşii din sate, cînd scoteau, în nopţile de vară, caii la păscut. Respingerea pe care o aveau pentru cotlonul acela nu era datorită nici vreunei anume cunoştinţi, nici vreunui eres. Se întîmplase să fie în preajmă, întăi, sărături în jurul dîmbului, apoi mocirle negre. Copiii din sate vorbeau şi de sorburi în acele mocirle, înfricoşîndu-se unii pe alţii, între păşuni şi mocirle creşteau, în anii ploioşi, bălării mai nalte decît omul. Ca să nu se puiezească în desimea lor lupii, ciobanii le pîrjoleau; însă focul nu le putea niciodată mistui în întregime.

Şi copiii cu caii, şi ciobanii cu oile se simţeau cu desăvârşire departe şi despărţiţi de toate în acea întindere scitică. De cîtăva vreme, după război, erau cîteodată stir- niţi din tihna lor de către paserea Roc, pe care o cunoscuseră străbunii lor din adîncimea vieţii. De mii de ani pajura cu clonţ de fier se prăpădise ; acuma prindea să se arate iarăşi sub nouri. Sprijiniţi în bîte, dădeau capul pe spate şi priveau acea trecere fioroasă, după care invectivau pe Roc într-un chip special. De fapt, absurditatea su- dălmii — preferinţă amoroasă

imposibilă — nu era decît **o** manifestare de admirație pentru minunile Diavolului, căruia îi zice «Iroplan».

Vătaful Păun lăsă calul în voie printre mocirle. Animalul călca atent pe spinarea de pămînt bătut sprijinită pe alocuri de țăruși îngrădiți.

Doctorul urma după slujitorul său. își pipăi în buzunarul din dreapta al mantălii pistolul automat și-i înlătură piedica de siguranță.

Nu vedea încă nimic. în dosul pădurețului, movila avea o surpătură circulară dedesubt. Pămîntul vegetal de deasupra, stăpînit de rădăcini și ierburi, alcătuia un fel de streșină deasupra surpăturii. Subt acel covru ardea un foc slab de spinării. Așteptau, cu spatele rezemate în mal, trei oameni. Unul din ei pirpîlea la flacără bucăți de slănină în țepușă de lemn. Din Cînd în cînd ridica țepușa ; ceilalți doi trăgeau cu degetele bucăți, le înfulicau repede, mozolindu-le și clămpănindu-le, suflînd în același timp aburi de foc prin colțurile gurii. Cînd se arătă boierul, hoții depuseră pînea lîngă vatră ; cel de la jaratic înlătură ■țigla; tustrei pășiră de sub mal. Armele rămaseră în adăpost. Caii, mai încolo, cap lîngă cap, cu șeile pe ei, aveau trăistile cu grăunțe trecute pe după urechi.

Cel mai tînăr era Siminicaru. Purta mintean de pănură sură ; căciulă, opinci și chimir. N-avea nici o podoabă, ca să nu fie cu nimic deosebit de oamenii de rînd care trec pe drum ori pătrund într-o crîșmă. Se arăta bărbat voinic. Fruntea îngustă era încrețită ca de o sforțare și-i covîrșea eu mult ochii, care apăreau mici și iscoditori. Avea o mustață păscută de foarfece -ca să-I facă să pară mai tînăr decît era.

Cei doi tovarăși dovedeau, prin coloarea întunecată a pielii, o obîrșie neîndoielnică. Păreau mai în vîrstă decît Ile Siminicaru. Cea mai mare osebire de căpitanul lor o aveau prin straiele strîmte, adunate de la negustori de vechituri din tîrguri. Acest port lămurea și vechea lor meserie de artiști.

Păun vătaful îi cunoștea foarte bine.

— Măi oamenilor ! se miră el. Voi sînteți Lascarache Sarion și Moise Udilă. Cînd ați zvîrlit în șanț cobzele ?

Banditîi negri păstrară o tăcere respectuoasă față de boier.

— Cît stau sub mîna mea, sînt barbați viteji, îi recomandă Ile Siminiearu.

După aceste vorbe, adresate vătafului, se mișcă din loc și se descoperi. Doctorul Luca descălecase.

— Cucoane, grăi Siminiearu, am primit ordin că doriți să mă vedeți.

Vătaful Păun îi atrase luarea-aminte, înălțînd un deget:

— Bre Ile, ascultă» ce are să te: întrebe boieruL

Doctorul Luca găsea că un stăpîn de pustie s-ar fi; cuvenit să aibă o atitudine mai pitorească. Siminiearu îi apărea, în același timp, și prea modest.

Bătrînul Păun socoti nimerit să mai facă o reflecției înainte de începerea sfatului, pentru: ca să nu mai fie nici o îndoială asupra calității și drepturilor fiecărei puteri,

— Are lupul obicei înțelept, zise el fără să se adreseze nici uneia din părți, că nu bîntuiește locul unde și-a ales sălaș.
Siminiearu rîse tăcut, arătîndu-și numai dinții. Răspunse :
— In privința asta mărturisesc că n-am păcătuit întru nimica.
— Ascultă, Ile... vorbi cu îndoială boierul cel tînăr.
— Da, cucoane, așa mă chiamă.
— Ascultă, Re, și răspunde fără înconjur și cu dreptate.
— Da, cucoane; spuneți-mi numai despre ce-i vorba.
Doctorul Luca îl privi stăruitor :
— Ți-a trimes vechilul de la Movileni un anume răspuns ?-
— Nu mi-a trimes nici un răspuns, cucoane.
— N-a venit la tine unul Gligore a Săfticăi ?
— Gligore e un borfaș de rînd, cucoane ; nu cutează el să se înfățișeze în ochii mei.
— Ar putea veni altcineva de-acum. înainte, ca să-ți propuie acea afacere a lui Gherasim Tulbure, de care am aflat noi. Să prăzi pe cucoana de la Movileni.
— Domnișoara cea tînără ? dar de ce să fac eu. asta ?
— S-o prăzi ca să-i. iei actele și s-o sparii, ca să se ducă. Deasemeni să-1 calci și pe dumnealui Gherasim Tulbure, deoarece așa ar fi. interesul lui. Pentru asta ține gata în acea noapte cinci mii de lei.

. — Aşa ? bun !

— Te pot înştiinţa, Ile, că, dacă ai nevoie, îţi poate aduce suma asta vatavul Păun.

Siminicaru râmase zîmbind ; se descoperi a doua oară.

— Mulţămesc dumilorvoastră, boieri, pentru pîne şi sare. In preajma dumneavoastră am hălăduit fără frică. Eu **n**-am să fiu omul lui Gherasim Tulbure.

Lascarache Sarion, ţiganul cel mai în vîrstă, se amestecă în vorbă :

— Eu nu ţi-am spus dumnitale, Ile, că ieri m-am întîl- nit deasupra Movilenilor cu Ion Sîrbu, umblînd el spre tîrg şi ducînd eu nevestei mele treisprezece kilograme var şi un kilogram de carne. Cum m-a văzut, mă opreşte şi mă întreabă unde te afli, ca să primeşti o veste. I-am răspuns că te-ai făcut boier în ţara nemţască şi porţi pălărie vîr- tdasă şi ciuboţele cu glanţ.

Amîndoi ţiganii se veseliră rînjind ; apoi se întoarseră haitiş înspre oaspeţi şi începură a roade cîte o bucată de pîne uscată. Din cînd în cînd adăogeau slănină şi fire de usturoi sălbatic.

Siminicaru veni mai aproape de doctor, ca să nu-1 audă lămurit tovarăşii.

— Cucoane, zise el coborînd glasul, de multe ori m-am gîndit eu că amărîtă-i viaţa asta care o duc ; m-am săturat de dînsa. Poftesc să ies la lume.

— Vorba asta îmi place, Ile, răspunse doctorul Luca.

— Vorba asta am mai auzit-o eu, mormăi vătaful Păun.

— Ba, moş Păune, nu mai turna dumneata otravă. Să zic că nu mă las mîni, că-i prea aproape şi poate să-mi vie o toană; dar cum a cădea frunza, vin într-o sară la boierul ist tînăr şi-mi plec grumazul.

Doctorul Luca urma să păstreze o rezervă prudentă. Drept răspuns, trase tabachera şi, deschizînd-o, lăsă pe om să-şi aleagă o ţigaretă fină.

— Asta face cît cei cinci mii de lei, rînji banditul. Eu numai atît nu pricep cum a crezut moşneagul acesta Păun că eu aş face cumătrie cu Gherasim.

După ce vizitatorii ieşiră din ostrov, trecură la poteca de sub poala pădurii.

— Mie flăcăul acesta îmi place, se hotărî insfîrşit să declare doctoraşul.

— Om detreabă, c-uconaşule, se grăbi să răspundă vă- taful. îl cunosc de cînd era un ţînc numai de-o şchioapă şi rîdea la mine. Acu din asta i s-a trage moartea.

X

Unde e vorba de bandiţi

Printr-un fenomen asemănător cu reacţiunile explozibilelor', secretul doamnei preotese Eleonora, pecetluit de porunca părintelui Constantin, se umflă deodată pretutindeni în Movileni, cu tendinţa de a se sparge spre hotarele vecine. La multe podeţe, în soarele «sărăcuţ», cum calificau ele lumina aceea de toamnă, după brumă, muierile în sobor meliţau fără întrerupere cu glas mai mult şoptit. Bărbaţii întemeiaseră cislă in preajma crîşmei şi dădeau puţină crezare unor aşa scorniruri.

Se spunea anume, cum că vechilul Gherasim Tulbure ar aştepta o vizită a Iui Siminicaru ; în cutare noapte.

Vine hoţul de capul lui ?

Nu. Ar fi încredinţaţi unii că vine chemat.

Pentru care pricină ? Nu mai are ce face Gherasim cu atîţia bani cîţi a strîns ? Şi vrea să-i dăruiască ?

Nu se ştie gustul omului, ori nevoia omului.

Se prevedea -prin urmare, de către nevestele ţăranilor, că peste şase zile tocmai (astăzi e duminică), peste şase zile tocmai Ile Siminicaru calcă în sat. Toată lumea stă închisă cu zăvor în casă şi s-au stîns luminile. Numai la cîntarea de miezul-nopţii a cucoşilor s-aude chiot şi prind a bufni puştile.

Siminicaru pradă pe vechil.

Şe întîmplă asta într-o sîmbătă noaptea, rîd unii ţărani cărunţi pe sub mustaţă, pentru ca să aibă ce vorbi, a doua zi, femeile. Ce vrei să facă omenirea într-o duminică ? Unii, care au de vîndut ori de cumpărat, se duc la tîrg.
Babele nu pot lipsi de la biserică. Aşa că trebuie să fie o pricină de vorbă, ca să petreacă lumea.

Trebuie lămurită întrebarea : de ce are nevoie 'Gherasim să fie călcat de hoţi ?

Apoi aflaţi toate cîte sînteţi de faţă (dar să nu spuneţi la nimeni) că vechilul are de răspuns bani mulţi domnişoarei care a venit clin străinătate. Dacă-i prădat de Siminiearu, n-are de unde să mai deie ceea ce datoreşte.

Fel şi chip se apără acest om. A ajuns chiar să înfrunte pe stăpînă cu obrăznicii care nu s-au mai pomenit. Se vede că ulciorul merge la apă numai pînă într-o vreme. Cucoana Nataliţa a lui Tulbure, care s-a deprins a fi cucoană mare, şi-a mai coborî nasul. La urma urmei, dacă nu le place la Movileni, să se ducă de unde au venit. S-or găsi alţi slujitori. Fiind acei slujitori sub privegherea unei domnişoare tinere, s-or purta mai cu blîndeţă. Ori macar n-or sudui femeile şi copiii cum face acest Gherasim, încît e o batjocură faţă de unul Dumnezeu.

Cu atîta precizie se îmbinau toate calculele acestui eveniment, vestit din treaptă în treaptă, încît filosofii sceptici ai locului aveau datoria să reacţioneze.

Cel dintăi care demonstra absurditatea unor asemenea divagaţii fu Macovei perceptorul, avînd auditor pe soţia sa.

— Ascultă, Agată, zicea el către doamna Macovei, bîndu-şi cafeaua turcească şi dcsfăcmdu-şi cravata şi euraua pentru odihna de după-amiază ; cînd pune la cale asemenea lucruri cineva, mai întăi nu bate darabana. Eu nu zic că asemenea combinaţii nu s-au mai făcut; au fost chiar perceptori cu puţină minte pe care i-au legat şi i-au jefuit hoţii ; se văd deasemeni negustori asiguraţi care ard ; ori arendaşi în aceeaşi situaţie, pe care li bate grindina ; abia poate judecătorul de instrucţie să le descoase toate după ce s-au întîmplat, şi de multe oii ajunge să nu mai poată descoase nimic. Dacă s-ar şti aşa, ele mai nainte, n-ar mai fi posibil nimic. Nici Tulbure nu-i nebun, nici banditul nu-i aşa de prost. Mai ales 'Siminiearu nu se dă el

de bună-voie în mina jandarmilor. Dacă ar fi o prevestire astronomică, încă n-aş crede. Aşa a vorbit cîndva în gazete unui Faîk, -despre sîîrşitul lumii. A socotit el că vine o comdtă. N-a venit nici <o -comotă. ©aeă ar fi fost acel Falk un perceptor, rîse Macovei întinzîndu-se cît mai comod pe canapea, n-ar fi greşit cu nici o iotă socoteala. Trebuia să învețe matematica la domnu Să- vescu, la Iaşi, cum am învăţat-o eu.

Cucoana Agata rîse şi ea şi se duse să-şi vadă de treabă ; însă nu era convinsă de argumentele lui Macovei ; căci îşi avea şi dumneaei socotelile sale. Dacă ar fi fost numai aşa un zvon, ai fi avut dreptul să te îndoieşti. Se vorbeşte însă anume de ziua de sîmbătă, şi anume sîmbătă la miezul nopţii. Dacă ştie toată lumea, şi nu poate fi fum fără foc, atuncea e adevărat. Întăi a ştiut cel care are interesul ; pe urmă, numai dintr-o şoaptă, s-a dat lucrul pe faţă. Ştiindu-se cine-i vechiliţa, care nu-şi mai încape în piele de fudulie, se înţelege cine a putut da asemenea sfat lui Gherasim Tulbure.

Macovei doarme, cu gazeta pe obraz, ca să nu-1 supere muştele. Ar putea să-1 trezească, însă nu îndrăzneşte, şi i-i milă de el. I-ar putea arăta că Ile Siminicaru n-are altă zi mai potrivită decît aceea de care se vorbeşte, deoarece sîmbătă după amiază şeful de post, aghiotantul de jandarmi Agafiţei, se duce la Botoşani, conform ordinului companiei, şi ia şi pe al doilea jandarm. Nu se întorc decît luni.

— Sîmbătă, aghiotantul se duee la Botoşani.

— Cum ? tresări ca de spaimă perceptorul, dînd gazeta la o parte ; ee-aî spus de aghiotant ?

— Sîmbătă noaptea nu sînt în sat jandarmi, aşa că Siminicaru poate intra în voie.

— Lasă-mă în pace, Agată, şi nu mai crede toate prostiile. Jandarmii n-au urechi ? nu vorbesc şi ei acuma, cum vorbim noi? Prin urmare, sîmbătă au să facă pregătiri şi au să mai aducă şi înfăritUri.

— Aşa este, încuviinţă cucoana Agata.

După o clipă de gîndire, femeia se întoarse :

— Dar dacă nu cred nici ei, cum nu crezi tu ?

—i Cu jandarmii e altăceva ; ei au datoria să ia măsuri.

— Dar dacă au ordin să se ducă la Botoşani ?

— Ascultă, Agată, mai bine să lăsăm asta, că n-ajungem la nici un capăt. Aşează-te şi te odihneşte; nu vine nici un hoţ. Desară sîntem invitaţi la Tulbure.

—. Cum se poate ? asta-i încă una ! Vor să ne deie . cu colb în ochi.

— Ba de ce ? vor să dovedească dimpotrivă, Âi să vezi şi tu că avem să fim invitaţi şi în acea sîmbăţă. sara, ca să nu mai fie nici o pricină de îndoială.

— Hm ! tu ai să fii, Alecule, cuminte atunci şi ai să stai cu mine acasă.

— De ce ?

—■. Ştii tu de ce. Oricum ai întoarce-o tu, eu am o presimţire.

în domeniul acesta delicat, Macovei nu putea să intre fără violențe ce se dovediseră totdeauna zadarnice. Agata nu credea numai în presimțiri, ci şi în Dumnezeu, şi în sfinți, şi în lumea cealaltă. Era din familie de preoți ?i nepoată de preoți; şcoala n-o putuse scoate dintr-ale ei. Avea toate celelalte calități de gospodină ; era şi răbdătoare şi supusă ; Macovei punea destul preț pe compensație, ca să nu înceteze lupta. .

—- Ei, dacă-i pe presimțiri, nu mai am ce spune.

Fără îndoială, îşi zicea el, urmînd să stea treaz ; şi Aglaia notarului are presimțiri. Femeile acestea sînt ca sculurile de ață încurcată ; nu le poți găsi capătul.

Agata trecu pe lîngă dînsul, culegînd ultimele fărî- mituri de pe covor. Cercetă din ochi păreții, cadrele şi oglinda, ca să mai descopere vreo muscă. Trecu uşor prin cameră, cu fum de zahăr. Nu poți să nu-i recunoşti calitățile, acestei jumătăți de om. (Are drept jumătate din greutatea lui.) Afară de cinematograf, câteodată, n-are altă pretenție, — pe lîngă toalete, bineînțeles. Dar cine- matografu-i la Botoşani; pînă acolo e o adevărată ex-. pediție.

— Femeia-i femeie, reflectă Macovei. N-are de toate? Ce-i trebuie cinematograf ?

— Te trezeşti vorbind, Alecule, răspunse Agata, zîmbindu-şi în oglindă. Ce vrei să facem noi în groapa asta ?

— Iar începi cu groapa ?

— Dacă-mi dai voie, încep iar. Ştiu că am destul teatru cu copiii şi cu pantomimele tale, în unele nopți cînd te întorci tîrziu...

— Cîteodată, Agată.

— Cîteodată, destul de des.

— Ei lasă, o îmbuna c-un rîs gras şi bun Macovei, ai să ai, în sara de care spui, teatru gratis.

— Tu să nu rîzi ele asta, Alecule. Mai bine să ne ferească Dumnezeu !

O petrecere la Gherasim Tulbure era un lucru dintre cele mai plăcute. Nu atît pentru femei, deoarece cucoana Natalia avea narav să le treacă pe dinaintea ochilor covoarele, horbotele şi juvaerurile ei; cît pentru bărbați, încă Aglaia Berbec ar fi suferit să vadă, să pipăie şi să admire, dacă Natalia n-ar fi început să afirme de la o vreme că juvaerurile sînt moştenire de familie ; ca şi cum nu s-ar şti care-i acea familie ! .Mai supusă şi mai răbdătoare era Agata Macovei, de şi pe ea o socotea Natalia Tulbure mai primejdioasă, ştiind-o că s-adună uneori cu preoteasa Eleonora. Dar tocmai de aceea trebuia să vadă, ca să se afle şi dincolo ; şi cea de dincolo să se umfle ca broasca, de invidie.

O petrecere împrejurul mesei cu față de in şi sacîz, în cinci ițe; eu blide de porțelan şi tacîmuri de argint; cu vinul în gărăfi de cristal şi-n cupe cu picioruț ; cu scaune comode şi rar aşezate, ca să aibă omul loc pentru coate, — în ziua de azi e absolut necesară, ca să uiți grijile. Vorba lui Tulbure : Ce să facem şi noi ? Ca nişte oameni vai de capul nostru ! Mîncăm o leacă de icre, ş-acelea negre ! bem nişte vin, ş-acela vechi! Noroc că mai are cîte ceva Natalia ; altfel am muri de foame.

Natalia Tulbure are cîteva specialităţi. Să pomenim puiul cu smîntînă, sau pătlăgelele vinete împănate ? Se serveşte pe masa dumnisale îndeosebi ceea ce nu se poate realiza nicăieri. «Natalia, explică vechilul, are un talent să facă sărmăluţe cît aluna. Ceva mai mari, ca să le simţeşti în cerul gurii. După rînduială, au fost învălite ieri şi au fost fierte şi scăzute eu vin întăia oară. Astăzi au cunoscut a doua fiertură. Le îmbrobodim cu smîntînă. Gustăm : o delicateţă !» Natalia Tulbure mai are un secret al fripturii de curcan. Cel mai mare secret e, însă, muşchiul proaspăt de porc, împănat cu usturoi şi dat la cuptor. După ce scoate muşchiul, pune femeile să mai dea în cuptor un rînd de lemne. Vîră după asta la copt plăcintele cu brînză de oaie, aşa ca să fie aduse de-a dreptul şi prezentate ca un aur rumăn oaspeţilor: acesta e secretul cel mai neîntrecut. Ciudat e că, de şi dumneaei dă cu dragă inimă reţeta oricui o întreabă, nimene nu poate realiza ceea ce realizează ea. Asta-i de mirare pentru bărbaţi, căci femeile nu se miră deloc. Şi Agata Macovei şi Aglaia Berbec ştiu că reţetele acelea sînt false. Nu-i mai puţin adevărat că au şi alte femei asemenea secrete ; se ştie că Natalia n-a izbutit niciodată un tort cu migdale. Dar asta-i altă chestie.

De-abia însera ; încă era sîngerat cerul la asfinţit. Slujnicele puneau masa. Bărbaţii gustau nişte icre — ş-aeelea negre — vai de capul lor, şi Ie dregeau c-un vin special, de Cotnari, al cărui conservator înţelept era Gherasim Tulbure : căci nici el nu era de lepădat şi avea şi el ale sale.

Sînt în Moldova bune datini boiereşti, către care tind toţi acei ieşiţi din nevoi şi opinci. Acele bune datini sînt mai ales ospeţele. Un vin bun îmblînzeşte înfăţişarea oamenilor şi prezintă într-o ipostază nouă şi cu totul plăcută inimile. E de remarcat fenomenul întru toate de laudă că, în asemenea împrejurări, toţi convivii sînt oameni detreabă. Se privesc cu dulceaţă, se admiră şi se respectă ; sînt nişte copii, la care femeile se uită cu puţină ironie ; ele cunosc mai bine relativitatea şi mizeria acestor stări trecătoare.

Dorind să facă o plăcere gazdei, dînd în acelaşi timp prilej lui Macovei să-şi puie în valoare demonstraţiile, Agata făcu aluzie la nişte zvonuri absurde care bîzîiau prin sat.

Cucoana Natalia tocmai trecea şi prinse din zbor vorbele Agatei. ,

—• Duşmanii sînt în stare de orice, răspunse ea neglijent, ridicînd cu dispreţ din umeri. In cinci minute vă poftesc să vă aşezaţi la masă. Să se aducă încă o lampă.

Macovei ridicase capul, zîmbind. Avea încă vin în păhărel. Pe urmă, putea să-şi plaseze observările. Insă Berbec găsi mai curînd formula definitivă.

— Fleacuri ! hotărî el cu energie.

— Vorbă potrivită, încuviinţă Gherasim, împingînd pe măsuţă nişte jumătăţi de ouă cu maioneză, pe care i le trecuse, pe deasupra capetelor, Natalia.

Nastasia, una dintre slujnice, aduse a doua lampă. Era o lampă nouă de bronz, cu picior. Agata şi Aglaia înţeleseră îndată, schimbînd numai o privire, de ce era adusă acea lampă.

— Vă rog să vă aşezaţi la masă, îndemnă cucoana de gazdă.

în acel moment, de şi nu era încă întuneric deplin afară, trăsniră focuri de puşcă în cerdac. Cîteva ferestre deschise se sfărîmară, lepădînd cu sunet ascuţit cioburi.

— Hoţii, cucoană ! strigă a doua slujnică, năvălind de dindos cu braţele înălţate şi cu ochii holbaţi.

Un glas înfricoşător porunci de-afară :

—• Nu vă clintiţi !

La acest răcnet toţi cei din odaie se ridicară în picioare, lăsînd să le atîrne, lungi şi moi, braţele.

Tactica banditului Ile Siminiearu era cunoscută. Casa era cuprinsă din spate şi de la uliţă. Vecinii trebuiau să se zăvorască în locuinţele lor, şi să aprindă opaiţele. Cei atacaţi n-aveau îngăduinţă să mişte un deget.

— Măi ! unde vedeţi mişcare, trageţi şi doborâţi! strigă banditul. Cu aceste cuvinte făcu o săritură sprintenă de-afară înlăuntru, pe fereastră. Rămase aplecat ameninţător asupra celor de faţă, cu cîte un revolver în fiecare pumn, deasupra centurei. Gbrazu-i era contractat într-un rînjet crud.

— Bună sara, domnule Gherasim ! zise el deodată. Am venit, după cura ai avut gust.

Cucoana Natalia dădu un ţipăt: Vai!

— Nu se poate 1 rosti scurt Siminiearu. Să nu crâcnească nimeni.

Se făcu tăcere. Suna bizîitul lămpilor. Afară, detunară iar puştile : întăi în ogradă, apoi în uliţă.

— Bine — pace ! dădu înştiinţare un glas.

— Ascultaţii îşi precipită banditul poruncile. Toţi — cu obrazurile la părete ! Aşa. Domnule Gherasim, de ce-ai rămas cu limba încleştată în gură ? Doar ţi-am dat bună-sara. Fă bine şi păşeşte către mine.

— Eu nu pricep nimica, îndrăzni să îngîne vechilul. Era într-o stare de slăbiciune şi de desnodare pe care o observa, eu disperare, şi la ceilalţi bărbaţi întorşi cu spatele : nu putea nădăjdui din partea aceea nici un ajutor.

Femeile nu mai putură răbda asemenea încordare ; se lăsară la pămînt, zgrepţeninu păreţii.

~ Ai să pricepi îndată ! hotărî Siminicaru. Fă bine dumneata şi scoate din buzunarul de la pantaloni cheile. Deschide dumneata, caseta asta de fier şi dulapurile. Des- pătureşte de dincoace o faţă de masă. Mişcă-te mai repede. Leapădă pe faţa de masă condicile şi toate hîrtiuţile pe care le ţii aici. Pune şi cinci mii de lei pe. care mi-i datoreşti. Fii mulţămit . cu atîta. Sînt martori de faţă, că nu iau mai mult. Acuma închide. Dă cheile încoace. Deschide uşa la odaia de alături; nu umbla împiedicat, domnu Gherasim. Mai ai ş-acolo condici şi hîrtii. Cîte sînt, adă-le aici fără greşală şi fără să uiţi nimica. Mai ai ceva ?

— Ce să am ? întrebă bîlbîind stiîmb cu gura vechilul.

— Hîrtii şi condici.

— Nu mai am.

— Bine ; cuprinde tot şi înoadă cruciş pînza. Dă-o la fereastră. Măi ! caraulă din cerdac !

— Aici-s, răspunse înăbuşit tovarăşul de-afară.

— Trage la tine legătură asta ; potriveşte-o pe calul cel slobod ; bagă de samă. Acuma, domnule Gherasim, treci şi dumneata la părete ; pune-te cu obrazul tocmai la colţ, noi am gătit afacerea noastră. Mai am numai o leacă de reprezentaţie cu altcineva. Tot m-am ferit eu de-acela ; dar acuma nu se poate să-1 ocolesc. întoarce-te, domnule Macovei, să te văd cît eşti de frumos. Vină mai aproape !

Pe cînd Ile Siminicaru poruncea, Macovei se supunea în tăcere, cum făcuse şi vechilul.

—- Am gust să beau un pahar de vin, pe care-1 văd gata turnat, fu de părere hoţul. Ce zici, bre Macovei ? N-ai auzit ce te întreb ? Răspunde !

— Dacă pofteşti, n-ai decît să bei, mormăi perceptorul, întorcând obrazul în altă parte.

— Nu aşa, Macovei, nu cu supărare : uită-te la mine.

Siminicaru trînti revolverul din stînga pe masă. Perceptorul se răsuci într-o comoţie dureroasă.

— Bun vin, n-am ce zice. îmi mai trebuieşte ş-o leacă de eîntec. Eu aş zice, bre Macovei, să-mi cînţi tu. Ştii cîn- tecul pe care-1 poftesc eu ? Este un cîntec cu fîntîna cea de piatră. De la Şiret şi pînă la Prut toţi lăutarii îl zic. îi ştii ori nu-1 ştii ? Răspunde, ca să nu mă supăr.

— îl ştiu.

— Ce dracu, bre omule ? grăieşte desluşit; parcă ţi-i greaţă de vorbele pe care le mesteci în gură. Dacă-1 ştii, să cînţi. Dacă nu îndeplineşti porunca asta îndată, cît îs cu chef, — te detun !

— Cîntă ! scînci dezolat una dintre femei.

— Iaca, ai auzit, te roagă şi alţii, se veseli Simini-caru. Cînd oi pune al doilea pahar la gură, tu să începi.

Alecu Macovei avea dinlăuntru opinteli de venin. încercă totuşi să cînte.

La fîntîna cea de piatră... Eu mă plecam să beau apă, Tu-mi dădeai Ou cizma-n ceafă,

— Cel care spune, îs adicătelea eu, se încruntă Ile Siminiearu, şi reluă şi el versul, c-un glas destul de plăcut de bas : *Tu-mi dădeai cu cizma-n ceafă, De beam apă sîngerată, Cu măsele-amestecată.*

Urît glas mai ai, bre Macovei, bată-te Dumnezeu să te bată !

Zvîrli conţinutul paharului în ochii perceptorului ; îl păli cu clonţul opincilor peste ţurloaie, dărîmîndw-1 pe duşamea ; descărcă patru cartuşe umplînd odaia de fum şi încălecă peste fereastră. Detunară ş-afară arme. Porniră tropote de cai; se făcu tăcere.

Macovei se răsuci într-o rînă, gîfîind, după ce veniră cei de la părete către dînsul. Nu-i făcuseră bine gustările şi se elibera de ele. încolo, slavă Domnului, n-avea nimic.

— Ţi-am spus eu, îl mustra şoptit Agata, ţinîndu-i fruntea ; e bine s-asculţi cîteodată şi vorba nevestii.

El făcea semne cu o mînă, să fie lăsat în pace, înlătu- rînd pe femei de lîngă dînsul. Nici ceilalţi nu-şi veniseră încă bine în fire. Notarul îşi pipăia însfîrşit nasul, stăpî- nindu-şi un rîs bolnav.

In care afacerile merg bine, însâ nu se poate spune acelaşi lucru despre suflete

XI

Nu după multe zile în urma acestei Intîmplări, într-o dimineaţă, Levi Tof făcu prin Movileni o inspecţie, cum o numea el, ca să-şi dea samă de felul cum se comportă punctele cele mai nevralgice ale locului

Despre săteni nu putea fi vorba; ei se arătau indiferenţi, îşi vedeau de coşere şi de glugile de strujeni. în zilele de lucru, nevestele n-au cînd sta la sfat. într-o vreme ca aceea, după ce «a trecut vara ca o pîne şi vine iarna ca un cîne», se îmbulzesc treburile de-ţi stupeşti sufletul ; nu mai ai cînd sta de vorbă despre Gherasim şi Siminiearu, că te apucă românul dumnitale de cînepa dracului. Însă în alte părţi rămăseseră prelungiri ale cutremurului şi emoţiunii.

La Gherasim Tulbure porţile erau închise cu lanţ şi ferestrele aveau storurile lăsate. Rar ieşea între argaţi, în ograda de dindos, cucoana Natalia, legată strâns la frunte cu grimea albă. Din pricina aceea, şi din alte pricini mai de pe urmă, nu-i mai contenea durerea de cap.

Plutonierul de jandarmi făcuse întăi o cercetare sumară, apoi se oprise nedumerit, întrucât domnul Gherasim Tulbure nu dovedea nici o vioiciune într-o acţiune care-1 interesa în primul rînd pe dumnealui. Pe de altă parte lipsea prefectul de la reşedinţa judeţului. Directorul de prefectură, de şi nu era în concediu, avea neapărate interese la moşioara lui şi nu putea fi găsit nici într-un chip. Procurorul Iovinade era de părere că trebuie să se aştepte intervenţia directă a celor jigniţi. Singură autoritatea ierarhică, domnul căpitan Spirea, fost pilot aviator în vremea războiului, hotărâse fără întîrziere urmărirea bandiţilor. De altfel era o reluare a acestei operaţii ; de doi ani toate sforţările împotriva lui Siminiearu nu duseseră Ia rezultat.

La curtea boierească veche erau deschise uşi şi ferestre şi umblau slujnice nouă, alese dintre fetele sărace

din sat. Domnişoara începea să se aşeze; dormea acolea de cîteva nopţi. Simioana Ignea era şi ea de faţă.

—■ Duduia nu-i acasă, grăi ea hursuză către misit, fără a mai aştepta întrebare.

—• Eşti dumneata bună să-mi spui unde poate fi găsită duduia ?

— Nu ştiu.

— A plecat la Luneavăţ ?

—■ Poate să se fi dus şi acolo.

—• Aş vrea să am un răspuns, stărui domnul Levi; trebuie s-o găsesc numaidecît; e în interesul dumnisale.

— Caut-o şi dumneata, pînă ce-i găsi-o.

— Atuncea-i la hambarele de către Şipote ?

— O găseşti acolo, se învoi însfîrşit fata. Dar dacă nu te grăbeşti, se tot duce înainte.

Retrăgîndu-se, Levi Tof observa, prin ferestrele şi uşile deschise, aranjamentele odăilor. Erau covoare şi mobile de altădată, care astăzi nu se mai văd. Multe s-au ruinat; trebuiesc găsiţi şi aduşi meşterii care să le repare. Să vedem ; să-i căutăm.

Deocamdată patru fete, sub comanda Simioanei, freacă şi lustruiesc fără încetare ; numai cînd şi cînd ridică obra- zurile îmbujorate şi-şi aruncă îndărăt şuviţele de păr balan care le cad în ochi.

Misitul se grăbi spre ieşirea satului. Mergea cumpănit, fără grabă mare, la o plimbare cu care era obişnuit. Pînă la hambare, avea doi kilometri. Cunoştea locul; cumpărase griul de la Movileni nu numai o dată. îşi descheie paltonul cu gaică ; îşi împinse pe ceafă pălăria. întinderile se luminaseră de un rest de vară ; prin soare începuseră a umbla pluguri, în miriştile vechi din dreapta drumului.

Domnul Levi Tof îşi compunea în minte, pentru domnişoara Corban, gazeta cu ultimele ştiri şi impresii.

Vra să zică, jandarmul nu poate face raport.

Notarul Berbec ar fi zis numai atît: îmi pare rău de bunătate de mîncare ; n-a fost chip; a trebuit să ne ducem acasă. Şi rîde, pentru că Aglaia nu regretă masa. Ea se miră cum de nu i-a venit în minte hoţului să ieie lampa de bronz.

S-a aflat şi cc-a zis doamna preotească. Cucoana Eleonora preoteasa a rostit şi ea puţine vorbe, şi anume :

— A avut Agata Macovei cinematograf.

Iată acum adevărul asupra situaţiei lui Gherasim Tulbure.

în dimineaţa de marţi, într-o supărare mare ca aceea şi într-un avînt, vechilul a poruncit să se puie caii la trăsură, ca să plece numaidecît la Botoşani. Pe cînd îşi căuta mantaua şi şapca şi-şi făcea socoteală de ce pleacă şi ce ispravă poate face la Botoşani, iată, se arată în cerdac Iorgu, contabilul de la Luneavăţ.

Era ca totdeauna, cu bărbuţa lui şi cu bumbac în urechi, cu obrazul unsuros şi frecîndu-şi mînile.

— Bună dimineaţa, Gherasime, îngînă el, intrînd.

Fiind prietin vechi al vechilului şi om mai în vîrstă, îi zice pe nume.

Gherasim ridică fruntea şi se uită la el. Iorgu îşi pune cortelul într-un colţ. în cîrja cortelului, îşi potriveşte pălăria. Aşează cu grijă geanta pe masă.

Se întoarce :

• — Să vezi ce mi s-a întîmplat ieri, zice el, cu vocea-i moale şi bolnavă. Stînd la masă şi adunînd în condici precum fac de atîta vreme (am împlinit douăzeci şi nouă de ani la Sfîntu-Pantelimon de cînd slujesc la Luneavăţ), pe cînd stam la masă şi adunam, cum spun (mai bine-i să aduni şi să sporeşti, decît să scazi)...

— Da' spune odată, cucoane, ce ai de spus ! izbucni deodată Gherasim, cu obidă.

— Aşa-i frate, uitasem, zîmbeşte cu mîhnire Iorgu, frămîntîndu-şi întăi mînile şi pe urmă frecîndu-şi obrazul drept cu mîna stîngă. Am aflat de întîmplare ; bine că n-a fost nimica grav.

— Cum n-a fost ? d-apoi ştii ce spaimă a tras Natalia ? Nici acuma nu şi-a venit în fire.

— Ferească Dumnezeu de mai rău, suspină cu mîhnire Iorgu. contabilul, frecîndu-şi cu mîna dreaptă obrazul stîng ; apoi, cu amîndouă mînile, îşi mîngîie în jos bărbuţa rară de tuberculos vechi. Cum îţi spun, pe cînd adunam la condici, iaca văd un om străin c-o buccea în spate. Deschide uşile fără să bată, fără să întrebe ; intră la mine şi pune legătura jos.

— Dumneata eşti contabilul de la Luncavăţ ? întreabă el. . ■ • - • •

-— Eu sînt. Ce pofteşti dumneata ? Cum intri aşa, fără voie?

—- Nu ştiu eu de asta, răspunde el. (Părea un om din părţile noastre ; nu-1 mai văzusem, încă, niciodată.) Iaca, am adus legătura asta. Poate-ţi face trebuinţă.

— Nu-mi face trebuinţă nimica, zic; nu-mi trebuie legătura dumnitale ; ia-o şi du-o de unde ai luat-o.

El se uită la mine, avînd îndrăzneala să rîdă :

— înapoi de unde am luat-o n-am s-o duc; porun- ca-i s-o lăs aici. Să fii dumneata sănătos.

Cum a spus vorbele acestea, a ieşit, s-a dus, nu l-am mai văzut.

. Am umblat eu o vreme în jurul legăturii ş-am observat-o. Ce să fac eu cu dînsa ?

— Spune mai degrabă, cucoane, intervine cu nerăbdare Gherasim Tulbure, spune că era faţă de masă a nevestei, cu condicile şi hîrtiile mele !

— întocmai, zîmbeşte palid contabilul Icrgu. Am adus faţa de masă, ca să fac o plăcere cucoanei Nataliţa.

— Dar ce plăcere îi mai poţi face ei acuma !

—• Nu ştiu. Eu am adus-o" Cred că dumneaei n-are să se supere.

Omul trage către sine geanta de piele, scoate din ea faţa de masă şi o pune cu grijă deoparte.

— Credeam că în geantă ai adus unele acte care-mi sînt de trebuinţă.

— Nu, n-am putut aduce nici o condică şi nici un act; nici n-am putut alege cele care-ţi trebuiesc de cele de care ai fi bucuros să te desfaci. Mi-a poruncit cuconu Gheorghiţă să i le pun toate pe birou, să le răsfoiască şi să le cerceteze una cîte vina. Dar mai întăi şi mai întăi, le-am cercetat eu.

— De ce ? dacă-mi erai prietin, mi le trimeteai înapoi şi gata. La dreptul vorbind, nici nu-mi fac trebuinţă.

—• Ba nu vorbi aşa, Gherasime. Unele hîrtii îţi fac trebuinţă, după cum am observat cetindu-le. Datoria mea a fost să atrag atenţia boierului. S-a uitat şi el la dînsele I îi fac şi dumnisale trebuinţă.

Gherasim îl privi ţintă :

— Care hîrtii ?

— Sînt nişte hîrtii, îngînă molcom Iorgu contabilul. Gîndeşte-te puţintel; ai să-ţi aduci aminte numaidecît. Eu nu înţeleg ce gust ai avut tu şi ce idee ţi-a venit să chemi pe Siminicaru.

— Dar nu l-am chemat, cucoane, pentru numele lui Dumnezeu ! Nu l-am chemat!

—• Asta zic eu : ce gust vei fi avut tu să chemi pe Ile Siminicaru ? Iar dacă a venit ca un hoţ, să te prade, de ce i-ai dat acele hîrtii ? Mai de mirare ar fi fost dacă le-ar fi ales el; însă Ile Siminicaru nu cunoaşte contabilitatea. Şi mai este o întrebare pe care n-o pot deslega. După ce le-a luat, de ce nu le-a lepădat pe drum, ori pe un cîmp; şi de ce le-a adus un om necunoscut la mine ? Am adus faţa de masă ; despre hîrtii vreau să stăm de vorbă, ca să-mi mulţămeşti după aceea şi pentru una şi pentru alta. Că ai avut interes să se piardă registrele, înţeleg. Nu le puteai distruge; nu te lăsa inima să dai foc casei.

— Ia lasă-mă, cucoane, răcni cu mînie Gherasim. Doar nu eşti judecător de instrucţie. A venit hoţul şi le-a luat — asta-i; ce pofteşti dumneata mai mult ? Cum am să-1 pun eu să facă una ca asta ? Mai degrabă l-ai pus dumneata, căci dumnitale ţi-au fost aduse.

— Ba eu, Gherasime, n-aveam nici o nevoie să se facă asemenea descindere, ca să zic aşa. O putea face un procuror, ori un portărel, unul dintre acei despre care s-a auzit că are să li se rupă picioarele. Vra să zică, registrele existau ; se ridicau — şi luam cunoştinţă de ele. Noi chiar am vrut să le cunoaştem ; am fost şi eu

aici, în numele domnişoarei Corban, stăpîna moşiei. Nu mi s-au pus la dispoziție nici registre, nici socoteli. Nu ştiu ce răspuns mi se poate da mie, Gherasime. Nu ştiu, în orice caz, ce răspuns s-ar putea da unui judecător de instrucție. Ți-o spun eu: afaeerea-i încurcată. De descurcat, se descurcă. Numai nu pricepeam de ce ai dat şi acele hîrtii.

— Care hirtii ? nu mă fierbe, cucoane, şi vorbeşte lămurit. Ne cunoaştem de atîția ani de zile ; ai fost şi ai petrecut în casa mea ; nu ți-am făcut nici un rău, ba pot spune că numai bine ți-am făcut; atuncea cum vii dumneata, după cîte s-au întîmplat, să răsuceşti cuțitul în rană ? Care hîrtii ? Strața mea personală a oilor ?

— Aşa. Era şi asta.

— Apoi eu am oi ale mele, cucoane.

— Ştiu ; n-am să te întreb cum şi unde le hrăneai; numai am să observ că se constată, făcînd comparații, adunări şi scăderi, cu ce bani au fost plătite acele oi ale dumnitale.

— Am împrumutat bani de la o bancă.

— De la care bancă ?

— Numaidecît de la o bancă ? Mi-a dat o persoană particulară.

— Se poate, numai nu i se cunoaşte numele. Şi nici nu rezultă de nicăieri că s-ar fi împrumutat sume de la © persoană particulară. Dar mai sînt altele.

— Care mai sînt ?

— Ascultă, Gherasime, — ce să mai vorbim ? Sînt destule. S-a găsit mai cu samă o scrisoare comercială proaspătă şi o ciornă de răspuns — acte particulare : vînzare şi cumpărare — dispunînd de un avut străin. Ai să-mi spui că încă nu ți-ai depus mandatul şi socotelile şi că puteai trata vînzări de grîu. Am să-ți răspund că, din termenii scrisorilor, rezultă o operație care stă alături, în codul penal, cu ceea ce face Ile Siminiearu. De altminteri Baruh Şapira nu se dă în laturi să declare ceea ce este, aruneînd asupra dumnitale toată răspunderea. De asta ți-am spus eu că, oricît am stat ş-am cugetat, nu m-am dumirit cum de ai dat tu într-o mînă străină asemenea petece de hîrtie. Poate erai într-o tulburare mare, ori după prea multe pahare de vin.

Gherasim Tulbure fusese prea mult hărățit şi împuns, ca să mai poată rezista. Cu ochii ieşiți din orbite şi sîn- gerați, începu să răcnească fără sine, izbind scaunele în dreapta şi în stingă şi scuipînd înjurături oribile.

—- Dar ce am făcut eu, mă rog, pe lumea asta ? ce pacate am săvîrşit şi ce blăstăm ispăşesc ? Am omorît pe mama şi pe tata ? Am ajuns în aşa stare, de pot spune că mă tăiați bucățică cu bucățică, mă puneți în țăpuşă, mă frigeți şi mă mîneați !

însfîrşit, se trînti pe un scaun şi slăbi eu desăvîrşire, încovoindu-se într-o tânguire, cu fruntea în palme :

; — Lăsați-mă, saracul de mine !

Iorgu contabilul tuşi încet:

— Linişteşte-te, Gherasime.

— Cum să mă liniştesc ? urlă Gherasim, holbîndu-se în tavan.

— într-adevăr, nu te poţi linişti, îşi făcu socoteală cu sînge rece Iorgu contabilul. Nu te poţi linişti decît tră- gîndu-te la o parte, ca un om cuminte, cum te-am ştiut odată. Nu poate o oală de lut să se pălească fără primejdie de un cazan ; nu te poţi tu pune cu nişte boieri.

— Dar nu poate fi şi pentru mine o dreptate ?

Iorgu îşi potrivi bărbuţa şi îl privi zîmbind.

— Vrei să-ţi spun eu care-i dreptatea ta ? Vrei să-ţi spun ? Te rog să mă asculţi fără supărare. Potrivit cu articolul 622 şi articolul 714 şi articolul 715 din codul civil; şi articolul 1560 şi articolul 2002 din codul penal, dreptatea ta e într-un loc unde n-am să mai pot veni să-ţi dau sfaturi. Ai tu noroc că sînt şi eu pe lume. Acuma slujitorii lui cuconu Gheorghiţă iau în stăpînire hambarele ; vatavul a venit cu haidăi şi a luat boii de ia ocoale, ca să-i puie la pluguri; deasemenea oile au fost trecute în hotarul Luncavăţului şi scoase la imaşurile de pe Şiret. Tu taci din gură, ca să nu se mai facă alte măsuri şi numărători. Mulţămeşte-te să rămîi c-un ochi, ca să nu ţi-i scoată pe amîndoi. Roagă-te domnişoarei să-ţi deie drumul cu gospodăria ta, după cît va aprecia domnia sa că trebuie să-ţi lese.

— Am bani în casetă, dar mi-a luat Siminicaru cheile.

—r Lasă cheile ; ai trimes după un lăcătuş la Botoşani, dar acela n-are să vie. Ce-ţi trebuiesc chei ? Şi caseta, şi toate cîte sînt boiereşti să rămîie aici. Eu zic că-ţi ajunge ce-ai depus la Centrala Cooperativelor. Avem în mînă borderoul, Gherasime.

— Vai şi amar ! încaltea daţi-mi c-un par în cap şi mă omorîţi !

— Da' nu te omoară nimeni, Gherasime. Unde se află una ca asta ? Cînd vei fi acasă la tine în Botoşani, strada Poştei, după ce veţi aşeza toate ale voastre la locurile lor şi vă veţi însenina, eu am să vă fac o vizită ş-am să-ţi întind pe marginea mesei chitanţa Centralei Cooperativelor. Am să-ţi spun aşa : primeşte al tău la' tine, Ghera- sime. Bine-i aici; s-ar fi cuvenit să fii la poarta verde, pentru delictul care se chiamă abuz de încredere; însă ce să-i faci ? aşa-i viaţa !

Prin urmare,, murmura domnul Levi Tof şi-şi făcea socoteală, ca şi cum ar fi fost în faţa domnişoarei Corban ; pe cînd Iorgu contabilul era gazul asfixiant în adăpostul blindat, la cîmp se produceau operaţiile concen-. trice pentru luarea în stăpînire a moşiei Movileni cu toate ale sale. •

Ridieînd ochii în lungul drumuşorului care trecea printre mirişti la coşere, misitul văzu căluţul alb; deci domnişoara Constanţa se afla la hambare. Mai văzu şi calul murg; prin urmare se afla în acelaşi loc şi' bătrînul Vrînceanu. Cu atît mai bine, reflectă domnul Levi Tof, grăbind paşii. Pe lîngă recomandarea pe care am făcut-o de mult, încă din tren, domnişoarei Corban, după ce i-am expus filosofiile mele şi situaţia mea dependentă' de republica Chili, trebuie să mai aibă domnia sa în consideraţie că Baruh Şapira, escroc de profesie, nu mai are ce căuta aici şi că numai Levi Tof se cuvine să vîndă griul de pe Movileni,

Domnişoara Venea de la hambare, c-un pas măsurat, cu fruntea înălţată şi zîmbind către ceva depărtat. Se îndreptă întăi spre paneraş ; apoi părăsi direcţia şi veni spre un mamelon înverzit de o perie deasă de grîu tînăr, şi urcă acolo, ca să vadă plugurile urmînd unele după altele pieziş, înspre zare.

— Levi Tof are onoarea să vă salute respectuos... zise misitul, descoperindu-se cu stînga, iar cu dreapta înde- părtînd oblic cortelul.

— Cum ? tresări domnişoara Corban. A ! dumneata erai ?

—■ Atenţiune, vă rog, se înclină Levi.

—• Am auzit, am auzit, răspunse cu oarecare nerăbdare domnişoara. Poate ai să-mi comunici ceva?

— Desigur, duduie Tanţa; am venit să vă comunic ultimele ştiri şi impresii,

— Privitoare la... ?

— Privitoare la. caimacan, desigur !

— N-am vreme acum, răspunse brusc domnişoara Corban.

Se întoarse şi coborî mamelonul, îndreptîndu-se către hambare. Lucrătorii se fereau din calea ei închinîndu-se cu umilinţă.

— Am ştiut eu de mult, suspină Levi Tof, că nerecu-noştinţa este copilul legitim al binefacerii. Achtung ! Această domnişoară nobilă are iarăşi o nelinişte. Trebuie să începem din nou cu filosofiile noastre, ca să descoperim ce este. Deasemeni am înţeles de ce un doctor în medicină şi agronomie poate avea dureri subite de cap, pentru ca, după un sfert de oră, să fie extrem de bine dispus. Am văzut doi cîntînd la piano : e deja grav ; iată nişte tineri veseli, făcîndu-şi unul altuia declaraţii exagerate de amiciţie şi meniţi să devie duşmani nu peste multă vreme.

Domnul Levi Tof oftă şi ocoli cu totul prin altă parte, ea să iasă din nou, din întimplare, în preajma domnişoarei Corban. Vînturătorii şi ciurarii lucrau în hambare. Îndepărtîndu-se de către zgomot, ieşea de sub şoproane cuconu Gheorghiţă, venind înspre lumină. Domnişoara era încă nevăzută. Dar cuconu Gheorghiţă Vrînceanu avea un tovarăş care-1 urmărea, tăcut şi la aceeaşi distanţă, ca o umbră.

Misitul stătu uimit în loc. Umbra era Gherasim Tulbure. In câteva zile vechilul slăbise şi se încovoiase din grumaz. Cînd boierul cel bătrîn se opri, Gherasim ridică ochi în cearcăne vinete şi un obraz scofîlcit şi nebărbierit.

— Ţi-am spus că eu nu m-amestec în afacerea asta, Gherasime, hotărî boierul cu bărbia în piept, privind holbat pe vechil, ca şi cum s-ar fi uitat peste ochelari.

Gherasim luase cizmele şi căciula de altădată. Ţinea cu mina stingă la coapsă căciula şi-şi alipise călcâiele, în semn de cel mai desăvârşit respect.

—Ştiţi că toate au mers bine cît a trăit răposatul boier, urmă Gherasim. Numai după toate acele nenorociri, a dat un vînt

rău peste mine. încă o dată, vă rog să mijlociți pe lîngă duduia ca să nu mă depărteze,

— Nu ți-am spus, Gherasime, că n-am nici un amestec ? Am venit să văd și eu ce este aici, ca orice om curios ; însă nu mă amestec și nici nu vreau să mă amestec. Adresează-te domnișoarei.

— Domnișoara nu mă sufere să-i vorbesc.

— Apoi dacă domnișoara nu te sufere să-i vorbești, ce pot să-ți fac eu ? Cu părere de rău nu pot să-ți fac nimica.

— Vă rog, cucoane Gheorghiță.

Bătrînul își încruntă sprinceana și-și zbîrli mustața. Se dădu un pas înapoi, fulgerînd pe om de jos în sus.

— Lipsești ! izbucni el deodată, scurt.

Gherasim plecă fruntea, covîrșit.

— Să mulțămești lui Dumnezeu, mormăi cavernos Vrînceanu, că am intervenit la fina mea, care-i persoană sensibilă, să nu ducă lucrurile mai departe. Ți-ai încărcat boclucurile ?

— Le încarcă acuma Natalia.

— Se află de față Iorgu ?

— L-am lăsat acolo ; cînd mă întorc, îl găsesc.

— Poftește și pleacă ; doresc să nu ne mai vedem ! hotărî, neînduplecat, Gheorghiță Vrînceanu.

— Am înțeles, cuconașule, murmură umilit Gherasim.

Se întoarse în loc : după cîțiva pași, Levi Tof îi «observă albul sălbatic al ochilor.

îmi place mărinimia boierilor mei, suspină în sine misitul. Ar trebui, poate, să-1 trimeată pe Gherasim legat în pădurea de la cotitură, să-1 mînînce, la noapte, lupii. Cine-i, mă rog, Gherasim, ca să fie tratat astfel, ca un egal ? E un biet om ieșit din sărăcie. Virtutea e ușoară cînd ai ce-ți trebuiește. Ce vreți dumneavoastră de la Gherasim Tulbure ? Dacă ar fi corect și cultivat, ar fi el boier în locul dumneavoastiă. Aș dori să cunosc unde-i perfecția unor boieri mari, care uită de ieri pînă astăzi jertfe și servicii ?

— Pe cine cauți, Levi ? întrebă boierul, cu vocea lui normală. Nici nu te observasem.

— Vă salut cu respect, cucoane Gheorghiță. Am venit; să găsesc pe duduia Constanța, răspunse cu grabă ovreiul. Am vrut să-i servesc ultimele știri.

—r E aici; n-a putut suporta prezenta mișelului aceluia.

Levi oftă.

— Cucoane Gheorghiță, reluă misitul; am întîlnit-o și am fost nevoit să bat în retragere. Am vrut să-i propun și. un preț bun pentru grîu. Dumneaei nu vrea să mă mai cunoască.

— Tu ești.cam alintat, Levi; te-ai învățat rău și ai felurite pretenții. Vină după mine.

Misitul urmă pe boier, înspre panerașul cu cal alb. Domnișoara Constanța plecase.

Cuconu Gheorghiță zîmbi ironic.

— N-ai noroc, Levi.

■ Misitul surîdea și el privindu-și cortelul, intrat deodată în metoda lui specială de aflare a adevărului, prin deducții.și eliminări. In definitiv, convingerea lui cea mai dedesubt era că toate

întîmplările nu se orînduiseră pentru alt motiv, decît ca să-i aducă lui un comision cît mai apreciabil în toamna acelui an 1926.

La sfîrşitul lui octomvrie, după căderea frunzelor, într-o sară de ploaie mocnită, Simioana Ignea se ceru duduii pînă în sat la Şipote. Avea o ţreabă grabnică.

— Pe ploaie, Simioană Ignea ? întrebă eu mirare domnişoara Corban. Aşteaptă să se îmbunătăţească vremea, ca să merg eu cu tine în satul acela.

— E departe, duduie, pînă acolo, Surise cu puţină mîhnire Simioana ; e pe celălalt tărîm.

— Cu toate acestea, făgăduiala pe care am făcut-o în duminica dintăi cînd am fost la biserica noastră de-aici, vreau să mi-o îndeplinesc numaidecît, Simioană. Părintele Constantin mi-a şi vorbit de un loc potrivit pentru bisericuţă.

— Da, duduie, deasupra satului, în pisc, în preajma unor mesteceni.

— Atunci aşteaptă-mă şi pe mine.

— Pînă atunci.trece vremea, duduie, şopti deodată cu glas tainic şi scăzut fata. Oi merge şi eu în urma matale, cînd vei binevoi să te urci sus, ca să pui cu mîna matale semn pentru locul sfintei mese. Dar pînă atuncea nu pot întîrzia: mi-i rînduit să mă duc numaidecît acuma.

— Bine, răspunse scurt şi contrariată domnişoara. Du-te. Să nu întîrzii.

— Numai mîni lipsesc, duduie, răspunse cu supunere Simioana Ignea.

Atitudinea ciudată a ţărăncii trezi abia în sara următoare gîndurile şi curiozitatea domnişoarei. Ploaia încă bătea în geamuri. Curtea era liniştită ; slujitoarele umblau cu paşi moi prin camere. Din cînd în cînd se deştepta în întunericul de-afară un vîrtej uşor care precipita stropii în fereastră, ca o bătaie de degete.

Pe sofaua cu tonuri de aur stîns doctorul Luca îşi sorbea în tăcere ceaiul. Domnişoara Corban îl observa, cu codiţele ochilor încreţite.

Acest evanghelist n-are îndrăzneala să înceapă o altă serie de predici, se gîndea ea. Experienţele noastre proprii, emanciparea pe care ne-o impunem, libertatea pe care tindem să ne-o rezervăm fiecare, iată lucruri asupra cărora ne-am înţeles deplin, urma să cugete domnişoara Tanţa. Cel mai bun lucru e să ne păstrăm poziţiile şi să nu ne lăsăm înşelaţi.

— Nu trebuie să se uite, urmă ea cu glas tare, că Adam şi Eva au fost singuri, de aceea au săvîrşit cea mai mare prostie, pe care o ispăşim noi. Ne aflăm şi noi izolaţi şi singuri, cu perspectiva de a avea în curînd în jurul nostru raiul, sub forma celei dintăi primăveri a vieţii mele.

Doctorul îşi sorbea ceaiul cu înghiţituri mari, mormă- ind ceva nedesluşit.

— Eşti bolnav cumva, evanghelistule ? > — Negreşit.

Domnişoara Constanţa rîse :

— Nu-i primejdie, deoarece am pus diagnoza. S-ar pă- rea că nu eşti în stare să te împotriveşti unei iubiri cum n-a mai fost niciodată. Nu fi copil şi du-te la culcare, ca să nu se facă prea întuneric afară. Pînă la Luneavăţ ai un drum destul de lung.

Doctorul făcu un bot copilăresc. Ea îl observa furiş. De şi avea cîţiva ani mai mult decît dînsa, era cu mult mai tînăr. In jucăria aceasta îndeosebi, era cu totul neîn- dămînatic şi drăgălaş.

— Pleci ?

— Fără îndoială, de vreme ce mă alungi.

— Foarte bine faci, zise ea cu seriozitate.

Sună un clopoțel de argint. Una din slujitoare apăru şi ajută boierului să-şi îmbrace impermeabilul. Un argat aduse calul. Lumina dinlăuntru izolă în întuneric mişcarea sprintenă de încălecare a, doctorului Luca, Duduia Constanța îl salută solemn şi oarecum definitiv.

Se închise uşa. Odaia rămase goală. începură să bată iarăşi în geam degetele nevăzute ale amintirii şi ale trecutului. Nu erau amintiri; nu mai exista trecut. Nu mai este trecut, pentru că voim să-1 înlăturăm cu orice preț ca pe o fantomă dezagreabilă, şi el revine necontenit. Acel interesant personagiu, cu numele Levi Tof, ar propune o soluție anumită pentru înlăturarea trecutului ; să combin un descântec, şi-n tot timpul cît îl debitez să nu mă. gîndesc la evanghelişti. Cu toate acestea uneori e necesar să mă gîndesc la trecut — ca să pot înlătura unele ademeniri ale prezentului. Nu m-ar putea nimeni convinge că doctoraşul nu mi-i simpatic ; însă ştiu că e trebuitor să mă desmint față de mine însămi. Tot astfel trebuie să înlătur presimțirea acelei primăveri unice, după care nu va mai fi alta.

Nu rezulta din aceste cugetări severe decît că doctorul Luca plecase prea devreme.

La un ceas tîrziu, bătu un cucoş din aripi şi trîmbiță stîns în apropierea casei.

Se auziră tropote afară şi paşi. Ar fi destul de: neplăcut dacă s-ar întoarce evanghelistul pentru că ar fi silită să-1 primească cu bucurie.

Servitoarea apăruse, nesimțit.

— Cine-i ?

— Duduie, s-a întors Simioana. Trebuie să fie bolnavă ; e pătrunsă de ploaie şi-i ard ochii.

—• Dați-i haine de schimb şi; o băutură fierbinte. Pe urmă să vie la mine.

Păstrase pentru țăranca aceasta un sentiment viu. Simpatia ei nedesmințită era ținută însă în loc de rezerva în care ființa aceea-se închidea uneori. Grija pe care i-o- purta, curiozitatea, nesatisfăcută, lipsa de explicații pentru această plecare intempestivă îi aduseseră bănuieli şi prepusuri care subsistaseră şi-n timpul convorbirii cu evanghelistul. Stînd visătoare şi urmărind pe doctorul Luca prin ploaie şi ascultînd vîntul, dorindu-î malițios întoarcerea, aştepta pe Simioana Ignea. Ochii ei tragici îi apăruseră numai după ce fata plecase.

Ochii aceia tragici ieşiră din umbra uşii. Țăranca avea însă şi un zîmbet ciudat.

Domnişoara Corban o cercetă îndelung, apoi îi zise cu blîndeță :

— Stai colea.

Simioana îngenunche lîngă stăpîna ei.

— Mărturiseşti ?

•— Mărturisesc, duduie.

— Ştiam, zîmbi domnişoara, că încă îl iubeşti.

— Pe cine, duduie ? pe Ile Siminicaru ? Nu.

— Atuncea unde ai fost ?

—• Duduie, suspină fata ; alaltăieri după amiază, dup3 ce a început ploaia, a venit la mine unul din oamenii lui, să-mi spuie că Ile se prăpădeşte. E puşcat în coastă ; se năcăjeşte să moară şi nu poate. M-a cerut să vin, ca să mai mă vadă o dată şi să-i iert.

Domnişoara se cutremură de glasul monoton şi liniştit al fetii.

— Cînd a fost împuşcat, Simioană Ignea ? Nu s-a vestit nimica, nicăieri.

— Nu s-a vestit pentru că nu s-a ştiut. Dar el a fost puşcat, fiind în salaşul pe care-1 cunoşti mata, la mărul rotat, între smîrcuri. A stat, săptămînile acestea, în locul acela pustiu. Uneori, în cîte-o zi, trecea un aeroplan. Se uita şi el la minunea aceea. Din asta i s-a tras sfîrşitul. Cei de sus chiar pe el îl căutau. Au trecut sub soare ; ş-apoi a doua zi l-au împresurat jandarmii. S-au împuşcat unii pe alţii pînă sara : el cu tovarăşii lui trăgeau din vatră; ceilalţi trăgeau de dincolo de smîrcuri. L-au lovit în partea stingă înainte de a se face întuneric, dar el a urmat a se apăra. Cînd s-a înoptat deplin, unul din ţigani 1-a luat în spate şi 1-a scos la liman printre spinării şi pîrloage. Celălalt a urmat să detune, ca să nu se bănuiască retragerea. După aceea s-a dus şi el. Cel dintăi 1-a dus pe Ile într-o vizunie, în pădure. Acolo a spus el că-şi vede sfîrşitul şi a trimes după mine. A cerut să fie ridicat mai sus, la Bour. M-am dus la Bour şi l-am găsit.

Ploua şi el se uita asupra pustiei. Acuma acolo era linişte ; nu se mai vedea, nu se mai auzea nimic.

Mi-a cerut să-1 iert.

L-am iertat. Şi-a rezemat fruntea de umărul meu, "cum avusese oclată obicei. A stat aşa o vreme şi a închis ochii.

— Atîta-i ? întrebă şoptit duduia Constanţa.

— Nu-i numai atîta, duduie. Eu am ştiut că mă chiamă şi pentru alta, cum a fost jurămîntul nostru, cînd ne-am fost dragi, ştiind el bine că i-i scris să moară precum s-a întîmplat. M-am sfătuit cu ţiganii şi l-am învă- lit strîns în dulama lui; după aceea, de la Bour, l-am purtat pe cal, în puterea nopţii, la Şipote, tocmai sus, în preajma mestecenilor. L-am aşezat deoparte; am scos întăi brazde eu cuţitele ; pe urmă am săpat groapă adîncă, după rînduială. I-am pus ban de vamă şi o cruciuliţă de clomburele pe piept. L-am astupat ş-am potrivit la loc brazdele.

Acolo, duduie' dragă, urmă cu însufleţire şi cu bucurie Simioana Ignea, acuma-i un loc singuratic. Dar mata ai să binevoieşti să te sui într-o zi, cînd va fi, să alegi locul sfintei mese, precum mi-ai făgăduit, pentru o bisericuţă. Preotul are să facă slujbă morţilor matale şi are să împrăştie apă sfinţită. Au să ajungă şi asupra sălbaticului rugăciunile şi aghiasma.

OCHI DE URS

1938

Prietinilor de la Branişte închin această istorisire din singurătăţile de sus.

M. S.

OCHI DE URS

Culi ocoli poiana pe o cărare ce ducea pe sub streşină de brazi.

Vremea era încă destul de moale şi zăpada nu scîrţiia sub bocancii lui ferecaţi. Înainte de a da la pătul — sau la «hochstand», cum îi zicea el, ca şi stăpînii săi, în termenii lor vînătoreşti — se opri, cercetînd cu ochii şi as- cultînd cu urechile.

Tot timpul cît venise, din Prelunci către Valea Mare, aceste simţuri foarte agere ale fiinţii lui stătuseră încordate, şi nici o pasere nu trecuse printre cetini fără a fi auzită, nici urmă de jivină nu rămăsese neobservată pe albul vioriu al omătului.

Culi Ursake se nimerise a fi unul din cei mai buni paznici ai terenurilor de vînat de la apa Frumoasei şi, oricît de năcăjit se afla el în ziua aceea de marţi 15 noem- vrie şi în toată săptămînă aceea de după Sfinţii Arhangheli, datoria trebuia să şi-o îndeplinească strict. Ochiul şi urechea nu se cădea să greşească, dacă el, Nicula Ursake, ţinea să rămiie acelaşi paznic cu nume bun. Ce era la el acasă, în valea Preluncilor, era una — şi dincoace, în pădure, şi aici la hochstand, adică la observator, era alta.

Cînd să păşească peste rovină, la Parmac, văzuse pe muchea de deal din dreapta semnele mari şi îndesate ale labelor ursului. Le urmărise un timp; după ce înţelesese că ocoleau îndărăt,

le lăsase, hotărînd în sine să le caute a doua zi, căci acuma avea a cerceta locul anumit al pă- tulului.

După ce ieşise iar în potecă şi călcase cu luare-aminte neclătită jumătate de ceas, Se mai opri un răstimp ca să numere înstelările proaspete ale haitei de lupi. Erau opt indivizi: îi cunoştea. Sosiseră după viscolul neaşteptat de la 9 a lunii. Acuma ocoleau sălaşurile ciutelor ; de bună- samă chibzuiseră un plan şi se aflau aşezaţi undeva în bătaie şi la vînat; deoarece lupii vînează întocmai ca şi noi : unii ocolesc ciutele ori căprioarele mînîndu-le, iar alţii stau în ţiitori şi le atacă. Ţin socoteală de direcţia vîntului şi de configuraţia terenului. «Buni vînători», îi lăuda în gîndul său Culi Ursake. Nu zăbovise nici aici; lăsase urmele lupilor. Număra el în ceata asta un bătrîn, două haite vechi şi cinci lupani. Ca să nu-i ia prea multă vamă din teritoriul lui, trebuie să le puie otravă. Cum or cădea doi sau trei din ei, ceilalţi fug peste şapte munţi.

Mai departe, umblînd cu aceeaşi luare-aminte, Culi Ursake a văzut jderul, fulgerînd pe zăpadă. Şi-a însemnat locul, fără să se oprească.

Acum stătea neclintit lîngă un trunchi, cu capul puţin plecat şi cu urechea întoarsă. Scurta îi era desfăcută Ia piept, carabina atîrnată de umărul stîng, cu ţeava înainte şi stratul sub cot. Se afla singur în pădurea rară şi bătrînă ; o tăcere nemărginită apăsa brădeturile negre şi albul orbitor. Liniştea pădurii ii ţiui deodată în urechi.

Cercetarea pe care avea a o face la locui anumit al pă- tulului era — după părerea lui Culi — mai mult poliţienească decît vînătorească. De fapt, orişicare cercetare a lui într-acel domeniu organizat era mai mult «poliţie»; carabina pe care o purta în spate era a unui paznic şi pacificator, nu a unui vînător; acea carabină avea a fi întrebuinţată asupra răutăţii şi neorînduielii, apărare de fiară ori braconier. Ori lup,- ori puşcă străină se aşeza, faţă de Nieula Ursake, în aceeaşi categorie a infracţiunilor. Culi însă avea o idee a lui, cum că chestiile lui din pădure, cu fiarele şi cu oamenii, sînt tot treburi de vînătoare, pe cînd chestiile poliţieneşti propriu- zise privesc oraşele şi anumite viclenii ale oamenilor de-acolo.

In trecuta vară a acelui an 1925, venise ia Prelunci domnişorul Pitu, feciorașul unuia dintre stăpîni, ca să do- bîndească cel dintăi trofeu de ţap roş. Cît lenevise la casa de vînătoare, domnişorul Pitu se îndeletnicise cu nişte cărţi de istorisiri. Două din aceste cărţi: «Urmele tigrului regal»- şi «Crima din Cincinatti», domnişorul Pitu le dăruise lui Culi. Cetindu-le cu mare plăcere, paznicul dobîndise convingerea că are şi el însuşirile unui detectiv.

De şi aceste însuşiri le folosea în hotarul special al lumii lui, Culi poftea in taină să le întrebuinţeze, dacă nu într-un oraş american, cel puţin în ţara Ardealului, la Sebeşul săsesc. Aici, în pădure, toate sînt limpezi şi se cetesc uşor : numai între oameni mulţi şi departe — fie şi la Sebeşul- săsesc — treburile încurcate şi ciudate pot căpăta caracterul anumit la care cugeta el.

Spre mirarea lui, cu două zile în urmă, Culi Ursake descoperise altceva decît de obicei în pădurea ce-o avea sub priveghere : descoperise adică ceva încurcat şi bizar, din alt domeniu.

In curmătura din faţa pătulului, fusese pregătit pentru urs, la sfîrşitul toamnei, un leş de cal bătrîn, cumpărat de la o stînă de sus. «Domnii» de la Sibiu trebuiau să vie să stea în pîndă cîteva nopţi, aşteptînd ursul, ca să-1 puşte. Dar abătîndu-se asupra domniilor lor griji şi năcazuri, precum şi o mare pacoste asupra ţării cu alegerile de deputaţi, domnii n-au mai venit şi au trimes răspuns lui Culi că petrecerea lor se amînă. Atuncea Culi, înţelegîndu-se cu badea Toma Orăşanu şi cu Traian Melinte de la Branişte, a împărţit leşul, ca să facă bucăţi otrăvite pentru cei dintăi lupi apăruţi în regiune. Iar buturile de dinapoi le-a desfăcut cu mîna lui însuşi Culi, le-a dat sare şi le-a zvîntat, aninîndu-le în nişte cîrlige, sub podul hochstandului.

Vremea era destul de rece şi, în două săptămîni, poate domnii de la Sibiu s-or hotărî să vină.

A sosit iarna timpurie, cu îngheţ şi zăpadă. Domnii au trimes iar răspuns că n-or putea veni aşa degrabă... c-or Veni la sfirşitul lunii, — tune dracu în alegeri şi în tot!

Cu două zile în urmă, face Culi un ocol, ca să vadă pătulul, şi găseşte una din pulpele de cal lipsă. Stă şi cugetă : cine să fi luat pulpa de cal ? Trebuie s-o fi luat ori badea Toma, ori Traian. Le-a fi trebuit pentru alţi lupi. S-ar fi cuvenit să-1 înştiinţeze, căci e în revirul lui; însă ei au săvîrşit fapta fără să-i dea ştire. Rău au făcut, ţinînd în samă mai ales faptul că are el acuma nişte năcazuri pe care nu le doreşte nici duşmanilor. Chiar în aceeaşi zi, sub' sară, i-a întîlnit pe amîndoi la Izvorul Roş, aproape de Frumoasa. I-a întrebat, încercînd să rîdă, că ce-i cu pulpa de cal.

— Ce pulpă de cal ? a răspuns badea Toma.

A zîmbit şi Traian :

— Care pulpă de cal ?

— Socoteam că n-aţi uitat, domnilor, a zis supărat Nicula Ursake, că am aninat două pulpe de cal sub podul hochstandului. Astăzi am găsit numai una.

— Mărturisesc că am văzut şi eu asta, a încuviinţat Traian, şi ara crezut că a luat-o Culi, după dreptul pe ca- re-1 are.

Badea Toma s-a unit cu părerea asta :

— Dacă a luat-o cel care are drept, bine a făcut. Numai nu m-ajunge capul de ce ne întreabă pe noi.

Ursake s-a întors la ei cu uimire :

— Am luat-o eu ?

— D-apoi cine putea s-o ia? a întrebat cu blîndeţă badea Toma.

Au rîs; au fumat cîte-o ţigară şi s-au despărţit. Badea Toma e un om cărunt, cu frica lui Dumnezeu, care n-a nedreptăţit pe nimeni, nici n-a minţit în viaţa lui. Traian e un fecior bun şi blînd, în care Culi îşi poate pune toată credinţa. îi citeşte în ochi ca în cărţile pe care le are acasă pe poliţă. Poate să fi făcut Traian Melinte o şagă? Dar dacă spun amîndoi că nu ştiu nimic, nu mai poate fi îndoială că nu ştiu. Atunci cine să fi luat butul de cal ?

Badea Toma şi Traian îl bănuiesc pe el. însă el nu se ştie lunatic, nici bolnav de vreo altă nebunie. Aşa că trebuie să cerceteze toate semnele şi urmele după normele poliţieneşti, şi adevărul nu se poate să nu iasă la lumină. Ciudat ar fi să găsească la hochstand urme şi semne ale lui însuşi; căci, dacă ar fi fost altele, i s-ar fi vădit din ziua furtişagului. în preajmă află urme amestecate ale soţilor lui, dar anume la pătul şi sub podină nu s-a apropiat altcineva decît el însuşi.

Asta voia să deslege acum Culi Ursake, şi sta oprit un răstimp, înainte de a ieşi la lumină, în poiana unde se afla observatorul.

Cum sta el, țiuitul de singurătate care-i umplea urechile i se opri brusc. Auzi desluşit că dincolo, la hochstand, se întîmplă ceva. Era ca o apropiere furişată şi întrucîtva grăbită. Sunetul moale în zăpadă — pîş-pîş — nu-i mai lăsa nici o îndoială că omul lui, care-i luase cealaltă coapsă de cal, se afla din nou acolo.

Dacă nu erau badea Toma şi Traian (pădurarii statului neumblînd în regiunea asta), şi dacă nu era nici el însuşi, atunci care drac putea să fie, în pustia dintre Prelunci şi Valea Mare ? Din fundul cheilor, unde şi-a rupt cale în stînci apa Frumoasei şi pe unde umblă drumul oamenilor, pînă aici, — nu se vede cu anii obraz de străin. Afară de paznicii de vînat, nimene n-are pe aici trecătoare. Iar de la alvia Frumoasei, depărtare de ceasuri tot la deal pe acel drum, nu se află aşezări statornice ; numai nişte stîni la două zile distanță în păşunile Pătrului şi Şurianului. In curgerea văii, deasemeni, umbli alte ceasuri pînă ce dai de două-trei case la Tău, şi alte ceasuri pînă ce găseşti un sat ce se cheamă Şugag. în vremea verii apar la apa Frumoasei taberile lăzurenilor şi căpîlnarilor, care lucrează la greble, descîlcind plăviile de buşteni şi slobozind lemnele pe unda harnică spre locurile de jos de la cîmpie. Tot în acea vreme prielnică umblă la deal şi la vale, pentru oile şi stînile lor, poienarii. Dar acuma nu se mai află nimene în văi şi singurătățile s-au aşezat iar în domnia lor de iarnă. Ce nebun, dar, intîrziat pe la vreo stînă, ori rătăcit de la Tău, să se suie aici, la acest hochstand ascuns între păduri şi necunoscut de nici un străin de pe lumea asta ? Creştin de-a noştri să fie ? ce să facă el cu acea carne de cal ? căci nu s-a auzit de creştinii noştri să mănînce asemenea carne. N-au oamenii din țara asta ce mînca ? şi să caute o- carne netrebnică în pustie ? — şi într-o pustie de care n-au auzit şi în care n-au călcat niciodată ? Doar vreun țigan păcătos s-ar putea îndeletnici cu asemenea şfert împuțit al unui cal căzut de bătrînețǎ. Iar țigan, pe aceste meleaguri, n-a văzut nimene de cînd țin minte oamenii. Mai departe decît Şugag, sălaşurile acestea pribege nu îndrăznesc să intre pe valea Frumoasei. «Nu poate fi nimeni, asta-i judecata polițistului», zîmbeşte o clipă Culi. «Acest hochstand e un ascunziş într-o taină de codri şi numai trei oameni il cunosc.» Alta nu poate fi. Unul din

cei trei sînt eu, şi eu mă aflu dincoace. Altul e badea Toma, om cărunt şi cuviincios. Al treilea e Traian, băiat tînăr şi buiac, fără griji şi fără năcazuri. Poate face o glumă, neştiind că inima lui Culi, săraca lui inimă, e neagră ca tina.

Cît i-au fulgerat prin minte aceste judecăţi, paznicul s-a mişcat înainte cu un pas uşor şi nesimţit. Carabina şi-a lăsat-o la locul ei, pe umărul stîng ; n-avea ce face cu carabina. însă, cu mîna dreaptă, şi-a tras din cap pălărioara verde, împodobită cu pămătuful de păr — după moda paznicilor ardeleni — şi s-a gîndit să se arate deodată în vederea observatorului şi să-1 salute pe Traian întocmai ca un domn mare :

— Servus, amice !

Cu tot veninul de grijă şi năcaz pe care îl ducea în el de cîteva zile, Culi nu-şi putu stăpîni de pe faţă zîmbetul acestei biruinţi.

într-o clipă ieşi din cărare în latura hochstandului. La douăzeci de paşi dincolo de aria albeţii omătului, rezemat între doi brazi bătrîni, se înălţa pătulul, cu cerdacul lui pardosit cu cetină. Către el suia o scară.

Culi n-avu cînd rosti salutarea : «Servus \» — minune mare ! Coşgogeamite urs se acăţase repegior cu brîncile pe dedesubtul scării, din fuscel în fuscel, pînă la podina pă- tulului, şi, sus, a întins o ghiară spre butul de cal, pe cînd cu celelalte labe sta încurcat în scară. După ce a pus o labă pe carne, a adus şi pe a doua, — şi cu greutatea lui întreagă a rupt prada din clenci şi a căzut cu ea dedesubt, de la şapte metri înălţime. Cu ce dibăcie a făcut acel hoţ mişel toate acestea, era de mirare. S-a dus în sus frămîn- tîndu-se, a căzut în omăt ca un tăbultoc negru ; a luat cu brînca dreaptă şi a strîns la piept carnea, şi s-a învăluit către rîpă săltînd de două ori în sus cu dosul, ca şi cum i-ar fi făcut un semn lui Culi şi i-ar fi răspuns la salutare. Culi încremenise, cu pălăria în mînă.

Bată-1 Dumnezeu de lotru !

închipuieşte-ţi tu ce i-a venit în minte unui ticălos de urs ca acesta!

Cînd s-a ridicat din zăpadă şi a prins cu brînca dreaptă la piept coapsa de cal, a avut vreme să vadă numai c-un ochi şi pe paznic. A privit pieziş ; nu părea, însă, tulburat. Parcă venise acolo să-şi ia un bun al lui. La dreptul vorbind, carnea aceea pentru dînsul fusese pregătită.

— Hurun-burun ! s-â auzit din rîpă, dincolo de de- sişuri.

— Vra să zică, după ce-mi furi carnea, mă şi înjuri ? a întrebat către partea aceea paznicul.

Uitîndu-se mai aproape, îşi văzu în mîna dreaptă pălăria. Şi-o tufli în cap cu ciudă.

O gaiţă începu să cîrîie pe o cloambă de brad.

— Şi ţie îţi vine a rîde ? o apostrofă Culi.

Fără să cugete mult, înfierbîntat dintrodată, paznicul îşi trase de la umărul stîng carabina şi-i întoarse piedica de siguranţă. Trecu hotărît prin lumina poienii, ocoli observatorul şi căută urmele ursului. Urmele acelea erau de faţă. Găsi şi urme mai vechi, călcate de bocanci. Coborî în rîpă, sub smeuriş ; se luă după urmele proaspete tivite albastru ale labelor. Dracul se dusese cu grăbire în trei picioare în lungul coastei. într-un loc se oprise : îi trebuia ceva ca să-şi puie furtişagul. Cum n-avea straiţă la şold — s-a nevoit tot în trei. Mergea bine şi în trei, dar înainta strîmb şi haitiş, cu stînga înainte. Capul şi-I ţinea tot spre deal şi picioarele de dinapoi tot către rîpă. S-a dus pe ici, a ocolit pe dincolo. S-a lăsat în pîrău, s-a oprit lîngă un izvor şi a lepăit apă de sub şipot. A cotit pe după o stîncă lucie. S-a suit în pisc de-a dreptul. Culi urmărea paşii hoţului, foarte interesat şi foarte atent.

Cînd a ajuns în pisc, a scuipat:

— Ptiu, drace!

Martin era acolo, subt o muche de cremene. Iar a întors numai un ochi, o clipă, şi s-a dus, fără să lese bucata de cal.

— Hurun-burun 1

Părea că se rostogoleşte un tunet prelung, domolit şi stîns, în rîpa oablă unde îşi dăduse drumul. Culi se oprise. Mai departe, de-a dreptul, nu putea trece. Ar fi trebuit să ocolească pe la capătul pîrăului, tocmai pe devale ; şi de devale să se suie împotrivă, ca să cerceteze acele sărituri strîmbe, în trei brînd. — Cu ce folos ?

Se vedeau subt el, în rîpa afundă, cîteva linii libere — dungi de omăt, printre bungeturi. Culi trase de la şoldul drept binoclul şi cercetă cu el îndelung amîndouă re- pezuşurile ponorului şi fundul. în fund, subt o poală de brădet tînăr, stăteau patru ciute cu urechile şi capetele neclintite. Dincolo de ele, cerbul — cu razele coarnelor proiectate de păretele alb al malului. Se aflau cam la o mie cinci sute de paşi. S-au mişcat în pripă şi s-au dus în copce la deal, drept sub streşina neagră a pădurii. Deci ursul venea asupra lor. Culi a stăruit cu binoclul, a mai cercetat în jurul locului ciutelor. Ursul nu s-a mai văzut. Totuşi părea că se află acolo, undeva, un ochi care pîndea oblic înapoi

Paznicul se scărpină în cap, nehotărît. Căută în juru-i puncte de sprijin, ca să deslușească locul unde se găsea. Nu se putea bine lămuri. între acel alb violet al iernii și verdele sumbru al brădetului, se alcătuiau, sub lumina împuținată a soarelui aplecat la orizont, forme nouă, cu linii necunoscute.

încă stătea pe loc, judecind și cumpănind în sine, cînd ziua începu să se întunece și împrejurimile părură a pluti subt un abur vioriu. Culi își schimbă locul; trecu mai la deal și avu încredințarea că și-a recunoscut direcția de întoarcere. O luă încet pe un colnic, coborî într-un găvan. Aici era o mlaștină veche, scăldătoare a mistreților.

' Calea îi era cunoscută acum, nu mai rămînea nici cea mai mică îndoială ; dar se găsea foarte departe de Pre- lunci. Prin ce locuri a trecut? cînd oare s-a răslețit în așa măsură ? A umblat de-a dreptul prin locuri înfricoșate ; parcă ar fi ieșit la ele pe o poartă neștiută ; dintrodată, după ce a ieșit pe acea poartă, a călcat în necunoscut și a apărut la un orizont străin.

Va fi fiind la mijloc ceva. A fost un urs, dar nu ca toți urșii. Căutătura aceea pe care a strecurat-o de două ori peste umăr a fost o căutătură mai ageră decît a unui om. într-adevăr, l-a îndemnat, înșelîndu-1, într-o urmărire fără noimă. Se trezește, asupra serii, la depărtare
de cel puțin trei ceasuri de casă. Și din această mlaștină a mistreților se ridică în juru-i o pîclă umedă.

înserarea cade repede, ca și cum ar ninge asupra zăpezii funingine. Și din rîpi urcă neguri către creste. îl ajung neguri din rîpa din dreapta, îl ajung neguri din pîrăul din stînga. Dacă n-ar fi Nicula Ursake un om cu mintea întreagă, s-ar putea îndupleca spre amăgirile ca- re-1 cearcă, de care sînt atît de pline capetele proștilor.

N-a fost ursul, — de și avea înfățișare de urs ; a fost altcineva, al cărui nume nu se rostește fără primejdie la acest ceas.

ț *

Fără îndoială că a fost urs acela, și că e ceață asta; și între acel urs și această ceață nu e legătură. Eresurile tuturor muntenilor din care se trage el îl îndeamnă să fie prudent. Să-și facă cruce cu limba; să nu se uite înapoi.

Firea lui Culi e îndrăzneață și bărbătească. Năcazurile care îl prigonesc de cîtva timp adaugă în el și o îndărătnicie. Se oprește brusc și se întoarce cu fața către valea din care a suit. Pîclele vin încet după el, năzuind spre culme. Au în ele ceva viu, de și pădurea pare cufundată în somnul de cremene al muntelui. Prin pîcla

mişcătoare străbate de-aproape, fără răsunet, ca în puf, un ţipăt de buhă. Se face sară deplină ; buha s-a închinat cătră asfinţit şi s-a tupilat în scorbura ei.

Nu se mai zăreşte nici o lumină la apus; s-au stîns în pîclă şi cele din urmă zări ale zilei care mai nălucesc în înalt. Altădată, la acel ceas, ar fi putut încă vedea împrejurimile. Acuma s-au cufundat cele curate şi ies deasupra cele negre. Dacă nu bagă de samă, poate să rătăcească poteca.

Culi Ursake se trezi mormăind ca ursul. Se tulburau întrînsul veninurile supărării. îl înghimpau întîmplările de ieri şi de azi. Nu-i plăceau vorbele ce schimbase cu soţii săi. Nu-i plăcea întîmplarea cu acel drac de urs, — căci n-a fost urs cît a fost drac ; nu-i plăcea mai ales felul cum a rătăcit, ca şi cum ar fi fost străin în pădurea lui. Nu-i plăcea îndeosebi că întîrzie.

Acuma, mama lui — nana Floarea — tot îşi vîră na- su-n geam din clipă în clipă şi grăieşte în sine şi se ţis- tuieşte pentru întîrzierea lui. Aşa face totdeauna Culi !
O dată i se întîmplă lui Culi să intîrzie, numai o dată într-atîţia ani de cînd s-a aşezat la Prelunci, — şi bătrîn a îl clănţăneşte şi-1 foarfecă în sine : Totdeauna face aşa Culi ! Atita fecior are şi ea şi sare cu gura asupra lui oricînd şi pentru orice. O singură dată întîrzie Culi din pricina acelui diavol de urs — şi asta însemnează că totdeauna vine un urs la hochstand şi totdeauna întîrzie Culi, pe o potecă, unde totdeauna se adună o ceaţă lăptoasă !

Ce-i şi cu aceste muieri ! Toate-s la fel — fie bătrîne, fie tinere. îşi au ele vorbele lor anumite şi socotelile lor viclene.

Acum, cînd o vede pe soacră umblînd întruna de la fereastră la vatră şi de la vatră la fereastră, — ce-o fi spunînd cealaltă, care stă bolnavă de douăsprezece zile în pat ?

Cealaltă, Ana, care stă de douăsprezece zile în pat şi nu vrea să se mai facă sănătoasă, se tînguie încet şi se frămîntă sub pocladă.

— Of ! of ! că nu mai vine Culi. Se vede cumva, mamă ?

— Nu se vede, suflete !

Ce-or fi avînd ele cu dînsul ? Au de toate în cămară şi în pod. Lemne tăiate au, făină măcinată deasemeni. Clisă au, ouă au, lapte au, paseri au. De ce le-o fi trebuind numaidecît şi Culi ? Să fie şi Culi acolo, la foc, să-1 certe amîndouă. Cînd se duce Culi s-aducă un doctor ?

— Tu, muiere, trebuie să fii nebună. Unde să găsesc eu doctor ?

— Vai, îmi trebuie doctor; altfel am să mă prăpădesc.

— Aici, femeie, nu se găsesc doctori ; aici se găsesc de altele. Pot să-ți aduc un cerb, ori un mistreț, dar doctor cum ?

De data asta, cugetă Culi, văd că i-aş fi putut aduce urs, — dacă acest urs n-ar fi altceva. Dar pesemne că ei îi trebuie acel altceva. Muiere căreia i-a dat Dumnezeu de toate, casă bună şi bărbat bun, — nu mai doreşte decît pe cel cu coarne şi cu coadă !

Amîndouă — şi maică-sa şi nevastă-sa — îl' hărţuiesc dc patru zile. Cînd vine mai ales acel ceas de arşiţă al după-amiezii şi Ana suflă pripit pe nări şi dă la o parte întruna învălitoarea, nana Floarea prinde a se tîngui cătră cineva care nu-i de faţă :

— Vai, aşa bărbat n-am văzht, şi aşa copil din sîngele meu şi din oasele mele n-am nădăjduit. I se prăpădeşte femeia şi el nu spune nimica.

— Ce să spun, maică ? Ce-i în inima mea ştie Dumnezeu. Ce să mai spun ?

— Spune o vorbă.

— Ce vorbă să spun ?

— Spune o vorbă ; dă un sfat; eşti bărbat în casă.

— Ce sfat să dau ? ce vorbă să spun ? Dumneata ai mai multă ştiinţă întru aceste trebi femeieşti. Ana a născut ca orice nevastă ; dumneata ai moşit-o ca o mamă. în loc să se scoale, cum i-i dat femeii după facere văd că nu-i merge bine şi are febră ; scade şi slăbeşte ; ce pot şti eu ? ori că va binevoi Dumnezeu să-i dea o putere ca să biruiască boala, ori că am venit pe lumea asta numai pentru scîrbă şi nenorocire.

Nana Floarea tace un timp. Apoi se întoarce :

— Dar cu doctoria aceea cum ai făcut ?

— Nu ţi-am spus, mamă ? Am trimes răspuns unui om din Şugag. S-a duce acel om la Sebeş ş-a aduce-o.

— Cînd are să se întîmple asta ?

— Ştiu eu ? Cred că pînă duminică va aduce-o.

— Ehei, Culi dragă, pînă duminică se poate petrece o viaţă de om, ca şi cum nici n-ar fi fost.

Iar tace. Pe urmă dă din cap şi se miră singură :

— Ce-o fi fiind vorba asta : febră ? Va fi fiind o boală nouă ?

— Mamă, zîmbeşte mîhnit Culi, febra-i arşiţă.

— Atuncea spune-i cum trebuie, dragul meu ; altfel avem în casă două boli în loc de una. Nu-s bucuroasă de asta, d-apoi cînd or fi două ?

Vorbe de femei. De cînd e silit să stea în casă mai mult decît se cuvine unui bărbat ca el, începe a cunoaşte slăbăciunea asta a lor fără istov.

La drept vorbind, nu-i slăbăciune ; e putere care te ține și nu te lasă.
Ana întoarce fruntea-i aburită și obrazu-i frumos :

— Măicuță.

— Ce-i, suflete ?

— Cum a zis Culi ? • Ce vorbă din cărți spune el ?

— Am uitat, dragă. Cîte-s în cărțile lor, nu-s toate bune. Mai bine ar fi luat Culi de pe poliță ciasiovul nostru. Ar fi cetit în el o rugăciune.

— D-apoi Culi al nostru nu-i popă, măicuță.

— Știu, suflete ; dar mai bine ar fi fost să fie popă.

Ciudat lucru ! Culi nu înțelege de ce ar fi fost bine să fi fost el popă. Plin de nedumerire, se uită în juru-i; apucă cleștele în mînă și-1 leapădă la o parte, icnește ca și cum s-ar opinti subt o greutate. Nana Floarea îl privește într-o lăture.

— Nu ți-i îndămînă, Culi ?

— Ba mi-e îndămînă, mamă.

— Atuncea ești supărat, și nu mai găsești răsuflet ?

— N-am înțeles, mamă, de ce a trebuit să fiu popă.

— Ai să înțelegi numaidecît, sufletul mamei. Dacă erai tu popă, ne-am fi aflat acuma într-un sat. Dacă te-ar fi blagoslovit Dumnezeu să fii chiar un potropop, am fi trăit la oraș. Am fi avut acum doctoriile ; am fi avut pe deasupra și pe doctor.

Culi n-a crezut că trebuie să mai adaoge ceva. Bolnava a prins a rîde :

— Ba, măicuță, nu mi-ar fi plăcut să-1 am cu barbă. Culi al nostru se rade în fiecare dimineață și mie mi-a fost drag așa. Bărbaților cu ochii verzi le stă bine numai cu mustață. Nu-mi place să fie nici popă, nici mitropolit.

— Așa ? s-a oțărît bătrîna. Atunci stai aici în sălbătă- cie, fără doctorii și fără doctor.

Ana a oftat din adînc și a privit cu dragoste la soțul ei.

Paznicul se oprește. Ar dori să iasă din aceste gînduri, cum ar dori să iasă din negură.

E așa de deasă negura asta, s-o tai cu cuțitul. S-o tai c-o vorbă zadarnică ! Nu poți nici într-un chip să te desfaci de ea. Asta-i ca mihnirea lui putredă, care-1 covîrșește și din care nu izbutește a ieși, orcît s-ar zbate, în care cer să se înalțe ? în care străfund să se dărîme ?

Deocamdată, strîngîndu-și în el puterea pe care o mai are și pe care o simte ghimpoasă în locul unde se afla odată inima, nu mai' poftește decît să ajungă la Pre- lunci. Să ajungă acolo, să deschidă ușa cu frică, să vadă dacă Ana lui mai trăiește încă, și pe urmă să se

lase pe scaunul cel mic, lîngă vatră, şi să se întrebe : Pînă cînd ? şi de ce ?

Stă deodată — ameninţat să rătăcească drumul. Va trebui să aştepte pînă către miezul nopţii, cînd, poate, ceaţa se va. înălţa la stele ori va curge în văi. Subt umezeala care-1 căptuşeşte,, se simte asudat; îi ies broboane fierbinţi pe frunte. Pustia s-a îngustat, sălbătăcia codrului s-a strîns grămadă, potecile s-au oprit, sunetele s-au stins.

Zadarnic ar da glas. Zadarnic ar detuna cu carabina. Sunetele cad la o sută de metri, ca nişte vreascuri. Nu mai înţelege cît timp să fi trecut în această rătăcire. Caută chibriturile, aprinde un lemnuş, îşi scotoceşte tocmai de dedesupt ceasornicul mare şi greu de nichel, şi-1 ceteşte. Trage şi al doilea chibrit.

Abia ceasul şapte. închide ochii ; îi deschide : e orb. Se mişcă doi paşi înainte : cel puţin nu e închis într-o stîncă. S-a poticnit spre dreapta : acolo poate să fie rîpă. Pipăie în juru-i pînă ce dă de scoarţa unui brad şi se cin- cheşte. Ar putea strînge, poate, cîteva crengi uscate, să aprindă o zare de foc.

Deodată devine atent. Inima i s-a zbătut şi-1 împunge : e nodul lui de ghimpi. Aude înaintea lui — parc-ar veni de la deal — un sunet uşor în zăpada moale. Pîş-pîş. Poate să fie vulpe. Poate să fie lup ? Se răsuceşte în sus, apucă de ţeavă carabina. Izbucneşte într-un chiot sălbatic : ghimpii i s-au mutat în beregată.

Pîş-pîş-pîş, — alături, la piciorul lui.

Piei, drace ! doar n-o fi ursul.

I-a apucat mîna. A simţit ceva rece pe dosul palmei, într-aceeaşi clipă se înfioară în toată fiinţa de plăcere. A venit la el prin pîclă, adulmecîndu-i calea, Vidra, căţeluşa lui de vînat, care caută urma cerbilor vulneraţi.

— Tu eşti, Vidra ?

—- Eu sînt, scheaună capauca, aburcîndu-se pînă la şoldul lui şi căutîndu-i obrazul, cu botu-i fin şi ascuţit.

— Da, da, zice Culi; suie pînă sus şi mă cunoaşte. Cine ţi-a dat drumul, ca să vii după mine ? Pe lîngă unele cusururi, maica asta a mea are şi înţelepciune destulă. Văzînd asemenea ceaţă, te-a scos de la închisoare şi te-a pus cu nasul pe urmele mele.

Capauca îl bate cu coada peste bocanci.

— Sărut mîna, maică, zice încet şi cu bucurie Culi Ursake ; de data asta bine mi-ai priit.

Trage din geantă cureluşa căţelei şi i-o anină în zgardă.

— Haide acasă, Vidra, îndeamnă el.

Vidra trage de cureluşă îndărăt — în partea de unde a venit Culi. Lui Culi i se pare că trebuie să se mişte tocmai în partea din potrivă ; însă Vidra cunoaşte mai bine socoteala drumului. I-a luat urma, a ajuns pînă la el şi acuma îl tot duce înainte. In pădure, noaptea e o înşelare ; iar negura două înşelări.

Merge destul de repede, lăsîndu-se condus. Bucuria care i-a venit pe neaşteptate îl părăseşte tot aşa de grabnic, căci se furişează în fiinţa lui o altă nelinişte.

Nana Floarea va fi dat drumul căţeluşei după clipa cînd arhanghelul şi-a plutit umbra peste casa de la Prelunci, ducînd cu el cel din urmă suspin al bolnavei, cu sufletul.

— Dumnezeu să se milostivească de noi... şopteşte M-cula Ursake.

Trece cureaua căţeluşei în mîna stingă şi-şi face cruce cu dreapta.

Cum a făcut semnul sfînt, i se aprinde înainte, în desimea ceţii, o stea în cearcăn negru. Căţeaua a dat glas asupra luminii de la casa de vînătoare.

E acolo împrejmuirea de răzlogi peste care păşeşte, şi stogul de fîn din vara trecută. A ajuns. Grăbeşte pasul. Cînd se scutură în pridvor de umezeala zăpezii, i se aprind obrajii şi-i bat flăcări în tîmple. îndată ce a pus mîna pe clampă, nana Floarea i-a deschis.

— Buna vremea, mamă.

— Bună să-ţi fie inima, băiete. Intră.

— Ce s-a întîmplat ?

— Vai de mine ! ce vrei să se întîmple ? Nu s-a întîmplat nimic rău, har sfinților. Ce te uiți așa de înspăimîn- tat ? Dat-ai tu peste ceva rău ? Ai căzut ? Te-ai rătăcit ? Văd că n-ai întîrziat prea mult. Eram îngrijate. De ce taci ? Vorbește, omule. Totdeauna faci tu așa.

— Eu?

— Da, tu. Te-am întrebat. Vai, Doamne Isuse ! Răspunde.

— Ce să răspund ?

— Ce te întreb.

Culi smunci de pe el straiul și-1 lepădă lîngă focul din vatră. Lăsă pe Vidra să stea alături.

— A venit și te-a cătat Vidra ?

— Da, a venit și m-a cătat.

— Băiete, tu ai ceva.

După ce se frecă prelung la tîmple și pe ochi și-și șterse obrazul și fruntea cu mînica rocului, Culi se îndreptă spre patul din fund. Lampa ardea pe masă, sub poliță și subt icoane. Lumina ei ajungea împuținată pînă la obrazul Anei. Din această umbră, Ana îi zîmbi.

— Mama avea grijă de tine, îi zise ea. Zice că-i ceață afară. Eu nu m-am temut. Tu îți cunoști potecile cu ochii închiși. Le cunosc și eu, căci sînt locurile noastre, unde am petrecut.

El nu răspunse. O privea cu luare-aminte. I se păru că-i într-o stare mai bună decît o lăsase. Arăta oarecare veselie ; el înțelese, însă, că-i mai mult o ațîțare.

O întrebă încet :

— In sara asta ești mai bine ?

— Sînt mai bine, Culi. Cum îi zici tu arșiții ? Febră nu-i așa ? Astăzi am simțit-o mai puțin.

Glasul însă îi era slăbit; vorbirile îi erau scurte, cu pauze.

— Dacă ai avut febră mai mică, se învoi el, atunci e mai bine.

— Așa socot și eu, Culi. Mama zice că putem merge.

— Unde să mergeți ?

Se amestecă nana Floarea a

— Ascultă, suflete, nu te osteni şi nu vorbi. In după-amiaza asta, întruna ai vorbit. Spune-i şi tu, Culi, r,ă se odihnească. Dacă mîni dimineaţă nu-i ceaţă, putem să ne coborîm.

— Unde ? întrebă Culi a doua oară, ridicînd glasul.

Se uita cînd la una, cînd la alta.

— Tu, băiete, nu eşti în apele tale, îl înfruntă bătrîna, privindu-1 cu nemulţămire. Te întreb ce ai, nu răspunzi. Iţi vorbim limpede şi nu pricepi. Unde putem să ne ducem, decît unde e nevoie ? Aici, în pustie, Ana se prăpădeşte ; ţi-am spus asta şi ieri şi alaltăieri. Tu nu vrei să pricepi; aşa eşti tu totdeauna. Dacă e vorba să vie doctoria duminică şi doctorul niciodată, — te-am înţeles. Dar eu nu vreau aşa ; copila asta mai are zile ; aşa că, arătîndu-i-se în vis şi Precista, trebuie să ne ducem.

— I s-a arătat în vis Precista ?

— Da. La patru ceasuri după prînz, a căzut într-un somn deodată şi s-a alinat. Cînd s-a trezit, mi-a spus cum i s-a arătat Maica Domnului şi i-a făcut semn cu mîna să se ducă la vale.

— La ceasul patru ?

— Da.

— La ceasul patru, am avut şi eu semn, într-o rîpă.

— Care semn şi care rîpă ? Nu vorbi tu de ale tale, cînd este o grijă mai mare aici. Mi se pare mie ? ori tu nici nu vrei s-asculţi ?

— Ba ascult, dar nu înţeleg unde trebuie să vă duceţi. Nu v-aţi gîndit cumva să vă coborîţi tocmai la Sebeş la spital ? Pînă acolo sînt şaizeci şi ceva de kilometri.

— Ba întocmai aşa, Culi, după porunca ce ni s-a dat. Nu ştiu cîţi kilometri or fi, dar ne ducem.

Paznicul păru a fi primit o lovitură ; se trase un pas înapoi; dar îndată i se veseli pe faţă disperarea şi o încă- păţînare bolnavă. Clipi pripit, hotărînd :

— Atunci mergem.

Tot aşa ar fi putut spune că şe duce să se dea cu ca- pu-n jos într-o fîntînă. Tîmplele iarăşi i se zbătură ca sub flăcări.

— Aşa că noi o învălim bine şi frumos, urmă nana Floarea cu glas dulce, şi o potrivim bine în sanie. Bucuroase sîntem că i-a trecut aceea care spui tu. Eu iau copilul ; mă înfăşur în sarică şi-1 ţin în braţe. Vremea nu-i tare. Calu-i bun. Tu stai în picioare dinaintea noastră. Dacă pornim mîni dimineaţă, sara ajungem între creştini.

— Da, aşa este, încuviinţă cu linişte Culi. Cu sufe-rinţa ei, bine este s-o ostenim ?

— Nu se ostenește, Culi. Va ajuta Dumnezeu.

— Ce facem cu vacile ?

— Le lăsăm în sama argatului.

— Ce argat poate fi un copii de zece ani ?

— Iaca este ; nu-i de zece, ci de unsprezece ; l-am luat de la tatu-său și de la maică-sa drept argat, și-1 plătim. îi dai straie și încălțări, căciulă și manta.

— Dar dacă ține ceața ?

— Nu ține; mîni dimineață e o vreme poruncită.

Culi tăcu; avea în el o mînie împotriva unor asemenea prostii și în același timp se întărită, hotărînd pieirea tuturor, ca într-un sfîrșit de lume.

Ana suspină :

— Doresc să rie ducem, Culi.

— Pregătiți-vă ! răspunse paznicul cu îndîrjire și se uită amețit în juru-i.

Așa este. într-o albie, după cuptor, înfășurat strîns în scutece, se află un prunc de treisprezece zile, pe care îl tot caută nana Floarea și-i dă lapte dintr-o sugărice. De cîte ori acel prunc e purtat mai la vedere, bolnava pare a-1 opri în loc cu ochii ei mari ca niște flori negre. Cine știe dacă acei ochi vor ajunge să vadă pe copil jucîndu-se în soare între poienile Preluncilor ! Departe-i de la vara trecută ; mult mai este pînă la lumina viitoare ! Căci ne-a învăluit o genună de întuneric.

Nana Floarea pășește cu hotărîrea ei cunoscută și înviorează sîmburele de flacără al candelei de la icoane. Se află, între acele imagini colorate, una ce seamănă cu Ana, — cu Ana de acum, care întoarce ochii în sus, parcă ar privi în cer; însă îl caută pe dînsul, pe Culi. I-i frică să nu-1 piardă.

De la dînsul, privirea ei se rotește prin toată casa lor, îmbrăcată în lăvicere, pînze și ștergare. Dulci au fost zilele pe care Ie-a petrecut cu această copilă. Zburdăciunile
lor de tinerețå s-au întîmplat devale, în Laz. De un an și două luni a adus-o sus, în munte.

Culi se duce la ușă, ca să iasă. Se înăbușă. Se poticnește întăi la pragul de jos, după aceea se pălește cu fruntea de sus.

— Vai, Culi ! îl mustră nana Floarea; ești mort de trudă și de somn !

— Ba ! răspunde el, și se duce.

Cățelușa vînătoare s-a luat după dînsul, ca să-1 privegheze.

— Rămîi aici, dracului ! îi porunceşte el cu asprime.

A izbit uşa şi i-a prins coada. Vidra a dat un ţipăt ascuţit. Nana Floarea face un semn plictisit cu mîna. Adică : Lehamite ! aşa face acest Culi totdeauna. Bolnava rîde puţintel strîmb ; soacră-sa o pîndeşte cu coada ochiului.

Culi se duce la căsuţa calului şi a vacilor. Alăturea, în bucătărie, doarme sluga. Ce slugă, d'e unsprezece ani ? Iaca, Ion Bezarbarză n-are decît unsprezece ani vîrstă şi slujeşte cum se cuvine, după puterile lui. Mulge vaca, înhamă calul, taie lemne, aduce apă ; toate le face cu grabă şi-i place să duduie subt el pămîntul. Nana Floarea se tînguie că ar fi mincînd prea mult.

— Lasă-1 să mînce, rîde Culi, ca să prindă putere. La vară, are să se ia Ia trîntă eu ursul cel de un an din ripa Varului.

Mîncă bine, se duce, vine, trânteşte, îşi scoate căciula şi rămîne cu părul' zbîrlit. Lui Culi îi place să-1 strige : Bezarbarză !

Numai după asemenea nume se cunoaşte că are să fie om straşnic. Culi nu ştia că asemenea nume e de pe vremea lui Decebal-Crai.

Pe întuneric, şi-a scos o ţigară din tabachere şi a aprins un lemnuş. A văzut cum stau vaca şi juncile pe aşternutul lor, rumegînd. Calul era în picioare ; a întors capul şi a făcut : Hn-hn !

A tras uşa după el şi a strîns-o în clanţă ; s-a aplecat la geamul de alături:

— Bezarbarză

Numaidecît s-a auzit frămîntare dincolo şi Bezarbarză şi-a vîrît creasta de păr în fereastră.

— Onule, a poruncit Culi; cînd s-a face ziuă, să fie Murgu înhămat şi sania plină de fin. Auzit-ai ?

— Auzit; se face întocmai! a răspuns sluga.

S-a ferit de la geam şi s-a dus la patul lui de lîngă sobă ; a plecat fruntea şi a adormit iar, numaidecît.

într-adevăr, ceaţa începea să se împuţineze, — observa paznicul. în fund, în pădure, i se părea încă deasă. Dar dinaintea casei se destrămase. Se vedea cum de pe vînă- tul zăpezii se preling în sus fantome. Se ridicau un timp, apoi coborau la vale ; apăsa asupra lor tăcerea îngheţată a înălţimilor.

Culi clocea în el o mînie amestecată cu dezgust. Se în-greţoşa de ea ca de un venin ; nu se putea elibera de dînsa ; îl ameţise şi-1 tulburase, încît nu mai rămăsese nimic din judecata aceea poliţistă cu care se fudulea. Aşa că asupra călătoriei pe care o plănuiseră muierile se încleştase cu îndîrjire, numai ca să se vadă cîte întimplări pot fi pe lumea asta, care nu s-au mai pomenit

asemenea întîmplări : şi la cît năcaz poate ajunge un om blajin ca el; şi mai ales să se afle cum te ciocănesc femeile cu clonţul, de-ţi piei'zi şi răbdare, şi sănătate, şi tot.

Cînd oare a intrat în casă şi s-a aşezat pe scăunaş, la vatră, aprinzînd încă o ţigară ? Căţeluşa s-a sculat din ungherul ei şi a venit să-şi puie botul pe genunchiul lui. Nana Floarea s-a culcat lîngă prunc. Ana aţipise.

Cînd s-au petrecut acestea ? Cită vreme a întîrziat pe-afară ? De cînd a venit aici ? îi lipseşte o parte din timp, pe care nu ştie cum 1-a întrebuinţat. Ornicul cu lanţuguri din părete, între ferestre, arată ceasul al doilea după miezul nopţii. Limba lui bate grăbit : toc-tic.

Priveşte toate cîte sînt împrejurul lui ca pe nişte vedenii şi închide ochii. Jarul i-a scînteiat în coada pleoapei. Aşa a clipit ursul din rîpă, către el, numai c-un ochi.

L-a clătinat de umăr nana Floarea. L-a clătinat de două ori; era căzut cu pieptul pe marginea vetrei. Abia cînd l-a clătinat a treia oară, Culi a suspinat. A tresărit, a întors fruntea, s-a zvîrlit în picioare, posomorit.

Toate erau în el; nu se despărţise de nimic. Cu aceeaşi îndîrjire, ştia ce are de făcut.

— Ai putea oare să-mi spui ce gînd ai ? l-a întrebat nana Floarea cu îndoială. Tot te ţii numaidecît să mergi ?

El a rînjit cu disperare :

— Ţin eu numaidecît să merg ?

— D-apoi cine ?

Şi-a mai aprins o ţigară. A întrebat cu linişte :

— Gata ?

— Aştept de-un ceas, a răspuns Ana. îmi era milă de tine cum dormi şi nu voiam să te trezesc.

Stătea îmbrăcată, pieptănată şi îmbrobodită, rezemată în perine.

Nana Floarea începu să şopotească nedesluşit umblînd prin casă şi căutînd în toate cotloanele o sută de lucruri. Cîteodată se oprea şi gemea. Pornea iarăşi să caute ; uita ce o doare ; după aceea se tînguia iarăşi.

Culi îşi stropi ochii cu apă şi-şi clăti gura amară. Trase pe mînici haina cea groasă, căptuşită cu blană de miel, şi ieşi hotărît, tropăind. Căţeluşa vînătoare îl urma. Din ca- mara de alături, alese sarica ce era de trebuinţă bătrînei; veni îndărăt şi o lepădă lîngă vatră. Căţeluşa i se încurcă iarăşi printre picioare.

— Tu vrei să te duci şi Vidra se împotriveşte, rîse.în-tr-un dinte nana Floarea.

Paznicul nu catadicsi să răspundă la asemenea observaţie. încă se amestecau în el otrăvurile şi dezgusturile şi încă nu-i venise vremea să rupă din el mînia.

— Aşa-i acest Culi totdeauna ! oftă bătrîna.

Feciorul ei ieşise, întorcînd aceleaşi sprîncene posomorite.

Sania era trasă dinaintea uşii; calul înhămat. Vremea se arăta moale şi senină.

Ion Bezarbarză, sluga, umbla aprig împrejur, grămădea fînul în lada săniei, întindea bine cergile. Tropăia cu bocancii lui grei, din cînd în cînd îşi trecea un pumn pe sub nas, întorcea ochii vii spre stăpînu-său, aştepta un cuvînt. Vedea că stăpînul său e într-un ceas crîncen. Ca să nu lese nici o clipă neîntrebuinţată şi să nu rămiie un gol în care mînia paznicului s-ar fi putut prăvăli, Bezarbarză tropăi repede în casă şi ajută pe femei să iasă.

— Stăi să vie şi stăpînu-tău ! ţipă aprig nana Floarea.

Lui Bezarbarză nu-i păsa de asemenea ţipăt. Bătrîna era totdeauna bună cu el.

— Ai fiert lapte ?

— Fiert.

— Băut-ai două ulcele ?

— Ba. Am băut numai una.

— Atuncea bea şi pe cealaltă. Pune fîn destul la vaci şi, după ce pornim noi la vale, dă o fugă pînă la Branişte, ca să înştiinţezi pe careva că noi ne-am dus.

— Pe cine să înştiinţez ? Pe badea Toma ?

— Pe care-1 vei găsi.

— Atuncea am să înştiinţez şi pe Trăian. Ce să le' spun ?

— Să nu le spui alta fără decît să vină pe aici, să vadă ce mai este. Că noi nu ne oprim decît la Sebeş.

— Iie-hei ! departe Sebeşul !

— Departe ori nu, tu să faci cum spun.

— Bine, am să fac, că de asta-s pus.

— Aşa ; atuncea să spui tu cum te-i pricepe ; şi scoate afară sarica. Eu viu cu pruncul.

Se întoarse în casă şi Culi, ca să ajute pe Ana. Dar Ana încerca să umble singură. Culi îi puse o mînă pe umăr şi i se îmblînziră privirile. Cu cealaltă mînă o cuprinse pe sub coapse şi o ridică, purtînd-o. Ea se lipise de el; Culi îi simţea bătaia inimii odată cu a ornicului. Ornicul bătea ceva mai repede şi cu mult mai tare.

Cu brațul liber, bolnava se închină spre candelă de trei ori. Avea nădejde bună. Era însă prea ușoară în brațele celui ce-o purta.

Cum o așeză în sanie și o înväli cu lăvicerele, omul veni iar în casă și opri limba ceasornicului.

— A oprit limba ceasului, zise tainic Bezarbarză către nana Floarea.

Ea ridică din umeri cu obidă. Faptele lui Culi erau cu totul neînțelese, ca și această plecare pripită, dis-de- dimineață. Sluga făcu : Hm ! Vîrî carabina și înfipse biciul la bourii săniei, dădu fuga să-și ia căciula, și-o îndesă peste părul răzvrătit, căută un toiag înti'-un cotlon și o luă repegior pe cărare, spre Braniște. Astfel, între el și stăpîn rămînea pace ; nu lăsa răgaz nourilor de vreme rea să se spargă.

— Am adăpat vaca ! precum și junincile ! strigă el din capătul poienii. Am pus arma și biciul ! Culi umbla prin jurul săniei, pipăind.

— Ce spune nebunul ăla ?

Nana Floarea voia să-i dea lămuriri. El nu le mai așteptă.

— Ei, v-ați așezat ? ori mai aveți mult ?

— Vai, băiete, cum grăiești tu de răstit !

— Grăiesc cum trebuie ; nu mai avem de ce aștepta. S-a stîrnit împotriva mea o vrăjmășie.

Nana Floarea stătu, prea uimită și înfricoșată de acest cuvînt.

Ușile erau închise și la casa mare, și la bucătărie, și la grajd, însă fără lacată. Aveau ele un meșteșug de zăvoare pe dinlăuntru, pe care le putea purta, c-un cui de lemn, cel ce le știa sama, însă nu era nevoie numaidecît de asta, căci, în aceste singurătăți, și ales la o vreme ca asta, nu era nici o primejdie de hoți.

Culi nici nu privi ceea ce lăsa în urmă și îndemnă calul. După ce ieși la drumușor, băgă de samă că Vidra umbla în urma săniei. Opri și opinti un răcnet cumplit, adăogind o sudalmă cu totul neașteptată, încît cățelușa își supuse coada și se duse cu grăbire înapoi acasă.

Nana Floarea își trase broboada peste gură. Bolnava zîmbea; părea a avea în ea o putere nouă ; îi înfloriseră obrajii.

Un răstimp de jumătate de oră, sania merse destul de bine. Calul pufnea în răcoarea dimineții și răsăritul încununa cu aur depărtările de codri. Apoi calea poticni într-un loc rîpos. Culi cobori cu mișcări rupte și luă pe Murg de căpăstru. Il duse pînă la altă

aşezătură. După acea aşezătură se grămădeau grunzuri de ape îngheţate. Nu mult apoi ajunseră la izvoare revărsate şi la mărghile moi. Culi îndemna calul cu asprime şi-1 îmboldea necontenit.

Nana Floarea nu mai putu răbda şi trebui să-şi des- cleşte vorba :

— Tu nu te sui în sanie, băiete ?

— Nu mă sui.

— Culi, dragul meu, aşa mergem prea încet.

— Mergem cum putem.

— Vai, vai, suflete, se întoarse ea spre bolnavă, spu- ne-i şi tu omului tău să se îmblînzească.

Sania se zgudui. Nana Floarea dădu un ţipăt.

— Stăi puţin, Culi, să văd ce face pruncul.

Culi n-auzea. Scutură de frîu, împinse pe Murg cu umărul. Drumul acesta prin locuri frînte şi prin zăpezi neaşezate îl întărită şi mai mult şi era, în acelaşi timp, tocmai ceea ce aşteptase el. Tocmai asta aştepta, şi rîdea în sine, amar.

Nana Floarea se răsuci în covrul saricei, căutînd pruncul, care scîncea subţire; îl strînse iar la sîn şi-1 îm- bodoli. Privi apoi spre bolnavă ; îi pieriseră rujele feţei.

— Spune, suflete, dacă trebuie să ne oprim, îşi ridică ea glasul cu îngrijorare.

Ana făcu semn cu ochii : nu.

Paznicul intră în sanie şi întrebuinţă de două ori biciul.

— încet, băiete.

Culi întrebuinţă biciul şi a treia oară, şi a patra oară.

— Of ! Dumnezeule Doamne ! se jelui maică-sa.

Culi întrebuinţă biciul a cincea oară şi se uită spre dealuri cu fălcile strînse, scrişnind. Calul se poticni iar în mlaştini de izvoare.

Aşa au mai mers un ceas şi încă unul. Către ceasul al unsprezecelea, soarele se stinse în neguri şi începu să tragă un vînt tăios de la miezul nopţii.

Cînd se lărgi valea spre rîul cel mare, se învîrteji viscol asupra călătorilor. Fulgii băteau grăbit şi treceau spulberaţi, fişiind.

Calul se opri, cu grumazul plecat. Culi îl îndemnă, îndărătnic. Murgu se împotrivi o clipă, cîrnind spre stînga ; paznicul îl arse în coasta dreaptă. Sania se zgudui la o podişcă. Murgul poticni între bîrne rupte, se cufundă cu piciorul drept, se lăsă în partea cufundată, cu toată greutatea. Se cutremură cu spaimă, icnind, încercînd să se elibereze; păru a se ghemui asupra căzăturii, apoi se destinse.

Culi sări de la locul lui, deşertat de o parte din mînia care-1 ţinea ameţit. Se opinti c-un răcnet, trăgînd de jos în sus jugul; Murgul rămase moale ; necheză uşurel, într-un chip nou, cu totul straniu, cum nu-1 auzise niciodată Culi. «I s-a rupt piciorul de la genunchi», gemu el în sine, fără cuvinte. Ii desfăcu şleaurile pripit, urni sania la o parte.

Nana Floarea se desprinse numaidecît din locul ei, înfăşură pruncul în sarică, potrivindu-1 în golul pe care-1 lăsase ea. Veni la cal, ca să vadă de aproape nenorocirea, îşi apucă în palme tîmplele şi începu să bocească.

— Ce faci ? ce faci, Culi ? răcni ea apoi, deodată, cu o spaimă nouă.

Culi apucase hulubele şi trăgea sania la vale.

— Unde te duci, omule ? ai nebunit ?

— Am nebunit şi mă duc la Sebeş ! răspunse gifiind Culi.

Ochii lui crescuseră fioroşi sub sprîncene, aţintin- du-se la bolnavă, Ana se lăsase domol într-o parte.

Era şi acesta unul din sfîrşiturile prevăzute, care nălucise în fiinţa tulburată a paznicului. Se învierşuna de cîtva timp asupra lui o putere străină. Fără pricină îi făcuse fărîme, ca pe o oglindă, prezentul, toate fericirile de care se bucurase, dragostea cu fiinţa aceasta care se deşertase de viaţă şi zăcea acuma ca o haină veche lepădată. Nici Ana nu fusese vinovată decît că l-a avut drag, şi I-a desmierdat, şi s-a bucurat de soare, de pădure, de toată lumea asta care, uneori, a fost aşa de plină şi de frumoasă, înţelesese el că, din febra aceea de lehuzie, muierea nu poate să scape decît printr-o mare minune. Şi de cum a început a şti că ea va muri, l-au împresurat împotriviri, îl împung duşmănii, îl învăluie ceaţă, îi vuieşte în urechi singurătatea, îl strînge ca o ghiară pustia. E otrăvit şi i-i greaţă ; e strivit şi nu mai poate. S-ar da cu fruntea înainte, ca să se mîntuie toate, — dar mai are încă îndărătnicie.

— Hah ! urlă el răguşit. Hahh !

— Vai, Dumnezeule ! Vai, Maică Precistă ! Uitaţi-vă, lume, cît de urît face !

— Hah ! se îngreţoşează el, desfăcînd blana Anei.

Ana nu mai suferea, nici nu mai zîmbea.

Şi-a pus urechea la inima ei.

Inima aceea, care bătuse pentru dînsul, a contenit.

O clipă Culi închide ochii. Rînjeşte strîmb. îşi smun- ceşte din cap pălăria şi o aruncă. C-o atenţie prefăcută şi cu mişcări

înfiorate, caută sub fîn şi sub moartă, în fundul săniei. A tras securicea pe care o poartă de obicei acolo.

Nana Floarea nu mai are răsuflet; feciorul ei a ajuns acum pentru dînsa numai spaimă.

— Ce faci, năcăjitule ? Lume bună, lume dragă ! strigă ea, văzînd pe prietinii de la Branişte apărînd pe o cărare din partea aceea de pădure. Creştini buni, nu-1 lăsaţi, că şi-a pierdut minţile ! Aşa, îndărătnic şi rău, a fost cîteodată tatu-său — Dumnezeu să-1 odihnească ; şi nu-1 puteam nicicum opri din mîniile pe care le avea. M-am luptat cu dînsul opt ani şi am rămas văduvă. Doamne, Maica Domnului ! am rămas văduvă, săracă şi năcăjită, cu acest singur fecior. L-am iubit şi l-am crescut şi am avut în el nădejde. Nu mi-1 lăsaţi să se prăpădească, oamenilor şi creştinilor ! vai şi iar vai, amar de mine !

Badea Toma şi Traian pricepuseră de la Onu Bezarbarză că cei de la Prelunci stau sub mare cumpăt. Acuma vedeau cu ochii lor rătăcirea lui Culi. îşi puseră caii în goană. Mai aveau pînă la sanie două sute de paşi.

Culi nu se grăbi prea tare. Trase carabina de la bourii săniei şi se duse la Murgu, ca să-i mîntuie cel puţin lui suferinţile. ii puse împuşcătura în ureche ; il privi o clipă ţintă şi-şi şterse fruntea de sudoare rece. Se întoarse apoi de către cal, lepădă arma şi făcu semn spre cer cu securicea. Era un semn spre cer, spre pădure, spre necunoscutul care-1 copleşea. începeau iar să roiască fulgi, înţepîndu-j ochii. Opintindu-se din toată puterea, zvîrli securicea în sus, ca o ultimă înfruntare şi decădere desăvîrşită. Fierul descrise o parabolă şi căzu într-o tufă de smeură. Cei doi vecini călări erau aproape de acel punct. îşi struniră caii, poprindu-i năprasnic. De sub tufă, izbucnise un iepuroi balan şi boldit; întăi se aruncase asupra lor, apoi cotise în dreapta, la deal.

Fără să-şi dea samă, Traian, cel mai tînăr, chiui după el. Badea Toma clăti din cap cu mirare. Iepure în aceste locuri, şi încă iepure alb, nicicînd nu s-a mai văzut.

Intr-o clipită descălecară şi se repeziră la Culi, cuprinzîndu-1 din două părţi. Paznicul se încordă şi-i respinse în dreapta şi în stînga. Ei il apucară iarăşi.

— Ce-aveţi cu mine ? strigă Ursake, pălindu-i.

— Vai, dragul mamei, cum te prăpădeşti tu ! se bocea împrejur nana Floarea. Puneţi-1 jos şi legaţi-1, creştini dragi şi oameni buni!

Culi stătu deodată, ca izbit dinlăuntru de ceva. Se întoarse de către maică-sa şi de către oameni, făcîndu-se cîrcel, ca să verse din el veninul.

— Lasă-1, Trăiane, dă-i pace, zise badea Toma. Acuma se răcoreşte ; mai nainte a pălit cu securea şi pe diavol şi l-a alungat în piscul lui...

Badea Toma rîdea singur, pe jumătate încredinţat de adevărul lucrului.

— Crezi că nu-i aşa ? se cruci nana Floarea. Am mai avut eu asemenea întîmplare cu fie-iertatul Negoiţă, omul meu. Sărmana de mine, prin multe valuri şi vînturi am avut a trece. Ar fi bine, poate, să-1 legaţi; dar vă rog frumos să vă fie milă de dînsul, alt fecior n-am ; în el mi-i toată puterea.

Oamenii nu mai aveau nevoie nici să-1 ferece. După socoteala lui badea Toma, ieşise dintr-însul ca la trei litre de venin verde. Minune şi mirare era, cît nici doftorii n-au aflat şi n-au văzut — cît îs ei de doftori. Fi-le-ar numele uitat, că numai la tîrguri stau ! De ce nu se suie şi ei la munte ca lupii şi ca ţapii !

— Ce să facem acuma cu acest om ? întrebă cu îndoială badea Toma. Il văd că a slăbit tare.

— D-apoi ce poate ști un cap ca al meu de femeie ? Dumneavoastră ce ziceţi ?

Amîndoi bărbaţii urmau să privegheze pe Nicula Ursake, ţinîndu-şi mînile pe umerii lui şi sprijinindu-1.

Era pălit la obraz şi cu ochii trudnici.

Se aflau într-o împrejurare dintre cele mai grele. Nevasta cea tînără moartă în sanie. Murgu, pierit în mărghilă. Pruncul ţipa în covrul din sanie. înapoi — era singurătatea casei de vînătoare. înainte, aşezările omeneşti în depărtarea cîmpiilor. Viscolul avea toane ; cînd se alina, cînd se învîrtejea sunînd în pădurea de brad şi stropind acum ace îngheţate. Asta-i vremea înfricoşată a muntenilor; în
vremea iernii cresc singurătăţile pînă în cer şi pîn' la capătul lumii. Căzute pentru totdeauna par amintirile soarelui. Un zeu duşman a mînat cu harapnic de furtună turmele de veacuri în prăpastia sfîrşiturilor, — şi ne ducem şi noi după ele, cei din urmă. Vai de bietele noastre fiinţi ! peste noi nu vor mai odrăsli flori !

— Ce facem ? ce facem, oamenilor şi creştinilor ? se tînguia cu frică nana Floarea. N-avem acuma altă putere decît să-1 ducem pe acest bolnav la locul lui, să-1 alinăm şi să-1 hodinim. De ieri, stă nedormit şi nemîncat. Rătăcit şi mînios a umblat, sărmanul; fie-vă milă de dînsul.

Traian, mai tânăr, își simțea ochii încălziți de lacrimi.

— Cum să nu ne fie milă, nană Floare ? doar nu sîntem păgîni, nici calvini...

— Așa că eu zic să-1 suiți pe un cal și să-1 duceți numaidecît. Este acolo sluga, care va face foc și l-a priveghea. Și dumneata, Trăiane, vei sta cu el pînă ce mă întorc eu. Așa-i acest năcaz, că trebuie să ducem pe moartă la biserică și pînă la Șugag n-avem biserică. Dacă am putea merge pînă în satul ei, cu atît mai bine, și ne-or fi mulțămitoare neamurile. Voi da de la mine tot și mi-oi zălogi și cuvîntul, ca să-i facem toate cele de cuviință după datină și să nu-i lipsească nimic. Și musai să găsesc țîță pentru acest prunc care țipă așa de cumplit. Văd că are putere. Pînă devale am luat eu sugăricea cu mine și o port în sîn, ca să fie băutura lui călduță. El nu știe, sărăcuțul, de durerile noastre. Poate s-a ridica din el un bărbat, de ne-om mira. Nu știu dacă am grăit bine ; dumneavoastră judecați.

— D-apoi ce să mai stăm și să mai judecăm ? grăi cu voce blîndă badea Toma Orășanu. Parcă putem face altfel ? Atîta scădere este că rămîn numai lupii păzitori în pădure. Și, pe lîngă asta, iapa mea nu-i potcovită.

Traian zîmbi :

— Vei lua, bade Toma, pe roibul meu, și iapa dumnitale va face drum mai puțin.

Badea Toma cercă să se mai dumirească o dată pe sine însuși.

— Știu eu ce și cum om face ? Să zicem că dau iapa. Dar rămîne pădurea fără mine.

Cel de jos, bolnavul, rînji mormăind :

— Las' să rămiie, că-i cel mai mare dușman.

Badea Toma îl , privi cu mirare pe Culi, auzindu-1 că grăiește.

Culi urmă a șopti :

.... Lui Murgu să-i puneți otravă și să-1 dați lupilor...

Badea Toma clătină cu îngrijorare din cap. în vremea asta, nana Floarea, ca o minte puțină de muiere ce se afla, rînduia sania, și paznicul cel tînăr îi ajuta să scoată hamurile de pe calul căzut.

Toate s-au făcut întocmai, după legea nevoii acelui ceas. Bătrîna, moarta și pruncul au coborît cu badea Toma la drumul deschis al văii.

Traian a ajutat lui Culi să se aburce în spatele iepei.

— Să caut și securicea... și-a adus aminte Traian. Culi Ursake s-a prins cu ghiarele de el. C-un fel de

taină :

— Ba tu s-o Ieşi, Trăiane. Securea nu se mai găseşte ; nici trebuie căutată.

Paznicul cel tînăr a tăcut şi s-a supus. Ii era puţintel frică de acel glas schimbat.

— Atunci să mex-gem, bădiţă.

— Să mergem, dar să mai stăm o ţîră, Trăiane. Spune-mi unde-i acuma sania.

— Sania-i la drum; se duce la vale.

— Da; se duce. Ascultă, Trăiane. Ştii tu ce s-a întîmplat ? Ştii tu ce s-a întîmplat ? De ce nu răspunzi ? In sania aceea e Ana, moartă. Şi-n Ana e inima mea.

Ii tremurau buzele şi pleoapele ; şi-a plecat fruntea în coama iepei; a apucat între buze un moţ de scai din coamă, ca să-şi înăbuşe gemetele.

Mai mult decât patru zile n-au fost trecut şi nana Floarea s-a întors în bună stare, cu badea Toma — şi fără prunc. Ţîncului ii găsise în satul Anei o mamă care primise, lîngă al său, tot de atîta vîrstă, şi pe cel străin şi orfan.

— Cum i l-am pus în braţe, cum a căutat dreptul lui, vorbea nana Floarea tare, ca să audă nu numai Traian şi Onu, ci şi bolnavul.

Bolnavul stătea cu faţa în sus, în patul rămas pustiu, şi părea că nu ascultă, ci îşi urmăreşte nişte gînduri ale lui, scrise pe sus.

Nana Floarea a ieşit pînă în tindă, cu Bezarbarză după dînsa.

— Ce-a făcut ? întrebă ea cu grabă.

— Ce să facă, nană ? La vremea asta stă aşa. Noaptea, are arşiţă şi nu poate dormi. Atuncea ne ţine treji şi ne spune.

— Dar de mîncare cere ? îl grăbi nana Floarea.

— Cere, dar mîncă puţin.

— Şi ai băgat tu de samă ce spune ?

— Am băgat de samă, nană, dai' nu prea înţeleg. Istoriseşte o călătorie. Zice c-a intrat printr-o poartă neagră şi s-a dus pe celălalt tărîm. Şi acolo l-a ademenit după el Necuratul în felurite chipuri schimbate. Dar mai ales s-a îmbrăcat acel Necurat în arătare de urs — c-un singur ochi; şi tot clipea din acel ochi ca dintr-un jar şi-1 îndemna mai afund.

— Unde l-a fi îndemnat ? şi de ce ?

— Nu pot ca să ştiu, nană ; căci el tulbura istoria asta cu alte închipuiri. Cîteodată vorbea cu lelea Ana.

— Cu cine ?

— Cu fie-iertată lelea Ana.

.— Cum spui tu asta, băiete ? Cum ar fi putut grăi cu dînsa, cînd ea, sărmana, odihneşte în ţintirim la ea acasă ? Şi i se fac rugăciunile de liniştire, şi i s-au plătit vămile, şi i s-au pus podurile de trecere. Ea s-a dus în împărăţia drepţilor, unde nu mai este întristare, nici suspin. Aşa că erau rătăciri de-ale lui, în frigurile boalei.

— înţeleg, nană, dar el vorbea cu dînsa şi ea îi răspundea. Noi n-auzeam ; însă el auzea.

— Vai, şi cînd s-a întîmplat asta ?

— în noaptea dintăi.

—* Pe urmă a mai venit la ei ?

— Nu. In cealaltă noapte a vorbit numai de acea petrecere cu ursu.

Nana Floarea îşi făcu cruce şi rămase gînditoare, sprijinindu-şi bărbia în palma dreaptă. După aceea păru că o frămîntă o grabă mare.

— Lasă tu asta, ©nule, şi du-te fuga de întăreşte focul în căsuţă. Vin şi eu numaidecît, să pun o tigaie cu nişte carne afumată, ca să gătim ceva în pripă pentru prietinii aceştia ai noştri. Am adus de devale nişte pîne albă. Abia raîni vom putea coace de-a noastră. Am mai adus şi de II iţele. Vezi de scoate cu rînduială din sarde toate cîte sînt şi să nu strici ceva. Şi ce-a mai spus ?

— Cine ?

— Mă mai întrebi ? Cine altul decît stăpînu-tău ? Grija mea acuma e numai la el.

Apoi a mai spus şi altele, zîmbi Bezarbarză, dar acuma nu mi le aduc aminte. Mă duc să mai stau de vorbă şi cu focul, precum mi-ai poruncit. Şi să ridic mărfurile.

Du-te, du-te, l-a mîngiiat nana Floarea. Ţi-am adus ţie nişte turtă-dulce. Vezi de te poartă cu vrednicie cît , e stăpînul bolnav.

V — Asta neapărat! s-a fudulit Onu Bezarbarză.

S-a dus el la căsuţă tropăind cu bocancii, iar nana Floarea s-a întors la bolnav.

Badea Toma şi Trăian stăteau în preajma lui pe două scăunaşe. Păreau că schimbaseră cîteva cuvinte şi primiseră un răspuns mulţămitor de la Culi. Acuma tăceau.

Femeia a păşit în vîrful degetelor. S-a dus la icoane, cercetînd luminiţa candelei. A rînduit sarica şi blăniţa, aduse pînă la

vatră de badea Toma. Apoi a venit mai aproape, aşa ca să poată observa şi ea pe fiu-său. Văzînd că împiedică lumina ferestrelor, şi-a schimbat îndată locul ferindu-se în laturea sobei. Avea încă într-însa putere şi sprinteneală, de şi dormise puţin în aceste patru zile şi se luptase cu greutăţile şi cu cheltuielile, cu preoţii şi oamenii de clevale. Numai cît luptase ea ca să poată dobîndi tot ce trebuia pentru moartă şi ca să nu se înlăture nimic din rînduiala slujbelor ! Trudită şi nedormită se întorsese ; dar se ţinea tare, cu buzele strînse şi cu ochii cercetători pe obrazul veşted.

Cum trecu ea spre sobă, lumina de la ferestre înflori spre cotlonul lui Culi. El o cunoscuse şi o privea fără să sîmbească.

. — Culi, zise ea blînd, am făcut toate bine.

Atuncea el şopti ceva. Numai ea înţelese acel cu- vînt — cel dintăi pe care-1 murmurase el cînd începuse a cunoaşte lumea şi viaţa.

De cînd îl rostise ei întăi, douăzeci şi opt de ani trecuseră. Cum a spus acel cuvînt, a ridicat şi mîna dreaptă.
Ea s-a dus la el şi i-a pus palma ei încă rece între acele degete fierbinţi care tremurau uşor. Cînd el i-a sărutat mîna, nana Floarea s-a zguduit de un spasm.

— Numai pe tine te am, Culi, a grăit ea cu mare stăpînire, aplecîndu-se asupra lui.

Atunci pe faţa lui Culi a nălucit un zîmbet.

în acel puţin zîmbet era pentru dînsa singura nădejde pe care o mai avea pe lumea asta. S-a retras în partea cealaltă a colţului sobei, unde Culi n-o putea vedea. Acolo s-a rezemat de părete şi a lăsat să-i curgă lacrimile, în tăcere. Le-a cules de trei ori cu vîrfurile degetelor şi le-a lepădat, Şi-a trecut dosul palmelor şi apoi colţul broboadei peste pleoape şi iar a ieşit la vedere. A cercetat şi a direticat cîteva clipe prin odaie, după aceea s-a dus. să pre- gătească prînzul pentru oamenii străini.

La acel prînz, jn căsuţa de-afară, Traian a istorisit şi el cum petrecuse cu bolnavul. Badea Toma, om mai vechi, era de părere că asemenea năluciri de friguri trec. Încuviinţa părerea asta şi nana Floarea, numaicît ea socotea că să aducă un preot bătrîn, cetitor cu har. Ea vedea în suferinţa aceea năprasnică a lui Culi un ochi de urs. Îi zicea aşa, ochi de urs, ca să nu-i spuie altfel, — cruce de aur îri casă !

La urmă, nana Floarea s-a bucurat de o vorbă a lui Traian.

— Ieri dimineață, spunea paznicul cel tînăr, badea Culi a poruncit lui Onu să pornească ceasornicul de părete ; să-i tragă lanțurile și să-1 potrivească.
— Te rog, Trăiane : poruncitu-i-a cu vorbe înțelese Y
— Da, nană Floare. Cu puține vorbe, dar bune, Bezarbarză s-a dus numaidecît să potrivească lanțugurile, așe- zînd săgețile la ceasul opt. Zicea el că, la acel ceas tocmai,[1] vine o gheunoaie verde și ciocănește într-un molid bătrîn, în laturea casei. Onu zicea c-o aude. Am rămas tă-[1] cînd — și am auzit-o.
— Dar Culi ?
— A auzit-o și el. Să bagi de samă dumneata, nană Floare, mîni dimineață. Cînd ajunge ornicul la opt, badea Culi stă cu luare-aminte și așteaptă să bată gheunoaia.; Dar ea bate de opt ori cîte opt, și mai mult. A făcut o

gaură în molid, căutînd viermele cel mare, de poți vîrî de două ori pumnul.

— Au şi brazii viermii lor, care-i rod la inimă, suspină nana Floarea. Trăiane dragă, are să ne trebuiască şi nouă o gheunoaie.

Pentru vorba asta Traian s-a veselit; dar nana Floarea n-avea pe față nici o urmă de zîmbet.

Suferința lui Culi Ursake s-a prelungit în cursul iernii, fără să se înrăutățească. Era slab ; se deşertase din el puterea. Febră avea puțină, numai în unele după-amiezi.

La ianuarie în 4, îndată după Anul Nou 1926, au venit domnii.

Venirea stăpmilor se datora paznicului celui bătrîn de la Branişte. După gînduri multe şi pregătiri, badea Toma se hotărîse, la sfîrşitul lui noemvrie, să scrie un răvaş la Sibiu. Era al şaselea răvaş pe care-i scria badea Toma Orăşanu în viața. Iui. Cinci le scrisese în vremea războiului — unde chiar învățase însemnarea slovelor.

O asemenea scrisoare de la badea Toma avea nevoie de interpretare. Nu că slovele n-ar fi fost bine rotunzițe şi zgîriate din peană ; ci dintr-un motiv mai special. Dacă fiecare pămîntean al acestui regat îşi ia dreptul de a nu fi în acord eu gramatica şi cu Academia, badea Toma putea lăsa la o parte întreagă chestia, deoarece niciodată nu-i bănuise ființa. în schimb putea merge mai departe, din punct de vedere al libertății grafice. Pe cartea lui poştală, badea Toma înşirase rîndurile întăi în lung, pe urmă în lat, după aceea prin colțuri; pe urmă stropise cuvinte pe orice ostrov alb al cartonului.

Trei prietini vînători, adunați anume în sobor, au avut nevoie de două sticle de vin bun ca să lege întrucîtva aceste părți împrăştiate ale gîndirii lui Toma, — care gîndire de altfel era unitară şi logică. A treia sticlă, prietinii au întrebuințat-o la două pasagii, devenite dificile din pricina unui alt sistem personal al lui badea Orăşanu. Anume, Toma nu socotea totdeauna necesar să cumpănească un cuvînt. rostit — cu o grupă armonică de semne. După cum, în sinea lui, pretindea răvaşului să spuie cu
mult mai mult decît scrisese ei, badea Toma avea şi încredințarea că nu atît raportul între sunet, literă şi înțelegere va face pe domni să ştie despre ce-i vorba, ci o altă putere, al cărei simbol e cartea în sine, cu călătoria ei tainică şi cu bunăvoința lui Dumnezeu, carele toate le rânduieşte.

întru asta, badea Toma nu se înşela, O scrisoare de la pădure, în vremea asta, arăta stăpînilor că acolo s-a petrecut o dramă, fie între oameni, fie între sălbătăciuni.

Iată transcripția răvaşului, după varianta celor trei vînători
:

prea *onorate domnule doctor ieronim dragu avocat în sibiu țara româniei aflați vă rog că al nostru camerad ursake nicula zis cidi a avut o întîmplare cum pe lume nu sa pomenit nici încarteluia lîcsan drumachi donuses crie asemenea întîmplare cum o fos întîmplarea lui ursake nicula zis culi slujitorul domniilor voastre şi cameradu nost care noi am fost în bătălie cu batalionu 8 iegheri ştairmarc şi am luptat în carpați la țara galiției şi am trecut prin gloanțe ghiulele şi sîrme şi pe urmă încă am luptai <%î războiul nostru cel adevărat pentru țară şi nu neam prăpădit iar ursake nicula a fo să se prăpădească învreme ăndiamu rimu erea numeleiana la noemvrie şasprezece veniți vă rog frumos ca săi vedeți aducînd ajutor un domn medic am eu părere că să vie domnu doctor Micii carele au fost cu noi în focu bătăliei iar caprele şi ciutele mărg bine au hrană şi iama e slabă ne mai avînd ce scrie salut cu respect Toma paznic vă rog mai aduceți otravă pentru lupi*

Greu de descurcat a fost rîndul al cincilea: *„încarteluia licsan*

drumachi donuses crie".

Cu oarecare stăruință — după ce s-au fost vestit cu tele-gramele şi s-au adunat în acel sobor la Sibiu — prietinii vînători n-au acceptat decît pe jumătate că badea Toma ar fi pretinzînd cum că «nici în cartea lui Alixandru Mache- don nu se scrie» aşa întîmplare ca a iui Culi.

Al doilea pasagiu, cu toată osîrdia domniilor lor, a rămas pînă la sfîrşit obscur. Era un rînd grămădit într-un colț.

Ii lipsise acestui rînd o silabă, pe care au lipit-o, după ce au aflat-o într-un ostrov ;

-- *«învreme cîndiamu rimu erea numeleiana...»*

Domnul de la Sibiu era Ieronim Dragu, vînător tare, decît care mai meşteşugit nu ştie nimeni, în toate plaiurile munţilor, să stîrnească cerbii, toamna, la muget. Ii mugea şi-i chema cu scoica. Era un bărbat oacheş, cu privirea străpungătoare. Ionaş Popa, domnul de la Cluj, se nimerise a fi un uriaş blînd, cu grai moale şi cu ochii bulbucaţi mari, umbriţi de gene castanii. Doctorul Micu era un mărunţel nervos, care se mişca de două ori încolo şi încoace, de cîte ori ceilalţi făceau numai doi paşi într-o parte.

Găsind o săptămînă liberă pentru o expediţie ca aceea, tovarăşii răzbătuseră cu automobilul pînă ia Tău, şi de acolo se îmbarcaseră într-o sanie cu oplene, grămădind în juru-le blăni şi provizii.

Acuma debarcaseră. Şi încă sunau clopotele celor doi cai de la sanie, cînd ei se înfăţişau, ca ia un tovarăş căruia îi duceau de atîta vreme grija. Ieronim Dragu purta în buzunarul de la blăniţă răvaşul lui badea Tomâ.

Cînd au intrat în odaie stăpînii şi doctorul, Culi a încercat să se ridice de la marginea patului. Era îmbrăcat în ziua aceea ; îşi legase şi cravată.

Doctorul Aurel Micu a venit asupra lui şi l-a cuprins de mînă, dîndu-1 îndărăt. Paznicul rezistă, clipind pripit; apoi se supuse şi se aşeză.

— Ha-ha ! a strigat Ieronim Dragu, cine spune că-i bolnav Culi ? De ce poate să fie bolnav Culi ?

— Am fost greu bolnav, domnule doctor, a răspuns cu •voce ostenită Ursake.

Micu îi pipăia fruntea, îi lua pulsul. Ionaş Popa se lipise; cu umărul de sobă şi-1 privea lung. Culi era, într-adevăr, un sărman tovarăş de breaslă exilat la marginea lumii, Nana Floarea nu avusese vremea să dezvăleaseă, din durerea ei, printre lacrimi, decît vorbe de spaimă. Culi al ei şi-ăr fi pierdut minţile în ziua aceea. Era într-o marţi; spun bine bătrînii că ziua asta marţi nu-i bună de pornit treburi şi de purces la drum !

Doctorul se aşezase alături de paznic şi-i punea, cu glas amical, întrebări.

— In iarna asta, rămîn caprele şi ciutele fără stăpîn. Ce zici, Culi ?

— Ce să zic, domnule doctor ? Cred că peste vreo săp- tămînă ies eu să le priveghez.

Ieronim Dragu interveni:

— Nu-i nevoie să te grăbești, Ursake. îți dăm noi un ajutor.

— însă ce fac eu cu lupii, domnule doctor ? se interesă bolnavul. Dacă ați adus și pentru ei pravuri, trebuie să le dau.

— Vom rîndui și asta, Culi, îl îmblînzi domnul Ionaș Popa. Se pricepe și nana Floarea cum să facă. Iar teascurile de jderi le poate purta Onu. Ai făcut bun ucenic din băiatul ăsta. Nici n-am văzut ucenic mai semeț decît Bezarbarză.

Culi nu părea nemulțămit de vorbele ce i se spuneau ; dar. își plecă fruntea.

— Ne revedem în luna lui april, la cu coși, Culi.

— Da, domnule doctor Micu. N

— Am să-ți trimet medițină, și să mînci vîrtos.

— Da, domnule doctor, trupul îl simt eu că se face bine și am să ies la slujbă nu tirade vreme. Am in mine altceva.

Atunci a oftat de lîngă icoane nana Floarea, murmurînd mai mult către sine :

- — Ah ! durerea lui e pentru biata Ana, fie-iertata... S-a făcut tăcere. S-a auzit ornicul, tic-toc-tic, grăbin-du-se zadarnic.

Cei trei prietini s-au uitat unul la altul. Ieronim Dragu și-a pus un deget la tîmplă, apoi a scos din buzunarul blăniții cartea lui badea Toma și a adus-o aproape de ochi.

- — Asta este, a șoptit el. «în vremea cînd i-a murit muierea, numele ei Ana»...

■ — Asta este, confirmă visător și trist domnul Ionaș Popa. Uităm prea curînd. Numele ei a fost Ana. Nu înțelegeam de ce nu-i.

Culi auzea nedeslușit șoaptele. își întoarse fruntea spre umbră, ca să fie singur.

Pe urmă, în camera cealaltă, de oaspeți, peste sală, dom nii au aflat de la nana Floarea cum s-au petrecut toate, N-au aflat chiar dintrodată, căci, în primul rînd, datoria gazdei era să-și îndestuleze oaspeții. Să alerge de zece ori la căsuța cea mică; și de la căsuța cea mică la cămară; de la cămară în pod pentru niște clisă ; din pod la poiată, pentru ouăle cele mai proaspete pe care le cîntau găinile în cuibare ; pe urmă iarăși la căsuță și iarăși la domni. în vremea asta, doctorul trecuse din nou la Culi, să vadă dacă stă liniștit.

—• Stă liniştit; are să se facă bine, încredinţa doctorul. A avut mai cu samă un şoc nervos.

«Hm ! cugeta nana Floarea. Ciudată vorbă au ei pentru boala asta ; cît nici nu poţi s-o ţii minte.»

— Oare, într-adevăr, să se facă bine ? se răsuci ea cu pasiune; apoi urmă a smulge din dulap şervetele şi tacîmurile.

— Să n-ai grijă de asta, nană Floare, hotărî domnul Ieronim Dragu.

— Aşa cum a fost şi mai nainte ?

— Ba se va face mai voinic şi mai bine, căci pînă acuma el niciodată n-a avut odihnă.

— Asta aşa-i, domnilor. Vă rog frumos să-mi spuneţi clacă place-vă paparada cu clisă, şi dac-ajunge de zece ouă. Aşa am blăstămat eu, domnilor mei dragi, războiul acela care mi l-a luat pe Culi acum zece ani, cît am răguşit de blesteme şi mi-am ros genunchii de metanii la biserică ; iar cîte slujbe am dat la popă, puteam să cumpăr o vacă. M-am temut că nu s-a mai întoarce, dar Maica Pre- cista mi l-a adus. Aşa m-am spăimîntat ş-acuma, cum m-am spăimîntat atuncea.

— Apoi, nană Floare, interveni domnul Ionaş Popa, asemenea suferinţi sînt grele, însă trec. I-a fost dragă Ana.

— Credeţi dumneavoastră că de asta ? se întoarse nana Floarea, privindu-i curios.

— Asta se vede şi din răvaşul lui Toma.

— Da, dar Toma ce poate şti ? I-a părut rău lui Culi, într-adevăr, căci doar a fost muierea lui. Aşa şi mie mi-a murit soţul, fie-iertatul Negoiţă, clar nu m-am dat cu fruntea de zid, nici n-am făcut urît. După ce a trecut valul, m-am scuturat. Aşa că, de una ca asta, omul se tămăduieşte. Numai că la el a fost şi alta.

— Ce-a fost ?

Nana Floarea a ocolit răspunsul, ca pe o camară încuiată cu cheie de vorbe magice, în care domnii cei mari şi prea învăţaţi n-au îngăduinţă a pătrunde.

— Acuma ce-or pofti domnii ? întrebă ea, cu zîmbet încă tînăr. S-aduc ciorba de găină ? ori să pun friptura ce-am scos din corfa domniilor voastre ? Ce credeţi domniile voastre că mi-a rămas de la răposat soţul meu ? Mi-a rămas multă grijă, domnilor, şi multă sărăcie. Cu sărăcia m-am învălit, cu grija m-am hrănit şi l-am ridicat pe Culi. Acuma aveam de la dînsul atîta nădejde cît nu vă pot spune, şi greu îmi vine să prăpădesc ce-am cîştigat. Pare-mi bine de vorbele ce grăiţi, că boala trece ; voi rămîne şi eu pe lume şi s-a ridica şi Octavian.

Ieronim Dragu se miră :

—• Cine-i acela Octavian? N-avem onoarea să-1 cu-, noaştem.

—- Vai, domnilor iubiţii mei, nu rîdeţi de mine, se ru- şină nana Floarea. Octavian al meu n-are împlinite două luni vîrstă şi-1 hrăneşte o nevastă din Laz, care mi l-a primit şi căreia îi plătesc laptele. Biata Ana, atita ne-a lăsat. Fată fără zestre — s-a plătit cu un prunc voinic ; i-am pus nume împărătesc. îi mulţămesc pentru ce ne-a lăsat, ca şi cum ne-ar fi dăruit un răsad. Frumoasă a fost, nu pot zice că n-a fost frumoasă, şi are dreptate Culi să-i pară rău după dînsa. Şi drăgostoasă a fost, şi blîndă, numaicît nu-i plăcea să se scoale dimineaţă. Frumuseţile fiind trecătoare, mai mult preţ punem noi pe altele ; mai ales o bătrînă ca mine se bucură de un nepot. Poftiţi şi ospătaţi. Ara şi brînză, dacă vă place. M-am dus eu singură călare, astă vară, pînă pe Şurian şi am adus-o. A făcut-o un baci, cu- mătru al meu, anume pentru mine.

—• Mulţam, nană Floare, a zis domnul Ionaş Popa, nu mai avem lipsă de nimic.

—■ D-apoi, domnilor, mie mi se pare că aţi mîncat tare puţin. Trebuie să vă mai spun domniilor voastre că am chemat şi pe părintele Grigorie Bogdan, din satul meu, pe care l-am ştiut, că are dar •— de ceteşte deslegări de feluri de feluri de năcazuri ale sufletului şi suferinţi ale trupului. I-am trimes de trei ori răspuns. Ba a avut treburi la Braşeu cu un proces ; ba au venit sărbătorile ; ba-i bătrîn şi nu mai poate birui iarna şi muntele. Aşa că am rămas aşa ; s-ar fi cuvenit rugăciuni în casă după cele ce-au fost. Am mai rugat pe Toma să se mai ducă o dată, să-mi aducă măcar apă sfinţită de la Bobotează. Dacă s-ar putea duce poimîni să-mi aducă aiasmă, m-aş bucura.

— Nană Floare, îi dădu curaj Ieronim Dragu ; în acea zi a Bobotezei se sfinţesc singure de la Dumnezeu toate apele lumii.

— Dacă spuneţi domniile voastre... zîmbi bătrîna.

— Spun, nană Floare, căci şi eu sînt puţintel preot; şi taică-meu fie-iertat tot preot a fost.

— A, da, se grăbi să încuviinţeze nana Floarea, aşa spunea şi răposatul cantor Negoiţă, dar tot aş dori aiasmă de la Iordan, de la noi din sat. îmi mai aduc aminte de lume şi de petrecerile noastre de la sărbători. Tare m-am depărtat şi m-am pustiit eu aici.

Bătrîna a urmat a vorbi, ca să-şi răscumpere atîtea tăceri şi gînduri. Pe urmă a lăsat pe domni să se hodinească.

Odaia aceea de oaspeţi era vechi sălaş al vînătorilor. Pe păreţii albi, suveniruri fotografice şi trofee. Icoanele se aflau împodobite cu soare imobilizat în cununiţi de si- minoc. Asupra unora dintre portrete vegheau buchete sure din alte veri. Scafandrii regretului scoborau în marea acelui trecut pierit odată cu primăverile şi se întorceau adu- cînd raze veştede. Erau plăcute aceste vestigii ale petrecerilor de la Prelunci şi prin evocarea siluetei delicate a acelei femei tinere care acuma nu mai era.

In cele două zile cît au stat acolo oaspeţii, Culi a început a se înviora, ceea ce, pentru doctorul Micu, era semnul cel mai evident că opera de vindecare desăvîrşită rămînea ornicului din părete, adică timpului. După ce au plecat domniile lor la Sibiu şi la Cluj, s-a abătut un alt crîmpei de iarnă peste Prelunci. S-a slobozit din miezul nopţii vifor de omăt, care a început din ziua de Sfîntul Ion Botezătorul, 7 ianuarie, şi a ţinut pînă la 10 ianuarie, ceasul amiezii. Atîta şi-au răspuns, urlînd cu felurite modulaţii, văgăunile adînc şi piscurile strident, încît Culi Ursake a petrecut mai mult fără somn. Cînd şi cînd, după ce fugeau acele spaime, rămînea cîte un răstimp numai freamătul greu de valuri al pădurii. Iar cînd venea vremea altui rînd de ţipete, Culi sta atent intăi la un ţiuit care părea că se strecoară printr-un corn al ferestrei. Acel ţiuit de strună era anume pentru dînsul. îl asculta pînă ce covîrşeau plîngerile cele mari, care soseau invăluindu-se şi învolburîndu-se.

Viscolul a astupat drumul şi cărările. Noroc că badea Toma apucase a aduce nanei Floarea — de la oamenii din vale — apa binecuvîntată de preot la o sfîntă biserică. în ziua de 10, cînd a arătat ornicul vremea amiezii, văzduhul s-a întors pe crîngul lui şi furtuna a stătut. S-a auzit un timp pădurea oftînd de trudă, pe urmă s-au spart nourii şi a lucit soarele, ajungînd pînă în fund, la obrazul lui Culi. Omul a zîmbit. Nana Floarea a ridicat din preajma lui măsuţa cu mîncare ; pe urmă s-a aşezat lîngă vatră, cu braţele subpuse, cum făcea de obicei.

— Acuma poate va să-ţi vie somnul, Culi. Te văd mai înseninat.

— - Ba, mamă, am cînd să tot dorm. Nu ştiu ce va fi făcut Onu pînă acuma cu teascurile. De-acu înainte are să-i fie mai greu, că pe unele le va fi dărîmat furtuna.

— Nu te gîndi, Culi, la asta : va veni badea Toma, care ne-a fost de mare sprijin, şi va vedea ce şi cum. Altfel, băiatul e dibaci, batîr că-i tinerel. Avem pîn-acum patru pielcuţe.

— Cît ştie el, e pentru un prunc ; dar trebuie să mă duc eu.

— Te vei duce ; asta nu poate fi pricină decît de bucurie. Aşa, dragul meu, după ce am curăţat locul nostru cu aiasmă şi am stropit asupra pădurii, şi am picurat în izvoarele de unde bem şi noi şi vitele, şi după ce ţi-am turnat în mîncarea şi băutura ta, în ziua de Sfîntu Ion, cînd s-a întors din vale Toma, am băgat de samă că ţi s-au schimbat privirile, şi socot acuma că poţi să te duci să-ţi vezi de unele treburi ale tale, îndată ce prinzi putere. Cum am făcut asta, a şi sosit şi acest vînt care a măturat tot, du- cînd, după dorinţa mea, răutatea pe pustii. Am mai avut eu o întîmplare asemenea, cu fie-iertatul Negoiţă, tatu-tău.

A venit odată mînios şi puţintel băut, de la moară. Cum a început a grăi unele şi altele prin casă, eu am tăcut. A strigat la mine să răspund şi să vorbesc; eu m-am împietrit mai tare. Cînd m-a lovit, am văzut în ochii lui o sclipire pe care o cunosc şi care nu-i a omului. Acea sclipire e dată şi luată. Am socotit că pier eu, după cît de tare m-a ucis; dar după aceea m-am temut de viaţa lui. Tu dormi, Culi ?

— Nu, maică ; spune ce-a fost... suspină paznicul, cu acelaşi glas pe care-l întorcea mamei lui, cînd asculta basmele ei în copilărie.

— Da, să-ţi spun. Temîndu-mă eu pentru viaţa lui, aveam dreptate să mă tem, căci m-a lepădat în ungher, a ieşit şi s-a dus. Mă gîndeam să nu se înece în Mureş. El s-a dus, sărmanul, la jidov, să mai bea un rînd ; şi, după ce a gătat de băut, a sfărmat în măsele şi paharul, meste- cînd în gură pînă ce a făcut clăbuci de sînge. După asta, a umblat, noaptea, fără nici o ţintă şi s-a poticnit lîngă un tău, unde a adormit. L-au adus nişte creştini acasă, bolnav. Tu erai micuţ şi nu ştiai nimic pe vremea aceea. L-am îmbrăţişat şi l-am grijit ca pe soţul meu. Pînă ce-a dat Dumnezeu un vînt ca acesta. Era într-o toamnă. Şi de Ia viscolul de acum îmi aduc aminte de vîntul de atunci şi de întîmplare. S-a sculat Negoiţă de la locul lui din pat şi a căutat pe poliţă ciaslovul. Era iscusit cantor şi avea ciaslov frumos, cumpărat de la Buda, care se vede şi acuma pe poliţă, lîngă cărţile tale. Dăr acesta e un ciaslov mai cuminte decît toate celelalte cărţi, căci în el se află rugăciuni pentru ceasurile omului. Aşa — fie-iertatul a deschis ciaslovul, a cetit şi eu l-am ascultat. Dulci cuvinte ; ne-am însănătoşit amîndoi. Acele cuvinte se află şi acum în carte ; musai să le cunoşti şi tu. Rău mi-a părut mie, Culi, mai ales acuma, după întîmplarea ta, că n-am învăţat şi eu slovele. Insă locul unde a cetit Negoiţă îl cunosc. Se află acolo un semn al meu şi un picuş de ceară. Am sărutat atunci rugăciunea aceea şi a rămas o urmă de sînge de pe buză, unde se cunoaşte şi acum semn de lovitură.

Nicula asculta uimit. El nu ştia nimic din toate aceste vechi întîmplări. Tatăl său cantorul rămăsese o umbră nedesluşită în trecut.

Nana Floarea se ridică din locul ei, păşi lingă icoane şi trase de pe poliţă ciaslovul. Era o carte tipărită cu chirilice, pe care paznicul încercase, cu ani în urmă, s-o descurce, şi izbîndise în parte. O lăsase părăsită, căci el nu era cantor, ci vînător şi paznic. Biserica Iui era singurătatea. Luminile lui erau stelele, şi, cîteodată, noaptea, ochii dihăniilor. Şi cântările lui erau de la ape şi de la cetini. Şi-n tinereţa aceasta a lui s-a bucurat de viaţă şi de dragoste, nefiindu-i încă dat, după o lege a lui Dumnezeu, să bănuiască puterile necunoscutului.

Nana Floarea îi aduse ciaslovul şi-1 deschise deodată la pata de sînge şi la picurul de lacrimă al luminării de ceară, înduioşîndu-se fără vreo altă pricină şi aşteptînd glasul feciorului lui Negoiţă, care fecior, vedea ea bine acum, avea acelaşi glas întocmai ca fie-iertatul cantor.

— «Că tu eşti ajutorul celor fără de ajutor»... silabisea Culi.

«...că tu eşti ajutorul celor fără de ajutor şi nădejdea celor fără de nădejde. Iară mai mult decît toate, te rugăm pe tine, Dumnezeul milelor şi a toată mîngîierea, treci cu vederea şi iartă greşalele celor slabi de suflet care, pentru nenorocire, reapătimire şi năcazuri, neputîndu-le suferi, prea lesne cad întru desnădăjduire şi se fac mai răi decît cei necredincioşi...»

Rugăciunea aceasta, nana Floarea o ştia încă pe de rOst şi o murmura cu ochii închişi, ajutînd cetania greoaie a fiului său. De la acea sară şi de la acea furtună, cantorul o cetise în toate zilele vieţii lui. Puţine şi scurte fuseseră zilele acestei vieţi. Puţine şi scurte şi totuşi întunecate de destule mînii. Iar după fiecare mînie, rugăciunea şi împăcarea păreau mai scumpe. Cu toată tulburarea pe care o deşteptaseră în ea aceste aduceri-aminte, femeia observă atentă pe Nicula, aşteptîndu-1 să răspundă lui Dumnezeu, Maicii Preciste şi «puterilor».

Ursake mai ceti o dată, simţindu-se pătruns de blîn- deţă. Zîmbi mamei sale.

— Voiam să-ţi mai spun, Culi, zise nana Floarea, că badea Toma mi-a adus ştire şi de la Laz, că fecioru-tău creşte şi a început a rîde.

Paznicul nu păru bucurat de asemenea isprăvi ale unei fiinţi neînsemnate, care săvirşise, *cu* venirea ei pe lume, o faptă cumplită.

— Mi-a mai adus şi alte ştiri de la Laz, de la cuscrul Mitrea şi de la cuscra Elisaveta, cum că s-au făcut rugăciunile de nouă zile şi pomenirea de patruzeci de zile.

Culi își încreți fruntea. Insă aceste știri trebuiau numaidecît cunoscute, căci, făcîndu-se rugăciunile poruncite, sufletul celor duși încetează de a mai rătăci prin preajma noastră și de a neliniști pe cei vii, căutîndu-și tihnă la scaunul Domnului Dumnezeu, la loc de verdeață și de bucurie.

Cînd a început a se muia viscdlitura clin ianuarie, Ursake Nicula era ieșit la slujba lui și nana Floarea socotea trecută primejdia. Iarna nu fusese nici prea lungă, nici prea aspră, dar ciutele și căprioarele suferiseră destul. Cînd paznicul de la Prelunci și-a scris raportul către domnii săi, a trebuit să însemne două ciute ucise la piscul lui Bara și una la șipotul Cernei și patru căprioare grămădite la Creanga Neagră. Trebuie să mai fi fost și altele, pe care încă nu le descoperise. Chiar și pe acestea apucase a le afla clin vreme Onu Bezarbarză. Omătul fiind viscolit și tare, lupii puteau fugi pe el ca pe pod ; pe cînd ciutele se cufundau cu copitele lor ; din pricina asta vînătorii aceştia crîn- ceni le putuseră ajunge in anume locuri grele și le jertfiseră. Adevărat era că și acești vînători plătiseră în parte paguba, mîncînd hoit otrăvit și rămînînd ca niște viermi chirciți în zăpadă, unii în valea Babei, alții într-o potecă ce coboară în tăul porcilor. Pieriseră înveninați șapte, și blă- nile lor erau întinse pe scînduri și le tot muta Onu Bezarbarză după soare. Urme de urși nu se mai vedeau ; intraseră la vizunii. Acuma, la 14 martie, amirosiseră vreme bună și nu mai aveau gust de somn. Va veni vremea pentru domni — scria Culi — să puște pe baciul lor, care are o blană de cinci pași în lung și de trei în lat, o blană înspicată negru ; și carele urs e cel mai viclean și. s-a deprins a fura șunci de cal aninate la hochstand.

— Iți va veni și vremea ta, viclene J îl amenința Culi pe acel urs ; neștiind însă bine dacă și-a ales peștera de somn Ln teritoriu la Prelunci, ori s-a amistuit cine știe unde, pe tărîm necunoscut.

La mijlocul Iui aprilie a sosit doctorul Micu, să-1 vadă pe paznic în ce stare se găsește. Paznicul se găsea în destul de bună stare și-i dădea vești plăcute despre cucoșii de munte. Iar doctorul Micu se semețea a fi cel mai mare domn al acestui vînat.

— Am șaptesprezece trofee și-mi trebuie al optsprezecelea, declara el.

«Acest domn doctor cu poreclă potrivită, cugeta Culi zîmbind, nu se poate să nu se socoată cel mai mare dintre toți vînătorii cei mari de pe lume !»

Erau cucoși sălbatici la Valea Mare și, în unele dimineți, jucau și se băteau pe viscoliturile rămase. La o mie cinci sute de

metri înălţime, se afla, într-o aşezătură ferită, un pîlc de brazi bătrîni. Culi se ducea, de cu sară ca să-i asculte pe cucoşi cum vin pe sus cu zgomot, ca să se aşeze pe spice de brad. îndată ce-i ştia unde sînt, se retrăgea şi se întorcea acasă, la Prelunci. Acolo povestea doctorului Micu toate cîte ştia el din anul acesta şi din alţi ani; îl lăsa apoi pe oaspe să se hodinească şi venea de-1 trezea cînd mai erau trei ceasuri pînă la ziuă. Se duceau amîndoi eu lumini prin cotloanele pădurii. îndată ce se apropiau de domnia gotca- nilor, stingeau luminile şi înaintau prin întuneric ; din loc în Ioc se opreau, ca să le asculte cloncănitul şi ascuţitul versului lor de dragoste, cînd îşi astupă ochii şi urechile şi-şi resfiră în evantaliu cele optsprezece pene ale cozii — sus în cer, în întunecimea de brazi şi în aburul cel dintăi al zorilor.

îndată după dragostele cucoşilor, în luna lui mai, s-au eliberat de zăpezi adîncurile pădurii şi au început să se arate, în luminişuri însorite, dediţe şi brînduşe. Seva a pornit, spărgînd mugurii, în pîrău au săgetat păstrăvii după cele dintăi gîze. Atunci a venit domnul Ieronim Dragu de la Sibiu, ca să-1 caute pe doctorul Aurel Micu şi a poftit pe Ursake Nieula să-1 ducă în plantaţii, la ţapi roşii. De şi lupii făcuseră pagubă, vînatul era destul de sănătos şi puternic — şi căpriorii au brăhnit din culme chiar în cea dintăi după-amiază cînd i-au căutat vînătorii. Culi se ducea cu domnul Ieronim ;. Onu Bezarbarză cu doctorul. Nana Floarea ieşea în urma lor în pridvor, cu mînile suflecate, de la îrămîntatul pînii. Şi-i plăcea s-audă într-un tîrziu, prin uşa deschisă, o puşcătură care duruia în creşteri şi scăderi prin cotiturile văilor. La înserat, sosea Culi dintr-o parte, cu ţapu-n spinare, în urma vînătorului său. Au sosit într-o sară şi Bezarbarză cu doctorul, nevoindu~se amîndoi cu o povară asemenea ; şi copilul a povestit un ceas, lîngă vatră, stăpînei lui, cum a ieşit ţapul, şi cum s-au apropiat, şi cum a mers puşcătură, şi mai ales cum a aflat el animalul căzut între nişte desimi nepătrunse.

Nana Floarea îl asculta cu plăcere, gîndindu-se că numai cîţiva ani vor trece şi acest fecior va fi în stare să aducă singur ţapul pe grumaz ; şi după ce va face cu el din munte zece kilometri, cînd va ajunge acasă, să sară o dată în sus de bucurie bătînd de două ori clin pinteni, înainte de a atinge iar pămîntul, după rînduiala paznicilor tari.

De două ori a fost chemată, în aceste expediţii, şi Vidra, căţeluşa, într-ajutor, ca să găsească ţapul cît după urmă de sînge, cît după putoarea pe care o lasă ca un fum subţire în urma sa.

A fost de cosit fîn, de săpat crumpene, de dres împrejmuiri. Nana Floarea l-a lăsat în voia lui pe Culi, in vâra aceea. S-a fost el coborît şi la Sebeş, să vîndă pieile de lup şi de jder ; s-a întors şi s-a suit la piscul Pătrului, ca să-şi arvonească brînză de toamnă de la bacii poienari; s-a dus să-şi găsească soţii la Branişte ; a ales şi a tîrguit cu ajutorul lor un cal în locul Murgului. Pe acesta îl chema Şargu. Era voinic şi blînd. Coborînd cu stăpînul său către apa Frumoasei, se deprinsese să sforăie şi să ocolească oseminte împrăştiate, într-un loc unde fusese o întîmplare năprasnică. Cîteodată Culi uita, dus pe gînduri ; iar Şargu îi da semn, ca să-şi aducă aminte. A căzut o ploaie viforoasă la sfîrşitul lui august şi drumuşorul s-a curăţit, nemaipăstrînd nici o amintire.

După ce a trecut şi mugetul cerbilor în linişte şi fără oaspeţi, a vestit domnul Ionaş Popa că n-a uitat de ursul cel negru şi vine să-1 caute. Era bună acea scrisoare, căci, din vale de hochstandul vechi, ursul cel cu furtişagul se arătase iar. Cel puţin aşa-i părea lui Culi, că-i ursul aceia pe care îl socotea el al lui.

— Am văzut ursul, a zis el către nana Floarea.
—■ Care urs ? tresări ea.
— Ursul meu.
Cînd a spus el întăi asta, nana Floarea şi-a plecat nasul cu nemulţămire la lucrul ei. Culi rîdea.
— Mai bine te-ai gîndi la altele... îi zise maică-sa.
— La care altele ? Eu mă gîndesc la ale mele, care sînt pădurea şi dihăniile.
— Se poate, dar să nu uiţi tu, Culi, că mai sînt şi altele pe lume. Ai fecior.
— D-apoi ce fecior ! Nu-mi trebuie să-1 văd. Umblînd, mîncînd, dormind, fiind singur ori adunat cu alţii, — nu pot uita ce mi-a fost drag ; io . ' \.m-j acuma străjer, ca să-mi dea de veste în orice clipă !
Nana Floarea oftă :
-- Bine, Culi.
El veni ca să-i sărute mîna. Ea l-a lăsat; nu era încă vremea.
Ursul care i se părea că e al lui ieşea în acea poiană căutînd nu ştiu cţ.
Poate caută pe dracu, îşi făcea socoteala Culi, cu oarecare bucurie ascunsă ; ori îşi aduce aminte că aici se pune carne de cal la păstrare în clenciuri, sub podina pătulului; ori se plimbă el aşa, de plăcere, fiind dintr-o sămînţă domnească ; ori se îndestulează cu smeură în desimile acestea nestrăbătute de smeuriş ; ori a simţit miros de miere şi are bănuială de vreun roi într-o scorbură. îi aduc eu doctor bun, care să-i dea ce-i trebuie.
Domnul Ionaş Popa a sosit la amiază, în ziua de 14 oc- tomvrie. Cum a sosit, a ascultat istoriile lui Culi, prepusurile Iui, aşezarea locului, — toate cîte-i trebuiau. Zîm- bind, îşi pregătea carabina şi era încredinţat că nu va vedea nici urmă de urs, după o logică şi o rînduială bine cunoscută vînătorilor.
— Cum merge treaba, Culi ?. a întrebat el deodată.
Paznicul s-a întors surprins, căutînd în juru-i ruinile despre care voia să se informeze stăpînul său. Nu mai erau ruini, nu mai erau pojaruri. Totuşi Culi privi în sine neguros, negrăbindu-se a da răspuns. Domnul Ionaş Popa a clătinat din cap şi, venind aproape, l-a bătut prie- tineşte pe umăr :

— Poate eşti prea singur, Ursake.

Culi a scuturat energic din cap. Nici vorbă nu putea fi despre lucrul la care se gîndea domnul de la Cluj. Dar altfel, domnul Ionaş Popa îl găsea iarăşi voinic şi sprinten ca altădată şi deosebit de atent la toate ale pădurii.

Au pornit la deal pe o vreme lină, fără susur de vînt. Era jilavă umbra brădetului ; în poieni se împînze? aur rece de soare. La ceasurile cinci, au fost dincolo de pătul, în curmătură. De la locul unde s-au aşezat, se deschidea lumină în fund ; de-acolo poiana ocolea larg într-o parte şi-n alta. în faţă — ascunzîndu-i trupul nalt — vînătorul avea un prag de stîncă, pe care îşi rezemase carabina cu lunetă. Culi îşi ocupa ascunzişul lui obişnuit, între tufe de bisacăn.

Aşa au aşteptat pînă către înserat. Au început să schimbe şoapte şi se pregăteau de retragere.

— E uşor de înţeles, explica domnul Ionaş Popa, că vînatul nu vine cînd poftim noi, ci cînd are el gust. Ziua a fost prea frumoasă şi pădurea asta are multe plimbări. Cînd ne ducem noi la acele plimbări, atunci vine el aici.

Paznicul a stăruit, fără să înţeleagă nici el de ce :

— Mai stăm puţin, domnule doctor. Numaidecît trebuie să mai stăm.

Lumina din fund începea să se umbrească şi din acea umbră prinse a se despleti către curmătură o ceaţă subţire, îndată ce se aşeză pîcla aceea de toamnă, schimbînd înfăţişările dintru început ale priveliştii, paznicul deveni neliniştit. Prindea să se amestece funingine în pîclă, cînd el se sprijini în coate şi înălţă fruntea. Mormăi ceva.

— Ce este ? a întrebat şoptit stăpînul. Cred că ne putem întoarce ?

— Da, domnule doctor, dar nu înţeleg ce caută calul meu în poiana asta.

— Unde vezi tu cal, Ursake ?

— Văd pe Şargu, domnule doctor. Ursul vine de obicei de la vale şi are mişcări pe care le cunosc. Calul meu văd că a intrat de către deal şi iese acuma lîngă cei doi brăduţi.

în aceeaşi clipă doctorul Popa văzuse, şi pusese pumnul în greabănul lui Culi, apăsîndu-1 în culcuş. îşi pregăti arma şi căută prin lunetă.

— Parcă n-ar fi Şargu, domnule doctor, aiura Ursake. Ba e Şargu. Da-l-aş dracului! vi-1 vinci pe cît l-am cumpărat.

Doctorului Popa ii venea să ridă de asemenea vînătoare. El văzuse urs; iar acum se afla încredinţat că e Şargu.

— Eu zic să trageţi, domnule doctor, şopti Culi aţîţat. Ne înşală !

Domnul Ionaş Popa a căutat a doua oară crucea lunetei şi a pus-o în fantasma din ceaţă. A tras. S-a auzit un rîn- chezat cum nu s-a mai pomenit niciodată să rîncheze un cal; pe urmă o fugă prin vreascuri; pe urmă poiana s-a închis în tăcere. Şi s-a întunecat de înserare negura.

Au stat neclintiţi, cu urechea întoarsă către fundul curmăturii. Nu era de bănuit vreo altă mişcare. Părea că s-a săpat în preajma lor o groapă a tăcerii. Au aşteptat aşa vreme îndelungată ; poate un ceas.

Vînătorul clujan s-a mişcat.

I-a şoptit îndată Nicula Ursake :

— Mă rog frumos, domnule doctor, mai staţi puţin.

— Stăm degeaba, Culi, a răspuns vînătorul. S-a dus.

— Nu cred, domnule doctor.

— Atuncea ţi-am puşcat calul.

— Ha-ha ! n-ar fi nimic asta. Dacă nu m-aş teme, m-aş duce să-1 caut şi să-1 găsesc. Dar mă tem. Şi nici pe domnia voastră nu vă las să vă duceţi, domnule doctor.

Era nelinişte în paznic ; glasul dintrodată îi răguşise.

— Atunci cum facem, Ursake ? Cred că să ne re- tragem.

— Şi eu aş spune tot aşa, domnule doctor. Mai ales că aş cerceta grajdul şi s-ar vedea numaidecît ce-a fost.

Au părăsit curmătura cu luare-aminte; au lăsat în urma lor ca o poartă închisă. începea să se molipsească de nelinişte şi vînătorul. După ce au urcat culmea şi au prins a coborî spre casă, domnul Ionaş Popa a deschis lampa electrică. Aici, în Prelunci, nu era deloc ceaţă ; locul părea mai uscat şi mai puţin rece.

Uşile se aflau deschise ; luminile aprinse ; un foc mare juca pe vatră, în odaia oaspeţilor. Bezarbarză ieşi în jocul acela de lumini auzind paşi, şi strigă spre întunericul pădurii, îngroşîndu-şi glasul:

— Care-i acolo ?

— Noi sîntem, răspunse Culi. Ascultă, Onule ; răspunde repede. Auzi tu ?

— Aud.

— Răspunde : unde-i Şargu ?

— In căsuța lui, răspunse Onu, rîzînd. L-am ospătat cu fîn şi i-am dat apă.
— Cînd ?
— Mai acum.
— Dar slobod fost-a ?
— Fost; dar nu se duce departe.
Cei doi se apropiară. Bezarbarză văzu cu mirare că Nicula Ursake trece la grajd şi cercetează. Vînătorul se oprise în pridvor.
Culi se întoarse :
— E aici, zise el cu glas schimbat. A fost înşelare, precum am spus.
—- Ba atunci am tras în urs, rîdea domnul Ionaş Popă. înşelarea a fost din partea mea, că nu l-am nimerit.
— Se poate şi asta, răspunse pe gînduri paznicul.
Nana Floarea află numaidecît de la Onu că s-a întîmplat ceva neobişnuit. Ar fi poftit să întrebe pe domn şi nu cuteza. Culi n-avea poftă să vorbească ; a îmbucat de puține ori şi s-a dus în fundul odăii, întinzîndu-se în patul cel mare pe o coastă, cu tîmpla rezemată în palmă.
Vînătorul s-a simțit trudit şi a adormit îmbrăcat un somn; după aceea a ieşit afară, dinaintea casei de vînă- toare. Luminile încă ardeau în casa de sus şi în cea mică. Nana Floarea se afla afară singură, între tăceri neclintite, privind cerul senin şi fără lună. Bolta era spuzită de luciri; găinuşa se suise în creştetul amiezii.
—' Frumoasă noapte, zise domnul.
— Da, suspină nana Floarea. Domnia voastră nu dormiți ?
— Nu. Cum se zăreşte de ziuă, trebuie să ne întoarcem unde am tras. Poate să luăm şi pe Vidra.
— Crezi domnia ta că l-ai lovit ?
— Aşa cred.
Nana Floarea aşteptă o clipă.. întrebă iar, şoptit:
— A fost ursul ?

— Dacă n-a fost calul lui Culi, zîmbi domnul Ionaş Popa, atuncea numaidecît a fost ursul.

Nicula Ursake se mişcă şi el din casă, chemat de vorbele care sunau afară şi ieşi sub stele. Femeia schimbă vorba ; aflase că badea Toma va să vie a doua zi cu o ştire despre un rîs din Pîrăul Şerpilor. L-a întîlnit pe Bezarbarză tocmai sus, la Runc, şi i-a lăsat vestea asta lui Bezarbarză. Ursake tăcea ; era- bine încredinţat că, înainte de a ieşi el afară, se vorbise de altceva.

— Mergem, Culi, îi zise într-un tîrziu vinătorul, obser- vîndu-1 că nu mai avea astîmpăr.

Pînă la poiana hochstandului aveau de străbătut cam opt kilometri, dar au pornit cu mult mai înainte decît trebuia. Culi ducea căţeluşa ; domnul Ionaş Popa îl urma cu felinarul cu petrol, care lumina slab. Le era destul, ca să nu apuce greşit o altă potecă. Umblau cu luare-aminte, ca să nu tulbure pacea aceea a întunericului. Din cînd în cînd, o adiere da şuiet prin brazi, vestind înainte trecerea oamenilor.

Cînd au ajuns la locul cel bun de oprire şi aşteptare, de unde dintrodată puteau ieşi la pătul, s-au oprit, aşteptînd ziua. Vîntul dinaintea zorilor se strecura tot mai ades în somnia pădurii, risipind visurile ei neguroase. Deasupra, în creştetul catapitesmei, rămîneau tot mai puţine făclii. Apoi începu a se prevedea bruma, în poiana din faţă.

Culi ofta, din vreme în vreme ; totuşi, văzînd pe Vidra liniştită, avea nădejde că nu vor da peste năcaz. Acelei căţeluşe îi veneau de departe, în nări, toate înştiinţările. Iar curmătura fiind aproape, numai sub hochstand, orice ar fi fost acolo ea trebuia să ştie. Aşa ar trebui să cunoască oamenii toate, cum le cunoaşte acest animal, se gîndea Culi, — căci vorba de mai nainte, «năcaz», exprima pentru el ceva cu totul nedesluşit. Vidra nu ştie să cetească şi să scrie, nici săvîrşeşte atîtea măiestrii de mirare ca omul, dar cunoaşte altele cu mult mai ager decît noi, simţind de departe pe duşman ori avînd înştiinţare despre o nenorocire. Aşa a venit Vidra în celalalt an şi l-a căutat, ca să-1 ducă acasă. Acolo, Ana nu mai avea mult de stat între noi, după cum s-a şi văzut.

— Acuma putem merge, Culi, a şoptit domnul Ionaş Popa.

Culi a tresărit. Stăpînul său depusese felinarul stins şi-şi pregătea carabina Poiana îşi deschisese liniştea argintată. Orice adiere de vînt căzuse.

S-au dus de-a dreptul la cei doi brăduţi. Ursake începu să caute smuncit. Căţeluşa avea mai multă cumpănă decît el. Insfîrşit,

li s-a părut că găsesc urma. Vidra a înălțat apoi bănuțul nasului ei. Au socotit atunci că vrea să-i ducă de-a dreptul în fund-; dar pe urmă i-a dus spre stînga.

Cînd s-au oprit mai încolo, căutînd o altă orientare, Nicula Ursake a icnit. In aceeaşi clipă şi vînătorul a văzut dihania la treizeci de paşi pe un catarg gros de brad răsturnat. Se suise acolo şi stătea gata să sară asupra duşmanului. Doctorul şi făcuse gestul ca să ia arma la umăr ; dar apoi amîndoi oamenii îşi eliberară piepturile de răsufletul comprimat, băgînd de samă că blana ursului era presărată de argint de brumă. Fiara pierise încă din ajun ghemuită acolo.

I s-a părut lui Culi, — ori într-adevăr s-a simțit luminat ? S-a grăbit să se ducă la urs, căutîndu-i puşcătură ; a luat de ia un brădui un clomburel, muindu-1 în sîngele închegat, şi l-a prezintat stăpînului său, gratulîndu-1 pentru succes.

«L-am vestit eu că n-are să-i meargă bine», îşi zicea Nicula, întorcîndu-se la fiară, ca s-o cerceteze din nou. Atuncea cînd a furat şi a mîncat şuncile, va fi stat pe lîngă pîrău zece zile în şir, ca să poată birui atîta sărătură. Frumos animal; n-are nimic deosebit, decît blana asta întunecată. încolo, ochiul i-i rotund ca la orice urs şi fruntea boltită. Ghiarele parc-ar fi de fildeş. Trebuie să fie un baci bătrîn. Şi-a adus aminte de locul cu bunătăți şi s-a întors şi în ist an. Aştepta, poate, să găsească şi vin. Culi nu mai descoperea acuma nici o duşmănie şi nici o drăcie, căci spaima lui de-atunci îşi avusese pricina în supărările lui proprii, clocite şi înveninate ; iar ursul se afla în pădurile şi-n munții lui şi nu avea cu el nimica. Încît, privindu-1 acuma, Nicula simțea un fel de simpatie şi puțină milă pentru acea ființă a lui Dumnezeu.

— însă i-a venit şi lui vremea, se scutură el din gînduri, înturnîndu-se spre stăpînul său vînător.

— Ce ai, Culi ? Prohodeşti ursul ?

— Mă gîndeam şi eu la unele lucruri, domnule doctor, zîmbi paznicul. Au fost nişte spaime zadarnice, care s-au dus...

— ...cum se duc toate, Culi.

— Aşa este... cum se duc toate, oftă paznicul.

Apoi dădu la o parte amăgirile acestea ale inimii şi trase cuțitul, prubuluind unde să tîrîie jivina, unde s-o atîrne şi cum să lucreze, ca să-i scoată cît mai frumos blana. Acea piele are să meargă la Bucureşti, are să călătorească la Paris, ori la Berlin, prin expoziții; au să se mire domni şi doamne în jurul ei; are să vie un domn preşedinte să-i dea o medalie de aur ; aşa încît Culi se simți,

într-o privință, onorat de operația pe care o făcea ursului său, în acea zi însorită de octomvrie. Domnul Ionaș Popa se îndeletnici o vreme cu aparatul fotografic ; făcu drumul la Prelunci, ca să aducă pe Bezarbarză cu căruța, să încarce carnea. Trebuiau pregătite și șunci de urs — despre care șunci, unii domni ce nu sînt vînători spun că ar fi mar bune și mai gustoase decît orice șunci de pe lumea asta.

— Ba eu n-am mîncat și nici n-am să mînc în viața mea, declara Culi. Mi s-ar părea că mînc și din calul cel răpănos de la stîna poienarilor.

— După ce s-a dus domnul de la Cluj cu trofeul, Culi a rămas cu ai săi și cu ale sale, ca să se pregătească de iarnă. Mai stăruiau în el oarecare neliniști — mai mult amintiri, cătră care zîmbea cu mîhnire. S-a coborît de două ori devale, pînă la Sebeș. Cînd se întorcea a doua oară la deal, la începutul lunii lui noemvrie, se întîmplase a fi o zi călduță, cu soare de aur. Munții cei mai depărtați visau în pîcle, iar pădurile de la malul Frumoasei aveau în ele ca o dulceață a unor păreri de rău, Cînd a ajuns la o cotitură și la un pod, a văzut aproape, numai la o zvîrlitură de băț, două căprioare care stăteau neclintite pe costișă, părînd a asculta ceva. Huruitul moale al căruței se amesteca în zvonul apei. Nu s-au tulburat nici cînd au văzut calul. Mai tîrziu au deslușit că este și o altfel de ființă între acele lemnișoare uscate și ciudat alcătuite. După ce s-au dus ele în copce, la deal, fără de nici o spaimă, paznicul de la Prelunci a înțeles ce așteptau ele acolo, în pripor. Le sosise pe boare de vînt, din susul apei, înștiințare de mirosuri aspre : cobora de la stînile Șurianului o turmă, cu toți asinii, tărhatul și cînii. A trecut domol, într-un nour de pulbere. A rămas un sunet de clopot, după ce priveliștea s-a prelins în cotitură. Alte tălănci tari nu se mai auzeau, măcinate de murmurul Frumoasei. Dar acel clopot mic de aramă rămînea distinct și singur și-1 auzeau desigur și căprioarele, în țancul nevăzut unde se opriseră.

Nu multe zile după întoarcerea lui Nicula Ursake din blîndeța văii, au trecut pe deasupra Preluncilor stoluri de dumbrăvenci, fîlfîind și învîrtejindu-se cătră asfințit. Și la o zi după ce au trecut acele cîrduri de dumbrăvenci, s-a înegurat cerul de nouri posomoriți și a prins a bate o ploaie piezișă, subțire și rece. După douăzeci de ceasuri de curgere, în acea ploaie subțire s-au amestecat fulgi de lapoviță ; astfel că s-a așezat cap de iarnă. Pînă la coada iernii era îndelungat timp. însă Nicula ieșise din ticăloșia lui și își regăsise puterea. Știa că are ce faGe și mai ales se bucura că va putea să-și răscumpere paguba de jderi și lupi din vremea suferinții.

— Ai fost numai pînă la Sebeş, Culi ? l-a întrebat nana Floarea.

— Da, mamă ; dar de ce mă întrebi ? ai avut nevoie să mă mai duc şi în altă parte ?

— Nu. Te întrebam aşa. Mă gîndeam că poate te-ai oprit în Laz.

— Nu m-am oprit. Ce este în Laz ?

Nana Floarea a zîmbit :

— Am eu acolo o prietină, care trebuia să-mi aleagă şi să-mi cumpere nişte bumbac. Este una Serafina Burlă — bătrînă ca şi mine. Iar lîngă Serafina Burlă, stă femeia aceea care creşte pe feciorul tău.

— Nu m-am oprit, mamă, în Laz. Am poposit puţintel lîngă cimitirul pe care-l ştii.

— Aşa ? Ai văzut şi pe domnul părinte Dămian ?

— Văzut. Mi-a spus că are de făcut slujbă de un an la acel mormînt. I-am plătit.

Nana Floarea se uita pe gînduri într-o parte şi asculta ornicul.

— Am făcut bine ?

— Ai făcut bine, Culi. Ar fi trebuit să-mi aduci răspuns despre Octavian, căci sînt cu grijă. Dar mă gîndesc că nu va fi nimica. Dacă ar fi ceva, Răduța mi-ar da răspuns.
Culi se miră :

— Care femeie ?[P] Culi.

— Nu. Dacă vrei să afli, atunci să ştii că aceleia îi zice Nastasia şi soțul ei e slujitor la notarăş. Are el puțină simbrie ; le pare bine de ce le mai dau eu, pentru copil. Dar, cum ți-am spus, lîngă casa acestei Nastasii, trăieşte o prietină a mea, Serafina, care-i văduvă. Am fost bune prietine în tinereța noastră şi nu era zi să nu ne vedem. Soțul ei a pierit în bătălie la țara Italiei; i s-a întors de acolo numai numele. Se ofileşte şi ea acolo în Laz — şi lucrează. Se pricepe la țesut şi la ales scoarțe — care nu
ți-am spus, să-mi aleagă anume bumbac, ce-mi trebuie. Mirarea lui Culi sporea :
Dacă aț fi şti ut^ă[1] o^eLr^okf întîSS şt^meream!
sînt eu[V]că n^ti-am^bi^înainte[11] de[C] a*t ^cob^^la Sebeş. Rămîne pe altă dată. Ori va trece prietinul nostru
să Îu te°superi Tu, Cuîi"^ fiiTiifmîi Snătos^f'să izbîndeşti tu, în iarna asta, s-aduni zece pielcele. Cum va fi oare prețul jderilor ist an?
^ — încă nu se ştie anume, dar va fi bun preț. Te rog
să-mi spui ce'nu mi-ai spus.
— Ce nu ți-am spus ? _
^îmfpo^tT^duS ştire °desp?e 'Octaviaîț dacă-Vnewil! Cum va fi ceva, se roagă de un călător care suie la deal, se anină in căruță ori se aburcă pe cal în dosul lui şi vine
la Prelunci. Dar pînă acuma, har Domnului, n-a fost nevoie să vie, şi voi mulțămi Maicii Preacurate Fecioara Maria că n-a fi nevoie nici de acum înainte. Mie-mi place copila asta a Serafinei, pentru că-i cuviincioasă şi nu-i obraznică. Fiind săracă, Serafina ar vrea s-o trimeată la slujbă la Sibiu ori la Bucureşti, dar stă la îndoială. E uşor să lepezi aşa în lume o fată de optsprezece ani; fiind şi frumoasă, greu i-ar fi s-o aducă înapoi. Am sfătuit-o eu să mai aştepte, măcar cît îmi face mie trebuință, pînă ce-oi lua de la Nastasia pe Octavian. Mă gîndesc eu să-1 mai las să sugă iarna asta şi vara viitoare. Pe urmă îl înțercăm şi-1 aduc aici. Am eu apoi treabă destulă cu acest copil; mă împresură multe griji ale mele, ca o bătrînă care slăbesc din zi în zi, şi n-oi mai lua în samă şi grijile altora Facă Serafina ce va şti; treaba ei î Mai bine ar fi avut un fecior vrednic, decît ceea ce are. Un fecior aduce spor ; o fată pagubă.

Pe lîngă pagubă, şi ruşine. Bucuroasă mă aflu că am fost păzită de astfel de năcaz.

După ce nana Floarea tăcu, ornicul din părete răspunse :

Tic-toc-tic!

Cîteodată paznicul lua cu el în pădure pe Onu Bezarbarză, mai ales cînd se ducea să cerceteze teascurile.

Căpcăni de jder clădea Culi la locuri unde aceste jivine mici şi agere aveau mult umblet. Aşeza lemnele lungi între doi arbori vechi. Jderul trebuia numaidecît să se strecoare pe o punte îngustă de trunchişor de brad, ca să ajungă locul unde era bucata de cărniţă sau trupul sînge- rat al unei gaiţe. Cînd ajungea acolo, călca pe o pîrghi- oară şi atunci cădea asupra lui un lemn, strivindu-1 şi acoperindu-1 în acelaşi timp. Era acoperit şi ascuns, ca să nu-i răpească omului prada alt hoţ al pădurii, fie vultur, fie vulpe, fie lup. Această alcătuire de lemne, care se ţineau ca într-un fir de păr şi totuşi erau statornice în vînţ şi ploaie, era o învăţătură de la pădurari şi paznici mai bătrîni, care au vieţuit în Carpaţi şi la apa Frumoasei din cele mai afunde veacuri, şi e un meşteşug tainic al lor.

Acest meşteşug tainic îl învăţa acum şi Bezarbarză de la baciul său.

— Culi-baci, grăia într-un rînd Bezarbarză, umblînd pe potecă în urma lui Ursake, eu am văzut, ieri, jderul într-o furcă de brad la Creanga Neagră. S-a tras pe furiş în lungul trunchiului şi, cît am clipit, a prins veveriţa. I-a rupt gîtiţa, i-a supt sîngele şi pe urmă sta şi o cronţăia. Eu mă uitam şi l-am lăsat. Dar îl suduiam în gîndul meu. Ce rău i-a făcut lui o veveriţă ?

— Nu i-a făcut nici un rău, Onule ; dar veveriţa de ce mîncă ouăle şi puii de prin cuiburi ?

— Asta este ! îşi aduse aminte Onu.

Era şi în el, uneori, neliniştea asta care fusese şi a lui Culi. Acuma, la observaţia lui Onu, Ursake îşi făcea socoteală că toate vietăţile pădurii lui se alungă şi se prigonesc din voia nepătrunsă a Ziditorului, ca să dobîndească putere, agerime şi iuţeală ; ca să le fie tihna mai bună după spaime şi primejdii, aşa cum lui, deodată, îi place mai tare viaţa după desnădejdea şi căderea din toamna trecută. Fără amărăciune, nu s-ar cunoaşte bucuria şi dulceaţa. Aşa ne pare de rău întăi ! şi pe urmă începem a uita...

— Caută tu teascul, Onule, zise Culi; eu am să stau aici să trag o ţigară. Mă mai gîndesc la unele şi la altele.

Nicula Ursake era mîhnit în fiinţa lui cea mai dinlăuntru că cele iubite de el altădată acuma îl împresoară tot mai de departe. Şi îi displăceau întrucîtva unele vorbe ale bătrînei despre satul de devale care se chiamă Laz.

. Bezarbarză se întoarse :

— Bade Culi, am aşezat carnea.

— Bine, Onule. Acuma ne întoarcem, ca să nu ne aştepte mult nana Floarea cu prînzul. Să-mi spui, Onule, dacă îţi mai aduci tu aminte de oamenii din Laz.

— îmi aduc aminte de unii, răspunse cu mirare sluga. Dar eu n-am trăit chiar în Laz, ci mai la o parte, pe o rîpă. Acuma nu mi-ar mai plăcea acolo ; m-am învăţat la munte. Dar din ce pricină, Culi-baci, mă întrebi dumneata de Laz ? Era vorba să mă trimeată într-o zi nana Floarea la una lelea Nastasia, pentru pruncul cel mic.

— De asta întrebam şi eu.

— Apoi să ştii, Culi-baci, că nimeresc eu, să n-aveţi grijă. Dar are să fie mai greu de adus pruncul, nu pentru că răcneşte după ţîţă, căci întăi şi întăi îl înţarcă ; dar el fiind învăţat numai cu muieri, n-are să-i placă să umble cu mine. Pe urmă, am să-1 învăţ ea felurite meşteşuguri şi are să-i placă să umble după mine ca un ieduţ. Numai atuncea, la început, are să fie greu. Nana Floarea rîdea şi zicea că să vie şi nişte muieri de la Laz cu mine.

— Care muieri ?

— D-apoi ştiu eu cum le chiamă ? Am să mă mai cuget cum e de făcut. Pînă la vară este vreme.

în timpul verii anului următor 927, au fost felurite înţepături despre Octavian şi despre Laz. De cîte ori încăleca Ursake, ca să se ducă devale pentru afaceri şi treburi, nana Floarea venea şi amesteca vorbe multe lîngă capul calului, aşa că, în urechea lui Şargu, intrau de zeci şi zeci de ori aceleaşi şi aceleaşi nume, pe care Culi nu dorea să Ie mai audă. însă numele pe care îl poftea el, aşa fără pricină, numai ca să-1 mai asculte o dată, acel nume nu se mai rostea. Ursake avea în el o bănuială că numele acelea — care se spuneau — ori nu se spuneau — în curînd aveau să ia fiinţă în Prelunci, sehimbînd toate. Din pricina asta, începea să fie iarăşi neliniştit.

în ajun de Tăierea cinstitului cap al prorocului Ion Botezătorul, carele se prăznuieşte în august, ziua a douăzeci şi noua, nana Floarea a avut treburi mai multe decît de obicei. A copt pîne, a sărat carnea de la un purcel, a umblat încolo, a umblat încoace ; tot se tînguia că e singură şi nu mai poate. Nicula a tot ascultat-o şi a priceput că pofteşte să-i mai poruncească ceva.

— Unde doreşti să mă mai duc, maică ? a întrebat el zîmbind. Cred că a venit vremea să mă duc.

— Unde să te duci ? s-a întors ea, privindu-1 cu luare-aminte. N-avem nevoie să te duci nicăieri. Adevărat eăy mîni, se deschide pentru mine o zi ca aceea; dar pentru ce-mi trebuie mie am pregătit pe Onu.

— îl trimeţi pe Onu ?

— Da.

— Cu căruţa ?

— întocmai aşa, Culi. Fost-a ori nu vorbă mai de demult că, la vremea asta, vine Octavian la casa lui ? Acuma se duce Onu, îl ia şi mi-1 aduce.

— A fost vorba de asta ? şi vine domnişorul la ale sale ? se miră Nicula Ursake.

— A fost vorba, băiete. Şi nu rîde tu de un fecior care va să ne aducă bucurie.

— Rid eu, maică ? Eu mă veselesc. Bucurie nu ştiu dacă mi-a aduce. Insă mă gîndesc, mamă, că Bezarbarză are să-1 sperie şi nu l-a putea aduce singur — să-1 ţie în braţe şi să mîie şi calul.

Nana Floarea a clătinat din cap :

— Asta am ştiut-o eu, Culi, oricît de puţină minte aş avea. Aşa că vine cu el cine trebuie.

.-— Vine femeia aceea, Nastasia ?

— Se poate să vie şi ea; dar nu ştiu bine. Să dea Dumnezeu să fie mîni o zi după dorinţa inimii mele. Şi mai ales poimîni, cînd se întoarce Onu şi mi-1 aduce pe Octavian.

— Ţi-1 aduce pe Octavian, iar eu nu-ţi mai folosesc.

— Ba mi-1 aduce şi tu îmi-foloseşti şi-mi eşti mai drag pentru ca îmi vine acel nepot. Poate, bucurindu-mă, mi-or mai sta durerile de picioare şi de şale şi mi s-or mai limpezi ochii. Căci am început să nu mai văd bine. Dacă vrei să te duci tu, du-te, căci vei fi avînd şi alte treburi; dar eu mai de demult m-am gîndit la Onu.

— Ba eu nu m-oi duce. Să se ducă Bezarbarză, a hb-tărît Nicula Ursake.

Nu s-a ştiut bine cînd s-a dus sluga. Culi a băgat deodată de samă că Onu şi căruţa lipsesc. Văzînd el asta şi gîndindu-se la feluri de feluri de întîmplări, s-a pornit în ziua de Sfîntu Ion, peste Valea Mare, la prietinii lui din Branişte.

Acolo a găsit bună-pace. Aproape de casa prietinilor lui, nişte căpîlnari şi nişte lăzureni întemeiaseră tabără, fiind ei acolo în cheile Frumoasei de zece săptămîni, bă- tînd cu ţapinile şi descîlcind închisorile plăviilor. I-a părut bine că a găsit mai cu samă oamenii din Laz şi a băut Cu ei cîteva pahare de vin, la colibele lor. A voit să-i întrebe ceva pe unii din ei; după aceea nu i-a mai întrebat şi s-a dus cu badea Toma şi cu Traian mai sus, pe o rovină cu jipi, ca să caute vatra unei scroafe de mistreţ, care începea să iasă cu godinii după ea, privindu-i cum se joacă. Pîn- dind el într-acel fund de vale, i-a plăcut priveliştea şi avea coraj. A mas la Branişte şi nu-şi mai aducea deloc aminte de întîmplările ce povestise badea Toma Orăşanu. S-a întors la Prelunci în ziua de 30, după amiază.

A început să-i bată inima, văzînd căruţa acasă. S-a temut să nu se fi întîmplat vreo poznă. S-a temut poate să nu cugete prea mult asupra unor împrejurări nouă, pe care mai curînd dorea să le lase nedesluşite. S-a abătut pe la grajd şi a văzut pe Şarg liniştit : a întors spre el botul şi a făcut uşurel: Hn-hn ! Atunci a ocolit colţul casei celei mari, la pridvor.

In pridvor, în bătaia soarelui, şedea la pămînt un copil străin. Era bălănel şi cu ochii căprii. Ochii lui mari, cu gene cîrligate, păreau ceva cunoscut, ca o amintire scufundată. Copilul acela străin, îmbrăcat cu rochiţă roşie, ca să nu-1 deoache nici om, nici fiară, trăgea pe Onu Bezarbarză de cap. Iar Onu Bezarbarză se afla întins pe spate cît era de lung şi lăsa pe prunc să-1 tragă de

încîlcitura lui — păr vîlvoi în coloarea finului. Copilul cel mic şi cu cel mare grăiau. Cel mare îl învăţase pe cel mic cum şă întrebe, cel mic întreba şi cel mare răspundea. Cel mic însă nu ştia să-şi deslege de tot limba şi bolborosea peltic.

— Ai fost în pădure ? întreba Octavian.

Era o întrebare misterioasă. Pădurea era lucrul nou care se vedea de jur împrejur, în lumina unui alt tărîm.

— Ai fost în ***păcluie ?***

— Am fost, răspunse Onu.

— Ai văzut *ulsu ?*

— Văzut.

— Nu te-ai temut ?

— Nu.

— Ce i-ai spus ?

— I-am spus : bate ici brînca şi să ne luăm la trîntă.

Octavian nu pricepea nimic din afacerea asta şi, în întrebările lui, era necontenit ajutat de Onu ; cu toate acestea era fericit că întreabă şi i se răspunde.

Culi s-a grăbit să-şi ia copilul în braţe şi să-1 mîngîie ; pe urmă l-a lăsat să petreacă în legea lui şi s-a retras spre casa cea mică. înţelegea că nana Floarea nu era în casa cea mare. Dacă ar fi fost în casa cea mare, i s-ar fi auzit de departe glasul neînduplecat. Dacă nana Floarea nu-i acasă,

atunci e dusă după smeură, într-un loc ştiut, în lungul pî- răului. Acolo mai mult vorbeşte decît culege, căci are oaspete din Laz. încă din ajun Culi înțelesese cine vine cu copilul şi-i era puțin frică de o dezamăgire. Aşa că, de bună-samă, se afla lîngă nana Floarea — părînd c-o ascultă şi pîndind cu ochii altceva — acea odraslă din Laz, fata Ser afinei văduva.

Cum se ducea la vale, îi venea să întîrzie şi să ocolească în altă parte. -Se opri un timp, ca să urmărească în lumina poienii zborul rîndunelelor ; privi pe luciul pîrăului Pre- luncilor, ca în argint viu, săgetarea păstrăvilor după muşte. Cîntau în otavă miliardele de tomniți, şi pădurea pînă în adîncurile ei fremăta de beția vieții. Culi primi de la pă- mînt şi de la brazi mireasmă pînă în fundul sufletului.

Deodată văzu venind spre el pe nana Floarea cu două soațe. Una era bătrînă şi rîdea ştirb ; aceea era nana Serafina. Cealaltă era o copilă. Nu rîdea ; se uita în colo, spre un brad căzut ; îi bătea soarele în fruntea lucie. Nicula Ursake îi văzuse ochii, atît cît îi trebuia, o clipă.

Cu toate cărțile lui din raft şi cu toate însuşirile de polițist, Ursake înțelese că n-are ce şi de ce să judece. Era vai de sufletul lui; căci erau acuma asupra sa trei muieri. Lui nu-i trebuia, însă, decît aceea pe care de mai de mult o dorea, printr-o viclenie ce nu era a femeilor bătrîne, ci a lui Dumnezeu, cel care îşi are scrise vicleniile sale sfinte în toată zidirea sa, cu semne fără de moarte.

Mergînd către acea copilă nouă a lumii, îşi lepădă țigara şi zvîrli în asfințit un rotocol de fum. Ca şi cum ar fi fost izvorît din inima lui, acel rotocol se subție ca o umbră fină, ce ar părăsi pentru totdeauna poienile de la Prelunci. Căci morții noştri, cîtă vreme îi dorim, stau în noi şi-n preajma noastră ; iar cînd începem a-i uita, ne părăsesc • între ei şi noi se aşează nu numai moartea, ci şi viața.

Fevruarie, 1938, Iaşi.

24 IUNIE

Acum un an, după ce a trecut primăvara, mi-am pregătit undița de păstrăv şi m-am dus la munte. Entuziasmul meu pentru petrecerea ce-mi făgăduiam era în raport direct cu explozia de lumină şi căldură a împrejurimilor bucureştene. Ajuns însă sus, dincolo de o mie de metri altitudine, am fost silit să constat din nou că înțelepciunea bătrînilor noştri rămîne valabilă pînă la istovirea timpurilor ; deci mi-am tras din sac cizmele şi hainele groase. Mai stăruia acolo o bucată din coada iernii, care din cînd în cînd şfichiuia cu ploi înghețate aşezarea din Branişte, iar pe piscurile Pătrului şi Şurianului fulgerau încă omă- turi, în răstimpurile de soare. Cum

îndrăzneam să ies cu undița la malul rîului, se povîrnea de sus, învîrtejit de vînt, un nour negru, care scutura lapovița. Sara, se făcea senin ; în vremea nopții scînteiau toate stelele văzduhului. Dimineața, văile se umpleau de o ceață lăptoasă. Către amiază așteptam o limpezire. într-adevăr, soarele se arăta cîtva timp, ca să ne amintească existența lui și să ne dea nădejde ; dar îndată după aceea prindeau să șușuie brazii și auzeam în ponoare depărtate vuietul furtunii și al ploii.

Am așteptat o săptămînă să se așeze vremea. După aceea, visînd altă epocă tihnită a acelei așezări, m-am coborît iarăși la cîmpie. Am ieșit din ploaie și din furtună ; am regăsit primăvara la Sebeș ; am revenit în cîm- pia dunăreană, lepădînd de pe mine toate cojoacele, unul după altul, ca Dochia. Aici era vara în toi și un cer încremenit în liniște, ca un smalț albastru.

Pe Bărăgan nu plouase de trei săptămini. Cota apelor Dunării — indicator al tuturor pescarilor tovarășii mei — era destul de scăzută. Deci, ca să răscumpăr vîrtejurile reci și vîltorile de la apa Frumoasei, mi-am îngăduit puțină odihnă și răgazul necesar ca să-mi schimb uneltele ; am luat undițile de crap și, cu niște buni tovarăși, m-am transportat la o baltă a fluviului.

Cetățenii României cunosc Dunărea din planșele geografice sau o văd din fuga unui vaporaș. Puțini au cercetat-o în cotloanele ei misterioase. Măreața ei îmbulzeală de ape, colectată dintr-o jumătate de Europă, se alină în această blîndă margine a șesurilor și în aburul ei apare apa morților, cu năluciri de vis. Gîrlele ei au îmbrățișat, din veacurile cele mai vechi, bucăți de pămînt, rupîndu-le și adîncindu-le într-o parte, sporindu-le cu nomoluri în altă parte, alcătuind limanuri ale crapilor. Lunca și păpu- rișurile par necontenit schimbătoare ; dar ele nu urmează decît o rînduială periodică, în care fauna imensă a acestor ape se echilibrează în chipul cel mai armonios. Prezidează aici o înțelepciune care s-a urzit, s-a dezvoltat și s-a desăvîrșit în curgerea miilor de milenii, fauna și flora adaptîndu-se și influențînd în același timp. Astfel s-a hărăzit oamenilor ce s-au așezat aici minunea acestor grădini, a acestor lacuri și a acestor crapine, pe care ei vor să le zăgăzuiască, să le rupă și să le desființeze, socotind că pot face mai bine decît Dumnezeu. Aici inteligența omului ar trebui să grăbească și să organizeze mai curând indicațiile fluviului, pentru ca să putem avea unul din cele mai bogate rezervorii de pește din lume. Cițiva dintre prietinii mei pescari cu undița cunosc acest secret al Dunării și știu să-i exploreze tainițile necunoscute profanilor.

Către unul din aceste locuri, la un mal de baltă, am ajuns eu şi tovarăşii mei.

Cînd am intrat în luntri, soarele abia răsărise. Ne-am dus printre sălcii, am cotit pe sub maluri nalte. Eram departe de sforul Dunării ; s-auzeau din cînd în cînd dintr- acolo mugete de sirenă. Treceau din cînd în cînd într-acolo convoi uri de paseri sălbatice, prin văzduhul proaspăt al dimineţii. După ce ieşirăm lîngă luciul larg al unui lac, intrarăm în alt canal. Acolo ne-am înşirat şi am zvîrlit undiţile. Eram în preajma unui gard, care închidea limanul după ce crapii intraseră, odată cu începutul verii, la boiştea lor.

Erau locuri cu bun renume, unde tovarăşii mei pescari săvîrşiseră — după cît povesteau ei — isprăvi repetate. Cîteodată dădea somnul foarte bine la undiţă, altă dată şalăul. La vremea asta, însă, începea să mişte crapul. Bătaia în apa liniştită şi joasă a lacului se isprăvise şi peştele cel mare umbla iar după mîncare.

îndată ce soarele se urcă deasupra cununilor de sălcii, o lumină orbitoare împînzi bălţile. Către ora zece, căldura începu să devie copleşitoare. Crapul se arăta leneş. Tovarăşii mei îmi dădură cîteva explicaţii, din care puteam înţelege că, în unele zile frumoase, crapul trage deosebit de lesne la undiţă ; pe cînd în altele, tot aşa de frumoase, nu trage. Observaţia aceasta extraordinară o făcusem şi eu, în cariera mea destul de lungă de pescar. Probabil că se pregăteşte vînt cu ploaie, adăogeau meşterii cei mai bătrîni şi mai pricepuţi. însă cîteodată crapul vine la undiţă şi înainte de vînt cu ploaie, după cum vine şi în urma unor asemenea manifestări meteorice. Unii emiteau părerea că apa ar fi prea caldă ; alţii că peştele are încă mîncare din bielşug. Cunoşteam valoarea tuturor argumentelor acestora ; le ascultam cu linişte şi eram bine încredinţat, pe de o parte, că nu vom prinde nimic în ziua aceea, iar pe de alta că, a doua zi, vom avea norocul cel mare pe care undiţarii pasionaţi îl aşteaptă cu răbdare toată viaţa.

Vorbind şi povestind, trăgeam de pe mine, unul după altul, învelişurile netrebuincioase. în răstimpuri depuneam şi pălăria, ca să-mi înfăşur capul cu o pînză udă, deasupra căreia potriveam iarăşi acel acoperemînt cu bouri largi. Soarele avea atîta putere şi aerul era aşa de neclintit încît, ca într-o etuvă, lepădăm rîuri după rîuri de broboane. La ceasul al treilea al după-amiezii, şi trupul meu avea înfăţişarea hainelor aruncate. Cu toată reţeaua de umbră a sălciilor, soarele săgeta în fiinţa mea cu o putere înfricoşată. Toate iernile trecute, toate nopţile umede de toamnă, toate înserările înşelătoare de primăvară la vinat, toate erau răzbunate. Mai ales simţeam că

curge din mine jilăveala acelei ierni târzii de unde veneam, care-mi furişase în măduvă reumatismul zloatei. înțelegeam că nu nimerisem acolo ca să înşir undițile pe marginea luntrii, ci ca să mă ardă şi să mă curețe de iarnă soarele biruitor.

Mi-am trezit luntraşul turtucăian, care dormita cu fruntea pe genunchi, şi am pornit domol, prin florile de lumină presărate de sălcii pe luciul lacului. îmi strînsesem sculele. Nu mai aveam nici putere, nici dorință să prind cu vechile viclenii crapii Dunării. Mă simțeam însă atras de ascunzişurile necontenit înoite, în cotloanele şi printre ostroavele apei.

C« mult înainte de asfințit eram singur, cu totul desfăcut şi despărțit de tovarăşii mei. Luntrea se strecura printre draperii de liane. Ştefan Gîdea, omul meu, simțind ce caut, mă ducea într-un loc pe care îl ştia el. Fără să-mi spuie el nimic, am cunoscut acel loc. Era o grădină sălbatică, înflorită nou de la nuferii din baltă pînă la malurile uşor înclinate. Volburi se răsuceau pe trestii, irişi galbeni deschideau, cărări, boschete de tamarix îşi atîrnau strugurii dulce mirositori. După sălcii urmau pilcuri de salcîmi înfloriți încă, al căror parfum părea că se tîrăşte nevăzut şi nesimțit pe oglinda luciului. înainte de a ajunge la salcîmi, m-am oprit între papuri nalte, căci dincolo, în acea grădină ascunsă a liniştii, se zbeguiau cu glasuri, cîrcîiri, clămpăniri de plisc şi bătăi de aripi, toate neamurile de sălbătăciuni aripate — de la lişiță pînă la lopătari. Erau şi cele două specii de gîşte, şi cele douăsprezece neamuri de rațe, şi mierlele, şi privighetorile, şi ochiul boului. Era un sobor rar, pe care l-am mai văzut în viața mea poate încă de două ori trei ori. Era jocul luminii şi al bucuriei de a trăi de la mijlocul lui iunie, cînd soarele a ajuns la cursa lui cea mai înaltă pe cer. O uşoară adiere a trecut prin flori şi mi-a răcorit fruntea ; m-am simțit, într-o clipă de sănătate deplină, înfrățit cu toate, eliberat de dureri şi de gînduri.

După ce a trecut viziunea aceea, am auzit iarăşi plescăitul moale al lopeților. Gîdea. barcagiul, a cunoscut şi el că mă întorc la lume. Ne-am mişcat tot înainte pe sub sălcii care ningeau scamă ; din cînd în cînd o adiere purta ca în viscol aceste semințe uşoare, învăluindu-le la fața apei.

— Uite ce spun eu, vorbi Ştefan Gîdea, om practic, grijuliu şi serios. Dumneata pretinzi că să nu ne mai înapoiem ; dar atunci cum rămîn ceilalți tovarăşi ai dumnitale ? Eu nu zic să te aduni numaidecît cu ei, dar, dacă nu ne înapoiem, dumnealor or crede că te-ai rătăcit ş-or fi cu grijă. Aşa că, din trei, trebuie să alegem una. Dacă scutim înapoierea, ne mai rămîn două. Ducîndu-

mă îndărăt, îi vestesc pe dumnealor unde te afli dumneata şi dinşii or rămînea la leasa lui Crăciunete. Dacă poftesc, îi aduc şi pe dumnealor unde te duci acum dumneata..

Am întrebat zîmbind :

— Unde m-oi fi ducînd eu, Ştefan Gidea ?

— Dumneata te duci acuma în Fundul Lintiţii, răspunse barcagiul. Este acolo colibă şi polog. Dormi bine, iar mîne dimineaţă arunci undiţa în gîrlă, cu cîştig. Este peşte acolo, sodom ; dacă vei avea noroc, poţi prinde' şi pe împăratu crapilor.

— Mă mulţămesc şi cu crapi de rînd, Ştefan Gidea. Se poate şi să nu prind nimic.

— Imposibil, boierule; acolo e altă socoteală. N-a dat acolo nimene cu undiţa de cînd e Dunărea ; crapul de-acolo n-a învăţat şireclic. Mai adaoge dumneata că la colibă ai pe uncheşul nostru Mitrea Pescăruş.

— A ! trăieşte acolo ş-un uncheş ?

— Da, domnule. De cum intră puvoaiele în bălţi, el se duce la grindul lui, îşi repară coliba şi-şi cătrăneşte vîrşele. Are şi el nişte sărăcii de vîrşe.

Am făcut, pesemne, o mutră oţărîtă. Aş fi preferat să fiu singur.

— Trebuie să-ţi spun îndată şi asta, a adăogat Ştefan Gidea, că acel uncheş e tocmai omul care-ţi lipseşte dumnitale. Precum ai văzut, eu nu-ţi pot fi folositor ia multe. Duc barca unde pricep eu că doreşti. Iţi spun cum merge meşteşugul nostru al turtucăienilor ; cît somn prindem cu oriile ; pînă unde ne ducem cu bărcile ; ce necaz avem, ce neguţătorii învîrtim ; asta ştiu, asta spun ; însă eu poveşti de alea de care-mi ceri şi care-ţi plac nu cunosc. Eu ştiu că una şi cu una foc două. Omul dumnitale cel mai potrivit e uncheşul. Moş Mitrea Pescăruş nu cunoaşte multe dintr-ale politicei, şi-i cam năting. Dar să-ţi povestească dînsul o întîmplare... ca din gazetă ! căşti gura şi rămîi bau ! Ştie unele, ca şi cum ar fi fost de faţă ; ţi le înşiră şi ţi le zugrăveşte. Are ăst dar. Trăind cu poveşti, a rămas prost şi sărac.

Gidea m-a lăsat citeva clipe, să mă gîndesc şi să mă hotărăsc. Eu nici nu mă gîndeam, nici nu mă hotărâm. Barcagiul a înţeles şi asta.

— Mergem în Fundul Lintiţii

■— Bine ; să mergem.

— Şi să mă duc să vestesc pe ceilalţi domni ?

— Cred că trebuie să-i vesteşti.

— Şi să-i las să doarmă la leasa lui Crăciunete ?

— Fie ; lasă-i acolo, ca să nu se mai ostenească.

— Altfel nici nu-i chip, a scuturat din cap Gîdea. Am şi eu destulă cale îndărăt; şi trebuie să mă abat şi pe la tovarăşii mei. Mîni, cînd se ridică soarele de două suliţi, mă aflu iarăşi la dumneata : eu sînt om strict.

— Văd, Ştefan Gîdea, am zîmbit eu iar ; fă cum binevoieşti.

Gîdea s-a lăsat cu toată greutatea in lopeţi. Cîteva clipe am plutit pe lîngă o fereastră perdeluită de sălcii : era o deschidere, din canalul pe care pluteam, înspre, un cot de gîrlă. Dintrodată am auzit acolo zgomot de plescăiri în apă şi am văzut roind curcubee de stropi. Erau cormoranii la vînat. O parte din familie gonea cu bătăi puternice de aripi albitura (cum spun pescarii peştelui mărunt) în cotlon, şi alţii înfulicau cu pliscurile. După operaţia asta, ştiam că se adună la mal; cei care au cules îşi deşartă guşele şi se face împărţeala.

Am vrut să mă opresc.

— Dă-i dracului! a spus cu dispreţ Gîdea.

A dat un chiot. A izbit de cîteva ori în doaga bărcii cu vîsla. Pescarii negri şi-au luat zborul, cu spaimă.

— Stîrcii ăştia ne fac concurenţă, a explicat tovarăşul meu.

In jurul nostru s-au întins iar singurătăţi şi tăcere. Am plutit aşa pînă ce soarele a prins a se pleca şi pădurea de sălcii a început a fîlfîi lin. Pe fruntea mea fierbinte a suflat răcoarea. Atunci, la un mal de grind, am văzut alt spectacol nou. Vreo douăzeci de ţigănuşi se scăldau în nomol, luptîndu-se, la malul gîrlei. Au salutat cu răcnete de entuziasm trecerea noastră, arătîndu-ne întreagă goliciunea lor de coloarea castanei.

Unii întindeau o mînă :

— Mă unchiule, dă-mi un ban !

Gîdea îmi lămurea cu vorbe precise că avem de-a face cu copiii rudarilor.

— S-au aşezat aici, în pădurea de sălcii, de trei ani. Sînt meşteri de albii. Lucrează deasemeni fuse şi linguri.

— Ţigani ?

— Nu sînt ţigani; sînt rudari.

într-adevăr, în corul care se întocmise într-o clipă în ghiol, deosebeam glasuri subţiri de fete ; cîteva din aceste fete aveau în jurul frunţii coroane de păr de un blond cînepiu. Ochii acestor

rudărese blonde se cuvenea să fie verzi. Limba în care cînta laia era «rumânească» ; se simțea însă într-însa ceva străin şi vechi. Versurile cuprindeau unele vorbe crude, pe care, în alte împrejurări, le-aş fi socotit cu totul lipsite de cuviință. Copiii aceştia continuau, însă, cu nevinovăție un ritual al generațiilor.

Ştefan Gîdea rînjea, pîndindu-mă cu coada ochiului.

îndată după corul pe care îl închinau rudăraşii soarelui de sînziene, au urmat poiana şi grindul unde îşi întocmiseră satul meşterii de albii. Era o aşezare de nomazi ; cai, porci şi vaci umblau slobod în jurul căruțelor. Coviltirele erau ridicate de pe draghini şi aşezate pe stîlpi. Pe lesele de subt aceste coviltire se aflau dormitoarele familiilor, ferite de dihăniile şi jivinele luncilor şi de viiturile apelor la vreme de noapte. Focuri ardeau în toate părțile. Femei cu fuste colorate se învîrteau între vetre şi căruțe, pregătind cina. Meşterii. lucrau la trunchiuri cu topoare care păstrau forma evului de piatră : lungi şi înguste.

în tabăra aceasta a vremurilor de demult se produse oarecare mişcare. Cîțiva cucoşi cocoțați în crengi dădură semnale, cu viers înalt. O căruță înhămată cu cai bălțați porni sunând din obezi ca din clopote ; într-însa se vedeau grămădiți o duzină de rudari şi rudărese ; pe drumul moale de năsip se duceau către un sat de aproape, ia un praznic al vreunui cumătru. Siluetele altor locuitori ai cătunului preistoric se înşirau în monom spre o baltă rămasă din revărsări, ca să înceapă o vînătoare.la fel cu a cormoranilor. Alții însfîrşit veneau la mal, cu părui învăluit, bărbile zbîrlite şi ochii rotunzi, ca să contemple trecerea bărcii noastre. Toată această mişcare se făcea cu o legătură oarecare de ansamblu : căci şi cei ce se duceau la pescuit, şi cei din căruță, şi cei de la vetre, şi cei care păleau cu topoarele în trunchiuri, şi cei care se holbau spre noi comunicau necontenit, chemîndu-se, stropşindu-se unii la alții, veselindu-se, în limba aceea rumânească, ce părea totuşi străină. Vorbirea lor răsuna răstit în aerul pur ; auzeam şi cele mai depărtate glasuri. Era o vorbire deosebit de colorată, în care la fiecare trei cuvinte se asociau sudălmi stranii şi două ori trei vocabule dintre cele mai ruşinoase.

In societatea bună, în adunări politice ori academice, asemenea vorbe şi expresii n-au căpătat drept de cetățenie niciodată de cînd ființează regatul. Adevărat este .— ştiu şi eu — că în comitete restrînse şi intime, în anume momente de euforie, ele explodează totuşi, făcînd evidentă legătura cu un trecut nu tocmai depărtat de stare primară ; însă oricare dintre atari onorabili

vorbitori ar face apel la forța executivă cînd acele expresii ar străbate în public vorbite ori scrise. Aici, în baltă, nu le ascultam decît eu și cu Gîdea. El se amuza enorm, deoarece eu mă făceam că nu le aud ; uneori se indigna de unele locuțiuni prea energice și atunci categorisea pe oratori, înjurindu-i și el, cu amenințări directe, pe care nu avea intenția să le execute vreodată, dar care erau singurele flori de stil la acest om sever.

Eram atent și mirat. în Moldova, în munte și în Ardeal, niciodată nu mi-a fost dat să surprind o elocință asemănătoare. Oamenii din locurile înalte păstrează o discreție remarcabilă în raporturile lor verbale ; fraza lor e înflorită altfel, în armonie cu linia munților, cu limpezimea apei și a cerului. Aici în bălți Dunărea amestecă toate aluviunile ; la țărmul ei au viermuit neamurile ; sub soarele ei copleșitor pasiunile au o violență necunoscută aiurea. Vorbele anumite erau proclamate cu o plăcere neasemuită, ca și cum ar fi cuprins în ele o savoare rară. Sudălmile care vizau linia ascendentă și colaterală feminină erau așa administrate încît cuprindeau informații curioase despre civilizația sudică, cu ale ei excese și perversiuni. Filologicește deasemeni aveam dovezi că Dumnezeii cu care se apostrofau unii pe alții rudarii erau zeii păgîni și zeii lari : dovadă că jargonul special se păstrase din vremea păgînismului. Găseam în viața fierbinte a mocirlelor, cu toate dihăniile și gîngăniile lor, o stranie asemănare cu coloratura verbală a acestui vechi idiom rudărese.

Moartea e putrezirea vieții și viața își infinge rădăcinile în moarte :

După legea Minții prea înalte, Fiecare-i la purcesul celeilalte,
cum spune bătrînul poet Solomon Cornea, răposat de cu- rînd, înainte de a ajunge la o editură și la Academie.

în această vorbire se exasperau viața și moartea, fără adaosul nostru de preocupări. Ascultam cu respect, reți- nînd, după obiceiul meu, ceea ce mi se părea artistic. Era absurd — arta se confunda cu ignominia, ca florile bălții cu magma rău mirositoare a ghiolului.

Am auzit cîndva o legendă de la Egipet. Anume, că ar fi fost o regină demult moartă, în mormînt de porfir boltit, învăluită.în triplu giulgiu, care se întoarce din cînd in cînd în valea Nilului din călătoria ei fără sfîrșit prin ținutul umbrelor. Numele ei era Nitacrit. Cînd silueta ei fină și nealterată se întorcea din veacul vechi în lumea nouă, într-o noapte de lună plină, cel care avea norocul s-o zărească era săgetat de spaimă și iubire și nu mai putea

vieţui nici în lumea aceasta, nici în acest veac. Simţea trebuinţa să moară şi s-o urmeze dincolo.

Cum am cotit cu barca nu departe de satul rudarilor, spre Fundul Lintiţii, la coliba lui Mitrea Pescăruş, am văzut apărînd o făptură ce mi s-a părut uimitoare subt arcul sălciei. Avea mişcări mlădioase şi un obraz oacheş şi pasionat. Purta fustă încreţită roşie cu puchiţei negri şi broboada verde îi era căzută pe umeri. în afară de iie, nu mai avea altă îmbrăcăminte. Umbla desculţă. Pielea îi era arămie. Sub sprîncenele arcuite, ochii păreau în ceaţă.

Erau ochi cenuşii, care-mi plac. Părea ieşită din trecut, ca şi Nitacrit. Dar rudăreasa aceea era vie şi cine o zărea nu ţinea deloc să moară. Legendele ţinutului Dunării nasc într-o clipă şi cad ca frunzele, ca florile şi ca fulgii viscoliţi ai sălciilor.

Omul meu, Ştefan Gîdea, a mormăit ceva. Am înţeles că-i aduce omagiul unei înjurături.

— Frumoasă muiere, am răspuns eu.

— Asta-i una Raruca, m-a informat Gîdea. Parcă s-a mai subţiat şi a întinerit iar, — s-a mirat el.

! Rudăreasa nu ne vedea încă ; era atentă înspre un canal adînc ce dădea în gîrla mare, unde pluteam noi. Pe celălalt mal al acelui canal văzuse pe cineva, care rămî- nea ascuns pentru noi. Dintrodată dădu glas.

Avea glas frumos. îl pornise însă cu ceartă. [1] — Alei, Gogule, ce-ai făcut ? Gogule maică, de-acu ne desparte Dunărea. Tu te duci şi eu rămîn.

Tot nu vedeam pe Gogu. Am auzit numai o înjurătură răguşită.

— Ce-am făcut ? Hasta am făcut. Dacă-ţi place, bine. Dacă nu-ţi place...

Acest răspuns, pe care nu-1 pot da decît aproximativ şi cu totul dezbrăcat de înf'.oriturile-i locale, avu darul să răsucească în loc pe Raruca. Parcă s-ar fi zvîrcolit în ea o viperă.

— Mă boierule ! ii aruncă ea vorbele cîntat spre celă- lalt mal ; apoi eu ţi-am dat opt lei, să-mi iei o pîine ş-o pamblică de la prăvălie ; iar tu îţi cumperi tutun şi bei răchie. Ţi-am dat banii aseară şi tu nu te-ai întors nici azi dimineaţă. Mi-a spus Riţa unde îţi strălucesc ochii.

— Ei şi ce dacă ţi-a spus Riţa ?

— Apoi, nene Gogule, putea Riţa să-mi spuie ori să nu-mi spuie, că eu de mult te cîntăresc şi te-am preţuit. Ajunge-mi

nasu tău cît securea taichii, şi nu-mi mai- trebuiesc urechile tale cît lăcăţele de la pivniţele împărăteşti. în gura dumnitale ar intra barca lui uncheşu Mitrea, dar nu poate de dinţi găunoşi. Să dea Dumnezeu şi Maica Domnului să ţi se usuce buzele cum se usucă nomolul; să nu mai ai parte să fumezi tutun din banii mei. Şi cînd ei duce la gură, să duci şerpi şi sălămirde, ca să te saturi de rachiu pe parale muncite de aste mîini.

Gogu nevăzut se mîniase.

— Fă ! viu la tine şi te calc în picere.

— Tu ? pe mine ? se zvîrcoli ea scuturîndu-şi sînii. Vai de mine, că vrea să mă ucidă Gogu ! Aoleo, Gogu mă bate ! Pune talpă lată lîngă talpă lată, trece gîrla să mă bată. Fugire-aş de el, că pute ca lupu. Scîrbi-m-aş de el ca de măgarul lui Calapod, care-a crăpat în capu grindului şi trăgeau cîinii din el. Bată-te un Dumnezeu şi optzeci şi opt de sfinţi ! Cîţi paşi vei face, atîtea bube să-ţi căşuneze...

Sînt nevoit să mă opresc, căci imprecaţiunea aceasta, după toate formele retorice, curgea repede şi dulce cîntat, într-o creştere neliniştitoare. Vocabularul rudarilor pe care mă sfiesc să-1 reproduc, însă nu mă sfiam să-1 ascult, revenea cu amploare şi c-o artă de o sumbră şi antică măreţie. Cînd fiinţa elegantă pe care o comparasem cu Nitacrit ajunse la intimităţile cele mai ascunse ale rudarului nevăzut, dîndu-le destinaţii uluitoare, barca noastră ieşi în lumină.

Raruca se opri. Obrazul ei luă o expresie blîndă, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat absolut nimic. Se aplecă alene între spinii grindului, căutînd o floare. Găsii un fir de ovăs sălbatic ; îl culese şi, îndreptîndu-şi linia trupului, îl muşcă cu graţie, scuipînd uşurel într-o parte.

— Vă duceţi în colo ?

Ne Întrebase privindu-ne puţin pieziş. Agreabil surprinsă şi încurcată, îşi mişca braţele şi sînii şi avea o un- doire a trupului. Ne întreba ca să nu tacă şi să înţelegem că ne acordă atenţia cuvenită

— Ne ducem în colo, îi răspunse barcagiul.

— Dumneata eşti, nene Fane ?

— După cum se vede.

— Poate duci pe dumnealui la coliba uncheşului ?

Omul meu nu catadicsi să-i răspundă. Ea rîse cu toţi dinţii.

— Iacă, i-am dat unui berechet opt lei, să-mi cumpere pîine şi pamblică. N-ar mai fi ajuns ! Pîine să se facă şi pamblică — să-1 mînce şi să-1 întindă..

Ştefan Gîdea rîse :

— Am auzit cît de frumos îl descîntai.

. — Eai!....

Se ruşina puțin, dar nu prea se ruşina. Ca şi cum ținea la stima mea îndeosebi, îmi adresă un zîmbet dintre cele mai plăcute şi porni c-un mers legănat înapoi, spre satul rudarilor. îndată ce trecu după un grup de sălcii tinere, începu să cînte. Avea o voce caldă, jcasă şi plină ; hăulea o jelanie cu modulații orientale. Nu înțelegeam versurile ; mă prindea de inimă, însă, patima lor.

Tăcu după un răstimp. îi vedeam iarăşi fusta roşie printre trunchiurile pădurii rare. îşi porni din nou vocea-i de ceartă, pentru cei opt lei, pentru pîne şi panglică, adăogînd o serie proaspătă de considerații pitoreşti referitoare la acel Gogu necunoscut, pe care ea îl simțea încă în preajmă.

— Cine-i fata asta ? am întrebat pe barcagiu.

Ştefan Gîdea era un om strict. Deci îmi răspunse :

• — Care fată ?

Eu i-am făcut semn cu ochii. Glasul abia se mai auzea, ca un descîntec neostoit.

— A ! Raruca ? se făcu a înțelege omul meu. A fost ea fată, cînd va fi fost.

Informațiile lui Gîdea se opriră aici. Scuipă în palme, într-o ultimă silință. La cotitură se zărea coliba. Acolo era Fundul Lintiții.

Am stăruit :

— E măritată ?

— Ț!

— Atunci cine-i acel Gogu ?

— Asta-i al şaptelea, de n-o fi al unsprezecelea. Întîi, a fost unul de la noi din Turtucaia, un nebun care a rămas pustiit prin pădurea asta, pentru dînsa. Al doilea, a cumpărat-o Dălcăuş.

— Cum a cumpărat-o ?

— Bine ; a venit la taica ei şi a cumpărat-o. A dat o sută de poli de aur ; şi a luat-o cu el. Acel Sandu Dălcăuş a fost un hoț. A luat-o cu dînsul şi a fost s-o omoare. Povestea asta o ştie uncheşul Mitrea Pescăruş. Eu nu ştiu bine ce a fost şi cum a fost, că nu mă interesează prostiile. După Dălcăuş au fost alții. Acuma i-a dat chitanță şi lui Gogu. Cum i-a dat chitanță, fuge şi ăsta.

Eu nu înțelegeam.

— Fuge, <lă-l dracului, a stăruit Gîdea. Stă în preajma ei altul, şi ăla — care va fi — îl taie pe Gogu dacă-1 mai găseşte pe-acilea. îl taie, ca să-i vîndă pielea pe opt lei, s-o despăgubească pe rudărească.

— 11 pune ea la cale să facă asta ?

— Nicidecum ! însă nu se poate altfel.

— Nu pricep.

— Dar eu parcă pricep ? s-a mirat Gîdea. Are ea într-însa un diavol, pe care nu-1 ştie nici ea singură.

Cu aceste vorbe, am ajuns la colibă, subt o salcie veche, ş-am cunoscut pe uncheşul Mitrea.

Cînd îşi purta trupul nalt şi uscat, alcătuit din noduri negre şi piele tăbăcită, bocănind cu cizmele de la colibă la vîrşele întinse şi de la vîrşe la vatră, uncheşul Mitrea Pescăruş avea obicei să vorbească. Nu singur. Vorbea cu lucrurile, cu sălciile. îmi revenea acum şi mie o parte din frazele — unele destul de nesăbuite — pe care le rostea.

— Trebuie să înfierbînt catranul, ca să vă cătrănesc... zicea el împletiturilor înşirate în pari.

Pe firmă întrebă ceaunul cu catran :

— Unde eşti ?

îl duse la vatră şi-1 aşeză pe pirostrii :

— Iacă, te-am pus să te infierbînţi. Bagă de seamă, hîrbule, să nu scapi catranul în foc !

Bineînţeles, adăogea la adresa hîrbului o sudalmă, ca şi cum hîrbul ar fi avut într-adevăr o mamă, a cărei întrupare uncheşul Mitrea o avea în faţa lui.

— Să mai aduc niscai lemne, să cresc focul.

Umbla şi aduna vreascuri, privind furiş în dreapta şi-n stînga, cu ochii înegurați de tufele sprîncenelor.

— Iacă, am adus lemne.

Se uita în juru-i.

— Acuş, dacă ar fi loc, aş putea aşeza aci şi o cratiţă cu mîncare. Unde eşti, cratiţă ? Te-am pus la răcoare, în gheţărie, cu iahnie de crap. Dar dacă te pun lîngă hîrb, scuipă în tine catranul. Întîi să fiarbă catranul — îl înjura el pe catran — şi după aia te aduc şi pe tine.

Se ridica de pe vine şi se scărpina în capu-i pleşuv. Mai avea puţin păr cărunt numai pe la urechi şi deasupra cefei.

— Am pus lemne pe foc.

Iar căuta ceva, întinzînd ghiarele-i de coloarea mîiu- lui într-o parte. Pe urmă îşi aducea aminte de alta :

— Mă duc s-aduc apă. Poate le e sete oamenilor.
«Oamenii» eram eu.
Se ducea şi se întorcea. «
-— Apăi am adus apă.
Am fost "surprins mai tîrziu, cînd mi-a declarat că se duce undeva pentru nişte necesităţi personale. Nu mai puţin surprins am fost cînd, întorcîndu-se, a comunicat, oarecum indiferent, că acele necesităţi au fost satisfăcute.
Barcagiul meu plecase ; soarele se înclina la orizont aprinzînd un pîrjol imens în pădurile de sălcii. La treizeci de paşi, luciul bălţii tresărea de goana vresperiior lacomi, care se ţeseau după albitură măruntă. Fluiera o mierlă nu departe ; doi granguri îi răspundeau din desimea sălciei celei bătrîne. Mierla îşi repeta frîntura de viers cu statornicie; grangurii bolboroseau şi gîngăveau, mai mult chemînd şi strigînd, decît cîntînd, cu fluieraşele lor sonore.
Am strigat pe gazda mea :
— Moş Mitre !
— Ahău ! a răspuns el, tresărind ca dintr-o meditaţie. Acum încep a umbla ţînţarii şi trebuie să aprind un foc de stuf umed pentru dumneata.
— Lasă asta, moş Mitre ; voiam să te întreb ceva.
— Nu las, că te mîncă goangele, de te umflî bute.
— Mai este vreme ; se vede frumos soarele în pădure.
— Dă-i pace să se vadă ; îţi fac fum, ca să te apăr. Pe urmă te duci şi te sui în polog.
Goangele au avut parte de înjurătura sacramentală. Întrucîtva şi pologul, şi fumul. Soarele, însă, a fost cruţat ; măreţia lui de aur şi purpură era deasupra celor lumeşti.
— Voiam să te întreb, moş Mitre... (— Intreabă-mă.
— Voiam să te întreb, moş Mitre, de paserile care fluieră în salcie. Cum le spui dumneata ?
— Ce să spun ?
— Cum spui dumneata paserilor acestora care cîntă ?
Bătrînul s-a gîndit prea puţin si mi-a răspuns imediat :
— Privighetori !
— Nu se poate, am protestai? eu cu tărie. Privighetorile sînt altceva. Dumneata nu înţelegi că te întreb de paserile care fluieră în salcie ?
— Păi dacă nu-s privighetori, trebuie că-s ciocîrlii.
Mi-am arătat iarăşi nemulţămirea. Bătrînul se oprise

şi sta în cumpănă : să se ducă să dea la o parte catranul, să mai aducă nişte lemne, să intre la gheţărie, s-aprindă stuful umed.

— De cine vorbeşti dumneata ?

— De grangurii din salcie. Dumneata nu le spui granguri ?

.— Ba da.

— Şi paserii care fluieră dincolo, nu-i spui mierlă ?

— Ba da.

— Atuncea de ce-mi vorbeşti de privighetori şi eiocîrlie ?

— Apăi, domnule, toate-s ale lui Dumnezeu. Le spun şi eu ctim mă pricep. Cînd e ciocîrlie, văz că e cioeîrlie. Cînd e grangur, văz că e grangur. Eu aşa pe deasupra nu le ştiu ; nici să răspund întocmai. Aici, la coliba asta, eu vorbesc, eu răspund — treaba merge altfel decît la Bucureşti. Am, într-adevăr, doi granguri în salcie ; le dan. şi boabe. Pe unul îl chiamă Costică şi pe ălălalt Ilie. Aşa le spun eu şi stau de vorbă cu ei.

Şi-a pus mînile în şolduri şi şi-a răsucit gîtlejul spre înălţimea stufoasă.

— Mă ! a strigat el grangurilor (cu aprostrofa necesară), să nu-mi faceţi aci gălăgie ; duceţi-vă la culcare.

Costică şi Ilie, însă, au urmat să facă gălăgie, răspun- zînd mierlei şi zvonului de amurg al luncii. Din cînd în cînd treceau şi stîrci mari cu chemări răguşite ; stîrci pitici albi, cînd dădeau peste noi, îşi învăluiau zborul mai sus, cu spicul moţului fîlfiind. între bălţi, începeau să umble cîrduri mici de răţoi stingheri în zborul lor de sară, cu şuşuit de aripi. La plăvii, rămîneau raţele năpîrlite şi familiile lor de răţuşte, pîndind cu ochii lor de mărgele cum se bolteşte cea mai lungă înserare a anului. O jumătate de ceas am simţit în jurul meu, din văzduh în pămînt, în bălţi, în stufării, în pădure, freamătul sfîrşitului de zi. Broaştele răcneau în cor, uneori, aşa de puternic, încît parcă„se lamentau pentru criza solstiţiului şi scăderea în care intra zeul luminii.

Ţînţarii au început să mă atace în roiuri; simţeam, în năvala lor înverşunată, hotărîrea să mă deşerte de sînge şi să mă adauge lucrurilor moarte în care dospeşte iar viaţa.

Atunci moş Mitrea Pescăruş mi-a declarat :

— Mă duc s-aduc stuful.

S-a dus şi s-a întors :

— Am adus stuful.

După ce a adus stuful, i-a căutat locul sub vînt, l-a aprins şi m-a învăluit în fum. Lăcrămam şi tuşeam. Bătrînul rînjea de ticăloşia mea.

Urmînd să umble prin gospodăria-i puţină, da cu piciorul idi, îndemnînd lucrul să se puie la locul lui, trăgea **o** sculă de subt un ţol şi se mira cum de s-a ascuns' acolo.

Cel dintăi snop de stuf se mistuise ; fumul se risipea şi eu ieşeam în lumină, plutind ca pe nouri şi genuni. Uncheşul Mitrea mă admira, recunoscînd în înfăţişarea mea o veche icoană din vreun pridvor de biserică: Pe cînd el mă privea cu gura pe jumătate deschisă în spinii cărunţi ai bărbii ce-i căptuşea obrazul, ţînţarii dădură din nou năvală asupră-mi. Pielea mea le era mai plăcută, mai moale şi mai uşor de străpuns. Poate aveau şi alte motive să mă prefere ; Mitrea Pescăruş rămînea oarecum în afară de ^iforul lor. Recunoşteam în asaltul lor vitejie, dar mai cu samă totală lipsă de respect. Eram şi eu o victimă a bătăliei pe care specia lor o poartă de mii de ani împotriva omului. Faraonii, la Nil, nu s-au bucurat de cruţarea lor ; nici Por-Impărat la Gange ; nici Alexandru Macedon la Oxus. Generaţiile lor se multiplică numai ca să ne distrugă ; noi n-avem rost decît ca să-i hrănim.

. -— Ho, goangelor ! strigă Mitrea Pescăruş, ca şi cum ar fi înţeles problema. O înţelesese, deoarece avea argumente. Unul din argumente era alt maldăr de stuf ; celelalte argumente erau combinaţii verbale pe care, tot de la

Gange, Oxus şi Nil, triburile rudarilor şi breasla pescari- lor ie-au potrivit cu iscusinţă contra acestor duşmani.

Ţînţarii s-au retras pentru puţină vreme. Puteau s-aştepte ; aveau înaintea lor mileniile şi seriile altor pescari cu undiţa.

— Acuma să mă duc s-aduc mîncarea, a zis uncheşul.

S-a dus şi a adus cratiţa.

— Am adus mîncarea.

A stat puţin şi s-a gîndit.

— Mîncarea asta mi-a făcut-o o rudărească de aci din sat. Tot ea a spălat şi pologul. Am socotit eu precum că poate să cadă oaspete. Mîncarea să zicem c-o mînînc eu ; dar în polog dormi dumneata. I-am dat opt lei.

L-am întrerupt :

— O chiamă Raruea ?

— Pe cine ?

— Pe rudăreasă.

—- Aia care mi-a fiert mîncarea şi a spălat pînzele ? Da, aşa o chiamă. îi spui eu : fă aşa ; spală aşa. Ea a venit, a făcut ce i-am poruncit; s-a învîrtit într-un picior şi gata ! E dată dracului !

A mai cugetat un timp şi a băgat de samă că pare a fi ceva la mijloc.

— Dumneata n-ai mai fost la Fundul Lintiţii.

— N-am mai fost, am întărit eu.

— Nici n-ai ştiut ce şi cum : că mi-a gătit şi mi-a spălat.

— N-am ştiut.

— Atuncea cum de i-ai spus pe nume ?

N-aveam cum să-1 lămuresc ; explicaţia era prea lungă. El a mormăit ceva şi m-a privit strîmb, atribuindu-mi poate o parte din invectivele destinate ţînţarilor.

— Mi-a spus Gîdea.

■— Aha ! da el de unde ştie ?

— Am auzit-o şi pe rudăreasă, pe grind, strigînd că i ar fi luat cineva banii.

— Aha-ha ! unul Gogu !

— Precum spui.

Uncheşul i-a atribuit şi lui Gogu cîteva din variaţiile lui pe aceeaşi temă.

— Apăi atunci îşi caută ea altul. Asta, domnule, e o muiere care nu se teme de bărbaţi. Banii şi-i scoate ea, şi el să se ducă pe lume !

— Aşa mi-a spus şi Gîdea.

Bătrînul se întoarse cu dispreţ :

— Ce ţi-a spus Gîdea ? Ştefan Gîdea nu ştie nimic. El ştie să strîngă banii şi să-i grămădească la chisoi. Alta nu ştie. Dacă ştie, să spuie. Dar nici ştie, nici poate spune.

—, Aşa arată şi el, moş Mitre, că el nu se pricepe şi numai dumneata.ştii toate cîte au fost.

— Cu Dălcăuş ? Apoi de ştiut ştiu eu ; şi de spus pot spune, dar mai întîi îmi trebuie ceva.

S-a sculat de la foc ;

— Mă duc s-aduc paharul.

S-a dus în colibă şi a cotrobăit pe o poliţă.

— Unde eşti ? Acilea eşti !

A bocănit îndărăt, cu cizmele :

-— Iaca, am adus paharul.

îmi arăta un pahar verde, de o litră.

— Asta îmi trebuie mie cu vin, şi pe urmă spun.

— Bine, moş Mitre, paharul se va umple cu vin, precum pofteşti.

începui a-mi desface panerul cu provizii. Bătrînul se lumină o clipă de un zîmbet cu desăvîrşire blînd.

— Raruca asta, domnule, are de la Sandu Dălcăuş o tăietură de cuţit. A tăiat-o acel tălhar acum şase ani. Se cunoaşte locul tăieturii ceva mai sus de stinghie, în partea stingă. — Uite, aci m-a tăiat Sandu Hoţu, zice ea, şi arată. Dumnitale nu-ţi arată ; arată cui îi place. Acu nu mai arată nici lui Gogu. A arăta altuia, pe care-1 va alege dînsa. Mulţumesc pentru vin ; pahar de vin, pahar de tinereţă. Eu socot, domnule, că dacă azi n-ai prins nimic cu undiţa pe acolo pe unde ai fost, apoi mîni dimineaţă, aci, în Fundul Lintiţii, prinzi numaidecît. Ieşi din polog cînd se jimbează de ziuă. Atuncea stă abur pe gîrlă. Cum arunci, cum acaţi crapul.

L-am oprit o clipă, introducînd în vorbirea Tui monotonă istoria cu împăratu crapilor a lui Gîdea.

— Dă-1 holerei pe Gîdea ! C-o vorbă de-a Iui eu nu cumpăr nici o testea de linguri de la rudari. Ce să vie împăratu crapilor în balta lui Mitrea? Nu zic, la undiţa dumnitale poate să dea, că dumneata eşti boier ; dar în vîrşele mele nu poate fi nici pomeneală ; nici n-a fost, nici va fi. La vîrşele mele, ca la un rumân sărac, dă numai cîte un crap de cei suletici, cărora noi le spunem ofiţeri.

— Unde vă duceţi voi, bă ofiţerilor ?

— Apoi ne ducem la Fundul Lintiţii, la vîrşele lui Mitrea.

— Da de ce nu se duce unu mai dolofan ?

-— Pentru căci aşa i-i dat lui de cînd mă-sa l-a făcut, să n-aibă nici o baftă. Cînd a fost de trei ani, i-a murit taică-su. Cînd a fost de cinci, era să ardă de viu, că-1 părăsise maică-sa, singur acasă. Cînd a fost de şapte ani, a intrat slugă la străini. La douăzeci de ani, tot slugă se afla. A avut trei muieri : cea dintîi a murit de lingoare ; cea de-â doua a fugit c-un bulgar ; pe cea de a treia a bătut-o el şi a alungat-o, că curgea lenea după ea. Boi a avut, au căzut; cal a avut, a pierit. Asta e norocul iui; are o casă de poţi învîrti în ea o pisică de coadă şi n-âre de ce se prinde cu ghiarele. Pămînt n-are ; comoară n-a găsit. S-a ales c-o barcă şi cu nişte vîrşe. în acele vîrşe ne ducem noi să dăm cu capul. Ne-a duce Mitrea Pescăruş să ne vîndă ia Olteniţa, să-şi mai ia cîte ceva : niţică mîncare, niţică băutură, ş-un strai. Iacă, acuş vine toamna şi n-are nici de unele. Haideţi şi voi.

— Ba noi nu ne ducem la Mitrea ; a venit un boier cu undița ; la dînsul ne ducem.

Grăind astfel, uncheşul sorbea cîte puţintel din paharul verde. Pe fața întunecoasă i se veseliseră ochii și sticleau în lumină. Noaptea se lăsase deplin asupra bălaii, asupra gîrlelor, asupra pădurii și stufurilor în întreg acel cotlon al împărăției dunărene. Zborurile de paseri conteniseră ; tăcuseră şi broaştele, aşteptind cu ochi bulbucați o apariție misterioasă. Luna, însă, trebuia să răsară ceva mai tîrziu.

Pescarul «hăl bătrîn», cum îi spusese Gîdea, avea o voce care nu se armoniza deloc cu înfățișarea-i naltă. Pe lîngă asta, vocea aceea nu părea a scoate din lăuntrul
acelui trup toate alcătuirile pe care le rostea, ci pe unele le pipăia și le căuta, șovăind, în ființile și lucrurile din preajmă.

I-am umplut din nou paharul cel verde, lăsîndu-1 să spuie și observîndu-1. S-a întors la locul lui, la vîlvătăile vetrei, stăpînind lîngă inimă vinul.

— Săracă breaslă ! a suspinat el.

(Am înțeles că e vorba de breasla noastră a pescarilor.)

Cînd vin Dunările mari, mă îneacă.

De ce mă înecați ?

Aşa poftim noi!

Cînd e secetă, mă uscă vipia, de mi se lipește burta de șale.

De ce mă frige și mă uscă ?

Căci e voia sfîntului soare !

Dacă intră apa cu rînduială și pun gard, are crapul înțelepciune de se fereşte de vîrşele mele. Să fii tu al naibii de crap !

Trăim ca vai de noi. Dar barim trăim lungă viață. Ieri ziceam «maică» și «taică»; mîni, ne cîntă popa prohod.

O blagoslovenie, însă, am avut noi pescarii. Pologul. Tot țînțarii au învățat mai demult pe oamenii de la baltă cum să-1 facă.

Au venit unii din ei, care fuseseră bătuți și alungați de alții.

— Mă nene, pe noi ne-au alungat ăia și au pus ei stăpînire aci. Să alcătuiți voi o căscioară de pînză rară. S-o puneți pe o leasă, sus, ca s-o sufle boarea. Acolo nu vă pasă ; îi înjurați și le dați cu tifla.

Aşa am făcut noi polog. Intri în el dumneata c-un capăt de stuf aprins, ca să vezi goangele ce s-au furișat odată cu dumneata, și le strivești cu degetul. Strivești una, strivești cinci; gata. Pui mîinile sub cap și te gîndești. Te fură somnul; dormi bună odihnă ; iată, se face ziuă, e răcoare pe baltă.

,Asta e pologul. Dacă vrei să te culci dumneata, e gata.
Bun vin !
Focul e blagoslovenia întîia. Pologul e a doua. Vinul e a treia. Sînt şi altele, dar eu le-am uitat.
Dumneata aştepţi să spun cum a fost întîmplarea ?
Văd că încă nu-ţi flutură abur la gene.
Dar poate ţie, Mitroo. ţi-o fi somn ?
Nici mie nu mi-e somn.
Află dumneata că Sandu Dălcăuş s-a arătat în baltă acum opt ani.
Mă Sandule, cine eşti tu şi de unde vii ?
Eu sînt unul din lume. Fără părinţi. Am dezertat de la oaste,
Ce eşti tu acuma ?
Acuma sînt tâlhar cu faimă.
Avea cîţiva tovarăşi, oameni de prin satele noastre. Veneau la el : Neică, Sandule, cîrciumarul nostru a adus marfă. Altul : negustorul nostru a scos bani de la bangă.
Îşi puneau obrăzare ; ieşeau cu luntrea la un grind. Păleau unde trebuia. Se arătau cu putere şi îngrozire. Dacă era nevoie, dădeau cu puşca. Incărcâu marfă, încasau bani, erau perceptori.
Se întorceau în baltă. Aveau un ascunziş la Călan, între plăvii. Franţuzeasca lui de ascunziş ! Căile acolo erau încîlcite ca maţele ; nu le mai descurca nimeni. Mai aveau un ascunziş la Răzoare. Acolo Dălcăuş şi-a pus muiere. Un tovarăş al său, de-i zicea Tistu, şi-a adus şi el pe a Iui.
— Ţineţi voi aci bordeiul bine, aşterneţi pat de odihnă, faceţi mîncare caldă. Noi venim prin desimea de sălcii, ca lupii.
Nu se ştia nici cînd vin, nici cînd se duc. Nu-i apuca ziua ; nu-i apuca noaptea.
Luni, în amurg, s-adună la un cocioc în loc poruncit ; intră în luntre toţi tovarăşii. Dălcăuş îi cercetează pe sub sprîncene. Se duc ei pe cărările lor. Ies într-o margine de Olteniţă. Mai era lumină la cîrciumar.
Dălcăuş a intrat singur, cu puşca.
— Sus labele !
Cîţi oameni au fost au stat smirna, cu braţele sus.
— Nene cîrciumare, vino acilea.
A venit cîrciumarul.
— Cum te chiamă ?
— Tănase.
— Nene Tănase, află că eu sînt Sandu. Cunoşti-mă au ba ?
— Am auzit. Am nevastă şi copii.

— Legea lor de nevastă şi copii ; nu-i vorba de asta. Scoate vin şi dă la rumâni.

A scos cîrciumarul vin. Au băut oamenii de s-au îmbătat. Rîdeau unii la alţii.

— Să n-aud rîzînd. Să n-aud vorbă. Beai şi ridici iar braţele sus. Ieşiţi cîte unul şi duceţi-vă.

— Bogdaproste, au spus oamenii.

— Hăt ! cine deschide clonţul moare de puşca asta. Auzit-aţi ?

— Am auzit.

— Aşa. Acuma, nene Tănase, scoate marfa pe care ştiu că ai adus-o astăzi. Dă-o soţilor mei. Pune-mi în palmă şi şase mii de lei, ca să nu mă supăr. Să nu spui nu, că-ţi rămîne muierea văduvă.

Asta s-a întîmplat în jumătate de ceas. Gata.

Miercuri seara, au trecut în cealaltă parte, la Ichimov, sat bulgăresc. Au intrat la preot. Şedea la cină, cu patru copii şi preoteasa.

— Sus ! Să n-aud o vorbă ; mie nu-mi place bulgăreşte. Să vie patru oameni. Luaţi pe presviteră şi copiii şi-i încuiaţi în cămara asta. Dacă ţipă careva, puneţi căluş.

Candela şi custiveiu sfinţiei tale, părinte Agapie, scoate cheia a lungă şi deschide tronul ăl ferecat. Dacă nu scoţi şi nu deschizi în clipă, te scrijelez la beregată.

A luat atunci optzeci poli de aur.

Vineri, tot cu obrăzare şi cu puşti, s-au înfăţişat la Si- listra, la Hagi Iani, cherhanagiul.

Boc-boc !

— Care-i acolo ?

— Deschide.

— Care sînteţi dumneavoastră, bre ?

— Noi sîntem, Sandu Dălcăuş. Tare te rog să deschizi. Dacă nu vrei cu voia, va fi cu nevoia.

Cherhanagiul a deschis. Se învîrtea de colo-colo, ţinîn- du-se cu mîinile de tîmple şi olicăindu-se.

— Nu plînge, jupîne, zice Sandu. întreabă-mă de ce-am venit. Am venit să-mi dai vamă douăzeci de mii de lei.

— Aoleo ! aoleo ! dar ce-am făcut, să mă vămuieşti ?
— N-ai făcut decît una : că ai vămuit şi tu pe oamenii din baltă, dar i-ai vămuit cu nedreptate. Scoate şi dă cît am cerut.
— Aoleo, nene Sandule, n-am.
— Atuncea să dai treizeci de mii.
•— Vai de zilele mele ! de unde să scot atîţia bani ?
— Anaforu şi ciovrîntia ta de caţaon ! Dă patruzeci de mii.
Hagi Iani a tăcut. S-a desfăcut la brîu şi a scos cheia. S-a plecat să deschidă lada de fier şi a ridicat din lada de fier revolverul.
A lătrat întîi puşca lui Dălcăuş. Vhau ! Hagi Iani s-a dus cu capu-n jos în ladă. Oamenii lui Dălcăuş l-au tras de picioare. Dălcăuş a luat banii din sînge.
Au ieşit; au închis cherhanaua. S-au dus la circiumă. Erau acolo oameni.
— Bună seara.
— Bună să vă fie inima. Ce poftiţi domniile voastre ?
— Poftim să mîncăm.
— Numaidecît. Şedeţi domniile voastre la masa asta, cu domnu plutonier de jandarmi. Să vă dau cîte o fleică ?
— Ba să ne dai dumneata de post. Sîntem creştini; azi e vineri.
Cînd au isprăvit de mîncat ce le-a dat, Sandu a zis jandarmului :
— Ara auzit la Hagi Iani o împuşcătură. Plutonierul s-a mirat.
— Dumneata eşti plutonierul Chiriţă ?
— Da ; eu sînt.
— Am auzit împuşcătură ; să nu i se fi întîmplat ceva rău lui Hagi Iani.
— Ce să i se întîmple ?
— Să nu-1 fi călcat cumva Sandu Dălcăuş. Plutonierul Chiriţă s-a mirat şi mai tare. S-a sculat
şi s-a dus să vază.
Sandu a pus pe masă o hîrtie de o sută ; a rîs către cîrciumar, s-a dus.
De aci, de la acest Chiriţă i s-a tras necaz lui Sandu. Că l-a văzut Chiriţă şi l-a ţinut minte.

De-acum e al meu, zice Chiriță. Iau prețul pus pe capul lui.
Cît îl căutau jandarmii, geaba ! Umblau prin bălți, •— ce să găsească ? Doar pe Caraoschi, tropolitu Tartorului. Închideau pe oamenii de prin sate, în lungul Dunării, ca să mărturisească dacă știu de el, — nimic. Acuma, de la acta semeție, domnu plutonier Chiriță a avut semn.
Umblînd și cercetînd, a mai găsit și altă urmă.
S-a dus Ia rudari.
— Nene Caloiene, ți-ai dat fata. după Sandu ?
— N-am dat-o ; mi-a cumpărat-o.
— Mulțumit ești ?
— Sînt.
— O mai vezi cîteodată ?
— Cum nu ? vine acasă din cînd în cînd.
A urmărit-o pe Raruca. A știut pe ce gîrlă intră. S-a dus cu barca și cu undița, cum umbli dumneata, și a găsit grădina de la Răzoare și bordeiul. S-a uitat pe ici, s-a uitat pe dincolo. A lăsat să treacă o lună și a umblat iar prin acele locuri.
Dălcăuș lovea în alte părți și jandarmii îl căutau aiurea. Chiriță se ținea la pînda lui, chivără și centironul lui de melitar !
A venit într-o dimineață Chiriță ; dar Sandu Dălcăuș se strecurase pe cărări mai devreme și l-a simțit. De un om singur n-avea a se teme, dar a priceput primejdia.
— Raruca, zice, știi tu ceva cumva despre un domnișor cu undița, pe care-1 duce un barcagiu din Turlu- caia ?
— Nu știu, Sandule.
— Nu l-ai văzut ?
— Nu.
— Nu ți-a vorbit ?
— Nu.
— Să n-ai parte de mine ?
— Să.
El s-a uitat la ea crunt.
— Muiere, tu mă vinzi.
— Aoleo, Sandule, ce mi-e drag eu nu lapăd.
— Tu mă vinzi, Raruca, și eu pe tine am să te omor,
— Nu te vînd, Sandule, și n-ai să mă omori. Nu te lasă Precista.
— Poate nu mă vinzi tu, ci poate mă vinde Lcana, muierea lui Tistu, că Tistu o lovește cînd se îmbată. Dar eu nu te-am lovit.

— Nu, Sandule ; şi ţi-am fost cu credinţă.

— Ba eu înţeleg că una din două mă vinde ; că eu cunosc copoiul care mă urmăreşte. Am să vă omor pe amîndouă.

Raruca a rîs.

Dălcăuş şi Tistu au mîncat şi au băut. Au desmierdat pe muieri. După aia au tras cuţitele, să le omoare.

A lui Tistu a strigat : Maică, maică ! mă omoară Tistu !

N-a omorî t-o Tistu. I-a pus Dălcăuş cuţitul sub burtă. Apoi i-a dat cu piciorul, să se ducă în baltă.

Cu acelaşi cuţit s-a întors şi a lovit pe Raruca. A dat-o şi pe ea în baltă, s-o mînînce racii.

Insă rudăreasă se dusese la fund fără să fie moartă.

C-o mînă şi-a ţinut strîns rana. Cu cealaltă mînă a înotat pe subt undă şi a scos gura lîngă un cocioc, ca să răsufle. A stat acolo neclintit. Ii venea ameţeală. S-a rezemat cu fruntea de un cuibar de gîscă sălbatică. Poate ar fi slăbit acolo în leşin, dacă n-o ciugulea cloşca de obraz.

A luat din cuib un ou care i s-a părut proaspăt şi l-a sorbit.

A aşteptat să audă cum se duc bărbaţii, bătînd în apă cu lopeţile. S-a tras de lîngă acel cocioc la altul ; a ajuns la o plavie şi s-a întins acolo.

A avut în ea pe împieliţatu şi n-a pierit. A căutat pe Chiriţă şi i-a arătat lui întîi şi întîi semnul tăieturii.

— Soldatule, zice, eu ţi-1 dau în palmă pe Dălcăuş. La Răzoare nu mai vine, dar îi cunosc alt culcuş.

A mers şi ea în barcă şi a fost de faţă cînd au împresurat plavia de la Călan.

S-a apropiat numai ea, într-o luntre, cu Chiriţă.

A strigat de la mal :

— Sandule !

Dălcăuş a ieşit la glasul ei şi părea înfricoşat.

Atunci l-au puşcat. A căzui cu faţa în jos. Ea s-a dus şi i-a ridicat fruntea, ca să-1 vază răpus.

L-au doborît şi pe Tistu.

După ce am aflat întimplarea cu hoţii, m-am suit în polog, cu făclioara de trestie. Uncheşul a mai rămas lîngă vatră.

M-am întins cu faţa în sus, cu palmele sub ceafă, fără somn.

întăi, am văzut un cer de sălcii, pe urmă un cer mai înalt, cu stele, între care, într-un tîrziu, s-a arătat şi o lună de foaie de cositor, tăiată într-o margine cu foarfeca.

Observaţia cu «foarfeca» o făcuse uncheşul, mo'rmăind singur.

— S-o fi jucat cu ea frun copil... îşi făcea el socoteală.

In linişte, dădea glas admc boul-băiţii.

— Ce spui tu ? întrebă pescarul. Spui bine ?

Spune bine, îşi îndreptă el spre mine glasul. Zice că mîine prinzi crap.

Am adormit brusc ; am revăzut într-un adînc de vis toată drama pe care mi-o reprezentase Mitrea Pescăruş.

Apoi m-am trezit deodată.

Uncheşul nu mai era la vatră. Nu era nici în bordei, nici în pologul lui. Părea a-1 fi fost sorbit o hrubă a nopţii. Costică şi Ilie gîngăveau în salcie : din cînd în cînd răspundeau şi mierlei. Cucoşii trîmbiţau in satul rudarilor ; ■zarea de ziuă zbucnise în înaltul răsăritului.

M-am spălat pe ochi cu apă uncropită din baltă. După ce adierea dimineţii a mînat de pe luciu aburii, mi-am căutat locul Cel mai potrivit la gîrlă, acolo unde apele Lintiţii scapătă printre gard şi curg spre Dunăre. Toate păreau linişte, de şi toate erau tresăriri şi fierberi, zboruri şi chemări, amestec al vieţii şi morţii.

Mi-am pregătit trei undiţi şi le-am desfăşurat în apă, la fund, cu plumbi. In cîrlige aveam rîme de cele mari şerpeşti, M-am cinchit pe malul umed.

Stăm şi eu neclintit. Bătea inima în mine fără să se audă, cum zvîcnea nesimţit în toată zidirea.

Pe varga undiţii din mijloc a venit dintrodată şi s-a aşezat un pui de rînaunică. Şi-a netezit o clipă penele cu ciocuşorul, pe urmă s-a uitat la celălalt pui de rindunică din oglinda gîrlei. Vîrful vergii a tresărit svîcnind de două ori scurt şi a treia oară înclinîndu-se prelung. Puiul şi-a luat zborul ţîriind. Am smuncit struna, şi crapul cel mare, pe care îl vestise uncheşul, s-a învăluit învolburînd apa. Pe cînd eu îl ţineam în coarda adînc încovoiată a vergii, Mitrea s-a înălţat la gard, stînd nalt şi negru în răsăritul de soare, ca un Mefistofel, rinjind nu cu părere de bine.

în acea clipă am auzit în marginea luncii şi cîntecul din ajun al rudăresei. Numai un moment am fost atent într-acolo şi crapul era cît pe ce să cîştige lupta. S-a prăvălit cu varga spre fund şi m-am dus şi eu după el în gîrlă pînă la brîu. L-am ţinut totuşi bine şi l-am întors la faţa apei făcîndu-1 să beie aer. în starea asta, pe jumătate îno- molit, mă privea de pe celălalt ţărm şi fata Caloianului, împreună cu grangurii bordeiului, stîrci, coţofene ş] alte lighioane, care se minunau t'ît şi dînsa de întîmplare

Iulie, 1938, Iaşi

CUPRINSUL

Redactor : ELISABETA BRANCUŞ Tehnoredactor : AUREL BUCUR
Apărut 1969. Hîrtie tipar înalt tip B. de 63 gjmFormat 540X840/16. Coli ed. 19,43. Coli tipar 22. A. nr. 17.5441 1969. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859 – 32
Tiparul executat sub comanda nr. 90 733 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România